This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице `http://books.google.com/`

DR
83.2
.R3
A38

BUHR B

a39015 00029421 8b

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Adzhenov, Ivan P

КРАТКО ОБОЗРѢНИЕ
ВЪРХУ
ЛИТЕРАТУРНАТА И ОБЩЕСТВЕННА
ДѢЯТЕЛНОСТЬ
НА
ГЕОРГИ САВА СТОЙКОВЪ
РАКОВСКИ

НАРѢДИЛЪ и ИЗДАВА

Ив. П. Адженовъ.

РУССЕ,
Типо-Хромо Литография на Дробиякъ & Крьстевъ.
1896.

DR
83.2
R3
A38

1054-359424

ПРѢДИГОВОРѢНИЕ.

БЪЛГАРСКИТѢ БИТОПИСАТЕЛИ
и
БИОГРАФИИ

Отъ основанието и създанието България 1878 година на 19 Февруария, циментирана съ Русска кръвъ; слѣдъ освобождението ѝ до день днешенъ, въ България се появихѫ много списатели, само на събитията въ странѫтѫ, и, особенно на политическитѣ, Държавни и обществени вълнения. Обаче, вѣрно ли се изглѣдахѫ фактитѣ, и, справедливи ли сѫждения исказвахѫ, нашитѣ писатели и очевидци; това ще бѫде прѣдмѣтъ на това наше изложение, подъ горнето заглавие. Нещѣ ни дума, че описателя на нѣкакво събитие трѣбва, до колкото е възможно, да изучва фактическѫтѫ странѫ на събитието, и, да я изложи вѣрно, а че послѣ върху така вѣрно изложенитѣ факти на събитието, да прави и своитѣ сѫждения. У насъ не е така! Ние нѣмаме подготвени сили, за достовѣрни историци и описатели. Всичко се пише и излага така както се види, за по згодно на писача, да се прослави, или да спомогне на партията си, а пъкъ да напакости на противника си. Но така безочливо, да се изврьщаватъ фактитѣ на събитието, това може да го направи, само съврѣменний български списатель, описатель, историкъ и политикъ газетарь, редакторъ и кореспондентъ, на нѣкоя газетѫ.

Така нахално да се изопачава сѫщностьтѫ, да се извращаватъ фактитѣ и да се лъже читателя, може само българина да го прави, отъ 1876 година насамъ. Ще каже, че ние нѣ-

смѣ способни за историци, а сме способни за самохвалства, лъжи и отрачеванье заслугитѣ на другитѣ патриоти!

Историцитѣ, *Райчъ*, *Паисий*, *Бозвели*, Юрий Венелинъ, Михаилъ Кефаловъ, па даже *Раковски* и други слависти, описатели на миналитѣ събития, обвинявѫтъ българитѣ, че тѣ, когато сѫ царували и имали книжовници, нищо не сѫ писали, за своитѣ вѫтрѣшни дѣяния, урѣдби, крамоли, военни походи и пр. и пр.

Така сѫщо, тѣ обвиняватъ византийцитѣ (полуславяни и полуромани), че нищо не писали достовѣрно за българитѣ, освѣнъ искуственни обвинения въ варваризъмъ, а похвали само за грьцизма и пр.

Като имаме прѣдъ видъ, съврѣменнѫтѫ нашѫ классѫ (ученурѫ), ще кажемъ, че твьрдѣ добрѣ сѫ постѫпвали въ това отношение, старитѣ българи, като не сѫ писали; защото българина, по своето неопрѣдѣлено отличие, не иска никогажь да изучава подробноститѣ на събитията, за да не бѫде поставенъ въ възможность, да ги излага приблизително достовѣрно отъ фактическѫ странѫ. И това се прави умишленно, за да се извинява испослѣ, че по незнание сгрѣшавалъ, а не съзнателно. Че така да му бѫде глава мирна, т. е. съвѣстьта прѣдъ изобличанията на лъжитѣ му, та да не мига, когато го гадятъ. Това повѣдение, му дава силѫ на българина, щото отъ критическѫ странѫ, да бѫде съвсѣмъ воленъ да изопачава, явнѫтѫ сѫщность, че да излага съзнателно събитията и въпроситѣ така, както нѣму му се иска, и както го изискатъ интереситѣ, на партизанитѣ, въ числото на които, и той самъ се брои.

Ако българитѣ въ старинѫ бѣхѫ писали нѣщо, тѣ щѣхѫ да ни оставѫтъ само едни невѣрни, разбъркани и неразбираеми бабини клюки и приказчици, а не исторически достовѣрни факти и описания, на събитията и обстоятелствата на своя вѣкъ. . . . . Това се подтвьрдява отъ описанията, доводитѣ и словотворенията на мнозина днѣшни наши по видни учени . . . . . .

Всичко прѣдъ очитѣ ни днесь което се случава, и което се е случило, прѣди 20—40 години, се изопачава отъ нашитѣ учени . . . . на митинги, въ газети, брошури и списания! Ето какъвъ е българския историко-писатель и какъвъ материалъ оставѫтъ въ книжнинѫтѫ, за бѫдѫщий нашъ историкъ.

До колкото сѫ наивни и справедливи *Славянитѣ Българи* по селата, до толкова сѫ Ехидни неславянитѣ Българи (българоглотитѣ) по градоветѣ.

Въ в. „Прогресъ“ (1896 год.) имаше едно изложение за сѫществованието, на нѣкакъвъ си бунтовнически комитетъ въ Букурещъ, до освобождението на България! И, че въ този комитетъ, билъ Стамбуловъ, Ионинъ (Руссинъ), Вазовъ, Кириякъ Цанковъ*) и пр. и пр., и че този комитетъ испращалъ бунтовници и доброволци въ България, Сърбия, че този комитетъ съставилъ и обдържалъ въ Кишеневъ, първатѣ опълченци, изъ които се образуваха по послѣ българскитѣ дружини, подъ командата на Генералъ Столѣтова, и че този комитетъ се прѣдставлявалъ въ Кишеневъ на Русскитѣ Царье и князье!!! Отъ начало до край всичко е лъжа и изопачение на истинѫтѫ: самозванщина нахална.

Никой не е знаилъ за сѫществованието на подобенъ комитетъ, който ужъималъ сношения съ московскитѣ славянофили. Ние знаемъ за нѣкакъвъ Ионинъ руссинъ авантюристъ, който ходѣше съ Стамбулоба и Живкова по Бассарабията прѣзъ 1876—1877 [1] години, случайно приказваше ни Г-нъ *П. Оджаковъ*, ходили да лъжатъ, русси и българи че: имали 5000 души бунтовници, готови да нахлуятъ въ Добружѫ, но трѣбало Россия да даде Стамбулову, Живкову, и Ионину 5000 пушки, 50,000 хиляди рубли. Като изслушахме, прибави г-нъ Оджаковъ, подобни лудорий и дѣтински лъжи, на тѣзи самозванци, авантюристи, нехилисти, анархисти, комитаджии, ние като секретарь на българското общество въ гр. Кишеневъ съ прѣдсѣдателя Г. И. Ивановъ (бившия Руссенски Губернаторъ) изсмѣхме се, и прѣдложихме на тѣзи самозванци, да си идѫтъ отъ гдѣто сѫ дошле: ако не желаятъ да бѫдѫтъ испратени, по етапно, въ Влашко.

Дадохме най сетнѣ, казва ни Г-нъ Оджакъ, на гладницитѣ по 50 рубли, за врьщанието си въ Влашко; имаха Сърбски* пашапорти. По всѣкѫ вѣроятность, тѣ бѣхѫ таенъ контра комитетъ, устроенъ отъ шнайдера, Маджаритѣ и Сърбитѣ, да шпиониратъ истинския български таенъ въстанически комитетъ.

Тѣзи лица небѣхѫ извѣстни никому, като бунтовници. Тѣ нѣмахѫ никакви тайни сношения, нито съ Кишеневското,

Българско (тайно въстаническо) общество, нито съ Московскитѣ, нито съ Одескитѣ Славянофилски и български общества; нито съ *Генералъ Черняева*, нито съ *Паренцова*, нито съ *Боборикина*, нито съ нѣкой *опълченецъ*, нито съ *Ботева*; нито пѫкъ бѣхѫ въ споразумѣние съ Букурѣщкия таенъ централенъ *Български Комитетъ*, който работеше съ Кишеневъ, Одесса и Москва, по освобождението и възраждането на Българитѣ. Че какъ така, единъ революционенъ комитетъ съ руссинъ Ионина, Стамбулова, Живкова, Вазова, Яча Цанкова (бившъ по него врѣме служащъ, по желѣзнопѫтната линия, Букурещъ —Гюргюво, при станцията Баняса близу до Гюргиво)?!

Таквизи патриоти и спасители самохвални, да не бѫдѫтъ извѣстни на българитѣ, имя по имя? — Амчи отъ гдѣ получаваше този комитетъ срѣдства за образуванье чети и доброволци, а??? — Ето тайната! — Тѣзи лица бѣхѫ, Митатъ Пашово орѫдие т. е. контръ революционенъ турски фактовенъ комитетъ. И българитѣ се прѣдпазваха отъ тѣхъ; тѣ неприехѫ участие, нито въ сърбскитѣ български чети, нито въ българскитѣ дружини, въ врѣме на освободителнѫтѫ война 1876 — 1878; члѣноветѣ на истинскитѣ въстанически общества, всички потѣглиха къмъ България, като служащи въ дѣйствителнѫтѫ армия, и, въ рѣдоветѣ на опълченскитѣ дружини, а само Г-да Стамболовци, Живковци, Ячю Цанковци, Ионовци, Пасковци, Бежаци, Бобчевци се натлетучиха едни чакъ въ Петербугъ а пъкъ други подалечъ отъ Москва, подъ псевдонимни бѣжаци; отъ Плоещъ като тръгнѫха за България, отъ лагера при Беряска, по пѫтя до Букурещъ, Живковъ най напрѣдъ се отбилъ, и се узовалъ въ плоещския оборъ при една сергия, дѣто се продаваше, цървули, ножчета и гаванки габровски, а пѫкъ престолосъздателя при Чешмежиу . . . въ търпимитѣ домове въ Букурещъ,—тамъ для васъ кровь проливалъ,—тамъ и Живковъ пристигналъ отпослѣ и гдѣто сѫ имали тайно засѣдание; намѣриха се и таквисъ запрѣли лѣнивци които бѣхѫ тръгнали отъ Плоещъ за отечество да се жертвувѫтъ, оставаха отподирѣ понуждѫ, като заровиха пушкитѣ си въ влашкитѣ ниви, и като пристигнали въ Букурещъ, распродадоха военнитѣ си дрѣхи, на битъ пазаръ.

Тѣзи самозвани Захарие — Стояновци, рѣшително нигдѣ не сѫ ги срѣщали българитѣ, съ барутъ въ чантитѣ и оржжие за освобождение. — Въ България на сѣкждe и въ Видинскитѣ зандани излѣжахѫ отъ 1856 до 1864 год. Петръ Оджаковъ и много множество други труженници за цѣрковното и политическо освобождение на България, твърдѣ малко нѣщо се намира писано за живота и подвизитѣ на онья рѣдъ смирени, но доблѣстни поборници, които първи побудихѫ, поведохѫ и упѫтихѫ народа си, къмъ наукѫ и просвѣщение, които първи му посочихѫ, идеала, къмъ който трѣбваше, да се стрѣми.

Мнозина отъ тия дѣйствителни мѫченици и страдалици, сѫ починали недавно, и дору имената имъ вечь сѫ забравени!

Повѣстницата е, гласъ на мъртвитѣ,
Която поучава живитѣ.

Раковски заслужва да се причисли прѣзъ настоящия вѣкъ въ рѣдъ на народнитѣ апостоли, и да се нарѣче пьрвозванъ, а нѣговитѣ литературни творения, да се четѫтъ отъ Българитѣ сѣкидневно, както въ цьрквѫта се четѫтъ, дѣянията на святитѣ апостоли.

За тая цѣль ние се наемаме и ще слѣдваме да проповѣдваме нѣговитѣ дѣяния; начиная съ случкѫтъ, която даде причина Раковскому, да приготви политическия и общественния нашъ животъ въ настоящия вѣкъ, то естъ отъ 1837 г. прѣзъ месѣцъ Ноемврий до 1897 г., навършва 60 годишнината отъ революционната, книжевната и политическа дѣятелность на великия патриотъ. Въ настоящето си кратко обозрѣние почваме съ случката въ Атинския университетъ, гдѣто билъ испратенъ отъ Князь Богориди, да се сдобие съ висше образование въ университетѫ. Раковски билъ честитъ да има и другари съученици българи, на които билъ твърдѣ обиченъ, най много за разказитѣ изъ българската история. Единъ день, биле събрани въ университетския салонъ, и когато имъ разказвалъ на страна,— *страха ради греческаго*, на матерния си язикъ, — български, —понеже това имъ било запрѣтено — за въстанието и съзаклятието—прѣзъ 1837 година, при свършека расказа си, за съзаклятието, отъ тая година, въ *„Кашиновский Мънастиръ“* ненадѣйно, дѣбнишкомъ влѣзълъ при тѣхъ, единъ отъ профессоритѣ, и почналъ да ги ругае за това, че говорили български, като имъ приложилъ титлитѣ, *дебелоглави, скотове* и други тѣмъ подобни . . .

Докаченъ отъ отнасянието и непристойнитѣ думи, Раковски напада професора и безъ малко щѣлъ да го пребие—ако да не бѣхѫ се притекли другаритѣ му, да истѫргнѫтъ професо-

ра изъ ржцѣтѣ му, слѣдъ което, извели го въ ботаническѫтѫ градинѫ, и го укротявали, като му напомнували, че за подобни дѣйствия негови, може би и тѣхъ да накажѫтъ съ отчисление изъ университета.

По поводъ туй приключение, Раковски имъ заявилъ рѣшително: че той самъ напуща университета, когато вечь наближавало да довьршва учението, но преди да се отлѫчи отъ другаритѣ си, пожелалъ предварително, да добие отъ тѣхъ клѣтва и се увѣри, че тѣ ще да останѫтъ, пакъ добри отечественолюбци, слѣдъ неговото заминаване, еще подобри, и че ще презирѫтъ всичко грьцко и пр. на предложението му, сички се съгласили; а за повѣче увѣрение се заклѣли, предъ едно Евангелие, нарочно донесено, за тая цѣль.

Слѣдъ тоя тържественъ обрядъ, взелъ си збогомъ отъ другаритѣ, и веднага заминалъ за Цариградъ и тукъ като пристигналъ, отишълъ право въ князь Богоридива дворецъ. Тамо Княжева майка го посрѣщнала, и му казала, че синъ ѝ княза билъ увѣдоменъ за случката въ Атина, и нарочно далъ заповѣдъ да го доведѫтъ немѣдленно, за да го накаже—и че неможе се избави отъ наказанието и гнѣва князовъ.

Раковски като видѣлъ че нѣма защо да стои въ Цариградъ, но кѫдѣ да иди безъ пари? Помолилъ великодушната жена да му даде нѣколко гроша; тя му дала 25 турски лири, и, набързо заминалъ съ единъ грьцки корабъ, който отплувалъ за Черно море, и слѣдъ десѣть дни стѫпилъ на Дунавския брѣгъ въ Браила, гдѣто се преименувалъ „*Георги Македонски*“.

Въ Браила се препорѫчалъ за чистъ грькъ, запознялъ се съ грьцитѣ, на които заявилъ, че намѣрява за нуждно да отвори тукъ училище, въ което ще преподава уроци, наука, на Грьцки и Французски язици. Нѣколцина Грьци, Ромѫнци и Българи, тутакси обѣщали Раковскому пълна подьржка, за неговото благородно предприятие. Една вечерь, слѣдъ едно кратко съвѣщание, събрали изъ помѣжду си, около 60 турски лири, на сутрѣньта наели и помѣщение за училище. Раковски почналъ и въ кратко врѣме записалъ, около стотина дѣца, които встѫпили въ училището да учатъ. Родителитѣ имъ сѫ плащали годишно по 60 австрийски жълтици. Щомъ влѣзълъ въ учителското поприще, което траяло двѣ години, Раковски жи-

вѣлъ, прѣзъ това врѣме, скромно, тихо, свободно и съ примѣрно повѣдение, за което всички го похвалявали, но въ тоя миренъ периодъ, изъ живота си, той непреривно си въобразявалъ, подъ какви условия, живѣе българский народъ, подъ турското владичество, напомнилъ си думитѣ на вуйка си, Капетанъ Георги Мамарчевъ (називаемъ Буюклу Капетанъ) когато билъ още десетъ годишно дете, презъ 1828 година, като са сношавалъ съ непознати лица — доброволци — попиталъ тогава вуйка си, съ дѣтска наивность, защо записва тия хора, и какво ще прави съ тѣхъ?

— Вуйка му неотговорилъ на право — така и трѣбвало да постжпи — а заобиколилъ много на далечъ, и дошълъ пакъ на отговора; трѣбвало да подготви малкия си сестринецъ, разказалъ му, за славното минало и величие на българския народъ, за миналото българско царство, за положението въ което се намиралъ тогава, за настоящето робуванье подъ турский яремъ, напомнилъ си още и разказа на вуйка си, за обявението на Русско-Турската война, и най послѣ за хората какви сж, и що ще върши съ тѣхъ. Това било първия зародишъ отъ неговото въспитание, когато задавалъ на вуйка си, различни въпроси, за слѣдствията на войната, за побѣденитѣ и побѣдителитѣ и д. т. п. а най много се зазяпалъ въ устата на вуйка си, когато тойзи му расправялъ, че ако войната биде въ полза на русситѣ, тоесть ако бжджтъ побѣдени и изгонени турцитѣ, — българитѣ ще останатъ самостоятелни, независими и свободни, сами ще се управляватъ и пр. —

Раковски ако и да е билъ дѣте, вуйката угадилъ, че у него има нѣщо извънрѣдно, бодръ, ведръ и развитъ умъ, за това той, вуйката, при свършека на разказа си, прибавилъ на малкия си сестричь, и тия съвѣти: *„Сега си малъкъ, като порастешъ, бжди отечественолюбецъ, ратувай и ти като менъ, за българскятж свободж, ако сега не я здобиемъ“*.

Да дойдемъ сега на прѣдмѣта си.

Раковски стряснатъ, като че се събудилъ отъ дълбокъ сънь, помислилъ си, че сега е вечъ дошло врѣмето да почнѣ да дѣйствува, за испълнението завѣта на приснопамятния си вуйка, герой, Капетанъ Георги Мамарчевъ, който билъ награденъ съ Св. Георгиевски крьстъ, за участие въ Русската вой-

на прѣзъ 1812 година, противъ турцитѣ, съ своитѣ 600 души доброволци опълченци българи, когото главнокомандующия тогава русскитѣ войски, приелъ съ радость, похвалилъ постѫпката му, като горѣщъ патриотъ, назначава го прѣдводитель на дружината, като такъвъ, той услужилъ много на русскитѣ войски, а особито въ 1828—9 години, при Доростоль (Силистра) въ обсажданието, показа голѣмо юначество гдѣ съ българское само отдѣление, прѣсѣкълъ бѣ Дунава, и вардѣше да не премине нито единъ турчинъ, нито ладий турски да дадѫтъ помощь на обсажденитѣ турци въ Доростолъ. А въ едно нападение на Доростолская Крѣпость, Капетанъ Георги, се прикачи отъ къмъ Дунава, съ триста свои избранни българи, въ крѣпость и обладавъ единъ отъ най главния крѣпостни логури (табии), обърна топове на града, то бѣше най-главная причина, коя унуди обсажденния турци въ Доростолъ, да се предадѫтъ на Русси. Затова негово витяшко дѣло, проводи му се орденъ Св. Анни и скѫпоцѣнна сабия, отъ Россійскаго Императора Царя Николая I-ваго. Той Капитанъ називаемъ и Буюклу, както по горѣ загакнахме, бѣ заслужилъ и въ 1812 лѣто съ Руссійския войски, пакъ прѣдводитель на самоволни българи, и за храбрость бѣ му се далъ, еще отъ него врѣме, други орденъ съ хорѫгвѫ Святаго Георгия.

Имѣющъ въ памятьта си горѣцитираното, рѣшилъ, че сега и той може да даде помощь на угнѣтѣнитѣ си братя, и почне да дѣйствува, съгласно завѣщанието на вуйка си, най сетнѣ дошълъ до заключение, че най-първо, неизбѣжно нуждно е, съставяньето на единъ комитеть, който да почне дѣйствията си, и за начина по който може да дѣйствува.

Раковски е първия дѣецъ презъ настоящия вѣкъ, и първи който съставилъ комитетъ въ Браила, отъ лицата: Георги Македонски (Раковски); Желесъ Желевъ, Василъ Х. Бакалоглу, Юрданъ Стояновичь и Илия Брутару. Прѣзъ мирното си учителствуванье въ разстояние на двѣ години, Раковскиималъ достаточно врѣме да се запознае съ българитѣ въ Браила, между които имало и такива, които между другитѣ се нарицали, Сърби. По него врѣме Раковски билъ за българитѣ като едно извънрѣдно сѫщество, ако и да билъ условенъ да учителстаува въ Браила, за 45 лева мѣсечно. Той освѣнъ съ Грь-

ци и Ромжни, билъ се запозналъ добрѣ и съ българитѣ, които като видѣли въ него добръ отечественолюбецъ и учитель, често го посѣщавали. Като учитель си глѣдалъ съ точность и твърдѣ усердно училищната работа, а вънъ изъ училището, небилъ друго нищо, освѣнъ, пакъ учитель за възрастнитѣ. Най много се обржщалъ съ громъкъ гласъ, къмъ младитѣ българи, когато сж го посѣщавали, за да слушатъ изказанитѣ му мисли. Раковски най много е глѣдалъ да имъ разказва сказки изъ българската история.—„Гдѣ сж Асѣновци? Гдѣ е Симеонъ Великий? Гдѣ е Крумъ Страшний? Тѣзи Български славни Царье. Гдѣ е давно прошедшата слава на българитѣ, които най справедливо и гордо сж носили името, *Славни Славяни?*. . Той най много е расправялъ за днѣшнитѣ тѣглила на българитѣ въ отечеството ки, *България*, *Тракия* и *Македония*, често е расправялъ че: за сички тѣглила, пакъ сами ние сме виновни, е казвалъ той, когато не се движимъ ние самички, да си извоюваме свободата. *Кому се надѣваме?* — *че и* да имаме кому, какво добро ще ни помисли, ако не собственния си интересъ?

Раковски прекарвалъ денонощията си въ училището, като глѣдалъ да изучава, до колкото му е било възможно, разни европейски язици, а покрай туй се вродило въ него, най горѣщо желание да дѣйствува за освобождението на България. Писалъ, бдялъ, кроилъ планове, само и само да намѣри срѣдства, да помогне на притѣсненитѣ си братия Българи. Въ 1840 година къмъ есеньта ималъ събрани около себе си до 80 души едномисленници т. е. млади Българи, рѣшени да тръгнатъ слѣдъ него, когато потегли за балкана. „*Ние трѣбва да иокажемъ примеръ сами, и никой другъ. Веднажъ стжиятъ ли нозѣтъ ни, въ оная священна земя, знайтъ, обржщавалъ се Раковски, къмъ дружинжтж си, че мало и голѣмо е съ насъ. Нашитъ братья сж готови да даджтъ и послѣдния си залогъ, за избавление. Сърбия тжй извоюва свободжтж си. Гръция сжщо, че ей и тая наша гостоириемна Романия*“.

Честитѣ събирания и срѣщи съ дружинжтж, която ако и тайно да се приготовлявала, биле замѣчавани отъ Ромжнскитѣ власти. Сжщо и изъ града почнали да се разнасятъ слухове, че нѣколко Българи се гласели да нахлуятъ въ турско. Въстанницитѣ угадили, че ги прислѣдватъ, за това понебрежили

честитѣ си срѣщи и току що да се каже, прѣзъ зимата тѣ биле, странни единъ къмъ другиго. Презъ първата идуща пролѣтъ. Раковски се рѣшилъ и събралъ дружината си, единъ праздниченъ день въ училището си, гдѣто се съвѣщавали какъ да постѫпѧтъ и какво да вършѧтъ, за да се даде веднѧжъ за всѣкога подьемъ, къмъ голѣми въстания въ България, противу агарянитѣ. Въ тоя день било обсѫдено, за добиванье срѣдства за походъ: Най първо *пари и пакъ пари*, надлѣжни орѫжия куршуми и барутъ. Рѣшено било въ начало да се съставятъ дружества между българитѣ, които сѫ распилѣни изъ Романия, Бассарабия и Россия, които дружества, да имѧтъ възможность да отпускѧтъ парични сумми, безъ които нищо не би могло да се извърши. Такива съвѣщателни събрания, засѣдавали рѣдовно и за всичко било обмислено, трѣбвало само дѣйствието да почне. Раковски сѫщеврѣменно ималъ писменни сношения и съ Капитанъ Георгя Мамарчева, който билъ тогава заточенъ въ мала Азия въ Градъ Кония (Иконионъ). Нъ шпионска ржка, види се и тукъ побъркала въ всичко.

Въ 1841 година, прѣзъ мѣсецъ Августа, неучаквано въ единъ прекрасенъ день, се явилъ единъ офицеръ въ сръбска униформа, забилъ сърбско знаме, на срѣдъ градския площадъ, а глашатая му, съ едно тъпѧнче пригласявалъ младежи да идатъ да се запишатъ доброволци, за избавление православнитѣ християни Българи отъ Турско робство. Това записванье траяло три дни нарѣдъ, и много младежи се записали, безъ да е имало нѣкой, отъ ромѧнскитѣ власти, да види какво и отъ кого това се върши. . . На четвъртия день отъ записванъето, почти всичкитѣ браилски граждани, се събрали часа по 6 вечерта на Дунава да глѣдатъ, заминаванъето на доброволцитѣ за въ Турция. Всички доброволци биле, около четири стотинъ, всички българи, съ исключение на трима арнаути и единъ грькъ. Тѣ биле въорѫжени съ стари орѫжия к пувани отъ матрапази (трампаджии). На пристанището (Дунавский брѣгъ) се намиралъ кораба на нѣкой си Балдуинъ Солунски търговецъ, който билъ далъ кораба си съ кирия на сърбския офицеръ.

Всичко било вечъ приготвено. Доброволцитѣ почнали да влизатъ въ кораба, нъ не всички;—вижда се кораба да е билъ малъкъ, тѫй щото половината отъ доброволцитѣ останали за

второ пренасянье. Когато вече кораба отплувалъ по водитѣ на Дунава, ето че се чюли отъ къмъ града Браила, военни тромпети да биятъ. Не се минало нито петъ минути и Полковникъ Енгелъ пристигналъ съ двѣ роти войска, която пусналъ върху публиката и останалитѣ доброволци които се распрѫснѫли. Слѣдъ това Полковника Енгелъ, искомандувалъ на войската да стрѣля върху доброволцитѣ въ кораба, който водата полегичка влачела на долу. Доброволцитѣ разбрали, че това било измама, и тѣ стрѣлели отъ кораба и убили нѣколко сълдати. Тоя часъ биле загинали въ Дунава, повече отъ доброволцитѣ, които се намирали въ кораба. . . . . .

Мръкнало, взело да притъмнява, Полковника Енгелъ искомандувалъ и войската заминала за въ града слѣдъ него, и крайбрѣжието утихнало.

. . . . . .

Слѣдъ малко врѣме, всичкитѣ зрители се разотишле; отишълъ си и Раковски съ другаритѣ си. Прѣзъ нощьта нѣколко българи отишле съ каици по Дунава, за да видятъ какво е станало съ останалитѣ нещастни доброволци въ кораба, който билъ засѣдналъ на пѣсъкъ въ срѣдъ Дунава, малко на долу отъ Браила. Тамъ се узнало за измамата: кораба билъ пробитъ и кърмилото му изваденo. Ако водата не е била малка, и ако да бѣше се случило прѣзъ есенно врѣме, всичкитѣ доброволци щѣли да се издавятъ. До сутринта, останалитѣ доброволци биле испринесени на ромѫнския брѣгъ, съ враницитѣ на ония българи, които бѣхѫ дошли при кораба, сѣтне се распрьснали и испокрили.

Слѣдъ това приключение и по други причини, Раковски отишелъ право въ дома си, и като изгорилъ нѣкакви си книжа, излѣзълъ отъ кѫщата си и отишелъ право въ полицията, гдѣто го запрѣли между много други личности, сумнителни на полицията. Слѣдъ изслѣдването му, прокурора извикалъ на стражаритѣ, заповѣдалъ имъ да го изведѫтъ вънъ изъ канцелярията му, да го затворѫтъ и да го уковатъ въ желѣза. Заповѣдьта се испълнила. Това било явено въ Букурещъ въ Вѫтрѣшното Министерство. Слѣдъ три дни, пристигналъ въ Браила Министра на Вѫтрѣшнитѣ дѣла, Михалаки Гика, брата на тогавашния владѣтеленъ князь Александръ Гика, за да изслѣдва

самъ лично дѣлото на Раковски, когото му представили, Министра го изглѣдалъ отъ върхъ до пети. Като изслушалъ показанията на Раковски, Михалаки Гика, заповѣдалъ да снематъ веригитѣ отъ краката му и да го освободятъ. Слѣдъ това се обърналъ къмъ него и му рекълъ: за сега ти си свободенъ, иди си у васъ, приготви се, вземни си зимни дрѣхи, и, ела утрѣ по седемъ часа, за да вървимъ заедно на Букурещъ. Всичкитѣ браилски българи, че дори грьци, ромжяи, сърби, русси, евреи и др. се извървели тоя день, да се видятъ съ учителя Раковски. Вечерта при излизанието на неговитѣ съмисленници, той ги позабавилъ при пжтната порта и прибавилъ: *Человѣкъ е смьртенъ*, азъ може да умра въ тьмницата, както може да умра и у дома на постелката си отъ сипаница, отъ простуда или отъ холера. Вий ме обичатѣ, защото се старая за България! Кажете си, че ме е завлѣкла трѣската въ гроба, и, слѣдвайте моя примѣръ безъ мене. Ако се случи вий да не видите България избавена, то бждете увѣрени, че поне ще сте отхранили добри синове, и, ще сте доближили часа, въ който, тия добри синове, ще извьршатъ това, което азъ и вие, не ще да сме *били честити да направимъ*. Най послѣ се простилъ съ всички и отишълъ да се успокои въ нощното си лѣгло.

На утриньта той заминалъ рано за Букурещъ, въ каруцата на министра, нъ не като затворникъ. Михалаки като стигналъ въ Букурещъ, отишълъ право въ затвора и тамъ предалъ злочестия Раковски.

На скоро изъ цѣлий Букурещъ се разнесло слухъ за арестованието Браилския учитель. Много знатни личности го посѣтили, и се учудвали на мжжественния му изглѣдъ, а особенно го съжелявали, спорѣдъ знаянието му чужди язици, особенно французкия и грьцкия.

Раковски билъ представенъ предъ княза Александра Гика и на запитванието: отъ каква народность е? Чий подданикъ е? — Раковски отговарялъ: — „*Богъ знае моята невинность*“.

Князя, като се разговорилъ на дълго съ него, отъ своя страна съжалилъ учителя, нъ нѣмало що да прави. „Спорѣдъ сжществующитѣ закони въ страната ни, ти трѣбва да бждешъ

изслѣданъ и сѫденъ“ — князя му казалъ — и повѣлилъ пакъ да го затворятъ.

На другия день нѣколко родолюбци българи, отишле при Анастаса Мековича, бившъ български депутатъ на Бассарабскитѣ преселенци Българи отъ 1829 година, отишле и при другитѣ българи: Бр: Костаки и Димитръ Мустакови, Михаилъ Кефалова,[2] бившъ губернски секретарь при Русското Генерално консулство въ Букурещъ, при търговцитѣ: Иванъ Добревъ хаджи Бакалоглу, Братия Стефанъ и Петръ Иванови Хаджеенови и др. и ги увѣдомили за случката съ Раковски. Още въ сѫщия день, сичкитѣ тия Българи се събрали у Хаджи Балоглу, дѣто биле пристигнали и браилскитѣ пълномощници Г. Котевъ и единъ адвокатинъ, и въ засѣданието рѣшили, да настояватъ предъ грьцкия консулъ, за да вземе Раковскаго подъ покровителството си, консулу обѣщали, ако стане нужда, ще употрѣбятъ и пожертвования.

Г. Кефаловъ настоялъ предъ Грьцкия Генералъ Консулъ, за да снабди Раковскаго съ грьцки паспортъ, на основание, че виновния е живѣлъ въ Атина, училъ се тамъ и прегърналъ Елинското гражданство, и, да не остави да се нарушѫтъ капитуляциитѣ.

На слѣдующия день, Грьцкия консулъ протестиралъ предъ ромѫнскитѣ власти, които се усмѣлили да запрѫтъ и държатъ затворенъ, единъ Елински подданникъ, който е подсѫдимъ само предъ Грьцкото консулство и предъ сѫдебнитѣ власти въ Елада, съобразно съ капитуляциитѣ.

Въ заключение консулския протестъ гласялъ: че ако въ двадесетъ и четири часа, затворника не се доведе въ Грьцкото консулство, консула ще свали кралевското Грьцко консулско знаме, и ще прекрати всяко сношение, съ княжеското Ромѫнско правителство.

По онова врѣме както и по настоящемъ, консулския протестъ билъ законенъ и основенъ.

Преди да истекѫтъ двайсеттѣхъ и четири часа, Раковски билъ отведенъ отъ полицмейстора, въ Грьцкото Консулство, гдѣто Г. Кефаловъ отишълъ да го вземе. Между Консула и Кефалова станало споразумѣние, спорѣдъ което Раковски билъ за-

дълженъ, да замине немѣдлѣнно за Галацъ, и, отъ тамо съ нѣкой корабъ за Гърция, или западна Европа. Но за подкрѣпление Раковскаго, единъ Гавазинъ отъ консулството трѣбвало да го придружи до кораба.

Генералъ Консула далъ Раковскому, едно открито писмо, въ което му се подарявало това качество и се извѣстявала цѣлта на миссията му.

Слѣдъ два дни, Раковски и Г-нъ Котевъ преминали влашката граница, прѣзъ Фокшанъ, и влезли въ Молдова, а на третия день, Раковски пристигналъ въ Галацкото пристанище, качилъ се на единъ корабъ на Дунава и заминалъ за Триесть, гдѣто пристигналъ благополучно, и се представилъ въ французското консулство. Генералъ консула го приелъ любезно, и му далъ квартира, назначилъ го портовой капетанъ, а въ сѫщо врѣме, далъ му и единъ професоръ, който да го приготовлява, за да постѫпи въ Парижския Факултетъ. Отъ тукъ слѣдъ едногодишно усърдно служение, той билъ испратенъ въ Парижъ, гдѣто продължавалъ двѣ години и училъ правото прилѣжно.

Въ пролѣтьта 1844 година, Раковски се запознalъ въ Парижъ съ Александра Екзарха, който се въспитавалъ тамо, заедно съ дѣцата на французкия кралъ Филипъ Лудовика XVIII. Екзарха се нуждаелъ отъ нѣкакви документи, потвърдени отъ братята му изъ Стара Загора, и по невъзможность да остави училището въ Парижъ, за да отиде въ България, за това помолилъ Раковскаго, да му послужи въ тая нужда, съгласили се, Раковски да отиде въ България, гдѣто като пристигналъ, извършилъ миссията, съ която Екзарха го натоварилъ, и бързо пакъ се завърналъ въ Парижъ. Безъ много бавене тукъ въ идущата пролѣть, Раковски се върналъ въ отечеството си гр. Котелъ при родителитѣ си; слѣдъ малко врѣме се появилъ въ търновския окрѫгъ, като търговецъ за пашкули.

Въ това врѣме, билъ възбуденъ църковния въпросъ. Раковски заедно съ баща си, дѣйствували между българитѣ, за да искатъ, хилендарския священномонахъ Архимандритъ Неофита Бозвели, за търновски митрополитъ, наклѣветени предъ турския търновски въйвода, отъ грѣцкия въ Търново владика и нѣколко грькомани българи, че баща и синъ работели противъ турското правителство и патриаршията, свързани въ око-

ви, пашата ги испратилъ въ Цариградъ, гдѣто безъ никакъвъ сждъ, затворили въ тьмница, която невиждала свѣтлина, освѣнъ когато тьмничната врата се отваряла, за да поднесжтъ на Стойка и сина му Георгя, храна, черния хлѣбъ и вода: бащата билъ освободенъ отъ затвора слѣдъ три години, а Раковски синъ му присѣделъ още една година самъ въ тьмницата, гдѣто никой се непогрижилъ за него и най послѣ, отъ душевно унииие и мисли заболѣлъ до толкова, щото едвамъ се помѣствалъ отъ мѣстото си, тогава го пустнали почти полумьртавъ, Французския Консулъ го испратилъ за изцѣление въ Парижъ. Като оздравялъ добрѣ, той се завьрнжлъ въ Цариградъ, гдѣто отново почнжлъ патриотическитѣ си дѣйствия; единъ день изненада дошълъ въ стаята му единъ патриархийски гавазинъ, който му казалъ, че го викжтъ за малко врѣме, а Раковски като се досетилъ за какво го викжтъ, отказалъ да отиде. На другия день Патриарха се отправилъ, формално да иска отъ правителството Раковскаго. Полицията съ нѣколко жандарми се представили въ жилището му, като ги видѣлъ случайно отъ далечь, Раковски прибьрзалъ и колкото сумнителни книжа ималъ, изгорилъ ги въ собата си, послѣ излѣзалъ да посрѣшне полицейскитѣ, които току що били вечь приближили до вратата на стаята му, той ги задьржалъ на вънъ като имъ казалъ, че не имъ се подчинява. Жандармитѣ си отишле, а слѣдъ малко пристигнжлъ единъ полицейски чиновникъ, който го поканилъ да се яви въ полицията. Раковски му отказалъ, подъ прѣдлогъ че неможе да отиде, защото сега ималъ много распилени вещи въ стаята си, еще повѣче, защото отсжтствувалъ въ туй сжщо врѣме и слугата му.

Полицейския чиновникъ му продумалъ: призовавамъ те, въ името на закона и на Н. В. Султана, да отворишъ вратата и да дойдешъ съ мене въ полицията, гдѣто военния министръ, има да те пита за нѣщо си. Раковски отговорилъ: азъ не че се неподчинявамъ на закона, но, както ви казахъ и по прѣди, нѣмамъ кого да оставя тукъ въ обиталището си, до гдѣто се завьрна; послѣ тозъ разговоръ, придруженъ отъ полицейския, отишелъ въ полицията, гдѣто слѣдъ като излѣзли всичкитѣ канцеляристи, затворили Раковскаго.

На втория день се явилъ въ полицията драгоманина отъ

Сърбския консулъ, Тассо Еличь, съ приказъ да се освободи изъ затвора Раковски, освободили го и му казали, че е свободенъ и може да отиде гдѣто му е волята.

Раковски заедно съ драгоманина се отправили къмъ патриархията. Слѣдъ посѣщението патриарха, Раковски излѣзълъ, душевно ускърбенъ, и за да избѣгне растревожность, излѣзълъ по расходка, срѣщналъ при Куру-Чешме тогавашнитѣ труженници и дѣятели по литературата, и за народното събуждане, *Фотиновъ* и *Добровски*, на които смѣло прѣпоржчалъ имъ да дѣйствуватъ живо и по силно да се изразяватъ, кога пишатъ за народнитѣ въпроси, види се, съ отличителния си духъ, още повѣче ги е въодушевилъ.

— Бѣше ли възможно, възразили му вѣстникаритѣ, да пишемъ, че за България е настанало врѣме, да ѝ се избере князь, и, че такъвъ даже се билъ назначилъ, както се е писало два пѫти, веднѫжъ за Самоския князь Богориди, а други пѫть за познатия юнакъ Павля Грамадянина, родомъ отъ Грамада, когото българитѣ избрали за свой князь, а Султана потвърдилъ. Въ Загрѣбския вѣстникъ „Народна Новина“ тогава се писало; че юнакъ Павелъ Грамадянинъ билъ назначенъ за Князь Български, прилагало се още, че това се длъжало мѣжду другитѣ, на нѣкой си сръбки посланникъ, Алекси Симичь, който посрѣдствувалъ да се утвърди мира между българския народъ. Българитѣ, които били размирени по онуй врѣме въ Западна България, се задоволили съ царската милость и се възвърнали въ кѫщята си. Княза ни ще стои въ България, а двама свои пълномощници ще държи въ Цариградъ. Споредъ договора на българитѣ съ Портата, България щѣла да стане, като Сърбия, Влашко и Молдова. Въ Видинъ пристигнѫлъ царски комиссарь Али-Риза-Паша, който щѣлъ да испълни договора.

Въ тоя день Раковски, слѣдъ свижданието и разговоритѣ съ Фотинова и Добровски, въ мѣстностьта, при Цариградъ, називаема Куру Чешме, като си взелъ сбогомъ, отъ тѣхъ, тръгналъ да се расхожда, по пѫтя мислящи, че нѣмало вѣчъ за Раковски, друго спасение освѣнъ да напустне Цариграда, и да се не свижда съ никого, управилъ се по онуй направление по пѫтя, който го извелъ при българската черква, отишелъ при Попъ Христа, който по онова врѣме служилъ въ църквата, далъ му дос-

таточно пари, и помолилъ свящeнника да му купи: 12 пушки отъ добро качество, 12 ятагана, 12 чифта пищови, 12 силяфлъка, 12 ката хайдушки дрѣхи, 15 оки барутъ, 25 оки крушумъ и единъ катъ дрѣхи за него, изработени съ най хубава златна сърма. Също заповѣдалъ на попа да набави 12 отборъ юнаци, които съ миткали, най малко по 2—3 години изъ балканитѣ, съ хайдушкитѣ чети. Сичко това да бъде готово, три дни прѣдъ байряма. Раковски се отстранилъ отъ Черквата, отишелъ у дома си, приготвилъ си всичко за походъ, лѣгналъ въ спалнята си, успокоилъ ся презъ нощьта и чакалъ деня, въ който ще да се управи (по байряма) къмъ балкана. . . . Отишелъ при попъ Христо, заржчалъ му да събере юнацитѣ прѣзъ тая нощь, и да ги испрати край Босфора, а Раковски като си взелъ приготвенитѣ дрѣхи и оржжие, цѣлуналъ дѣсницата на Священника, който го благословилъ, и се помолилъ Богу, да му помага. Взелъ си прошка отъ Священика, и, бързо се упътилъ за сѫщото мѣсто, гдѣто чакалъ до разсъмване, до кътъ пристигнала дружината.

Въ това пътуванье Раковкки, прѣзъ лѣтото до свършека на мѣсецъ Октомврия 1854 година той съ дружинътъ си обходилъ балканитѣ и лѣсищата, на послѣдъкъ, влѣзълъ въ Котленскътъ Планинъ съ дружинътъ си, гдѣто распустналъ юнацитѣ, като далъ всѣкому по 20 жълтици за зимовище, а той отишелъ на машината си (Даракъ за чепканье вълна), находяща се въ Изворъ, и състояща отъ воденица и тепавица, гдѣто стоялъ цѣлъ мѣсецъ, безъ да знае другъ нѣкой, освѣнъ Василъ Карловеца и сестра му Нанка, която му носила гозба за ядение, доставяла му народни прѣдания, пѣсни и стари книги, изъ които снималъ бѣлѣжки—тукъ въ затънтенитѣ мѣста и балкански лѣсове, забравенъ отъ братята си, той пьрвий е работилъ за българската свобода, и я проповѣдвалъ на Българитѣ. Прекаралъ е послѣднитѣ си дни, въ 1854, до 22 Декемврий, тамъ пламенно въ стихове написалъ, раздѣлата отъ отечеството и спомяни отъ родния му градъ Котелъ.

Ние извличаме слѣдующитѣ отломки въ стихове. *Раздѣлата на едного расиалена родолюбца, отъ отечеството му*".

* * *

„Оставай с' богомъ бѣдно отьчество?
Прощавай и ти майко аз' отивамъ
Далѣчь отъ тебе милѫ моѫ в' странство,
Въ голѣмо поприще ужаленъ вхождамъ!

Дотѣгнало ми е вѣки се робство Турско?
Немогѫ вѣки да глѣдамъ насилие
Убийства, неправды отъ плем' Агарянско,
Отчяайность, бѣдность и безчѣстіе!

Събратія мои претяшко угнѣтени!
Дѣвицы въ черни облечена жалость,
Святіи же Храмове наши потѫпканы
Отъ Турскѫ поганскѫ невѣрность!

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

„Священы дълг' и мене зове да идѫ,
В' юнашко пъприще жарко съ устрѣмление
За вѣрѫ храборно д'умрѫ и за свободѫ,
Тиранско да отхвьрлимъ, угнѣтѣніе!

Аз' знаѫ майк' оставамъ те неутѣшна,
Нъ Богу ся молѝ побѣда да намъ даде,
Противъ тирановъ борбѫ щастливѫ Славнѫ!
Спроти зла дѣла скоро да имъ удаде!

Ужасный часъ вѣки се той приближи,
Да мене далѣчь отъ тебе растае!
З' отечество славна смьртъ мнѣ надлѣжи
Пламти въсторгно кръвь моя играе!

Когда ты чуешъ да съмъ погинѫлъ,
Да не плачешъ майко ни да рыдаешъ,

За славно дѣло что сьмъ юнашкы съвършилъ.
Нъ, гроба ми прилѣжно да издиришъ.

Отъ мряморъ камень знакъ да ми въздигнешъ,
Слова златна надписъ за вѣчна помянъ,
Над' него с' слѣднія рѣчи да надпишешъ:
„За вѣр' и за свобода погина славенъ"!

Прѣзъ нощьта на 22 Декемврия 1854 година, станълъ отъ лѣглото си, взелъ си збогомъ, и се упѫтилъ за Свищовъ; на 25 сѫщия мѣсецъ се отправилъ, прѣзъ Дунавъ въ Зимничь и отъ тукъ за Букурещъ.

Като измѣсти отведнѫжь хайдушкия животъ, и пригърна емигрантския, Раковски, като заточеникъ въ свободна Ромѫния намѣри отдихъ и прибѣжище; тамъ непривно се е занималъ съ събиранье душевенъ материалъ, за народното възбужданье, такъвъ какъвто въ сѫщитѣ обстоятелства, никой другъ българинъ, не е можалъ да постигне книжевната му дѣятелность, заслуги неоцѣними и принесълъ народу си, като списалтель историкъ, богословъ, лингвистъ археологъ, революционеръ, хайдутинъ, поетъ, войнъ, политикъ, дипломатъ и духовитъ подбудитель.

Въ Букурещъ въ время на Кримейската война написа слѣдующитѣ стихове, въ които призовава българитѣ на въстание противъ турцитѣ, уповава се на Русский Царь Николай, който ще покаже на свѣта, че Славянскитѣ плѣмена сѫ биле нѣкога славни, и, че враговетѣ на православната вѣра ще загинѫтъ.

Постѫпъ (маршъ) Български

Братя мили Българи
Ето врѣмя вече дойде,
Поприще намъ с' отвори
Сѣверъ поводъ ни даде

Четиревѣчно турско иго
Юнашки да съкрушимъ
Отечество мило драго
Храборно да освободимъ.

* *
*

Зелѣни златни прѣпорци
Да въздвижимъ високо,
Въ марсово поле юнаци
Да внидимъ бързо жарко,
Купно напрѣдъ да вървимъ.

. . . . . .

Лва отдавно заспала
Да събудимъ въ джбрава
Съ слава да го увѣнчайми

. . . . . .

Стара Планина да усвоимъ!
Наши мжчителя злы Кръвницы
Храборно и мы да побѣдимъ
Мрьсны невѣрны дивы поганцы!

*
* *

Тяжко губителство да изчезни!
Свободни и мы да ся появимы!
Злоба да махнимы на невѣрны
Правдодаяніе д' утвьрдимы!
Отъ нащи български прѣдѣли
Звѣрская тѣхна власть да се изрини.

*
* *

„Народъ кой своѭ правдѫ желае,
Милѫ свободѫ и прелюбезнѫ
Трѣба с' уржжие да ѭ добіе
Съ жьртва голѣмѫ и скѫпоцѣннѫ!

*
* *

Папищаши враждебницы
Православни наши вѣри

Ще пропаднатъ суевѣрцы
Подъ силни славянски мѣри
Цѣлъ свѣтъ неще ги събере!
. . . . . .
Стад' едно пастир' единъ
Самодържецъ **Николай**
Отъ Бога намъ посланъ
Мір' весъ ще обладай
Гордость нихна ще разоре!

* * *

Щ' изгрѣе и въ Българія
Свободы, свѣтло слънцы,
Щ' изгони насилія
Помрачни тьмни облацы,
Ще доде день радостенъ
. . . . . .
Яви ся намъ **Николай!**
Святославу подобенъ!

Отъ тукъ почва живота на Раковски съ разновидни приключения и събития, които отъ насилията и притѣсненията на турцитѣ, Българитѣ сж бѣгали изъ разнитѣ краища на България и които сж мечтаели, за отмьщение. Раковски самъ въ поемжтж *„Горски Пжтникъ"*, която е написалъ въ прозтически стихове и съставена отъ расказитѣ на юнацитѣ, той самъ е изложилъ случкитѣ отъ собственния си животъ, до онова врѣме; въ тая поема слѣдватъ обширнитѣ забѣлѣжки, относящи ся къмъ дългия и славенъ периодъ, на благороднитѣ наши праотци, имяната на силнитѣ наши монарси, които, едвамъ приживѣвжтъ, случайно, въ памятьта само на нѣколко литератори.

—Митологията, старата, новата и най-новата история на Българский народъ; безкрайната разнообразность на българскитѣ народни обичаи, отъ всичкитѣ врѣмена, епохи, събития, народопоколѣния, обществени живѣния и сношения.—Раковски прави да въскрьснжтъ въ потомството; ратницитѣ, поборницитѣ, които завоевахж България, Тракия и Македония, слѣдъ христи-

янската Ера, па даже и прѣди Александра Македонскаго, всичкитѣ ѝ съпрѣдѣлни области, подъ царѣтѣ Крума Страшнаго, Великато Симеона, Асѣня и други велики български царье: за Християнството, за свѣтлинѫтѫ, за свободѫтѫ, за щастливи събития, походитѣ на Великаго Царя Асѣня, противу Латинитѣ, крьстовитѣ походи противу възрастающето турско нашествие, въ европейскитѣ страни, на побѣдитѣ имъ, и, паданието на послѣднитѣ български царье, Шишмана и Страшимира, които завардихѫ Европѫ, въ продължение на единъ вѣкъ и половинѫ, отъ истребителното застрашаванье на полумѣсеца, и, слѣдъ падението на българското царство, борбитѣ на въеводитѣ, които управляваха настоятелницѫ крачкѫ на народѫ, въ пѫтя на понятията за свободѫ и напрѣдъкъ, и, най-сетнѣ възраждането на българската словесность.

Биографията на славния и великъ отечественолюбецъ, *Раковски*, е изложена, въ поетичното му творение, което се отличава, съ важни исторически указания. Ние извличаме слѣдующитѣ замѣчания и отломки, които и сега ще се четѫтъ съ усладѫ, както и преди четиресетъ години, тоестъ за шестдесѣтъ годишнятъ спомѣнъ, името дѣйствията и славата на знаменитія патріотъ Раковски.

Извлѣчение изъ замѣчания първья чясти „Горскаго Пѫтника“.

Весела красна пролѣть бѣше
С' цвѣтя благоѫханна всешарна
Лѣпо земя ся вся зеленѣше
Милко наслаждаше вся животна!

Сластно развити явори бѣхѫ
Разни же сладкогласныя птичкы
Въ листове кычасты си гнѣздѣхѫ
Въ тънкы высокы гладкы тополкы!

Вѣсти предрагы на веселіе
Съ гласове сладкы любны чаребны
Съ пѣжнье даваха въ поднебіе!
Пролѣть е! Радуйте ся смьртни!

Слънце претоплы зары си пржска
Блѣдн' естество то удушевлява
Свѣтло къмъ въздухъ зрачны ги ласка
Скоро си землеродн' уживлява!

Доло земля ся дивно разпуща
С' сяйнж подобнж ней гордость
Ведро си небо радостно глѣда
Свѣтла ублача ся съ подобность

Блъстенъ водопадъ свѣтло с' излива
Въ каменны предълбокы провалы
Бисерны струы бързо пролива
Съ сладко шуштенье душж движи!

Кристаловидни горски потоцы
Въ цвѣтны зелены росны ливады
Теченье лжкатушно г' относи
Съ зрацы приятны свѣтжт' имъ воды!

Въ цвѣтопокриты равны полѣнкы
Съ скачанье езера съставятъ
Плодове разны носящы сладкы
Вѣтвы зелены хладно росжтъ

Весело либаво позорище
Природа дивна живо прѣдставя!
Въ пжть! въ прешествіе! въ друго пъприще!
Смьртнимъ вещественно та наставя!

В' хълмы, ратища въ планины хладны
Гръмни приятни гласов' ехтжтъ!
В' цвѣтны долины и красновидны
Момцы, дѣвицы цвѣты бержтъ!

С' нѣжнж естественна невинность
По мѣкы цвѣтны равны полѣнкы!
Млади ликувжтъ съ пріятность
Съ веселы селскы сладкы припѣвкы!

Въ пролѣтны цвѣты въ румѣнѫ ружѫ
Златныя пипируды всешарны
Лѣтѭтъ съ припиркѫ с' охотнѫ грижѫ
Всяка любезно с'цвѣтъ да с'испълни!

А сладкогласны славый мили
Шипца развѣтіе въ зорѫ чѣка!
Весел' умилно рано си пѣй,
Бодро зеленѫ му глѣда пѫпкѫ!

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

„А ранопойка птичка любица
В' пьрвѫ си пролѣть пѣе умилно!
Стара юнакомъ мила сестрица!
Родъ свой та зове велегласно,

„Пиле юнакомъ то бѣ любливо
Акы же трѫбѫ тѣмъ войнишка
Кръвь имъ разпалеше гордѣливо
В' гласъ и хорѫгвѫ двигаха горска. (1)

(1) Позната е всѣмъ птица, коѭ обично Българи назовавѭтъ кукувица, а по нѣкоя си мѣста ѭ наричатъ и любица. Простый народъ съ голѣмѫ радость слушѫ въ пьрвѫ пролѣть нейни гласъ, и много отъ пустовѣрія, кое е устало отъ баснословнаго вѣка, брояѭтъ, когда ѭ изъ пьрво чюѭтъ да кукува, колко пѫти ще кукува, и мыслятъ, че толико годины щѫтъ поживѣ. Та може и до сто пѫти по нѣкога да продължи засобно свое кукувание. Обично дохожда въ Старѫ Планинѫ посрѣдъ априла мѣсеца.

Горски юнацы най много ѭ обичѫтъ, и догдѣ и не чюѭтъ гласъ не изсхождѫтъ въ шумѫ. То птицезрѣніе или отъ старо время сѫ' наслѣдили ускоцы (хайдути) или за то що, когда та ся появи въ планинѫ, тій знаѭтъ, че планинскій въз-

духъ ся е вѣкы ублажилъ, и шумакъ доста е за да гы закрива. Много юнашкы пѣсны ся пѣятъ по Българіѫ в'нейно имя, какъ то и въ соколово имя.

Понеже възпомянѫхмы баснословный вѣкъ, нѣще да е излышно да кажимы нѣколко рѣчи в' обще о баснословій, а особенно за българско баснословіе, изчьрпаѫще го отъ нѣкоя си остаткы отъ народа нашего проповѣдаемыя.

Человѣкъ собственно сматраямъ ражда се съ чюдесны умственны силы на този чюдесный свѣтъ, и между всѣмъ животнимъ, самъ той е неисчьрпный источникъ на много голѣма и чюдесна изнамѣренія. Нъ тій умственны силы въ негово дѣтинство и младость затьмны сѫ отъ глупавое въображеніе, и не могѫтъ пристойно да дѣйствувѫтъ догдѣ постѫпенно съ неговаѫ възрасть мало по мало съ наукѫ и образованье не се усвѣтлѫтъ и източѫтъ.

Постѫпенно ся освобождава человѣкъ отъ пьрваѫ своѫ дивотѫ и глупость, и добыва истинна понятія на обиколяѫщія его разны прѣдмѣты. Въображеніе же подъ владеніемъ коего въ младости е билъ, и кое го е заблуждало да мысли и слави много крива понятія изчезва, а правый разумъ възпріѣмва негово мѣсто, води и учи го да упознае истинѫ, и да управлява своя размышленія по на высокы прѣдмѣты, и силы своя да употрѣблява на упрѣдѣлены мысли. Истое то ся случава и въ общѣ за единъ цѣлъ народъ.

Истая разлика, подъ коѫ ся отличавѫтъ въ каждый человѣкъ, разна състоянія устроя ума и сьрдца его, трѣбва да ся варди и въ каждый народъ.

Пьрво начяло състоянія всѣкаго народа е дивота, въ коѫ нахожцаемъ нито себе си, то есть по высокыя своя силы и прѣупрѣдѣленіе, познава, нито знае да разсѫждае право за обиколяѫщыя го твари и свѣтъ, гдѣ онъ живѣе.

Колко по тьменъ е человѣческій умъ, негово вѫтрѣшно священно святило, и колко тѫпа му е словесность, сирѣчь, изтъщение и развиваніе нъ болше умственныя силы, толико най много изрядно тогда дѣйствува мѣчтайное въображеніе. Незрѣлый дивый человѣкъ, чувствуѫщъ, да ся обиколява отъ вънъ отъ безбройныя вѣщи, имѣѫщи, акы крѣпшѣйши, вліяніе на него, какова сѫ' явленія природы, разсмотряѫщъ же, да

онъ не е былъ причина нихнаго сѫществуванія, унуждава ся да управи самъ себѣ слѣдный въпросъ. *Отъ гдѣ происхождѧтъ вся сія кто азъ глѣдамъ? кой производи сія?*

И колко по малко е въ състояніе да разрѣши сія недоумѣнія, толико по млого чувствува свое безсиліе.

Неопытная негова умственна сила не му прощава да вниди въ разясненіе взаимносъдьржанія вѣщѣхъ; неученый неговъ умъ, отричя му ся всякое срѣдство и начинъ, за да постигни въ правое за тѣхъ разсѫжденіе, в' упознаніе коя могѫтъ да изпълнѫтъ негово любопитство. И тако спущаѫтъ ся въ свое мѣчтайнно въображеніе и чувствуѫщъ внѫтрѣшно по высокѫ нѣкаѫ си силѫ, отъ коѭ сѫ произишли вся вещи, устроява въ себѣ си по высокая сія сѫщества по человѣчьскому крою, въображава си тѣхъ въплощена, и отдава имъ вся человѣчьскыя способности и силы, по высочайшый обаче стѫпенъ, отъ колико ся нему явявѫтъ.

Сътвореніе въображенія его, колко по пѫстро ся украсява, толко повѣчь почва да го благодари; и не познаѫщъ отъ никѫдѣ свое заблужданье, лесно вѣрва все що мѣчтае, и сматра за истинѫ сътворенія самаго своего въображенія.

И понеже обикалящыій его прѣдмѣти сѫ' разновидни, и природы силы подъ многовидна явленія ся прѣдставѭтъ, дивый сей человѣкъ, що е единъ пѫть сътворилъ, то всѣгда и на всѣкъдѣ твори, и мѣчтае, слѣдователно не само едно сѫщество по высокаго естества, нъ многа, отдаваѫщъ каждому, колко слави тѣхъ голѣма и свѣтла, или по долня, и не толко достопочитаема, разна почитанія и достойнства. Любящъ убо и почитаѫщъ человѣкъ, сія отъ него убожаваямая сѫщества, взаймно ищи и отъ тѣхъ да ся люби, и благоволи, и да ся прѣдстателствува въ опастности.

Того ради движи на чьсть тѣхна капища, съзидае храмове, приноси жьртвы, и посвящава самаго себе въ служеніе тѣхно.

Отъ такова начяло, то есть отъ незрѣлое състояніе старихъ народъ, родило ся е баснословіе, то есть недостаточна понятія имѣли сѫ' тогдашни человѣцы за Бога, за създанія міра, и за видимая въ него.

Вси народи сѫ' имали свое особно баснословіе сирѣчь свое богослуженіе. Нъ колико сношеніе и ближность е имѣлъ

единъ до другиго, толико и сродство има тѣхно баснословіе. Повѣстница то намъ ясно доказва.

Гърцы сѫ' умножили свое баснословіе, какъ то и начяло ученія пріѣли отъ Египтяны и Финичяны. Римляны же отъ Гърцы сѫ'взаели доволно. Завладѣвше же Римляни многы народы разпространявали сѫ'и свое баснословіе между завладаемимъ.

Славяни какъ то и други прочей народи имали сѫ' и тій свое пьрвобытно богослуженіе, а колико ся сѫ' помѣсвали съ другы народы, толико сѫ' го и тій умножавали, притворяли, и другимъ свое придавали.

Нъ най послѣ благовѣствуванія истина узарила е и извадила е отъ дълбокаго заблужденія тія народы, и показала имъ е истинный пѫть богослуженія.

Римляни и Гърцы пріѣмше христіанскаѫ вѣрѫ нѣсѫ' толикѫ ревность и топлотѫ показали изъ пьрво, що то не само своя стары книгы сѫ' съхранили, нъ и многы куміры (идолы) неповредны сѫ' уставили. За то имъ е явно и обширно познато днесь баснословіе. Българи, то есть Славяни, пріѣмше благовѣствуванія истинѫ, толикѫ ревность и топлотѫ сѫ' показали къ христіянской вѣрѣ, що то не само своя куміры сѫ' конечно съкрушили, нъ и книги своя сѫ' съвсѣмъ изгорили. За да сѫ имѣли Българи и прѣждѣ крьщенія своѭ писменность и книгы, мы другъдѣ щѣмъ доказа обширно. По настоящему прѣдставямы само слѣдное доказателство.

Наблизо крьщенія прѣславскаго двора въ время царя Бориса, Българи незадоволни отъ грьцкія священницы ради злоупотрѣбленія, управилъ е царь Борисъ посланницы при папѫ римскаго Николая 1) за да му проводи римляны священницы, и да му развьрзи нѣколко въпроси, относяемы на христіанскаѫ вѣрѫ. Между другимъ былъ е прѣдложенъ и слѣдный важенъ въпросъ. „Що да сторимы съ нечьстивыя нашы книгы, кто' смы пріѣли отъ Сарацины, и имамы гы въ насъ си?“ Отговоръ папинъ е былъ слѣдный: огнѣмъ съжегати непрѣменно: то есть да гы изгорѭтъ!!!

(1) *Responsa ad Consulta Bulgarorum, est Hardonin, Acta. Consiliuarum V. 353. 386.*

На какъвъ ли языкъ сѫ' были писани тыя книги? Ако сѫ были писаны на сарацинскы языкъ, то есть старо-арапскы, то Българи нѣсѫ знаяли да гы прочитѫтъ, нито ся сѫ служили съ тѣхъ, и слѣдователно не е было нужда да пытѫтъ папата за тѣхъ.

Ако днесь не е устало намъ никаква си остатка отъ тыя стары книгы, не е чюдно, понеже видимы еще отъ начяло българскаго крьщенія прѣславскаго двора, каква сѫдба гы е налѣгнѫла, и колико повѣчь напослѣдъкъ христіанская ревность ся е вкорянявала въ българскій народъ, толико повѣчь сѫ' горили и трѣбили сами своя древности, акы язычьскы. А и при толиковремянны крьвопролитны и разорителнны боюве, кто сѫ' имали непрѣстанно Българи съ Римогрьцы и съ другы народы, конечна разоренія на градове, седемдесятогодишна борба съ Турцы, кой сѫ' упустошили огнѣмъ и мьчемъ цѣлѫ Българіѭ, послѣ же паденія българскаго царства, грьцкое злобно свящество, кое непрѣстанно е горило и самыя божественнаго писанія нашы старо-българскы драгоцѣнны книгы, и днесь еще непрѣстанно то чисто безбожно дѣло твори 2);

При такова, кажѫ, противна обстоятелства, каква остатка е могла да ся съхрани отъ нашѫ драгоцѣннѫ старѫ книжнинѫ, коѭ смы имали и прѣждѣ христіанства, некѫ всѣкый благоразумьнъ сѫдникъ размысли и кажи. Нъ при томъ ны н' изгубвамы нашѫ благонадѣждѫ. Открищѣ время нѣщичко!

Да дойдими убо на нашый прѣдмѣтъ за българское баснословіе. Мы прѣди да забѣлѣжимы нѣкоя си остатку днесь помянуемы въ Българіѭ, коя е была глава славянскаго народа,

---

2) Не прѣдъ много годыны въ Загѭрѫ, къту ся я увѣло вѣкы въ българскыя цьрквы богослуженіе на грьцкій языкъ въ Българіѭ, тамошни жители колко старобългарскы рѫкописи сѫ' имали цьрковны и другы, понеже въ паденіе българско, цьрквы сѫ' имъ вѣки были и за книгохранителницы най безопасное мѣсто, събрали гы были и завардили, въ еднѫ цьрковнѫ стайцѫ. Тогдашный търновскы митрополитъ Грькъ, който той е вѣкы былъ, видѣвъ по злу случаю тыя драгоцѣнности, абіе намыслилъ е съ лукавщинѫ да гы изгори и въ вѣчна незнайность отдадѣ. И тако е събралъ цьрковнія надзиратели добродушни и богобоязливи Българи и имъ прѣдложилъ въ слѣдный начинъ: Знайте ли вы благочьстивій! какво се вьрши по законъ божый, когда ся просыпи нѣгдѣ свято причастіе? Българи му отговорили: Изгорява се въ огънь тая дрѣха или вѣщь, гдѣ е капнало святое причястіе. Е! то исто трѣбва да ся извьрши и на тыя книгы, понеже ся е испълнявала на тѣхъ божественная служба, и голѣмъ грѣхъ е да стоѭтъ тако. Българи тогдашни прости человѣцы, склонили сѫ' на неговыя лукавы рѣчи и тържественно прѣсѫтствіѭщу ему, изгорили сѫ' срѣдъ цьрковный дворъ грамадѫ отъ старо-българскы ра-

и най силно и най распространено царство, въ стара времяна въ Европѫ, и гдѣ ся є пьрво благовѣствуванья истина между славяны появила, и отъ тамо акы отъ огнезрачнаго свѣтила, весъ славянскій міръ ся є усвѣтилъ, прѣди да внидимы, кажѫ, въ сія изясненія щѣмъ назначи въ кратцѣ, що є св. Димитріе. Ростовскій за славянско баснословіе забѣлѣжилъ мимоходно.

Въ пьрвыхъ, казва, поставили сѫ' были Славяни начялнѣйшаго куміра (идола) имянемъ Перуна, бога грому, мълній и облаковъ дъждевыхъ. Тѣло негово было отъ дрьва съ хитростіѭ изсѣчено, главѫ ималъ излѣнѫ отъ срѣбра, уши златени, нозѣ желѣзнѣ, въ рѫцѣ дьржалъ камень, по подобіѭ Перунѫ пылаѭща, украсенъ былъ съ драгоцѣнны каменія: а прѣдъ нему огьнь всѣгда горѣлъ. Ако ли по нерадѣніѭ жрьческому бы ся случило да угаснье огьнь, казнили смьртіѭ онаго жрьца, акы врага богу своему.

Вторый куміръ билъ є волосъ, богъ скотовъ.

Третий былъ Позивъ, или Похвистъ, или Вихромъ, богъ въздуха, и безгодіѭ.

Четвертый куміръ былъ є Лада, и синъ ѝ Лель, бози веселія и всякаго благополучія. Рачителства жьртвы имъ приносили готовящій ся къ браку, помощія ихъ мняще себѣ добро, весело и любезно житіе да придобіѭтъ.

Пятый куміръ былъ Купало (Ярило), кого сѫ' мнѣли за Бога на земскія плодове и въ начялѣ жятвы приносяли му сѫ' благодареніе.

зны ржкъписи. Въ село Тича близо 2 часа до Котелъ прѣ нѣколко годины послѣ тънзимата, Тичяни си развалихѫ стараѭ цьркваѭ и съзидахѫ на истое мѣсто другѫ по голѣмѫ и по новый крой. Колко то стары кньгы е имало въ цьрковная стара скривалища, събралы гы были и намѣстили въ една цьрковна стайцѫ. На усвященія новаго храма преславский владика отъ гдѣ зависва Тича, днешній варнянскій митрополитъ Порфирія, или Герасимъ днешный святый Дерконъ въ Цариградъ, (се едно отъ тѣхъ единъ извьршилъ това зло), дознаялъ е за българскыя тыя кньгы и безъ да попыта селяны повелялъ да ся ископали въ цьрковный дворъ дълбокъ трапъ, и погрѣбалъ тыя мѫченици българскы стары ржкописи. Нъ амо казватъ Тичяни било велико количество. Слѣдъ нѣколко врѣмя найдохъ 3 стари цьрковни ржкописи въ истое село писани на кожѫ, кои сѫ' отбѣгли смьрть отъ злобливаго гьрка владика. При томъ м' извѣстихѫ нѣкой си старцы, че твьрдѣ много ржкописи имало тамо, и че нѣкой си богобоязливъ Българинъ имянемъ Данкоолу отнесалъ единъ цѣлъ товаръ стары българскы кньгы у Іерусалимъ, за да гы съхранѭтъ тамошній гьрцы калугери!

Шестый куміръ е билъ Колѣда Богъ Кому сѫ' тържествували 13 декембря.

Освѣнъ тѣйзи куміры имали сѫ' и другы многы; имянемъ Слядь, или Ослядь, Корша, или Хорсъ, Дашуба, или Даждь, Сриба, или Стрибовь, Самаергля или Самаргль, Мькожь или Мокожь, коймъ сѫ' въздавали жьртвы и хваленія акы Богу.—

Отъ други списатели ся спомянувѫтъ и слѣдній славянски Богове.

Бѣлый Богъ — Богъ всякаго блага и доброты и проч. онъ еималъ и свои добры духове.

Чьрный Богъ.

Той е былъ вьрховно сѫщество надъ прочей злы бозы, и вьрховный князь тьмноты, и лошавихъ вълшебствахъ. Прѣдставляли ся го обично въ видъ льва. За умоленіе когда ся го мыслили че е разлютенъ, само кървава жѫртва е могла да г' умири, и когда му ся приносяли жьртвѫ посвящавали му сѫ' и пълнъ кюпъ съ віно. Когда е щѣлъ да мѫчи человѣцы, проваждалъ имъ разна ужасна страшила (духове чьрны).

Хукасъ или Гусланъ былъ музикалный вълшебникъ.

Цырнитра или Цыръ, знамянитъ Богъ вълшебства.

Отъ выше помянѫтія стары богове помянувѫтъ ся днесь въ Българія, Перунъ, Коляда, Лада, Лело, Вихръ, Ярило до колко е мнѣ даже до сега познато и ето съ кой начинъ. Послѣдная пѣсьнь Перуну, не само ся пѣе по всѫ почти Българіѫ, нъ и ежегодишно ся твори баснословнаго вѣка остатно тържество въ врѣмя бездъждія и сушы.

Пипируда злата
Прѣдъ Перуна лѣта,
Лѣта и пролѣта
По поле ся мѣта
И Богу се моли:
Дай Боже дъждецъ!
Да израстѫтъ нивы
Нивы и ливады!
Бары бары води!
Блата блата віна!
Всѣки класъ и тъгаръ!

Всяко гребло тягло!
Отъ коряна кошница
По всяка лозица!
. . . . . .
. . . . . .

Накычватъ една дѣвойкѫ съ разни цвѣтя, и зеленчуци, и съдружватъ ѫ нѣколко жены и водѫтъ пѣѭщи, горняѫ пѣсьнь, отъ кѫща въ кѫща по поле и нивы и отъ село на село и проч.

Коляда вѣкы е общо познато имя въ Българіѫ и слави ся еще въ дьнь рождества христова, нъ по другаѫ смысьль; само имя що е остало Коляда. Разны пѣсны ся пѣѭтъ Коляди, и днесъ мали и голѣми по сѣла колядватъ. По много мѣста не казватъ Рождество Христово, нъ Колядѫ.

Лада и Лель. Въ Котель на мое время прѣзъ Врьбницѫ, млады дѣвойкы ся събирахѫ край нѣкой си потокъ или водовадѫ, и съставяхѫ вѣнцы, уплетены отъ вьрбовы вѣйкы, и всѣка забѣлѣжваѭща свой вѣнецъ, спущахѫ гы у потокъ пѣѭщи ой Ладо Ладо, момиче младо и проч.—Глѣдахѫ и замѣчавахѫ, какво управление ще поѣмни всѣкый вѣнецъ, и тълкувахѫ то на добро или на зло.

Лелю ся пѣѭтъ такожде многы пѣсны а най паче любовны.

Вихръ, и Вихрушка, казватъ въ Българіѫ, когда вѣе сильнъ вѣтьрь, и ся размьти и потьмнѣе въздухъ: бѣгайте че иди Вихръ, или Вихрушка думѫтъ.

Ярило, казватъ въ Котель жены когда щѫтъ изражи нѣкое си женско събраніе увеселенія ради или пиршества: „то бѣше Ярило“, то есть веселихмы ся, пѣхмы, играхмы, викахмы, смѣхмы ся, все то значи Ярило бѣше.

А въ дьнь святаго Висилія на новѫ годинѫ, събиряѫтъ ся по всякѫ улицѫ дѣвойкы и наливѫтъ въ единъ чистъ мѣдникъ водѫ, всѣка спуща свой прьстень въ него, и укрѫжно обиколяѭщи ся, поставѭтъ го посрѣдѣ, а една мала дѣвойчица, нарочито избрака за то, стой близо до мѣдника. Потомъ почнѫтъ задружно да отпѣвѫтъ по еднѫ краткѫ отпѣвкѫ, и проч.

Злата тояга изъ село ходи
Сѣдни булка подай прьстень.

Дѣвойчица ся навожда и изважда по случаю по единъ прьстень отъ мѣдника. Всѣкая отъ дѣвойкы глѣдѣтъ съ нестьрпеніемъ да видѣтъ, да ли е нейный извлеченый прьстьнь, послѣ отпѣѣнаѣ отпѣвкѣ, коѣ тълкувѣтъ за нейно щастіе о бракосчисленій. Вышерѣчная отпѣвка ся тълкува: Бирнишкій сынъ — то есть, че дѣвойка, коей принадлѣжи извлеченый прьстьнь, послѣ таѣ отпѣвкѣ, ще да се ужени съ бирнишкій сынь. А злата тояга намъ показва, че въ старое время бирницы (человѣцы кои сѣ' събирали царское дьждіе) носили сѣ' златы тоягы. Всѣкый прьстьнь се спуща до тры краты въ мѣдникъ, и ся отпѣвѣтъ разны отпѣвкы, кѣту:

Царвуль влачи прѣзъ долъ бѣга,
Сѣдни булка подай прьстьнь.

То значи ускокъ (хайдутинъ).

Клонь босилякъ цьркѣ мѣте
Сѣдни булка подай прьстьнь

Значи попскій сынъ,
Или в' общѣ служителя цьркы.

Свито куче на камиче
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи просякъ.

Коня ѣзди соколъ дьржи
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи войникъ, благородьнъ.

Позлатьнъ топоръ врата біе
Сѣдни булка подай прьстьнъ.

Значи богатъ.

Бѣло книжье чьрно мастило
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи ученъ на книгѫ.

И други много тѣмъ подобны отпѣвкы сѫ пѣѭтъ и тълкувѫтъ. На сіе неповинное дѣвическо прѣдставленіе, присѫтствувѫтъ и жены и слущѫтъ и тыя въ мѣдникъ прьстьны нарѣчены на своя сынове, за да имъ изпытѫтъ щастіе о жѣнитбѣ.

Покойный Венелинъ възпомянува че Славяни сѫ' славили два начяла божества, то естъ добро и зло, подъ имянемъ Черны-Богъ и Бѣлы-Богъ. Въ котелъ жены а най паче стары бабы, когда щѫтъ укори нѣкого си златворца казвѫтъ, Чьрнило! а когда щѫтъ ся изражи за добро нѣщо казвѫтъ, видѣхъ бѣлъ свѣтъ, или напротивъ не видѣхъ бѣлъ свѣтъ.

Възпомянува ся и Вѣщица или Вѣщерица —когда щѫтъ изрази укореніе противо нѣкоѭ си грознѫ или злотворницѫ женѫ казвѫтъ. Пуста Вѣщица! умразна грозна Вѣщирица!

Вила ся възпомянува въ еднѫ приказкѫ за лѣнивѫ женѫ, коя не е щѣла да работи, и плашила мѫжа си да не ходи въ горѫ да й сѣче мотовилкѫ за прядѫ, че ще го накажи Вила, съ смьртъ на женѫ му. Мотовила Вила, кой сѣче Вилѫ жена му умира. — Дали е было нѣкой си дрьво посвящено Вилѣ? Какъ то сѫ' имали Еллини посвящена дрьвеса на горскыя нимфы (невѣсты)?

Пукълъ — казвѫтъ въ Котелъ за человѣка мълчеливаго и намрьщеннаго. Что глѣдашъ такъвъ кьту Пукълъ?: да ли не е Богъ пъкла? или елинскій Харонъ? Обаче той ся възпомянува подъ истое свое имя. Слушалъ' съмъ еще отъ младости да плашѫтъ жены малая дѣца, когда плачѫтъ или немируватъ. Мълчи че Харо иди да тя зѣми! А виждалъ съмъ стары бабы да гуждѫтъ в'уста мьртвецу по единъ банъ (пенязъ) съ кого го погрѣбвѫтъ, и еднѫ свящицѫ му турѭтъ въ рѫкѫ. Това исто сѫ' творили и стари Еллини. Гуждали сѫ' в' уста всякому мьртвецу по едно дукато (пара) да плати Харону подвозъ у пъкълъ, а за свящь казвѫтъ Българи да му свѣтя на онзи свѣтъ. Извѣстно че въ пъкълъ мислѭтъ.

Кукъ. Казвѫтъ въ Котелъ за дивъ человѣкъ — що глѣ-

дашъ както Кукъ? сирѣчъ къту дивъ. Сърби казвѫтъ за дивѫ и неразумнѫ женѫ кукавица, а за мѫжь кукавецъ. Римогрьцы въ Българіѭ живѣѭще казвѫтъ под' истаѭ смысьль. Дали не былъ Кукъ Богъ дивоты? понеже какъ то сѫ' имали стари, Черны-Богъ, и Бѣлы-Богъ, богыня мѫдрости, богыня рачителства и проч. То несумнѣнно да сѫ' имали и Бога глупости и дивоты.

Въ Българіѭ играѫтъ по нѣкоя си села Кукури: игры съвсѣмъ дивы. Скачѫтъ безчинно, ублачѫтъ се съ вехты пьрцалетины и пѣѭтъ глупавы пѣсны. Въ Котелъ стары бабы еще празнувѫтъ куковъ дьнь то е пьрвый понедѣлникъ вевикаго поста, и въ Котелъ рѣдко человѣкъ, въ мое время е былъ да кажи чистый понедѣлникъ книжевно. Но куковъ дьнь ся обично казваше той понедѣлникъ.

Змѣюве, Змѣйцы, Самодивы. Многы отъ народа еще въ Българіѭ вѣрвѫтъ, че сѫществувѫтъ сѫщества (духове) по человѣчьскому образу и подобіѭ, обаче всѣкому не сѫ' видима. Сѫщества сія, мѣчтае народъ, че живѣѭтъ по горы, рѣкы, кладенцы, гробища и развалены разсыпы. Дѣлѭтъ гы на женскы и мѫшкы, на чисты и нечисты духове, тоесть на добротворны и злотворны. Отдавѫтъ имъ почти божественнѫ силѫ. Казвѫтъ че тій духове были прекраснаго Вида, и сѫ' многажды залюбвали съ мірскы мѫшкы и женскы людія, и любовна сношенія имали. Многы человѣци по нѣкогаще збѫхтвали. Прѣлѣсть сія е обща у арапскаго народа, а най паче у Бухарскы дьрвишы, под' имянемъ пери, джинъ, и девъ, и д. т. п. Четницы нѣкой си Арапи дьрвиши толико сѫ' прѣльстени въ тая пустовѣрія, що то изгубвѫтъ свой животъ и ся трудѭтъ дьнь и нощь съ пость и чьтенія на нѣкаква си убаѭтелны ушъ рѣчи, за да усвоѭтъ нѣкой си отъ тія духове. Между нашія Българы нахождѫтъ ся многи мѫжіе здрави и крѣпкы юнацы, кои отъ вышерѣчнаѭ причинѫ, ушъ че збѫхтвали тій духове нощѣ человѣцы, боѭтъ ся и несмѣѭтъ нощѣмъ да идѫтъ на нѣкой си кладенецъ, или рѣкѫ, а най паче въ гробища и развалины.

Той страхъ пройзхожда, понеже тій прости людіе, отъ младости сѫ' напоени, отъ таковыя баснословни приказкы, коя до толко ся сѫ' втъпили и впечятлили въ тѣхна въображенья, що то никой не може да имъ извади то прѣдразсѫдіе изъ

главѫ. Само ученіе и доброе възпиганіе ще да успѣе да изтрѣбы и изчисти сія глупости.

За самодивы, кто наричѫтъ и Юды, приказвѫтъ ся много приказкы, че играли нощѣ по полѣны, че гы виждали людіе и д. т. п. Самодива ся пѣе и въ многы български народны пѣсны, прѣдставѣ ся тія като защитителка и прѣдставителка на юнацы, въ най отчяйна и опасна обстоятелства, то исто ся вижда и въ сърбскы народны пѣсны за Вилѫ.

Отъ вышейизложенія на Змеюве, Змѣйцы, и Самодивы види ся ясно колико сродство има българское баснословіе съ еллинское, кои сѫ вѣрвали также под' имянемъ нимфи (невѣсты) разны духове обитаеще въ горы, потоци, рѣкы, кладенцы и проч. Вѣрвалы сѫ гы за добротворны и злотворны, отдавали сѫ имъ най съвършенаѫ красотѫ, приписвѫтъ имъ и рачителства съ человѣцы, какъ то исто и нѣкой си отъ простаго нашего народа днесъ вѣрвѫтъ. Отъ сія, кажѫ, и отъ Хароновъ спомянъ, що выше помянѫхмы, и отъ другы многы еще остатку, види ся ясно исто почти еллинское баснословіе. Дали сѫ' Българи прѣжде крьщеніе пріѣли сіе баснословье отъ Еллины? или отъ истія другы азіятскы стари народы, отъ койхъ сѫ' и Грьцы свое баснословіе умножили? То уставямы да рѣшѫтъ наши учени. Обаче мы толико можемы каза съ точностіѫ, че българскій народъ прѣжде христіянства, ималъ е и той не само свое обширно баснословіе нъ и свой писменность и книжнинѫ, добрѣ развіенѫ и простряна, нъ чьрна сѫдба тако е отрѣдила да пропадни и да с' изгуби негова драгоцѣнна дрѣвность!

Българскы свадбы и погребленія почившихъ.

Прѣди нѣколико годины въ Котелъ, носѣше девѣръ прѣпорецъ на свадбѫ, на вьрха бѣ затѫкнѫта позлатена яболка. Между Еллины въ старо врѣмя яболка е била знакъ брака и красоты. Въ народны нашы пѣсны ся спомянува яболка въ истаѫ смыслъ. А прѣпорѣцъ що ли значи въ българскы свадбы? Въ свадбѫ ся прѣдставяхѫ нѣколко лица, кумъ, дѣвѣрь, старый сватъ, свахы, зьлвы, заложникъ и пр. рѣчи сія да нѣсѫ' отъ христіяискаго вѣка устали явно е отъ слѣдное. Заложникъ прѣди да идѫтъ за дѣвицѫ носѣше въ рѫкѫ само бѫклицѫ пълна вина, а у домъ дѣвичинъ подаваше му ся петелъ, отъ дѣвичини друшкы, и еднѫ китка красно накыченѫ,

обично у есенъ отъ чимшировы зелены вѣйчицы, коя наричахѫ Илѫ. На врата петловъ закачено бѣ кравайче вързано съ руменъ копринен конецъ. Заложникъ у еднѫ си рѫкѫ държащъ петла, а у другѫ Илѫ, съдружваше свадбѫ носѣщъ сія церемоніялны дарове и даже въ цьркві гдѣ вѣнчавахѫ младоженцы.

Обичай е еще и днесь въ Българія послѣ съхраненія мьртвеца, да струвѫтъ пиршество, то естъ да ѣдѫтъ и да піѫтъ, въ дому умѣршаго и да възпомянувѫтъ вся прочей почившія. Всѣкому без' исключенія, е простено и свободно да участвува въ пиршество. То ся продължава за цѣлѫ годинѫ, трытины, деветыны, шесть недѣлы и проч. То е устало отъ най отдальнаѭ славянскѫ древность. Тако е съхраненъ Великанъ Аттила съ военнѫ церемонія, и съ великолѣпнн пиршества, на кое сѫ' ѣли и пили[3]).

Въ кратцѣ да кажимы, на древныя чьрты на старославянскія обичай, както и языкъ съхранили ся сѫ въ разна мѣста по Българіѫ у днешны Българы.

Да живѣѫтъ съвокупно в' единъ домъ цѣло домородство, да сѫ покорни и послушливи едному старцу, кой управлява не само домашныя работы, нъ смятря ся и акы священно лице, то есть изпълнява мѣсто священника въ нѣкой си стары и новы обичаи, къту когы си кѫдѫтъ жьртвы (курбаны) на Гергювденъ, на Накулденъ, и пр. Онъ ирикадява и прочита нѣкой си молитвы. То особно има всѣко домородство, а и всѣко село ся управлява отъ такаваго старца, нарицаемаго, кнеза и кмета и проч.

А гостолюбство и гостопріѣмство, кое е най прѣхвалѫное качество славянскому роду, въ Българіѫ ся изпълнява съ най голѣмое благодареніе и ревность в' общѣ отъ вся Българы. Вся пѫтешественницы засвидѣтелствувѫтъ едногласно о тому.

Много полезно бы было за нашѫ народнѫ повѣстницѫ и книжевность, да, учени нашы Българы, кой имѫтъ счястіе да живѣѫтъ днесь въ Българія, в' учителско званіе, пожертвувѫтъ нѣколко часове, и подробно опишѫтъ обичай, пѣсны народны, проповѣды, прикаскы, съ еднѫ рѣчь все що ся относи на странѫ. Колко изясненіе отъ тѣхъ за наше прошествіе ще

3). *Види Le Beau.*

ся откріе и колко странни списатели, кой пристрастно или отъ незнанія давѫтъ ни татарско поколѣнье, щѫтъ унѣмѣ и прѣстанѫтъ да дрънкѫтъ.

Всѣкой ученъ, може да разсѫди колика важность имѫтъ за насъ сія изисканія, а най паче въ днѣшный вѣкъ, когда вѣкы и други народи сѫ' устраблили взоръ на нашъ народъ, и уписвѫтъ, ако и мимоходно, неговѫ старѫ исторіѭ и днешны неговы ньравы и обичай. Мы чада того народа, трѣба ли да стоимы хладнокръвио? То е срамота за насъ, и потомство нѣщѣ да н' остави безъ горко осѫжденіе! Ако въ разна врѣмена учени Българи, кои сѫ былы доста, нъ за наше несчастіе прилѣпвали сѫ при Гърцы и на гърцкій язикъ, или при другы народы, ако, кажѫ, всѣкый отъ тѣхъ, бы былъ начьрталъ нѣщичко и за нашъ бѣдный народъ, въ истиннѫ, че мы и днесь имали бѣхми доста извѣстія о нему, не само прѣждѣ що е и какъвъ е билъ, нъ и послѣ паденія царства его, знаязнаяли бѣхмы що е бѣдний пострадалъ, и не би бѣхми только в'дѫлбокій сънь невѣжества устали, нъ наишли бѣхми и ми лѣка спасенія и улѣгченія страданія нашего.

„Млады се отборъ Българ' юнацы
Пѣсни ѝ пѣяхѫ с' гласов' ясны
Бързи отлични хорѫгвоносцы
Храбри войводы великолѣпни!
„Над' смѣноцвѣтна горскы полѫнкы
Кой са съ прѣпорцы си играѭхѫ
Въ хладны и листокитны дѫбрави
Турковъ дьржавѣ сѫ рѫгаяхѫ!

Не е пройшалъ половинъ вѣкъ отъ какъ са скитахѫ по българскыѫ планины и воювахѫ, храбры юнацы Българи, явно съ прѣпорцы народны и чюдесно ся боряхѫ съ турское правителство. Живѣѭтъ еще старцы, кои помнѭтъ та славна времена българскаго юначества. А и народни наши пѣсны повѣчь сѫ' за таковы юнацы, пѣяли и пѣѭтъ еще отъ народа и до днесь.

Гори и планини, дълбокы пещеры, усойна непроходима

мѣста всегда сѫ' были необоримо прибѣжище, противъ губителства и насилія. Сіе горское воюваніе еще отъ стара времена е устало въ Българіѭ. Имя войвода, войнишкая рядовна урядба, хоржгва, знаменоносецъ, коя сѫ' ся съхранили въ горскыя четы, доказвѫтъ ясно неговѫ древность.

Въ старая времена когда народъ отъ чясти не е былъ задовольнъ отъ свои царюве, управителы и проч. противная та часть прибѣгвала е въ непристѫпныя планины, и отъ тамо е защитявала своѭ свободѫ. Нъ то горское воюваніе както и всяка друга ньравствена работа, отъ гражданско движеніе мало по мало въ свой несполучай притворяло ся е и на разбойничьство. Примѣри вышерѣчнихъ имамы въ нашѭ народнѭ исторіѭ слѣднія.

Въ время императора Петра Симеоновича, царя Българскаго, чясть отъ народа незадоволни сѫще, отъ неговое правленіе, кое е водило Българіѭ въ погибель и пропасть недвижности ради того недостойнаго царя Българскаго, многи сѫ' были отстѫпили и въ горы отвлекли. Тій сѫ' искали уржжіемъ да го свалятъ отъ прѣстола и да намѣстѫтъ брата му Бояна (чютьнъ български стихотворецъ). Понеже народъ е помнилъ еще сяйния побѣды отца его славнаго и великаго Симеона, и самъ Боянъ, Петровый по малкый братъ, е былъ въ свѣтлаѭ онаѭ биткѫ подъ цариградскыя стѣны прѣдводитель, българскыя войскы *) нъ Сурсовулова злобна грьческа политика, прѣпрѣчила е всяко народно праведно движеніе, и най послѣ докарала е жалостное паденіе, въ него время българскаго царства за многы годины. Въ истое время е живѣлъ и Св. Юванъ Рилскій въ пустынѭ Рилскыя Горы. Въ негово житіе ся спомянува, че налѣтяли на него въ горѫ, гдѣ е пьрво живѣлъ, разбойницы и го унуждили да ся примѣсти на другѫ странѭ и пр. Ето чьрта разбойничьства по горы еще отъ старая времена. Нъ коренъ и изворъ горскаго воюванія, както рѣкохмы, было е незадоволствіе отъ правленія. Вторый примѣръ, имамы пакъ въ нашѭ исторіѭ, Лагана, кой е свалилъ отъ прѣстола царя Костандина Жека Шишмана, внукъ Петровъ, братъ царя Асѣня Калимана. Лаганъ, кого нѣкой си казвѫтъ, че билъ

*) Види Симеоновыѭ пѣсьнъ въ пѣрвое число Дунавскаго Лебеда коя народъ е пѣялъ Симеону за славная му побѣдѫ надъ гърцы.

ушъ простъ и пастиръ, былъ е прѣдводитель незадоволнаго народа, отъ царь Костандиновое раскошно правленіе, кой еималъ также женѫ цариграждансѫ княгинѫ гьркынѫ Марія, и былъ е вдаденъ съвсѣмъ въ увеселенія по обичаю цариградскаго двора, принебрѣжаѫще свое царство и проч. Народная партія ся е устроила и накѫтнѫла въ старѫ планинѫ, и отъ тамо водима отъ Лагана, нападнѫла и на прѣстолный градъ Търново, и успѣла е да сполучи свое желаніе и цѣль.

И до днесъ еще когда домѫчнѣе Българину за нѣщо си възгласява: Ахъ! шумо, шумо. . . . .

О паденій того царя ся пѣе отъ народа слѣдная пѣсьнъ.

Царица царю думаше
Царю ле господарю ле
Лошавъ сьмъ сънь сънувала
Страшны работы глѣдала:
Слънце си бѣ потьмнѣло
Мѣсецъ слѣзваше възлѣзваще
Чьрни го кърв' обливахѫ
Цьрскѫ врата заливахѫ
И дрѣбни звѣзды лѣтяхѫ.
Царь стана в' цьрква отидѣ
Съ девятъ си сына напрѣдѣ.
Голѣмъ сѫ съборъ събрали
Лошавъ сьнь да растълкувѫтъ.
Тълкували и прѣтълкували
Никой го н' истълкувалъ
Най малкы му сынъ отговаря:
Бащичко мой Бащичко!
Къту с' идимъ у дома,
Ще ни посѣкѫт' убіѭтъ
Столнинѫ ще н' отѣмнѫтъ.
Къту си у дом' отхождахѫ
Девять му сына посѣкохѫ
И самаго царя на стълбѫ.

. . . . . .

Тоже ся пѣе истому царю Константину.

Извади си царь Константинъ
Извади си врана коня
Да го пои да го зоби
Въсѣдна си врана коня
При бѣлянкѫ край полѣнкѫ.
Малки моми платна бѣлѣктъ
А вдовици ризы перѫтъ.
Истърва си врана коня:
Отговаря царь Константинъ:
Хой ви вази малкы момы
Я прострѣте бѣла платна
Та хванете врана коня.
Прострѣхѫ си бѣла платна
Та хванахѫ врана коня.
Царь Константинъ отговаря:
Коя платна коя мома
Улови си врана коня?
Убидохѫ малкѫ момѫ
Малкѫ момѫ Теодорѫ,
Улови ѭ царь Константинъ
За рѫчицѫ за дѣсницѫ
Уведи ѭ царь Константинъ
У въ Търново въ сарай си
Че ся вѣнча царь Константинъ
Съ малкѫ момѫ Теодорѫ.

Трѣты приказва мѫдри Момяимъ
Кой е случкы стар' изучилъ

Отьчество м' е село Дрѣново,
Четыри разстоява пъприща
Отъ старославна града Търново
Стара сѫ были тамъ сѣдалища!

Блъгарскы нашы скѫпы древности
Виждѫтъ ся около тьмн' остатки,

Срынѫты пуст' отъ турскы напасти
Варварства знацы, чьрты, погански! 3)

3) За голѣмѫ нашѫ жалость, Турцы сѫ сѫкрушили конечно и въ незнайность отдали вся наша старо-българская зданія! Ни едно не ся е съхранило цѣлокупно до колко е мнѣ познато. Само нѣколко цьрквы сѫ устали въ Търновъ, и Срѣдѣцъ (София негли и другьдѣ, и то притворени на джаміи. Остатцы развалини отъ стари крѣпости нахождѫтъ ся по много мѣста какъ то въ Търново въ Загорѫ, Никополъ, и проч — Въ Търновъ ся вижда и упостелый царскы палатъ, *Трапезицѫ*, нъ само срынѫти зидове записани отъ многогодишнѫ прьсть! Прѣждѣ нѣколко годины бѣхѫ изкопали близо до Прѣславъ (Ескистамболъ) старое зданіе заринѫто отколѣ под' земѫ съ мряморны красни стьлпове и разни добройздѣлани каменія, кои сѫ отнесени въ Шуменъ, и употрѣблени за шумнянскаѫ крѣпость. Нъ незнаѫ да ли е было нѣкакъвъ си надписъ надъ тѣхъ. Приказва ся за много древности по Българіѫ; нъ нѣма кой да гы дири!

Ахъ! ще ли ся роди и въ Блъгарско
Древности мѫдрый любитель!
Днещно да махни отъ невѣжество
Робу да бѫди мил' учитель!
Тьмна завѣса да нам' откріе,
Многогодишно же покривало
Наша дѣ древность одавно гніе,
Коя губителство в' ров' отдало.
Българско слънце да свѣтны
Стара ни слава міру да кажи,
Сяйны успѣхы милы прадѣдны
Старѫ основѫ пакъ да положи!

Селяни наши с' отличавали
В' храбрость и в' свободна художества!
Въ старость сѫ' землемѣрцы тѣ были
Славни в' изображенье искуства! 4)

4) Прѣждѣ паденія българскаго царства, да е цвѣтѣло въ Българіѫ всѣко искуство и художество, ако и да не е намъ уставила то, досегашна издирена наша исторія, съжеганія ради нашыя книжевности отъ грьцское най паче священство, знакове обаче и доказателства сѫ' устали вещественно, на многа мѣста по Българіѫ, а най паче въ тьрновскаѫ область, коя е населена само отъ чисты Българы. Въ неѫ область, мы глѣдамы многы изкусны землѣмѣрцы, кои отъ прадѣдно само попрѣданіе научены, зидаѫтъ по разна мѣста не само прекрасны домове, сяйны храмове христянскы, и турскы джамій, нъ и да царскыя крѣпости около Дунава и въ Варнѫ повѣчь отъ Българы землѣмѣрцы по правилно размѣреніе устроени сѫ. Живопихцы ся нахождѫтъ такождѣ искусны въ истаѫ область, кои в' обще ся занимавѫтъ въ това художество, и не само по всіѫ Българіѫ вся цьркви сѫ' украсени съ святы образы отъ Българскѫ кычицѫ изображени, нъ даже и въ Влашко, и Богданско и въ Сьрбія' нѣгли и другадѣ. То не е ли явно доказателство, че Българи сѫ' были прѣждѣ паденія си образовани человѣцы, и занимавали ся сѫ' не само въ искуства, нъ и свободная и красная називаемая художества была любезна българскому роду? Може ли нѣкой да прѣдложи, че послѣ паденія сѫ научили отъ Турци, или отъ Гьрци или отъ нѣкоѫ си европѣйскѫ академіѫ? Ми знайми добрѣ, че Турци нито въ художество сѫ зънимавали нито в' искуства, каковы гы глѣдамы днесь таковы были сѫ всегда, а и Гьрцы въ тия области българскы несѫ проникнѫлы освѣнъ злобни калугери и за зло, а и тій сѫ были прости, какъ то и до днесъ въ Турско обитаѫще Гьрцы сѫ в' общѣ прости и неучени; колко за Европѫ, че нѣсѫ' ся отъ тамо учили тѣ Българи вѣкы е знайно. Може да каже нѣкой си, че начяло на вся художества и искуства ся е появило изъ пьрвый пѫть въ простія народы. Да! нъ не съвършенство до нѣкой си стѫпень и на всякый струкъ, какъ то глѣдамы днесь въ Българскій народъ. Защо нѣмѫтъ Турцы това начяло? Защо го нѣмѫтъ Татары? Защо го нѣмѫтъ Арнаути? Защо не сѫ го имали французскій и германскій народи прѣди образованіе си? Защо го нѣмѫтъ и днесь простый имъ народи безъ помощи ученія и наукы? Защо най послѣ го нѣма русійскій простый народъ? и пр. Мы видимы

еще въ Симеоновый вѣкъ да ся е породила тая ревность къ ученію и образованію въ Българскій народъ, какъ то и въ Асѣновый вѣкъ. Отъ того можемы да заключемы на здраво, че всѣко ученіе и образованіе, напрѣдило и умножило ся е, споразмѣрно съ тогдашнія вѣкове и обстоятелства въ Българіѭ, даже до жалостно ѝ паденіе.

А колко за търговщинѫ, че сѫ' имали Българи еще въ най старая врѣмена, доста разширнѫ и въ Стараѭ Българіѭ, то намъ исторія свѣдѣтьлствува, и разни търговски уговори сѫ' имали съ Византійцы, и заради тѣхъ много пѫти сѫ' отваряли боюве съ Римогрьцы. Колко за днешное время, познато е че Българи до колко имъ допущѫтъ обстоятелства, имѫтъ распространенѫ търговщинѫ на всѣкадѣ.

Въ истаѭ облъсть Търновска, а особито въ Габрово нахождатъ ся и доста искусни желѣзодѣлцы. Разни прѣкрасни платове ся тькѫтъ по Българіѭ. Копринѫ ся работи, и д. т. п. То все не показва ли, че Българска индустрія е была цвѣтѣла такжѣ въ него время, когда еще днешна просвѣщенна Европа е была еще въ варварско и диво състояніе? А земледѣліе Българско не можи ли ся сравни съ многа прихитрена изнамѣренія европѣйска, коя съ толики трудове и ижднвленія Европа е добила? Българи само отъ природа водимы и отъ прадѣдное попрѣданіе не добывѫтъ ли изобылный плодъ своего труда? Тако и за овчарство, и скотоводство в' общѣ сѫ' Българи доста искустни.

Българія може да са гордѣе за розовое (шипцово) масло кое не зная ако излиза и другадѣ? Колко ся относи за градинарство, въ Влашко, Богданско, въ Сербіѭ (въ Шабацъ и въ Бѣлградъ), даже и в' Аустріѭ въ Рошавѫ по полѣмая часть отъ градинары сѫ' Българы, и толико сѫ' искустни, щото многы Нѣмци, кои ся сѫ' учили в' училища и академіи, изтъщено землѣдѣліе по толикы годины, глѣдаѭще таковы безкнижници прости Българы да успѣвѫтъ добрѣ, зѣпѫтъ и ся чюдѫтъ, а най паче за онаѭ лѣснинѫ, що имѫтъ Българи да изваждѫтъ водѫ за поенье на земѭ дѣ имъ е нужда. Тій Българи сѫ' повѣчь отъ Лѣсковцѫ и отъ окрьсная села търновска.

Нека говорѫтъ за Българы европѣйскы пѫтишественни-

цы що имъ е драго, кои дохождатъ въ Българіж изпроводени, или сами отъ себе си, за да упишатъ българскій народъ, и къту прицапатъ мимоходно прѣзъ неіж безъ да познавжтъ народнжй языкъ, вращатъ ся в' Европж и списватъ мечтайна поетическа въображенія, и басны отъ тысящы и една нощь. Такови има доста кои сж' чьрнили бѣла книгж!

(Слѣдва)

Г. С. Раковскы.

СВИТЪКЪ II-И

ЗАПИСКИ

ОТЪ

ЖИВОТА НА ГЕОРГИ СТОЙКОВЪ РАКОВСКИ

НАРѢДЕНИ ОТЪ

Ив. П. Аджеловъ

ИЗДАВА

Николай Балкански

РУССЕ
Типо-Хромо-Литография на Дробнякъ & Крьстевъ
1894.

Прѣпечатването е запретено

ПРѢДИСЛОВИЕ.

Въ I-ий свитъкъ явихме, че записките отъ живота на Георги С. Раковски, ще ся издаватъ въ свитъци. Тия книжки ще бѫдѫтъ испращани всѣкиму който желае да купи, като испрати стойностьта на поржчката си до издателя Н. Балкански въ градъ Руссе, по отрѣдената на корицитѣ на всякой свитъкъ цѣна. Относително же съдържанието на „Записките", остава на здраво-мислящето разсѫждение и критика на компетентнитѣ да ся произнесѫтъ за вѣрностьта му.

Тукъ ще прибавимъ, устменитѣ раскази отъ Раковскаго, нѣкои неиздадени до нинѣ документи и кратки отломки отъ издаденитѣ негови списания, които дьржатъ най видно мѣсто въ новата Българска Словесность.

На друга специална и вѣща ржка, остава да допълни и нарѣди това дѣло, и му даде методическа стойность; ние предвиждаме мѫчнотии и припятствия, но смѣло се наемаме да обнародваме записките си до край.

Всякой родолюбецъ Българинъ, който настоятелно желае да има пълна библиотека, увѣрени сме, че ще я допълни съ „*Записките" отъ живота на Георги С. Раковски*", които сѫ отъ драгоцѣнните памятници изъ нашата новонародпа история и сѫщовръменно сѫ като щитъ срѣщу вѣковнитѣ наши угнѣтатели.

ИЗДАТЕЛЬ.

Н. БАЛКАНСКИ.

Въ записките отъ живота на Георги Стойковъ Раковски, въ I-й свитъкъ казахме, че прѣзъ 1854 г. Раковски обиколилъ цѣла България, на 22 Декемврий с. г. ся простилъ вѣчно съ мѣсторождението си гр. Котель, а на 25 Декемврий отъ Свищовъ прѣзъ Дунава напустналъ отечеството си България и прибѣгналъ въ свободна Романия въ Зимничъ и ся отправилъ за Букурещъ.

Человѣкъ който въ едно и сѫщо врѣме е патриотъ и списатель, не може вѣчно да се скита по гори, поля и планини. Раковски въ свободна Романия, като измѣсти отведнѫжъ хайдушкия животъ, срѣщу онзи на емигрантинъ и заточеникъ въ с. Стояноя, отъ гдѣто прѣзъ 1855 г. се примѣсти въ Букурещъ въ дома на Никола Балкански, намѣри отдихъ и прибѣжище; тамъ занималъ ся е непреривно съ събиране душевенъ материалъ, за народното възбуждание, такъвъ какѫвто въ сѫщитѣ обстоятелства, никой другъ българинъ не е можалъ да постигне книжувната му дѣятелность, заслуги неоцѣними е направилъ народа си като списатель и духовитъ подбудитель.

Слѣдующитѣ стихове които Раковски еще прѣзъ 1855 г. написа, сѫ най наглядно доказателство, за неговото отечетволюбие.

България, мила мати!
Чада твоя обижена
Бѣгжтъ далѣ в' отранств' изгнати
Ти остаешъ неутѣшена!

Тяшко носишъ иго рабско:
Земя твожъ сквърнѫтъ Турци,
Диво племя агарянско,
Люти звѣри сѫ кръвници!

Папищаши, братя тѣхни,
Хладнокръвно глѣдѫтъ злобѫ,
Наше племя како вѣхни
И напрасно входи въ гробѫ!

Сърдца тѣхна вкаменена:
Користъ ги е обладала;
Никаква нѣщѫтъ измѣнѫ
Гласъ Европа такъ раздала!

„Турско царство да остани
Цѣлокупно неповредно;“
Гнило тѣло да исправи
Труди ся тя безуспѣшно!

Турчинъ правда непознава:
Суевѣрие го владѣе;
В' Алкорана салъ внимава,
Отъ грабителства живѣе!

Турчину е потвърдено:
Всѣка новость да отбѣгва;
Отъ пророка нарядено:
Друговѣрца да прѣзира!

Четници му чясто четѫтъ:
Сгара вѣра да си варди
Самаго царя курятъ
Срѣдство искѫтъ да пропадни;

Духъ войнишки изгубили:
Бѣгство въ Мединѫ и Мекѫ
Отодавно наумили,
Въ плодовитая Дамаскѫ.

Нова щѫтъ чѣка пророка,
Прѣдводитель да имъ бѫди,
Пакъ да владѣѭтъ Европа —
Писано имъ да ся збѫди!?

Нѣка нѣмци все лукави
Помощь давѫтъ Агарянцу,
Съ рѣчи хитри и лъжливи —
Дощѣ врѣмя и туземцу!

Очи свои да отвори
Всяки храбро усърченъ
Иго тяшко да убори
Гдѣ днесь тѫжи ускърбенъ!

Многовидни тамъ народи,
В' земя швабскѫ, незабавно
Щѫтъ състави регименти
Право ше добіѭтъ славно!

Старославно племя наше
Огодавно угнѣтено
Свобода прадѣдна ище
Врѣмя чѣкѫ само сходно!

Духъ народности си вѣе
Сърдца тѣхнѫ усърдчава
Неще въ робство да живѣе
Бѫдность славна ожидава!

Нѣкъ Французи легкоумни
Гонятъ самодържца Царя,
Въ пропасть идѫтъ тѣ безумни,
С' народо подвижна мѣрѫ!

Дѣ петли пѣѭтъ многи,
Скоро тамо не си съмва!
Дѣ влдѣѭтъ люди убоги,
Тамъ бѣснѣетъ люта Мълва!

Гладъ прѣгорко народъ движи
Чясто в' кръвави походи.
Тамъ за користъ всѣки лѫжи
Врѣме въ полза си находи

Англичяни горделиви,
Ненаситни господари,
С' рѣчи человѣколюбиви
Много люди обладали!

По свирѣпи отъ татари
Кръвь се пиѭтъ човѣшкѫ
Тѣ отчаяни Морнари
Сѫдбинѣ сѫ днесь играчкѫ!

Язва прѣдълбока люта
В' тело имъ ся породила
Прѣбогата имъ Калкута
Сърдца лордска заразила.

Женолюбецъ Султанъ,
В' домъ си стои вино пие
Силенъ прѣждѣ той Ханъ
Пьрсти кърши, очи трие!

Ахмедъ, Стефанъ, Садикъ, Чайка.
Гика,—Артинъ—Боозъ—Гиани
Турско царство отъ тѣхъ вика!
Такови сѫ тамъ негов' избрани!

Ала франка духъ ги вѣе,
Нова вѣра протестанска
Млади турци днесъ владѣе.
Вѣра пада мюсюлманска!

Нѣма бога ни пророка,
Казватъ тий нововѣрци,
Все простено безъ порока
Бѫдимъ и ми къту Френци!

Европейски шарлатани:
Землемѣрци и лѣкари,
В' турско царство, сѫ избрани,
Като предъ камили магари!

Само имя да мѣнѭтъ
Османъ—Хасанъ Ахмедъ
Да сѫ тий призовѭтъ:
Платкѫ даватъ имъ без' четъ!

Спескуланти отъ цѣлъ свѣтъ
Стекли сѫ въ Турско Царство
Като пчели надъ медъ
Черпѭтъ му все богатство!

Поддани му обижени
Викѫтъ с' жаленъ миленъ гласъ;
Отъ зло в' по зло погружени
Вхождѭтъ въ гибелъ и в' напасть!

Никой не ще да слуша
Жалостно ридание плачь
Прѣгорчива тѫжбѫ наша
Сърдца ни отровила злъчь!

Всяки ползѫ своя гони
Земя нашѫ да обладае
Възхищенъ на то клони
Всяковидно ся старае!!!

Самая добра надѣжда,
Коя ублажава насъ,
И в' сърдца ни ся възражда
Православна Русска власть,

Кож отодавно знае
Наше лютое страдание
И за насъ се внимае;
Ще ни даде улегчение!

Силенъ насъ съжзъ сближава
Вѣра една, родъ единъ!
Тясно чювства наша свѣзва
Сродства сладкий нагонъ:

Вседьржитель Богъ благий
Славна дѣла и успѣхи
Незабавно ще открие
На избрасни си Пастухи!

Православна наша вѣрж
На крѣпкъ камень утвьрдена
Отъ създание еще мира
Нѣщ' остане побѣждена!!!

Януарий 1855.

Г. С. Раковски

„Българскому лву“

Б-ългаръ нѣкогда, родилъ мя Славенъ Градъ
Л-юдие принесохж мя и предводитель Кубратъ
Г-ора сатропланинска сяйно да красж
А-мякушави ..... ужасно да страшж!
Р-айна рѣка мя е многажди виждала
С-илна ужасъ миру сѣнка ми е задала!
К-олко мѣста сжмъ азъ славно тогда владѣлъ!
О-азъ много сжмъ работи на свѣтъ ималъ!!!

М-ене увѣнчахѫ съ златенъ БЪЛГАРИ вѣнецъ
У-громни имъ държави азъ бѣхъ творецъ.
Л-ютѫ ранѫ ми полмѣсецъ въ сърдце задади,
В-рѣмя дощѣ и мой гласъ пакъ ще ся убади,
У- старопланински лѣсища страшно да ревни!!!

1854 год.

„Постѫпъ Български“

Братя мили Българи
Ето врѣмя вече дойде,
Неприще намъ с' отвори,
Сѣверъ поводъ ни даде,
Четирвѣчно турско иго
Юначки да съкрушимъ
Отечьство мило драго
Храборно да освободимъ.

Зелѣни златни прѣпорци,
Да въздвижимъ високо
Въ Марсово поле юнаци
Да внидимъ бързо жарко
Купно напрѣдъ да вървимъ
Лва отдавно заспала
Да събудимъ въ дѫбрава
. . . . . .
. . . . . .
Съ слава да го увѣнчаймы.

Тѫжба едного мѫжѫ.

Азъ отъ скоро време
Осетихъ на себе бреме
Мърдѫхъ день и нощъ
Дано да падне отъ рамо
Отъ рамо, отъ мой гѫрбъ сѫщъ
За да кажа „виждъ мамо!
Мое бреме.

Бреме тѣжко! немамъ силѫ
Не държатъ мя не ходилѫ
Затова глѣдамъ умислѣнъ
Весьдневно, кѫмъ народъ свой
Кой е многочисленъ
За знаменитъ Герой
Отъ наше семе.

Видѣхъ, сѫрдце ся положи
Дано бреме да отложи
Затуй съ пѫлнѫ надѣжда
За негово Геройство
Една радость мя повѣжда
Да рѣчѫ чи е „естество
И единъ знаменитъ.

Никой умъ да не прѫскѫ
И главѫ да не си блѫскѫ
Нарича се Герой
Споретъ негово дѣло
Чи само естество
Така го е повѣло
И съ него е ситъ

Тука щѫ рѣчѭ кратко
Нъ то не ще е глатко
И то само на онѭ
Кои всегда прѣпятствуватъ
На всичкѫ Бѫлгаріѭ
Общо навретъ ятъ струватъ
На всички народъ.

Тіи всички сѫ знаѭтъ
Кои ся, и кои баѭтъ
Фанаріотско мненіе
За ѝнтересъ да е згодно
По тѣхно убѣжденіе
То ѝмъ е име народно
Нъ вижда ги богъ.

Може ли да бѫде безъ интересно, ако спомянемъ въ записките си, периодическитѣ окупации отъ Русскитѣ войски България, презъ XVII-й и пьрвитѣ години отъ XVIII-й вѣкове, начиная отъ Петра Великаго, до освобождението на България, която окупация бѣше послѣдна?

Россия като взема въ рѫцѣ еще въ XII й вѣкъ покровителството на християнитѣ въ въстокъ противъ моаметизма, дѣйствуваше да намѣсти крьста пакъ върху цьрквата Св. София въ Цариградъ, отваряла си е пѫть прѣзъ България, въ разстояние на два вѣка.

Всѣкой може си въсбрази, какви страдания, бѣдствия и нещастия трѣбвало да претьрпи българския народъ, които страдания Раковски най ясно изображава въ поемата си „Горски Пѫтникъ„ и обширно обяснява въ слѣдующитѣ отъ висока историческа важность Замѣчания.

ЗАМѢЧАНІЯ

ПЬРВЫЯ ЧЯСТИ

ГОРСКАГО ПѫТНИКА.

„А ранопойка птичка любица
В' пьрвѫ си пролѣтъ пѣе умилно!
Стара юнакомъ мила сестрица!
Родъ свой та зовѣ велегласно

„Пиле юнакомъ то бѣ любливо
Акы же тржба тѣмъ войнишка
Кръвь имъ разпалѣше гордѣливо
В' гласъ й хорѫгвѫ двигахѫ горскѫ. (1)

(1) Позната е всѣмъ птица, коѭ обично Българи назовавѫтъ кукувицѫ, а по нѣкоя си мѣста ѭ наричѫтъ и любицѫ. Простый народъ съ голѣмѫ радость слушѫ въ пьрвѫ пролѣть нейни гласъ, и многи отъ пустовѣрія, кое е устало отъ баснословнаго вѣка, брояѫтъ, когда ѭ изъ пьрво чюѭтъ да кукува, колко пѫти ще покукува, и мыслѭтъ, че толико годины щѫтъ поживѣ. Та може и до сто пѫти по нѣкогда да продьлжи засобно свое кукуване. Обично дохожда въ Старѫ Планинѫ посрѣдъ априла мѣсеца.

Горски юнацы най много ѭ обичѫтъ, и догдѣ и не чюѭтъ гласъ не изсхождѫтъ въ шумѫ. То птицезрѣніе или отъ старо время сѫ' наслѣдили ускоцы (хайдути) или за то що,

когда та ся появи въ планинѫ, тій знаѭтъ, че планинскій въздухъ ся е вѣкы ублажиль, и щумакъ доста е за да гы закрива. Много юнашкы пѣсны ся пѣѭтъ по Българіѫ в' нейно имя, какъ то и въ соколово имя.

Понеже възпомянѫхмы баснословный вѣкъ, нѣщо да е излышно да кажимы нѣколко рѣчи в' общѣ о баснословій, а особенно за българско баснословіе, изчьрпаѭще то отъ нѣкоя си остаткы отъ народа нашего проповѣдамыя.

Человѣкъ собственно сматраямъ ражда се съ чюдесны умственны силы на тойзи чюдесный свѣтъ, и между всѣмъ животнимъ, самъ той е неизчьрпный източникъ на много голѣма и чюдесна изнамѣренія. Нъ тій умственны силы въ негово дѣтинство и младость затьмнины сѫ отъ глупавое въображеніе, и не могѫтъ пристойно да дѣйствувѫтъ догдѣ постѫпенно съ неговаѭ възрасть мало по мало съ наукѫ и образованье не св усвѣтлѭтъ и източѭтъ.

Постѫпенно ся усвобождава человѣкъ отъ пьрваѭ своѭ дивотѫ и глупость, и добыва истинна понятія на обиколяѭщія его разны прѣдмѣты. Въображеніе же подъ владеніемъ коего въ младости е билъ, и кое го е заблуждало да мысли и слави много крива понятія ичезва, а правый разумъ възпріѣмва негово мѣсто, води и учи го да упознае истинѫ, и да управлява своя размышленія по на высокы прѣдмѣты, и силы своя да употрѣблява на упрѣдѣлены мысли. Истое то ся случава и въ общѣ за единъ цѣль народъ.

Истая разлика, подъ коѭ ся отличавѫтъ въ каждый человѣкъ разна състоянія устроя ума и сърдца его, трѣба да ся варди и въ каждый народъ.

Пьрво начяло състоянія всѣкаго народа е дивота, въ коѭ нахождаемъ нито себе си, то есть по высокыя своя силы и прѣупрѣдѣленіе, познава, нито знае да разсѫждае право за обиколяѭщыя го твари и свѣтъ гдѣ онъ живѣе.

Колко по тъменъ е человѣческиій умъ, негово вѫтрѣшно священо святило, и колко тѫпа му е словесность, сирѣчь, изтъщение и развиваніе нъ болше умственныя силы, толико най много изрядно тогда дѣйствува мѣчтайное въображеніе. Незрѣлый дивый человѣкъ, чувствуѭщъ, да ся обиколява отъ вънъ отъ безбройныя вѣщи, имѣѭщи, акы крѣпшѣйши, влія-

ніе на него, какова сѫ̀ явленія природы, разсмотряѭщъ же, да онъ не е былъ причина нихнаго сѫществуванія, унуждава ся да управи самъ себѣ слѣдный въпросъ. *Отъ гдѣ происхождѧтъ вся сія кто азъ глѣдамъ? кой пройзводи сія?*

И колко по малко е въ състояніе да разрѣши сія недоумѣнія, толико по млого чювствува свое безсиліе.

Неопытная негова умственна сила не му прощава да вниди въ разясненіе взаймносъдьржанія вѣщѣхъ; неученый неговъ умъ отричя му ся всякое срѣдство и начинъ за да постигни въ правое за тѣхъ разсѫ̀жденіе, в' упознаніе, коя могѫ̀тъ да изпълнѧтъ негово любопытство. И тако спущаѭтъ ся въ свое мѣчтайнно въображеніе и чувствуѭщъ внѫ̀трѣшно по высокѫ̀ нѣкаѫ̀ си силѫ̀, отъ коѭ̀ сѫ̀ пройзишли вся вещи, устроява въ себѣ си по высокая сія сѫщества по человѣчьскому крою, въображава си тѣхъ въплощена, и отдава имъ вся человѣчьскыя способности и силы, по высочайшый обаче стѫпенъ, отъ колико ся нему явявѧтъ.

Сътвореніе въображенія его, колко по пѫ̀стро ся украсява, толко повѣчь почѵ̀а да го благодари; и не познаѭщъ отъ никъдѣ свое заблужданье, лесно вѣрва все що мѣчтае, и сматра за истинѫ̀ сътворенія самаго своего въображенія.

И понеже обикалящыій его прѣдмѣти сѫ̀ разновидни, и природы силы подъ многовидна явленія ся прѣдставѭтъ, дивый сей человѣкъ, що е единъ пѫ̀ть сътворилъ, то всѣгда и на всѣкъдѣ твори, и мѣчтае слѣдователно не само едно сѫщество по высокаго естества, нъ многа, отдаваѭщъ каждому, колко слави тѣхъ голѣма и свѣтла, или по долня, и не толко достопочитаема, разна почитанія и достойнства Любящъ убо и почитаѭщъ человѣкъ сія отъ него убожаваямая сѫщества, взаймно ищи и отъ тѣхъ да ся люби, и благоволи, и да ся прѣдстателствува въ опастности.

Того ради движи на чьсть тѣхнѫ̀ капища, съзидае храмове, приноси жьртвы, и посвящава самаго себе въ служеніе тѣхно.

Отъ такова начяло, то есть отъ незрѣлое състояніе старихъ народъ, родило ся е баснословіе, то есть недостаточна понятія имѣли сѫ̀' тогдашни человѣцы за Бога, за създанія міра, и за видимая въ него.

Вси народи сѫ' имали свое особно баснословіе сирѣчь свое богослуженіе. Нъ колико сношеніе и ближность е имѣлъ единъ до другиго, толико и сродство има тѣхно баснословіе. Повѣстница то намъ ясно доказва.

Гърцы сѫ' умножили свое баснословіе, какъ то и начяло ученія пріѣли отъ Египтяны и Финичяны. Римляны же отъ Гърцы сѫ' взаели доволно. Завладѣвше же Римляни многы народы разпространявали сѫ' и свое баснословіе между завладаемимъ.

Славяни какъ то и други прочей народи имали сѫ' и тій свое пьрвобытно богослуженіе, а колико ся сѫ' помѣсвали съ другы народы, толико сѫ' го и тій умножавали, притворяли, и другимъ свое придавали.

Нъ най послѣ благовѣствуванія истина узарила е и извадила е отъ дълбокаго заблужденія тія народы, и показала имъ е истинный пѫть богослуженія.

Римляни и Гърцы пріѣмше христіанскаѫ вѣрѫ нѣсѫ' толикѫ ревность и топлотѫ показали изъ първо, що то не само своя стары книгы сѫ' съхранили нъ и многы куміры (идолы) неповредны сѫ' уставили. За то имъ е явно и обширно познато днесь баснословіе. Българи, то есть Славяни, пріѣмше благовѣствуванія истинѫ толикѫ ревность и топлотѫ сѫ' показали къ христіянской вѣрѣ, що то не само своя куміры сѫ' конечно съкрушили, нъ и книгы своя сѫ' съвсѣмъ изгорили. За да сѫ имѣли Българи и прѣждѣ крьщенія своѫ писменность и книгы мы другъдѣ щѣмъ доказа обширно. По настоящему прѣдставямы само слѣдное доказателство.

Наблизо крьщенія прѣславскаго двора въ время царя Бориса, Българи незадоволни отъ грьцкія священницы ради злоупотрѣбленія, управилъ е царь Борисъ посланницы при папѫ римскаго Николая 1) за да му проводи римляны священницы, и да му развьрзи нѣколко въпроси относяемы на христіанскаѫ вѣрѫ. Между другимъ былъ е прѣдложенъ и слѣдный важенъ въпросъ. „Що да сторимы съ нечьстивыя нашы книгы, кто 'смы пріѣли отъ Сарацины, и имамы гы въ насъ си?“ Отговоръ папинъ е былъ слѣдный: огнѣмъ съжегати непрѣменно: то есть да гы изгорѫтъ!!!

(1) *Responsa ad Consulta Bulgarorum. ecl. Hardonin, Acta. Consiliarum. V. 353. 386.*

На какъвъ ли языкъ сѫ' были писани тыя книгы? Ако сѫ были писаны на сарацинскы языкъ, то есть старо-арапскы, то Българи нѣсѫ знаяли да гы прочитѫтъ, ни то ся сѫ служили съ тѣхъ, и слѣдователно не е было нужда да пытѫтъ папа за тѣхъ.

Ако днесь не е устало намъ никаква си остатка отъ тыя стары книгы, не е чюдно; понеже видимы еще отъ начяло българскаго крьщенія прѣславскаго двора, каква сѫдба гы е налѣгнѫла, и колико повѣчь напослѣдъкъ христіанская ревность ся е вкорянявала въ българскій народъ, толико повѣчь сѫ' горили и трѣбили сами своя древности, акы язычьскы. А и при толиковремянны крьвопролитны и разорителнны боюве, кто сѫ' имали непрѣстанно Българи съ Римогрьцы и съ другы народы, конечна разоренія на градове, седемдесятогодишна борба съ Турцы, кой сѫ' упустошили огнѣмъ и мъчемъ цѣлѫ Българіѫ, послѣ же паденія българскаго царства грьцкое злобно свящество, кое непрѣстанно е горило и самыя божественнаго писанія нашы старо-българскы драгоцѣнны книгы, и днесъ еще непрѣстанно то исто безбожно дѣло твори 2);

При такова, кажѫ, противна обстоятелства каква остатка е могла да ся съхрани отъ нашѫ драгоцѣннѫ старѫ книжнинѫ, коѭ смы имали и прѣждѣ христіанства, нека всѣкый благоразумьнъ сѫдникъ размысли и кажи. Нъ при томъ ны н' изгубвамы нашѫ благонадѣждѫ. Открищѣ время нѣщичко!

Да дойдимы убо на нашый прѣдмѣтъ за Българское баснословіе. Мы прѣди да забѣлѣжимы нѣкся си остаткы днесь

---

2) Не прѣдъ много годины въ Загарѫ, къту ся е увело вѣкы въ българскыя цьрквы богослуженіе на грьцкій языкъ въ Българіѫ, тамошни жители колко старобългарскы ржкописи сѫ' имали цьрковны и другы, понеже въ паденіе българско, цьрквы сѫ' имъ вѣкы были и за книгохранителницы най безопасное мѣсто, събрали гы были и завардили въ еднѫ цьрковнѫ стайцѫ. Тогдашный търновскы митрополитъ Грькъ, който то е вѣкы былъ, видѣвъ по злу случаю тыя драгоцѣнъости, абіе намыслилъ е съ лукавщинѫ да гы изгори и въ вѣчнѫ незнайность отдадѣ. И тако е събралъ цьрковнія надзиратели добродушны и богобоязливы Българи, и имъ прѣдложилъ съ слѣдный начинъ: Знайте ли вы благочьствивій! какво ся вьрши по законъ божый, когда ся просыпи нѣгдѣ святое причастіе? Българя му отговорили: Изгорява ся въ огьнь тая дрѣха или вѣщь гдѣ е капнѫло святое причястіе. Е! то исто трѣбва да ся извьрши и на тыя кныгы, понеже ся е испълнявала на тѣхъ божественая служба, и голѣмъ грѣхъ е да стоѭтъ тако. Българи тогдашни прости человѣцы, склонили сѫ' на неговыя лукавы рѣчи и тържественно прѣсѫтствіѫщу ему изгорили сѫ' срѣдъ цьрковный дворъ грамадѫ отъ старо-българскы ра-

помянуемы въ Българіѭ, коя е была глава славянскаго народа, и най силно и най распространено царство въ стара времяна въ Европѫ, и гдѣ ся е пьрво благовѣствуванія истина между славяны появила, и отъ тамо акы отъ огнезрачнаго свѣтила весъ славянскій міръ ся е усвѣтилъ, прѣди да внидимы, кажѫ, въ сія изясненія щѣмъ назначи въ кратцѣ, що е св. Димитріе Ростовскій за славянско баснословіе забѣлѣжилъ мимоходно.

Въ пьрвыхъ, казва, поставили сѫ' были Славяни начялнѣйшаго куміра (идола) имянемъ Перуна, бога грому, мълній и облаковъ дъждевыхъ. Тѣло негово было отъ дрьва съ хитростіѭ изсѣчено, главѫ ималъ излѣнѫ отъ срѣбра, уши златени, нозѣ желѣзнѣ, въ рѫцѣ дьржалъ камень, по подобіѭ Перунѫ пылаѫща, украсенъ былъ съ драгоцѣнны каменія: а прѣдъ нему огьнь всѣгда горѣлъ. Ако ли по нераданіѭ жрьческому бы ся случило да угаснѣе огьнь, казнили смьртіѭ онаго жрьца, акы врага богу своему.

Вторый куміръ билъ е Волосъ, богъ скотовъ.

Трѣтый былъ Позвидъ, или Похвисть, или Вихромъ, богъ въздуха, и безгодіѭ.

Четвертый куміръ былъ е Лада, и синъ й Лель, бози веселія и всякаго благополучія. Рачителства жьртвы имъ приносили готовящій ся къ браку, помощіѭ ихъ мняще себѣ добро, весело и любезно житіе да придобіѭтъ.

Пятый куміръ былъ Купало (Ярило), кого сѫ' мнѣли за

яны рѫкъписи. Въ село Тича близо 2 чяса до Котелъ прѣ нѣколко годины послѣ тънзимата, Тичяни си развалихѫ стараѭ цьрквѫ и съзидахѫ на истое мѣсто другѫ по голѣмѫ и по новый крой. Колко то стары кныгы е имало въ црковная стара скривалища, събрали гы были и намѣстили въ еднѫ цьрковна стайцѫ. На усвященія новаго храма преславскій владика отъ гдѣ зависва Тича, днешній варнянскій митрополитъ Порфирія, или Герасимъ днешный святый Дерконъ въ Цариградъ, (се едно отъ тѣхъ единъ извьршилъ това зло), дознаялъ е за българскыя тыя кныгы и безъ да попыта селяны повелялъ та ся изкопали въ цьрковный дворъ дълбокъ трапъ, и погрѣбалъ тыя мѫченици българскы стары рѫкописи. Нъ амо казвѫтъ Тичяне било велико количество. Слѣдъ нѣколико время найдохъ 3 стари цьрковны рѫкописи въ истое село писани на кожѫ, кои сѫ' отбѣгли смьрть отъ злобливаго гьрка владика. При томъ м' извѣстихѫ нѣкой си старцы, че твьрдѣ много рѫкописи имало тамо, и че нѣкой си богобоязливъ Българинъ имянемъ Данкоолу отнесалъ единъ цѣлъ товаръ стары българскы кныгы у Іерусалимъ, за да гы съхранѭтъ тамошній гьрцы калугери!

Бога на земскія плодове и въ начялѣ жятвы приносяли му сѫ' благодареніе.

Шестый куміръ е былъ Колѣда. Бѫгъ кому сѫ' тържествували 13 декембря.

Отсвѣнъ тѣйзи куміры имали сѫ' и другы многы; имянемъ Слядь, или Ослядь, Корша, или Хорсъ, Дашуба, или Даждь, Сриба, или Стрибовь, Самаергля или Самаргль, Мькожь или Мокожь, коймъ сѫ' въздавали жьртвы и хваленія акы Богу.—

Отъ другы списатели ся спомянувѫтъ и слѣдній славянски Богове.

Бѣлый Богъ — Бѫгъ всякаго блага и доброты и проч. онъ е ималъ и свои добры духове.

Чьрный Богъ.

Той е былъ вьрховно сѫщество надъ прочей злы бозы, и вьрховный князъ тьмноты, и лошавихъ вълшебствахъ. Прѣдставляли ся го обично въ видъ льва. За умоленіе когда ся го мыслили че е разлютенъ, само кьрвава жьртвѫ е могла да г' умири, и когда му ся приносяли жьртвѫ посвящавали му сѫ' и пьлнъ кюпъ сь віно. Когда е щѣлъ да мѫчи человѣцы, проваждалъ имъ разна ужасна страшила (духове чьрны).

Хукасъ или Гусланъ былъ музикалный вълшебникъ.

Цырнитра или Цыръ, знамянитъ Богъ вълшебства.

Отъ выше помянѫтія стары богове помянувѫтъ ся днесъ въ Българія, Перунъ, Коляда, Лада, Лело, Вихръ, Ярило, до колко е мнѣ даже до сега познато и ето съ кой начинъ. Послѣдная пѣсьнь Перуну не само ся пѣе по всѫ почти Българіѫ нъ и ежегодишно ся твори баснословнаго вѣка остатно тържество въ врѣмя бездъждія и сушы.

Пипируда злата
Прѣдъ Перуна лѣта,
Лѣта и пролѣта
По поле ся мѣта
И Богу ся моли:
Дай Боже дъждецъ!
Да израстѫтъ нивы
Нивы и ливады!
Бары бары води!

Блата блата віна!
Всякы класъ и тъгаръ!
Всяго гребло тягло!
Отъ коряна кошница
По всякѫ лозицѫ!
. . . . . .
. . . . . .

Накычвѫтъ една дѣвойкѫ съ разни цвѣтя, и зеленчуци, и съдружвѫтъ ѭ нѣколко жены и водѭтъ пѣѭщи горняѭ пѣсьнъ отъ кѫщѫ въ кѫщѫ по поле и нивы и отъ село на село и проч.

Коляда вѣкы е общо познато имя въ Българіѭ и слави ся еще въ дьнь рождества христова, нъ по другаѫ смысьль; само имя що е остало Коляда. Разны пѣсны ся пѣѭтъ Коляди, и днесъ мали и голѣми по села колядвѫтъ. По много мѣста не казвѫтъ рождество Христово, нъ Колядѫ.

Лада и Лель. Въ котелъ на мое время прѣзъ Врьбницѫ-млады дѣвойкы ся събирахѫ край нѣкой си потокъ или водовадѫ, и съставяхѫ вѣнцы уплетены отъ вьрбовы вѣйкы, и всѣка забѣлѣжваѭща свой вѣнецъ спущахѫ гы у потокъ пѣѭщи ой Ладо Ладо момиче младо и проч. — Глѣдахѫ и замѣчавахѫ какво управление ще поѣмни всѣкый вѣнецъ, и тълкувахѫ то на добро или на зло.

Лелю ся пѣѭтъ такожде многы пѣсны а най паче любовны.

Вихръ, и Вихрушка, казвѫтъ въ Българіѭ когда вѣе сильнъ вѣтьрь, и ся размѫти и потьмнѣе въздухъ: бѣгайте че иди Вихръ, или Вихрушка думѫтъ.

Ярило, казвѫтъ въ Котелъ жены когда щѫтъ изражи нѣкое си женско събраніе увеселенія ради или пиршества: „то бѣше Ярило,“ то есть веселихмы ся, пѣхмы, играхмы, викахмы, смѣхмы ся, все то значи, Ярило бѣше.

А въ дьнь святаго Висилія на новѫ годинѫ събирѫтъ ся по всякѫ улицѫ дѣвойкы и наливѫтъ въ единъ чистъ мѣдникъ водѫ, всѣка спуща свой пьрстьнь въ него, и укрѫжно обиколняѭщи ся поставѭтъ го посрѣдѣ, а една мала дѣвойчица, нарочито избрана за то, стой блѝзо до мѣдника. Потомъ почнѫтъ задружно да отпѣвѫтъ по еднѫ краткѫ отпѣвкѫ, и проч.

Злата тояга изъ село ходи
Сѣдни булка подай прьстень.

Дѣвойчица ся навожда и изважда по случаю по единъ прьстьнь отъ мѣдника. Всѣкая отъ дѣвойкы глѣдѫтъ съ нестърпеніемъ да видѫтъ, да ли е нейный извлаченый прьстьнь, послѣ отпѣѭнаѫ отпѣвкѫ, коѫ тълкувѫтъ за нейно щастіе о бракосчисленій. Вышерѣчная отпѣвка ся тълкува: Бирнишкій сынъ — то есть, че дѣвойка, коей принадлѣжи извлеченый прьстьнь послѣ таѫ отпѣвкѫ, ще да ся ужени съ бирнишкій сынъ. А злата тояга намъ показва, че въ старое время бирницы (человѣцы кои сѫ' събирали царское дьждіе) носили сѫ' златы тоягы. Всѣкый прьстьнь се спуща до тры краты въ мѣдникъ, и ся отпѣвѫтъ разны отпѣвкы, къту:

Царвуль влачи прѣзь долъ бѣга,
Сѣдни булка подай прьстьнь.

То значи ускокъ (хайдутинъ).

Клонь босилякъ цьркѫ мѣте
Сѣдни булка подай прьстьнь

Значи попскій сынъ,
или в' общѣ служителя цьрквы.

Свито куче на камиче
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи просякъ.

Коня ѣзди соколъ дьржи
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи войникъ, благородьнъ.

Позлатьнъ топоръ врата біе
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи богатъ.

Бѣло книжье чьрно мастило
Сѣдни булка подай прьстьнь.

Значи ученъ на книгѫ.

И другы много тѣмъ подобны отпѣвкы сѫ пѣѭтъ и тълкувѫтъ. На сіе неповинное дѣвическо прѣдставленіе присѫтствувѫтъ и жены и спущѫтъ и тыя въ мѣдникъ прьстьны нарѣчены на своя сынове за да имъ испытѫтъ щастіе о женитбѣ.

Покойный Венелинъ възпомянува че Славяни сѫ' славили два начяла божества, то есть добро и зло, под' имянемъ Черны-Богъ и Бѣлы-Богъ. Въ котелъ жены а най паче стары бабы, когда щѫтъ укори нѣкого си злотворца казвѫтъ, Чьрнило! а когда щѫтъ ся изражи за добро нѣщо казвѫтъ, видѣхъ бѣлъ свѣтъ, или напротивъ не видѣхъ бѣлъ свѣтъ.

Възпомянува ся и Вѣщица или Вѣщирица — когда щѫтъ изрази укореніе противо нѣкоѭ си грознѫ или злотворницѫ женѫ казвѫтъ. Пуста Вѣщице! умразна грозна Вѣщирица!

Вила ся възпомянува въ еднѫ приказкѫ за лѣнивѫ женѫ, коя не е щѣла да работи, и плашила мѫжа си да не ходи въ горѫ да й сѣче мотовилкѫ за пряждѫ, че ще го накажи Вила съ смьрть на женѫ му. Мотовила Вила, кой сѣче Вилѫ жена му умира — Дали е было нѣкой си дрьво посвящено Вилѣ? Какъ то сѫ' имали Еллини посвящена дрьвеса на горскыя нимфы (невѣсты)?

Пукълъ — казвѫтъ въ Котелъ за человѣка мълчеливаго и намрыщеннаго. Что глѣдашъ такъвъ кѣту Пукълъ?: дали не е Богъ пъкла? или елинскій Харонъ? обаче той ся възпомянува подъ истое свое имя. Слушалъ 'сьмъ еще отъ младости да плашѫтъ жены малая дѣца, когда плачѫтъ или немирувѫтъ. Мълчи че Харо иди да тя зѣми! А виждалъ сьмъ стары бабы да гуждѫтъ в' уста мьртвецу по единъ банъ (пенязъ) съ кого го погрѣбвѫтъ, и еднѫ свящицѫ му турѭтъ въ рѫкѫ. Това исто сѫ' творили и стари Еллини. Гуждали сѫ' в' уста всякому мьртвецу по едно дукато (пара) да плати Харону подвозъ у пъкълъ, а за свящь казвѫтъ Българи да му свѣти на онзи свѣтъ. Извѣстно че въ пъкъль мислѭтъ.

Кукъ. Казвѫтъ къ Котелъ за дивъ человѣкъ — що глѣ-

дашъ къту Кукъ? сирѣчъ къту дивъ. Сърби казвѫтъ за дивѫ и неразумнѫ женѫ кукавица, а за мѫжь кукавецъ. Римогрьцы въ Българіѭ живѣѭще казвѫтъ под' истаѫ смысьль. Дали не былъ Кукъ богъ дивоты? понеже какъ то сѫ' имали стари, Черны-Богъ, и Бѣлы-Богъ, богыня мѫдрости, богыня рачителства и проч. То несумнѣнно да сѫ' имали и Бога глупости и дивоты.

Въ Българіѭ играѫтъ по нѣкоя си села Кукури: игры съвсѣмъ дивы. Скачѫтъ безчинно, ублачѫтъ се съ вехты пьрцалетины и пѣѭтъ глупавы пѣсны. Въ Котелъ стары бабы еще празнувѫтъ куковъ дънь, то е пьрвый понедѣлникъ великаго поста, и въ Котелъ рѣдко человѣкъ въ мое время е былъ да кажи чистый понедѣлникъ книжевно. Но куковъ дънь ся обично казваше той понедѣлникъ.

Змѣюве, Змѣйцы, Самодивы. Многы отъ народа еще въ Българіѭ вѣрвѫтъ, че сѫществувѫтъ сѫщества (духове) по человѣчьскому образу и подобіѭ, обаче всѣкому не сѫ' видима. Сѫщества сія, мѣчтае народъ, че живѣѭтъ по горы, рѣкы, кладенцы, гробища. и развалены разсыпы. Дѣлѭтъ гы на женскы п мѫшкы, на чисты и нечисты духове, тоесть на добротворны и злотворны. Отдавѫтъ имъ почти божественнѫ силѫ. Казвѫтъ че тій духове были прекраснаго вида, и сѫ' многажды залюбвали съ мірскы мѫшкы и женскы людія, и любовна сношенія имали. Многы человѣци по нѣкогаще збѫхтвали. Прѣлѣсть сія е обща у арапскаго народа, а най паче у Бухарскы дьрвишы, под' имянемъ пери, джинъ, и девъ, и д. т. п. Четницы нѣкой си Арапи дьрвиши толико сѫ' прѣльстени въ тая пустовьрія що то изгубвѫтъ свой животъ и ся трудѭтъ дънь и нощь съ пость и чьтенія на нѣкаква си убаѫтелны ушъ рѣчи за да усвоѭтъ нѣкой си отъ тія духове. Между нашія Българы нахождѫтъ ся многи мѫжіе здрави и крѣпкы юнацы, кои отъ вышерѣчнаѫ причинѫ, ушъ че збѫхтвали тій духове нощѣ человѣцы, боѭтъ ся и несмѣѭтъ нощѣмъ да идѫтъ на нѣкой си кладенецъ, или рѣкѫ, а най паче въ гробища и развалины.

Той страхъ пройзхожда, понеже тій прости людіе отъ младости сѫ' напоени отъ таковыя баснословни приказкы, коя до толко ся сѫ' втълпили и впечятлили въ тѣхна въображе-

нія, що то никой не може да имъ извади то прѣдразсѫдіе изъ главѫ. Само ученіе и доброе възпитаніе ще да успѣе да изтрѣбы и изчисти сія глупости.

За Самодивы, кто наричѫтъ и Юды, приказвѫтъ ся много приказкы, че играли нощѣ по полѣны, че гы виждали людіе и д т. п Самодива ся пѣе и въ многы българскы народны пѣсны, прѣдставѣ ся тія както защитителка и прѣдстатителка на юнацы въ най отчяйна и опасна обстоятелства, то исто ся вижда и въ сърбскы народны пѣсны за Вилѫ.

Отъ вышейзложенія за Змеюве, Змѣйцы, и Самодивы види ся ясно колико сродство има българское баснословіе съ еллинское, кои сѫ' вѣрвали также под' имянемъ нимфы (невѣсты) разны духове обитаеще въ горы, потоцы, рѣкы, кладенцы и проч. Вѣрвалы сѫ' гы за добротворны и злотворны, отдавали сѫ' имъ най съвьршенаѫ красотѫ, приписвѫтъ имъ и рачителства съ человѣцы, какъ то исто и нѣкой си отъ простаго нашего народа днесъ вѣрвѫтъ. Отъ сія, кажѫ, и отъ Хароновъ спомянъ, що выше помянѫхмы, и отъ другы многы еще остаткы, види ся ясно исто почти еллинское баснословіе. Дали сѫ' Българи прѣжде крьщеніе пріѣли сіе банснословіе отъ Еллины? или отъ истія другы азіятскы стари народы, отъ койхъ сѫ' и Грьцы свое баснословіе умножили? То уставямы да рѣшѫтъ наши учени. Обаче мы толико можемы каза съ точностіѫ, че българскій народъ прѣжде христіянства ималъ е и той не само свое обширно баснословіе нъ и своѫ писменность и книжнинѫ добрѣ развіенѫ и простряна, нъ чьрна сѫдба тако е отрѣдила да пропадни и да сѫ' изгуби негова драгоцѣнна дрѣвность!

Българскы свадбы и погребленія почившихъ.

Прѣди нѣколико годины въ Котелъ, носѣше девѣръ прѣпорецъ на свадбѫ, на върха бѣ затѫкнѫта позлатена яболка. Между Еллины въ старо врѣмя яболка е била знакъ брака и красоты. Въ народны нашы пѣсны ся спомянува яболка въ истаѫ смыслъ. А прѣпорѣцъ що ли значи въ българскы свадбы? Въ свадбѫ ся прѣдставяхѫ нѣколко лица, кумъ, дѣвѣрь, старый сватъ, свахы, зълвы, заложникъ и пр. рѣчи сія да нѣсѫ' отъ христіянскаго вѣка устали явно е отъ слѣдное. Заложникъ прѣди да идѫтъ за дѣвицѫ носѣше въ рѫкѫ само

бѫклицѫ пьлна віна, а у домъ дѣвичнъ продаваше му ся петелъ отъ дѣвичины друшкы, и едиѫ кытѫ красно накыченѫ, обично у есенъ отъ чимшировы зелены вейчицы, коѭ наричахѫ Ила. На врата петловъ закачено бѣ кравайче вьрзано съ руменъ копринен кончецъ. Заложникъ у еднѫ си рѫкѫ дьржащъ петла, а у другѫ Илѫ съдружваше свадбѫ носѣщъ сія церомоніялны дарове и даже въ цьркві гдѣ вѣнчавахѫ младоженцы.

Обичай е еще и днесъ въ Българіѫ послѣ съхраненія мьртвеца, да струвѫтъ пиршество, то есть да ѣдѫтъ и да пиѫтъ въ дому умѣршаго и да възпомянувѫтъ вся прочей почившія. Всѣкому без' изключенія е простено и свободно да участвува въ сіе пиршество. То ся продьлжава за цѣлѫ годинѫ, трытины, деветыны, шесь недѣлы и проч. То е устало отъ най отдалнаѫ славянскѫ древность. Тако е съхраненъ Великанъ Атила съ военнѫ церемоніѫ, и съ великолѣпно пиршество, на кое сѫ' ѣли и пили. (3)

Въ кратцѣ да кажимы, най древныя чьрты на старославянскія обичай, какъ то и языкъ съхранили ся сѫ' въ разна мѣста по Българіѫ у днешны Българы.

Да живѣѫтъ съвокупно в' единъ домъ цѣла домородства, да сѫ покорни и послушливи едному старцу кой управлява не само домашныя работы, нъ сматря ся и акы священно лице, то есть изпьлнява мѣсто священника въ нѣкой си стары и новы обичай, къту когы си кѫдѫтъ жьртвы (курбаны) на Гергювдень, на Никулдьнь и проч. Онъ прикадява и причита нѣкой си молитвы. То особно има всѣко домородство, а и всѣко село ся управлява отъ такаваго старца, нарицаемаго старѣйшина, кнеза, и кмета и проч

А гостолюбство и гостопріѣмство коe е най прѣхвалное качаство славянскому роду въ Българіѫ ся изпьлнава съ най голѣмое благодареніе и ревность в' общѣ отъ вся Българы. Вси пѫтишественницы засвидѣтелствувѫтъ едногласно о тому.

Много полезно бы было за нашѫ народнѫ повѣстницѫ и книжевность, да, учени наши Българи, кой имѫтъ счястіе да

(3) Види *Le Beau.*

живѣѭтъ днесъ бъ Българіѭ в' учителско званіе, пожьртвувѫтъ нѣколико часове, и подробно да опишѫтъ обичай, пѣсны народны, проповѣдкы, прикаскы, съ еднѫ рѣчь все що ся относи на старинѫ. Колко изясненіе отъ тѣхъ за наше прошествіе ще ся откріе и колко странни списатели, кой прѣстрасно или отъ незнанія давѫтъ ны татарско поколѣніе, щѫтъ унѣмѣ и прѣстана да дрънкѫтъ!

Всѣкый ученъ добрѣ може да разсѫди колика важность имѫтъ за насъ сія изисканія. а най паче въ днешный вѣкъ, когда вѣкы и други народи сѫ' устраблили взоръ на нашъ народъ, и уписвѫтъ, ако и мимоходно, неговѫ старѫ исторіѭ и днешны неговы ньравы и обичаи. Мы чада того народа, трѣбали да стоймы хладнокрьвно? То е срамота за насъ, и потомство нѣще да н' устави безъ горко усѫжденіе! Ако въ разна времена учени Българи, кой сѫ' бѫлы доста, нъ за наше несчястіе прилѣпвали сѫ' при Гърцы, и сѫ' списвали за Гърцы (и на гърцкій язикъ, или при другы народы, яко, кажѫ, всѣкый отъ тѣхъ бы былъ начьрталъ нѣщичко и за нашъ бѣдный народъ, въйстиннѫ, че мы и днесъ имали бѣхмы доста извѣстія о нему, не само прѣждѣ що е и какъвъ е былъ, нъ и послѣ паданія царства его, знаяли бѣхмы що е бѣдный пострадалъ, и не бы бѣхмы толко в' дълбокый сьнь невѣжества устали, нъ найшли бѣхмы и мы лѣка спасенія и улегченія страданія нашего.

„Млади се отборъ Българ' юнацы
Пѣсны й пѣѭхѫ с' гласов' ясны
Бързи отлични хорѫгвоносцы
Храбри войводы великолѣпни!

„Над' смыноцвѣтны горскы полѣнкы
Хойса съ прѣпорцы си играѭхѫ
Въ хладны и листокитны дѫбравы
Турковъ дьржавѣ ся рѫгаѭхѫ! (2)

(2) Не е еще пройшалъ половинъ вѣкъ отъ какъ ся скитахѫ по българскыя планины, и воюзахѫ храбри юнацы Българи явно съ прѣпорцы народны, и чудесно ся борѭ-

хѫ съ турское правителство. Живѣѭтъ еще старцы, кои помнѭтъ та славна времена българскаго юначества. А и народни наши пѣсны повѣчь сѫ' за таковы юнацы, пѣяли и пѣѭтъ еще отъ народа и до днесъ.

Гори и планини, дълбокы пещеры, усойна непроходима мѣста всегда сѫ' были необоримо прибѣжище противъ губителства и насилія. Сіе горское воюваніе еще отъ стара времена е устало въ Българіѭ. Имя войвода, войнишкая рядовна урядба, хоржгва, знаменоносецъ, коя сѫ' ся съхранили въ горскыя четы, доказвѫтъ ясно неговѫ древность.

Въ старая времена когда народъ отъ чясти не е былъ задовольнъ отъ свои царюве, управителы и проч. противная та часть прибѣгвала е въ непристѫпныя планины, и отъ тамо е защитявала своѭ свободѫ. Нъ то горское воюваніе както и всяка друга нѣравствена работа, отъ гражданско движеніе мало по мало въ свой несполучай притворяло ся е и на разбойничьство. Примѣри вышерѣчнихъ имамы въ нашѫ народнѫ исторіѭ слѣднія.

Въ время императора Петра Симеоновича царя Българскаго, чясть отъ народа незадоволни сѫще отъ неговое правленіе, кое е водило Българіѭ въ погибель и пропасть недвижности ради того недостойнаго царя Българскаго, многи сѫ' были отстѫпили и въ горы отвлекли. Тій сѫ' искали уржжіемъ да го свалятъ отъ прѣстола и да намѣстѭтъ брата му Бояна (чютьнъ български стихотворецъ). Понеже народъ е помнилъ еще сяйния побѣды отца его славнаго и великаго Симеона, и самъ Боянъ Петровый по малкый братъ е былъ въ свѣтлаѭ онаѭ биткѫ подъ цариградскыя стѣны прѣдводитель, българскыя войскы (*) нъ Сурсовулова злобна грьческа политика, прѣпрѣчила е всяко народно праведно движеніе, и най послѣ докарала е жалостное паденіе, въ него время българскаго царства за многы годины. Въ истое время е живѣлъ и Св. Юванъ Рилскій въ пустынѭ Рилскыя горы. Въ негово житіе ся спомянува, че налѣтяли на него въ горѫ, гдѣ е пьрво живѣлъ, разбойницы и го унуждили да ся примѣсти на другѫ странѫ и пр. Ето чьрта разбойничьства по горы ещо отъ старая вре-

(*) Види Симеоноваѭ пѣсьнъ въ пѣрвое число Дунавскаго Лебеда коя народъ е пѣялъ Симеону за славная му побѣдѫ надъ гьрцы.

мена. Нъ коренъ и изворъ горскаго воюванія, както рѣкохмы, было е незадоволствіе отъ правленія. Вторый примѣръ, имамы пакъ вь нашѫ исторіѭ, Лагана, кой е свалилъ отъ прѣстола царя Констандина Жека Шишмана внукъ Петровъ, братъ царя Асѣня Калимана. Лаганъ, кого нѣкой си казвѫтъ, че билъ ушъ простъ и пастиръ, былъ е прѣдводитель незадоволнаго народа отъ царь Констандиновое раскошно правленіе, кой е ималъ также женѫ цариграждaнскѫ княгинѭ гьркынкѫ Маріѭ, и былъ е вдаденъ съвсѣмъ въ увеселенія по обичаю цариградскаго двора, принебрѣжаѭще свое царство и проч. Народная партія ся е устроила и накѫтнѫла въ старѫ планинѫ, и отъ тамо водима отъ Лагана, нападнѫла и на прѣстолный градъ Тьрново, и успѣла е да сполучи свое желаніе и цѣль.

И до днесъ еще когда домѫчнѣе Българину за нѣщо си възгласява: Ахъ! шумо. шумо.....

И до днесъ еще кога домѫчнѣе нѣкому Българину за нѣщо си възгласява: Ахъ! шумо шумо.....

О паденій того царя ся пѣе отъ народа слѣдная пѣсьнъ.

Царица царю думаше
Царю ле господарю ле
Лошавъ сьмъ сънь сънувала
Страшны работы глѣдала:
Слънце си бѣ потьмнѣло
Мѣсецъ слѣзваше възлѣзваше
Чьрни го кьрв' обливахѫ
Цьрскѫ врата заливахѫ
И дрѣбни звѣзды лѣтяхѫ.
Царь стана в' цьрква отидѣ
Съ девятъ си сына напрѣдѣ.
Голѣмъ сѫ съборъ събрали
Лошавъ сьнь да растълкувѫтъ.
Тълкували и прѣтълкували
Никой го н' истълкувалъ
Най малкы му сынъ отговаря:
Бащичко мой Бащичко!
Къту с' идимъ у дома,

Ще ни посѣкѫтъ убѫктъ
Столнинѫ ще н' отѣмнѫтъ.
Къту си у дом' отхождахѫ
Девять му сына посѣкохѫ
И самаго царя на стълбѫ.
. . . . . .

Тоже ся пѣе истому царю Константину.

Извади си царь Константинъ
Извади си врана коня
Да го пой да го зоби
Въсѣдна си врана коня
При бѣлянкѫ край полѣнкѫ.
Малки моми платна бѣлѫтъ
А вдовици ризы перѫтъ.
Истърва си врана коня:
Отговаря царь Константинъ:
Хой ви вази малкы момы
Я прострѣте бѣла платна
Та хванете врана коня.
Прострѣхѫ си малкы момы:
Прострѣхѫ си бѣла платна
Та хванахѫ врана коня.
Царь Константинъ отговаря:
Коя платна коя мома
Улови си врана коня?
Убидохѫ малкѫ момѫ
Малкѫ момѫ Теодорѫ,
Улови ѫ царь Константинъ
За рѫчицѫ за дѣсницѫ
Уведи ѫ царь Константинъ
У въ Търново въ сарай си
Че ся вѣнча царь Константинъ
Съ малкѫ момѫ Теодорѫ.

В' домы ж' одавно вѣк' упустели
В' Въспорскы высины Тракійскы
Князи гдѣ горди грьцы живѣли
Нощный вранъ другъ самодивишкы (3)

Тжжны заглжхнжтъ онъ гласъ издава
В' ныришца с' увы! тѣ притворили!
Нощна гы сова сам' убитава
Старж си сяйность загубили!

(3) На многа мѣста на възпорскій брѣгъ отъ тракійскж странж вижджтъ ся развалины отъ стара зданія гдѣ сж' были великолѣпни увеселителнн домове на грькоримскія горды и раскошны велможы. Нъ днесь гы е обрасла дива лобула, и обитава гы нощная сова!

„В' Бѣльградскж кто горж с' извишава
Близо при черноморскій входъ
Въспоръ кое Гьркъ назовава;
Мѣсто пріятно за нашъ изходъ.

„Кто днешни Гьрцы пѣвцы пѣжтъ
С' глупо смѣшливо въображенье
Гордо привзѣтіе сынувжтъ
Разходкы с' златуобузданы конье!

„Бльгарско тѣ до Дунавъ себжтъ!
Старъ Константиновъ прѣстолъ преславны
Гьрцы легк' умни си бълнувжтъ!
Дали нѣще имъ то поприсѣдни!“ (4)

(4) Грьцкій днешни иступлени списатели и стохотворцы бълнувжтъ и мечтажтъ голѣмы сънища. Завладеніе седмохълмія! разходки по възпорско крайбрѣжіе съ златоубоздани конье! азіятска увеселенія по красныя му градины! византійскій старъ прѣстолъ! кому границы да ся простиржтъ отъ Цариграда до Ефрата рѣкж! до Ираклеювы стълпове! (Гибралтаръ), и послѣ чакъ до Дунава, и до Савж рѣкж! и пр. и пр. и пр. За

Българи и за Сърби нищо не оставѭтъ, нито щѫтъ да гы спомянѫтъ. Мы отъ нашѫ странѫ имъ молитствувами добры успѣхы!!! Нъ приказвамы имъ и слѣдная кратка приказка. Едного цыганина пойскали едно время да го направятъ царь; нъ той попиталъ, ами, хлѣбъ кой ще ми доноси? тій му рѣкли. Ты когы станишъ царь, хлѣбъ ще ти доходи съ кола! Онъ же отвѣщалъ. Азъ нѣщѫ царство! По добрѣ да карамъ кола съ хлѣбъ.

„Село Вьрбица м' е отьчество
Стара Гериловская область:
Весело мѣсто за орачество
Была е тамъ бльгарска крѣпость! (5)

(5) Герлово или Герилово. Малко днесь укрѫжіе отъ 30 и выше турски села лѣжи мѣжду Прѣславъ, (днесь Ески-Стамболъ или Стамболукъ по турски) Османъ-Пазаръ и Котелъ. Жители му сѫ се Турци потурнацы отъ старо время. Обаче язикъ говорѭтъ турски. Тій сѫ отличавѫтъ отъ правовѣрцы турцы трудолюбіемъ, кое ся състой на орачьство, дърводѣліе и овчарство. Помежду си жены имъ ся не кріѭтъ какъ прочій турски жены, ни то давѫтъ другиму турчйну отъ помежду си дѣвицѫ на брако-съчислѣніе; піѭтъ в' общѣ віно безъ никакво турско прѣдразсѫдіе. Турцы гы назовавѫтъ Казалъ-баши. Тій нѣмѫтъ истій турскій злобенъ духъ, живѣѭтъ же съ свой съсѣды Българы миролюбиво, и земѫтъ давѫтъ почтенно. Въ това Герловско укрѫжіе само едничко знамянито село бльгарско ся е съхранило, Вьрбица, настранѫ отъ тія села турскы. Жителн му христіяни имѫтъ еднѫ цьрквицѫ, и живѣѭтъ по вѣчъ отъ земледѣліе. На весело и разтворено мѣсто е расположено сіе селце, и жители му сѫ' доста устроумни человѣцы. Нъ чьрный духъ Бѣдай усѫдилъ гы е да подпаднѫтъ отколѣ и подъ второ еще губителско насиліе на татарскія кьрмскы подмѣтнѫты днешни ханове *Султаны* назоваемій, изгнаній отъ Руссіѫ въ время на побѣдоноснія походы императрицы Катерины. Тій конеѣдцы владѣли сѫ' и владѣѭтъ тамо,

какъ то и въ многа друга българска села съ неограничнѫ власть и творѭтъ безчисленная угнѣтенія. Цариградскій дворъ имъ отдавѫ по старѫ чьсть голѣмо почитаніе, и плаща имъ годишнѫ платкѫ, сматраѭщъ тѣхъ отъ царскаго поколенія и того ради имъ отдава насловіе (титулъ) *Султани*. Тій освѣнъ къту съблачѫтъ бѣднія Българы и гы карѫтъ силомъ да имъ работятъ къту чьрны робове турчѫтъ имъ съ насиліе невръстная дѣца. А особито красны млады дѣвицы грабатъ гы по волѭ си! Убезчьстѭтъ бракове, колѭтъ, бѣсѭтъ, убивѫтъ, безъ никакъвъ зазоръ отъ странѫ правителства! Тій сѫ' крадливопріемцы (газды ятацы) на разбойничьскы и злодѣйскы турскы четы; явно гы закривѫтъ и защитявѫтъ въ свой си дворове! Турско правителство освѣнъ като не дава никакъвъ милостивъ слухъ на тѫжныя жалбы бѣдныхъ Българъ, еще гы и казни за това, ако дързнаѭтъ да ся уплачѫтъ отъ тія человѣкоубразны звѣрове! Зато и не смѣятъ, ни то помыслѭтъ вѣкы бѣдни да с' уплачѫтъ; нъ научили сѫ съ горесть и търпѣніе плачевно да прикарвѫтъ многострадалный си животъ.

Въ Гериловскій прѣдѣлъ има знаменити остаткы старобългарски, развалины отъ стары крѣпости, подземни стари пѫтища и скривалища и пр. Нъ кой да гы придири? Смѣйли нѣкой си Българинъ да с' усѫди въ таковое за нашѫ древность полѣзно дѣло? Абіе бы изгубилъ главѫ! Прѣдѣлъ сей отъ природѫ е украсенъ съ веселовидна лѣсища, и съ цѣлы дѫбравы отъ разна плодовита овощія. Има и доброплодна земѭ. Нъ въ каковы е рѫцы.

О разорѣній града Герилова, отъ кого носи днесь това малко укрѫжіе имя Герлово, приказва ся отъ старцы и пѣе ся въ Котелъ пѣсьнъ на слѣднаѫ смысль.

Петли пѣѭтъ в' градъ Гериловъ
Цьрквы клѣпѭтъ н' общонароднъ зборъ
Протогири викѫтъ по высокы могылы:
Събирайте ся сичкы голѣмы и малы.
Кой има дѣца некрьщани, да крьща!
Кой има момы згудены да гы вѣнчава!
Мѫжье братя крѣпко сѫ' убурѫжете!

Жени дѣчица, а вы сѫ' Богу молете!
Немилостиви Турци на градъ нападнахѫ.
Царство ни тій разорихѫ и привзѣхѫ!
Додѣ си свѣтла звѣзда Дьница изтече
И нощь своѭ власть разсвѣту придаде,
Къту съ тьмьнъ облакъ градъ ся прикри
Гръмъ, трясакъ от' уржжье в' синю неб' ихти!
Къту порой Турци всичко изтрѣбихѫ!
Мѫжіе, стари жени дечица изклахѫ
Дѣвици, и млады невѣсти поробихѫ!

(6) Село Вырбица граничи съ Котель къмъ Юго-севѣрь съ Планинѫ Луми-Дѣлъ, мѣсто непроходимо. Само горскій юнацы го посѣщавѫтъ, има тамо съвсѣмъ романтична мѣстоположенія и дѫлбокы пещеры, коя изглѣдватъ къту че е съдѣйствувъла нѣкогашъ человѣчьска рѫка за да гы поуглади за по згодно убиталище или прибѣжище. Що ли значи това наймянуваніе, Лумы-Дѣлъ? не ми е познато. Тамъ близо на около има и други планины и всяка носи имя свое. Орьнь, Зло-стѣнье, Бѣли-Брѣгове, Свиниръ. Козякъ, Плѣживица и проч.

Безъ причинѫ человѣцы не имъ сѫ дали тая имена, коя и до днесъ сѫ' съхранили. А никаква татарщина, нито гьрщинѫ не носѭтъ. Чиста славянска имена сѫ' Господиновци странни изискатели на дрѣвная българскѫ исторіѭ могѫтъ ли да покажѫтъ намъ нѣкое си мѣсто въ Българіѭ, кое да носи отъ старо еще время (не отъ турское завладеніе) нѣкакво си татарско имя? Какво мѫдрувѫтъ, че кубратово военно отдѣленіе было отъ Татари, та завладѣло ушъ славянская племена, кои сѫ' живѣли въ горнѭ Мисія и пр. И къту ся слѣло въ тѣхъ пріѣло и языкъ славянскы, а остало му само имя Българи! кое е исто славянско имя. Смѣшно мѫдруваньe за учены главы!

Завладаѭщый и побѣдитель народъ да с' игуби языкъ съвсѣмъ, и да пріемны языкъ завладаемому отъ него народу и робу си, то нито е било, нито ще бѫди! Мы глѣдамы въ исторіѭ се противное да става. А имамы живъ примѣръ Турцы,

кои сѫ' дали язикъ си на доста завладаемы отъ тѣхъ народы, къту Караманлій и Гагаузи, негли и други. Вѣроисповѣданіе имъ гы показва че нѣсѫ били Турцы, ни то има да ся спомянува въ нѣкоѭ си исторіѭ, да ся сѫ' нѣкогашъ цѣли области Турци похристіенили. Имало казвѫтъ въ Кубратово войнство татарски имяна на прѣдводители, и чакъ до Симеоново время сѫ' възпомянувѫтъ такова имяна, мѫдрува единъ новъ историкописатель русійскы, бъ своѭ си *писма за* българскаѭ и сърбскаѭ исторіѭ. Та нѣмали днесъ въ русійскаѭ войскѫ толико Татари чиновници, и други народи? еда за това щѫтъ каза потомци, ако сѫ' нѣкакси изгуби исторія, и останѫтъ остатки на имяна, че русійскій народъ е татарскаго поколенія? И тако за Аустріѭ, коя има отъ толикы народы въ своѭ си военнѫ и политичнѫ службѫ. Еда стара Българіѭ въ него время не е била силна, и пространна, ако не колико е днесъ Русія, а то по крайнѣй мѣры, на половинѫ? То стари арапскы историй доста разяснявѫтъ. Мы и тому прѣдмѣту щемъ доказа на подобное мѣсто. Обаче писмо-писателю, толико имамы чьсть да му кажимы, че е писалъ безъ разсѫжденіе праваго разума, или паче прѣстрастно. То ся види отъ негово израженіе въ тѣхъ периоди отъ щила кто употрѣблява съ рѣчы укурителны, нъ мы го сматрамы не за чистъ и искренъ руссъ Славянинъ, то негово имя го показва, че влече отъ други родъ. Негово мѫдрословіе прѣвождаѭщъ рѣчь по рѣчь византіискы римогрьцы историцы, види ся да е изчърпалъ и ся е напойлъ доста отъ тѣхній слогъ. Понеже отъ тѣхно перо, колико ся относи на нашъ народъ, какъ то и на другы народы, добро нѣщо рядко ся е написало. Все дыше прѣстрастіе, и искривленіе истины.

Время е вѣки за зимовище
Купно упѫтихмы ся дружина
Мирно е Цариградъ пристанище
Кріе ускоцы момцы мнозина!

Отъ севѣрна странѫ Цариграда
В' равно плѣшиво поле безлѣсно

Турска владѣе гнусна порода.
Въ малка села се едно до друго. (7)

(7) Близо до Цариграда на 5—6 часа растояніе въ кокошарский пѫть (таукчи-юлу) на плодовиты равнины разсѣяны сѫ' нѣколко турска села близо едно до друго. Тѣ сѫ' Тосунъкіою, Демирджилеръ, Сазла—босна и проч. Между тія села прѣди 15 уже годины ся е случило това събытіе. Горская четѫ водима отъ Петка войводѫ вращала ся е у Цариградъ на зимовище. Нъ черна имъ сѫдба издала гы е, та сѫ' впаднали въ клѣтъ робства. Вся укрѫжная турска села събравше ся съ тяшка потирьк, и съ голѣма глъчкѫ и выкове обиколили сѫ' 13 безуржжны горскы ускоцы на еднѫ равнѫ могилѫ покритѫ съ рядѫкъ дребакъ. Юнацы сѫ' были съкрили на друго еще мѣсто свое уржжіе и ишли въ Цариградъ присторени на ратай носяще по еднѫ тоягѫ само у ржкѫ. Никакво съпротивленіе нѣ сѫ' можали да учинѫтъ безъ уржжіе, и противъ толико бѣсни Турци въ поле. Тамо храбрость и хитрость не е имала никаква работѫ. Най памятно е было да ся прѣдадѫтъ, и да игражтъ ролъ своего преобразованія. Това сѫ' и учинили.

В' тяшка подвадѫ с' другы мнозина
Тамо запрѣны братя ускоцы
Отъ три на десять вѣрнѫ дружинѫ
Само пять бѣхм' остал' единацы. (8)

(8) Единакъ значи тукъ отбранъ, крѣпъкъ, храбръ, устрабительнъ. Рѣчъ сія ся употрѣблява отъ овчары, кой сѫ' ѫ зѣли приносно отъ единакъ вълкъ. Сказвѫтъ овчяри и горскій ловцы, че вълка когы ся укучи не държи само на едно мѣсто своя вълчета, нъ отдѣлѫ едно на странѫ въ друго скрито гнѣздо. Ако сѫ случи да налѣтѫтъ ловцы на гняздо му и избіѫтъ му чяда да устани съкритое. — Това уединено вълче казвѫтъ овчяри че ставало много по голѣмо и по стрьбно, и силно отъ другія си братя. То сѫ разумѣва защо. Понеже ся храни повѣчь, и възпитава ся усамлѣно. Казвѫтъ че той единакъ вълкъ никогы не ся сдружвалъ съ другы вълцы, нъ всѣгда самъ ходилъ по ловидбѫ, и твьрдѣ хитаръ ловецъ былъ на елены

(ругачи). Варди гы къту ся запасѫтъ на нѣкое си стрьвно равнище, гдѣ сѫ' высоκы стѣны, и рѫтища отъ една странѫ, и впуща ся ненадѣйно на тѣхъ. Тій кату ся подплашѫтъ наскачѫтъ и хвьрлѫтъ ся отъ най высокая стрьвна мѣста, и тако нѣкой си струшава си крака, и падва недвижимъ. Тогава хитрый единакъ спокойно отива и го изѣда.

Дьрвени врата с' ключюве тяшкы
Надъ насъ затворены отъ вьнъ бѣхѫ!
Нѣмахм' уржжье отсвѣнь мотикы!
Турцы стражари тамо се бдѣхѫ.

Силно отъ вьтрѣ ѭ подлостихмы
С' гръмно пращенье ся искъртихѫ!
Стражѫ уржжнѫ си наюрихмы
Турци отъ мотикы ся разбѣгахѫ! (9)

(9) Това е такожде исторично. Пять храбри ускоцы Българы въ желѣза обковани упълчихѫ ся съ мотикы на выше отъ 200 войницы турскы стражары, и отбѣгнѫхѫ и утекохѫ въ Старѫ-Планинѫ, дѣ четуваχѫ до 1854 лѣто. Нъ Петко войвода и нѣколко отъ вѣрнѫ му дружинѫ юнацы погинѫхѫ въ тьрновскаѭ горѫ отъ придателство и чьрнѫ измамѫ.

Доло в' подножье в' горѫ Факйска
Близо при черны чютны кладенцъ
Змія ядовна лют' усойка
Чюваше ся Дьрвишъ Злодѣйцъ! (10)

(10) Дьрвишъ значи по нашъ языкъ, убогъ, сиромахъ, просякъ. Казва ся и факиръ, и гарибъ, кое значи исто. Деръ, по арапскы языкъ значи врата; негли отъ тамо пройзходи и рѣчь дервишъ, человѣкъ кой ходи отъ вратѫ на вратѫ да проси. То исто творѫтъ въ Индіѭ факири, и въ Турско дървиши, коймъ ся отъ Индіѭ тѣгли начяло. Казватъ четницы Турцы. че дервишкы секты сѫ 12, а всяка секта е разделѣна

на 12 разна исповѣданія (ереси) носѫтъ же имя, Руфаи, Мевляви, Накшибенъ, Сурани, Бекташи, и пр. Намъ е позната най добрѣ бекташійска секта на коѭ е былъ родоначалникъ Хаджи Бекташи Вели. Тѣхный патронъ е Алія, и отъ того ся назовавѫтъ и, *Алеви*. Въ най голѣмо си отчайванье бекташій възгласявѫтъ, и зовѫтъ на помощь Алія. Я Али! выкѫтъ гръмогласно.

Тій сѫ дѣлѫтъ на два вида; истински и лъжовни бекташій. Пьрвій вѣрвѫтъ едного самаго Бога и уничтожавѫтъ вся святовны общественны работы, съ еднѫ рѣчь отбѣгвѫтъ всѣкаѭ мірскѫ суетѫ. Вся народы и вѣроисповѣданія сматрѫтъ едно, то есть без' никакъвъ ислямскій фанатизмъ. Не промышляѫтъ да да си приготвѫтъ богатства за много години, мѣсецы, и недѣлы. Нъ днесъ за днесъ, утрѣ за утрѣ глѣдѫтъ да проминѫтъ. За то си имѫтъ и пословицѫ „биръ локма, биръ хърка" единъ залакъ, еднѫ врьхна дрѣхѫ. Добротворѫтъ колко имъ е възможно. Никоги зла рѣчъ не излиза отъ уста имъ и зло да имъ кажи или учини нѣкой си не отвращатъ му. Нъ думатъ еваллахъ яхо! то есть благодарѭ ти человѣче! Това тайно днесъ въ Турско тѣхно вѣройсповѣданіе нѣма нѣкоѭ си общѫ и политичнѫ цѣль, нито ся стараѫтъ да привлачѫтъ и умножавѫтъ съ послѣдователи бекташіювѫ сектѫ. Тій ся трудѫтъ и мѫчѫтъ само за своѭ си личность. Нѣмѫтъ игры, безчинно скаканье, віенье, както другыя секты дервишкы, по свои си текета. Мохамеда не вѣрвѫтъ за пророка, нито ся кланѫтъ, казвѫтъ че Хаджи Бекташи Вели сѫ кланялъ, единъ пѫть за тѣхъ. и то имъ доста, ядѫтъ и піѫтъ все що, както то и други свободни народи. Пріѣмѫтъ свободно всѣкого кой ище да стани послѣдователь на тѣхное вѣроисповѣданіе без' разьнствія народности и вѣры. Имѫтъ по разна мѣста Шехове, нъ тайни, прѣдъ койхъ ся прѣдставя всѣкы питомецъ за да добіе нѣгова наставленія. Наставленія сія сѫ слѣдная. Шехове упрѣдѣлявѫтъ всѣкому рочище искушенія, то естъ за толико години да ся скыта по свѣтъ скѫсьнъ, голъ, босъ, гладьнъ, жядьнъ и пр. и все то да сматра съ равнодушіе както казвѫтъ хошъ *гіормели*. И послѣ това упрѣдѣлено му рочище изкушенія вѣрвѫтъ, че шехъ му при кого е добилъ дервишкая тайна, ще му ся яви въ подобно врѣмя, и ще му подари, и възнагради съ нѣкоѭ

си чюдотворнѫ силѫ. На единъ обаче видъ, кого онъ избере, и така изкушившій ся пристойнно ще упознае свѣтъ, и ще види и самаго Бога, и другѫ същества, коя вѣрвѫтъ тій, че живѣѭтъ въ тойзи свѣтъ, обаче невидима отъ нейзкушены человѣцы, и тогава вѣрвѫтъ еще че негово тѣло ще да стани друго що изтъщено и нѣщѣ усѣща нищо свѣтовно. Такови сѫ истинскій дървиши бекташій. Нъ тій сѫ' твърдѣ рядко нахождѫтъ, както приказвѫтъ Турцы четницы. Тій сѫ ходили и по боюве кога сѫ имѣли и Турцы такови чюдотворцы святцы въ войнство си, мыслили сѫ' увѣрително че побѣда е неотмѣнно тѣхна.

Отъ истаѫ сектѫ и под' истое имя сѫ' вторій лъжливы бекташій. Тій не вѣрвѫтъ нищо на свѣтъ нито Бога, нито пророка. Все що е зло и развращенно на свѣтъ, творѫтъ го безсъвѣсть, коя не сѫществува въ тѣхъ. Крадѫтъ, убивѫтъ испълнявѫтъ гнусны и скотскы страсти кто немогѫтъ, ся уписа; съ еднѫ рѣчь тій сѫ' человѣкоубразни скотове, и звѣрове. Тѣхно е число голѣмо, въ Турско, не само подъ притворное бекташійско одѣяніе, нъ и между турскій народъ, въ свѣтъ живѣѭщій мухамеданцы. Трѣтая чясть сѫ' сега такови, и имѫтъ тайни бекташійскы знакове за да ся разпознавѫтъ помежду си.

Послѣ паденія Българій установили ся сѫ, по най краснія прѣдѣлы дервишка текета, и усвойли сѫ' най плодовитая земѭ. Окрьстная села были имъ черни роби, и творили най лютаѫ угнѣтенія, и безчеловѣчная злоупотрѣбленія. Той дѣмонскій бичь ся е простиралъ до конца 18 вѣка. Послѣ того растоянія достигли сѫ' досадни и самому турскому правителству съединени съ яничеры, кое гы е изтрѣбило постѫпенно, а най паче Султанъ Махмудъ имъ развалилъ и разоралъ конечно текета. Казвали ми сѫ нѣкой си четницы Турцы че слѣдная гнусна причина е дала най много поводъ турскому Султану за да гы изтрѣби.

Въ карновское укрѫжіе (Карнобатъ) умрѣла е една петнадестогодишна дѣвица дъщы едного татарскаго Султана. Той е пожалѣлъ да ся сѫхрани тамъ въ едно ближно Бекташійско теке. Вечеръ тъ дервиши сѫ изровили изъ гроба мьртвое девичино тѣло, и натопивше го въ топлѫ водѫ въ една бъчвѫ, исполняли сѫ' гнусни страсти . . . Тамо въ него теке были за-

робени двѣ млади българчета. Тій като видѣли това враговско дѣло, найшли время та избѣгнѫли и отишли право при Султана и извѣстили го о тому.

Султанъ ся е подигнѫлъ съ нѣколко чѣловѣцы отъ окрьстная села и нападнѫлъ е истая нощь на дервишкое теке, дѣ е заварилъ тыя пъклены бѣсове че вършѫтъ войстиннѫ оно що му сѫ' отбѣгнѫлая дѣца извѣстили. Послѣ това Султанъ ся е упѫтиль у Цариграда и изявилъ е самому царю сіѫ противостестеннаѫ дервишкѫ злобѫ.

Факійска гора е близо до Черный Кладенецъ (Карапунаръ). Малко укрѫжіе кое граничи съ карновско укрѫжіе. На изхода въ подножіе на таѫ буйнѫ горѫ в' едно страшно бранище (курія) има и днесъ подновено дьрвишко бекташійско теке; но съвсѣмъ худо. Нѣма пьрвій си приходы, и явная угнѣтения и злоупотрѣбленія надъ българская окрьстна села. Обаче колко се относи на турское разбойничество и злодѣйство се пакъ е тайно прибѣжище. На около му сѫ' 2—3 турска села отъ истаѫ бекташійскѫ секгѫ. Въ лѣто 1854 минѫхъ отъ тамо прѣобразованъ въ турско одѣяніе, ради врѣменная обстоятелства, съдруженъ отъ тройцѫ доброубуржжни Българы, и отбыхъ ся при шеха да го поздравя кьту Турчинъ и бекташія. Онъ безъ да мя познае че съмъ христіянинъ приѣмна мя гостолюбиво, и почна да мя запитва, какъ отивѫтъ военни работы: Азъ по моему положенію въ кое ся нахождахъ, трѣбаше да му хвалѫ и да ся съобразѫ съ неговий фанатичьскы духъ, и кьту му доказахъ, че отхождамъ да ся біѫ съ гяуры за ислямизмъ (правовѣрство), зарадва ся много, и изказа ми, че и онъ отъ своѫ странѫ непрѣстанно ся біе съ гяуры, то есть проважда тайно всякый дьнъ злодѣйцы Турцы да проливѫтъ христіянскѫ Българскѫ кръвь по пѫти ща, и около села! Чистѫ, каза, невѣрнія кучета!.... нека н' устанѫтъ!.... Това исто вси мохамеданци мыслѫтъ и дѣломъ вьршѫтъ по Българіѫ. Нека европейски пѫтешественницы плетѫтъ льжливы похвалы турскому народу. за да украсявѫтъ съ человѣколюбивы рѣчы своя списанія. То само паришкія нѣжны госпожици щѫтъ повѣрва.

Кой е живѣлъ въ Турско, или еималъ приликѫ да пѫтува тамо, знае какъ ся вьртѫтъ по текета дервиши, кьту

бѣсни догдѣ имъ ся завіе свѣтъ и попадѫтъ на земѭ поломьртви и съ запенени уста. Глъчка и безчинны викове що издавѫтъ приличѫтъ къту когы сѫ' събере нѣгдѣ вълча глотница и віе. Тій вьртежи и віянія нощѣ повѣчь ставѫтъ. Наши нѣкой си Българи вѣрвѫтъ че и самодивы играли нощѣ по горы, и скачали и ся вьртели твѫрдѣ силно. Да не чинѫтъ дервиши таѭ церемоніѭ на невидимія тія духове, които тѣ вѣрвѫтъ?

Цѣлы годины тры четувахмы
В' Старѫ-планинѫ майк' ускошкѫ.
В' Доброжѫ равнѫ зимѣ живѣхмы
Свободни в' дива села татарска! (12)

(12) Нѣкой странни учени непознаѭще добрѣ българскаѭ земѭ, и слушаще да сѫществувѫтъ Татари въ Доброжѫ днесь, и въ старое врѣмя да ся възпомянува, Малѫ Скытія то исто мѣсто, мислѫтъ, че тій Татари сѫ' Българи отъ старо время устали. Нъ мы имъ казвамы, да чюѫтъ че тій Та' тари сѫ' бѣгунцы отъ Руссіѭ въ разна врѣмена когда е имала бой съ Турско, а най паче въ Катеринино время. Тій сѫ' мохамеданцы и говорѫтъ свой ся татарскій язикъ, кой нѣма никаква приликѫ съ Българскій. Разлика имѫтъ отъ Турци само що ѣдѫтъ конско мѣсо. И сега еще въ послѣдній севастополскій ратъ приминѫхѫ доста и гы насели турское правителство въ Добруджѫ, къту усили бѣдны Българы да имъ направѫтъ цѣлъ градъ, къту че сѫ Българи виновати за тѣхно изгнание отъ Русіѭ! Тій неплащахѫ даждіе турскому правителству, нъ въ время рата, давахѫ особенъ полкъ войскѫ, и то всадницы. А за старо время що ся е звало, то мѣсто, Малѫ Скытія, то отъ грьцы вся славяни сѫ' ся звали Скыти' и то мѣсто акы обитаемо отъ Славяны, то естъ Българы, Грьцы сѫ го назвали мала Скыгія. Тамо ся живѣли Българи еще прѣди Христа. Славный римлянскы поетъ Овидія кой е живѣлъ у Сулми'—Сулмона, въ 711 годины послѣ зиданія Рима то естъ 43 годины прѣждѣ Христа биль заточенъ въ Доброжѫ на нѣкой си градъ Томи близо до Варнѫ. Научилъ

ся языкъ на тамошній народъ, Гети, и писалъ на гетскій языкъ стыхотвореніе. Мы знаймы че стари грьчьски историцы и списатели назовавжтъ на много мѣста Българи Гети и Масагети.

Матій Стріковскій, каноникъ самойтскій, дѣй славянскихъ хронографъ достовѣрній, в' четвертой своея хронологій книзѣ пиши, че Овидія славный латинскій поетъ въ свое заточеніе между сарматскихъ народовъ, навикнжлъ ся съвършенно на нихній языкъ, и за чистое, красное и любопріѣмное негово изрѣченіе писалъ стыхове на тойзи языкъ.

Наше е село чисто отъ поганци,
Имя же носи цвѣтно и красно.
Многы показало е юнацы
То е за Турцы доста ужасно! (13)

(13) Село Шипка лѣжи въ подножіе на Стара Планинж 2 часа далѣчь отъ него е градъ Казанлжкъ въ поле близо до рѣкж Тунджж. Главный входъ старопланинскы за Търново минува срѣдъ село Шипка. Жители му сж' вси Българи храбри юнаци. Види ся да гы удушевлява старопланинскій чистъ и свободьнъ въздухъ. Тій ся небоѫтъ твьрдѣ отъ злодѣйци Турцы. Стара майка планина имъ помага. Тамо на около несмѣѫтъ поганци да бѣснувжтъ ненаказано . . . .

Стада си заедно се пасѣхмы
Свирѣхмы двама с' мѣдны кавалы;
В' горска завоя ся веселѣхмы
Велно д' умрѣмы бѣхмы рѣшили! (14)

(14) Кавалъ-дълга свиркж, коя има наликъ на арапскы неи. Вси български овчари сж природни свирцы, и пасжтъ си стада свираѫще народны сладкы граюве (мелодіи).

Въ стары нашы народны пѣсны сж' спомянува мѣдьнъ кавалъ. Види ся отъ того да сж' имали наши праотци свиркы отъ мѣдь, и да ся имали добро понятіе отъ музикж. И до

сега ся събиратъ овчари по нѣколко си заедно и свирѫтъ задружно еднѫ и истаѭ отпѣквѫ.

Хлѣба подади ми цѣлѫ питѫ
Врата ся паки тяшко затвори!
В' хлѣбъ пила бѣше остра съкрита
С' клято желѣзно, кто каменъ бори (15)

(15) Клято е желѣзо отъ стомнѫ направѣно и калено добрѣ, съ кое подкопавѫтъ каменны зидове юнаци в' отчайно врѣмя и отбѣгвѫтъ въ шумѫ.

Главѫ му бързо азъ отрѣзахъ
Над' остьръ камень акы на зміѭ
Яростно ѭ строшихъ и наказахъ!
Бѣше добрѣ уржженъ делія (16)

(16) Делій ся зовяхѫ азіатски всадници Турцы кои носѣхѫ на главѫ высоки калпацы (зюмрета) чьрни, щото кѫту минувахѫ отъ нѣкое си мало низко мѣсто трѣбаше да ся навождѫтъ на долу. Тій и въ врѣмя мира минувахѫ отъ Азіѭ въ Българіѭ множество полкове и ся скытахѫ отъ града въ градъ и отъ село въ села по годины, да мѫчѫтъ бѣдны Българы. Тѣхно отдѣлѣніе се назоваваше *зюмре оджаги*, какъ то яничерское ся зовѣши, *еничери оджага*. Тій сѫществувахѫ еще до 1828 въ тогдашны бой съ Руссіѭ. Султанъ Махмудъ ги махна и тѣхъ. Ходяхѫ по Българіѭ, кѫту ѣджхѫ и піяхѫ, зѣмахѫ и дишъ-хакѫ (за зѫбы си платкѫ що сѫ' ся трудили да ѣджтъ!) Заробвяхѫ и много млады момцы и гы отвлачахѫ въ Азіѭ. Никой не смѣеше да имъ ся съпротиви. Самое тогдашно правителство гы е поущтрѣвало на то за да уничтожѫвѫтъ Българскій народъ. То е было турска политика даже до прѣди тензимата, отъ врѣмя на врѣмя да проважда по Българіѭ таковы крьвопійцй звѣрюве подъ разна имяна, Делій,-Кырджалій, Капусази и най паче голы Арнауты.

Голѫб' юнакъ младъ войвода
Съсъ два на десятъ вѣрна дружинѫ!
Загорска славна мила порода;
Исхода бѣ любовна причина! (17)

(17) Голѫбъ войвода е былъ не отколѣ родъмъ отъ село Умарюво (Умарджа) близо до новѫ Загарѫ. Онъ е живѣлъ въ старѫ Загарѫ, дѣ ся е залюбилъ съ еднѫ, краснѫ загарчянкѫ имянемъ Станка. Тія го е изневѣрила, и уженила ся за другиго. Онъ неможавшъ да търпи това безчестіе събралъ е четѫ юнашкѫ, и отишалъ въ шумѫ. Еднѫ нощь дошалъ срядъ Загарѫ да посѣче невѣрнѫѭ си гуденицѫ, нъ само баща и е посѣкалъ; понеже тія ся е съкрила. Той е воювалъ много врѣмя по Старѫ-Планинѫ, и много потири сѫ' го гонили, нъ нищо нѣ сѫ' можали да му сторѭтъ. Найпослѣ ся е оттеглилъ у Влашко и тамо си е скончилъ животъ. Отъ истое село Умарюво билъ е и прочучый Кара-Колю Иидже войводинъ ховорѫгвоносецъ (байряктаръ), кому ся пѣѭтъ толко пѣсны днесь отъ народа, и кой е толика чюдеса учинилъ въ Бакаджикъ (Зрѣнище въ старо врѣмѣ), горѫ высокѫ близо до Карново, коя ся простира до чьрно море, и има на върха седѧмъ студены кладенцы, кто и днесь ускоцы наричѫтъ *Индже Войводины Кладенцы*. Найпослѣ е и той, Кара-Колю, отишелъ у Влашко. Неговъ братъ живѣѭше еще въ лѣто 1854, въ село Умарюво, старѣцъ осемдесятогодишнъ, высокъ на стасъ, и зрдавъ въ лице къту двадесятьпетогодишнъ момъкъ. Онъ самъ ми е изповѣдалъ че е едноутробный братъ Кара-Колювъ.

Голѫба войводѫ да си хвати
Паша му бѣше заповѣдалъ.
Билюкъ-баши живъ да се неврати
В' имя пророка бѣ ся заклѣлъ. (18)

(18) Турское правителство неймѣѭще никаквѫ вѫтрѣшнѫ урядбѫ въ подобная обстоятелства гуждало е на уцѣнѫ ускошкыя главы, кое прозйхожда отъ слабости, и съ клятвѫ на пророка заплашвало е онія, кто е отрѣждало да гонѭтъ горскія ускоцы,

че ако бы да гы не уловѫтъ живы, или да имъ не донесѫтъ главы, ще да посѣче тѣхъ. Но то е было само гола клятва, никогы не е наказало смьртїѫ нѣкого си билюкъ башія или Кѫръ-сердаря за таковѫ работѫ. Турска клятва ся развaля лесно: Малко хлѣбъ къту надробѫтъ на лѣнивія кучета, кто сѫ нахождѫтъ доста по улицы имъ, вѣрвѫтъ че съ томъ си усвобождавѫтъ съвѣсть отъ натяжаемаѫ гы пророку си клятва.

Тьмны дьлбокы буйн' усой
Свободно си гы мы ходихмы,
Цвѣтны прохладны дивны завой
С' тайны знацы забѣлѣжихмы. (19)

(19) По Старѫ Планинѫ на много мѣста има разны знакове въ разна времяна забѣлежени отъ горскія юнацы. Имена и порѣкли на древеса изрѣзани съ лѣтосчисленіемъ. По каменія изкопани съ желѣзо прѣпорцы, ножове, пушкы, змій, мѣчкы и пр. по негдѣ купаны овчярски съ льжици на около. По нѣкоя си древеса виждѫтъ ся забити голѣми желѣзни гвоздій. Само на едно мѣсто видѣхъ львъ изображенъ съ старый на главѫ царскы вѣнецъ и то въ Лумы-Дѣлъ на едно усойно мѣсто, кое не могѫ да упишѫ. За тія знакове приказвали ми сѫ стары ускоцы, че по тѣхъ мѣста на около, стари сѫ' съкривали разни ствари а най паче сребро и злато. Другый единъ весма любопытнъ знакъ имѫтъ ускоцы, когда щѫтъ съкри нѣщо за да неможи другый да го найде. Забивѫтъ еднѫ тоягѫ на упрѣдѣленѫ мѣркѫ и в' упрѣдѣлено время, дьнь, и часъ сіянія слънца и глѣдѫтъ колко и на къдѣ ся простира сѣнка отъ таѫ тоягѫ, тамо изровѫтъ трапъ, и съкривѫтъ що имѫтъ за кріянье. Това показва голѣмо остроуміе старихъ Българъ!

Зимѣ же в' цариградскы дворове
Всѣкиму драги и добри гости
Пржскахмы се жьлтицы дарове
От' Гьрцы слушахмы се ористи! (20)

(20) Цариградски днешни Римогрьцы с'ѫ збирщина отъ разны народы. Тій народность, чьсть, честолюбіе що не познаютъ тѣхнѫ лукавщинѫ, е прочюта на свѣтъ, а особито фанаріотска, старѫ злобѫ и ненависть сѫ съхранили противо Българы, гонятъ гы съ всякый начинъ. и присмѣйватъ имъ ся всякояче. Нъ когда усѣгютъ нѣкого си Българина да има свѣтливы жълтичкы прилѣпяватъ ся при него съ най безобразное льскателство и угожденіе. Водятъ го в' кѫщыя си къту че имъ е бащинъ сынъ, безъ да го попитатъ нито отъ кждѣ е, нито каква работѫ върши. Угостяватъ го, постилѫтъ му мягкы постѣлкы и . . . . пѣютъ му увеселителны сладкы грьческы пѣсны, красны привлекателны млады гьркынкы додѣ го умаютъ. Ако ся зове Драганъ или петко прикрьщатъ му имя, къту му прикачатъ и едно *челеби*, н. пр. челеби Димитраки, челеби Петраки и пр. Все то върша̀тъ догдѣ му изѣдатъ жълтичкы. Послѣ съ прѣзрѣніе фанаріотско го отдалѣчяватъ отъ себе си, и приструвватъ ся, къту че нѣсѫ' го никогы виждали! Това го имятъ за достойностъ Римогрьцы, и гордѣютъ ся че быле остроумны на лукавщинѫ, и на морално развръщеніе! и казватъ безъ да гы бахти съвѣсть за безчьстье. Това исто чинятъ и на многы другы народы. кои живѣютъ въ Цариградъ; понеже по вѣче домородства съ тойзи начинъ живѣютъ, а особито въ прочютый фенерь.

Бльгарскы нашы скѫпы древности
Вижда̀тъ ся около тьмн' остатки,
Срынѫты пуст' отъ турскы напасти
Варварства знацы, чьрты, поганскы! (21)

(21) За голѣмѫ нашѫ жалость, Турцы сѫ сѫкрушили конечно и въ незнайность отдали вся наша старо-българская зданія! Ни едно не сяе съхранило цѣлокупно до колко е мнѣ познато. Само нѣколко цьрквы сѫ устали въ Търновъ, и Срѣдѣцъ (Софія) негли и другьдѣ, и то притворени на джаміи. Остатки развалини отъ стари крѣпости нохождатъ ся по много

мѣста какъ то въ Търново въ Загорѫ, Никополъ, и пр. — Въ Търновъ ся вижда и упостелый царскы палатъ, *Трапезицѫ*, нъ само срынѫти зидове засипани отъ многогодишнѫ прьсть! Прѣждѣ нѣколко годины бѣхѫ изкопали близо до Прѣславъ (Ескистамболъ) старо зданіе заринѫто отколѣ под' земѫ съ мряморны красни стълпове и разни добройздѣлани каменія, кои сѫ отнесени въ Шуменъ, и употрѣблени за шумнянскаѫ крѣпость. Нъ незнаѫ да ли е было нѣкакъвъ си надписъ надъ тѣхъ. Приказва ся за много древности по Българіѫ; нъ нѣма кой да гы дири!

Селяни наши с' отличавали
В' храбрость и в' свободна художества!
Въ старость сѫ' землемѣрцы тѣ были
Славни в' изображенье искуства! (22)

(22) Прѣждѣ паденія българскаго царства, да е цвѣтѣло въ Българіѫ всѣко искуство и художество, ако и да не е намъ уставила то, досегашна издирена наша исторія, съжеганія ради нашыя книжевности отъ грцкое най паче свящество, знакове обаче и доказателства сѫ' устали вещественно, на многа мѣста по Българіѫ, а най паче въ търновскаѫ область, коя е населена само отъ чисты Българы. Въ неѫ облъсть, мы глѣдамы многы изкусны землѣмѣрцы, кои отъ прадѣдно само попрѣданіе научены, зидаѫтъ по разна мѣста не само прекрасны домове, сяйны храмове христянскы, и турскы джамій, нъ и даже царскыя крѣпости около Дунава и въ Варнѫ повѣчь отъ Българы землѣмѣрцы по правилно размѣреніе устроени сѫ. Живопихцы ся нахождѫтъ такождѣ искусны въ истаѫ облъсть, кои в' обще ся занимавѫтъ въ това художество, и не само по всѫ Българіѫ вся църкви сѫ' украсени съ святы образы отъ Българскѫ кычицѫ изображени, нъ даже и въ Влашко, и Богданско и въ Сърбія' нѣгли и другадѣ. То не е ли явно доказателство, че Българи сѫ' были прѣждѣ паденія си образовани человѣцы, и занимавали ся сѫ' не само въ искуства, нъ и свободная и

красная називаемая художества была любезна българскому роду? Може ли нѣкой да прѣдположи, че послѣ паденія сѫ научили отъ Турци, или отъ Гърци или отъ нѣкоѭ си европѣйскѫ академіѭ? Ми знайми добрѣ, че Турци нито въ художество сѫ зѫнимавали нито в'искуства, каковы гы глѣдамы днесь таковы были сѫ всегда, а и Гърцы въ тия облъсти българскы несѫ проникнѫлы освѣнъ злобни калугери и за зло, а и тій сѫ были прости, какъ то и до днесъ въ Турско обитаѭще Грьцы сѫ в'общѣ прости и неучени; колко за Европѫ, че нѣсѫ'ся отъ тамо учили тѣ Българи вѣкы е знайно. Може да каже нѣкой си, че начяло на вся художества и искуства ся е появило изъ пьрвый пѫть въ простія народы. Да! нъ не съвьршенство до нѣкой си стѫпень, и на всякый струкъ, какъ то глѣдамы днесь въ Българскій народъ. Защо нѣмѫтъ Турцы това начяло? Защо го нѣмѫтъ Татари? Защо го нѣмѫтъ Арнаути? Защо не сѫ го имали французшкій и германскій народи прѣди образованіе си? Защо го нѣмѫтъ и днесь простый имъ народи безъ помощи ученія и наукы? Защо най послѣ го нѣма русійскій простый народъ? и пр. Мы видимы еще въ Симеоновый вѣкъ да ся е породила тая ревность къ ученію и образованію въ Българскій народъ, какъ то и въ Асѣновый вѣкъ. Отъ того можемы да заключемы на здраво, че всѣко ученіе и образованіе, напрѣдило и умножило ся е, споразмѣрно съ тогдашнія вѣкове и обстоятелства въ Българіѭ, даже до жалостно ѝ паденіе.

А колко за търговщинѫ, че сѫ'имали Българи еще въ най старая врѣмена, доста разширнѫ и въ Стараѭ Българіѭ, то намъ исторія свѣдѣтьлствува, и разни търговски уговори сѫ' имали съ Византійцы, и заради тѣхъ много пѫти сѫ' отваряли боюве съ Римогрьцы. Колко за днешное время, познато е че Българи до колко имъ допущѫтъ обстоятелства, имѫтъ распространенѫ търговщинѫ на всякадѣ.

Въ истаѭ облъсть Търновска, а особито въ Габрово, нахождатъ ся и доста искусни желѣзодѣлцы. Разни прѣкрасни платове ся тькѫтъ по Българіѭ. Копринѫ ся работи, и д. т. п. То все не показва ли, че Българска индустрія е была цвѣтѣла такѭѣ въ него время, когда еще днешна просвѣщенна

Европа е была еще въ варварско и диво състояніе? А земледѣліе Българско не можи ли ся сравни съ многа прихитрена изнамѣренія европѣйска, коя съ толики трудове и иждивленія Европа е добила? Българи само отъ природа водимы и отъ прадѣдное попрѣданіе не добывѫтъ ли изобилный плодъ свое го труда? Тако и за овчарство, и скотоводство в'общѣ сѫ' Българи доста искустни.

Българія може да са гордѣе за розовое (шипцово) масло, кое не зная ако излиза и другадѣ? Колко ся относи за градинарство, въ Влашко, Богданско, въ Сербіѫ (въ Шабацъ и въ Бѣлградъ), даже и в' Аустріѫ въ Рошавѫ по голѣмая часть отъ градинары сѫ' Българы, и толико сѫ' искустни, щото многы Нѣмци, кои ся сѫ' учили в' училища и академіи, изтщено землѣдѣліе по толикы годины, глѣдаѫще таковы безкнижницы прости Българы да успѣвѫтъ добрѣ, зѣпѫтъ и ся чюдѫтъ, а най паче за онаѫ лѣснинѫ, що имѫтъ Българи да изваждѫтъ водѫ за поенье на земѫ дѣ имъ е нужда. Тій Българи сѫ' повѣчь отъ Лѣсковцѫ и отъ окрьсная села търновска.

Нека говорѫтъ за Българы европѣйскы пѫтишественницы що имъ е драго, кои дохождѫтъ въ Българіѫ изпроводени, или сами отъ себе си, за да упишѫтъ българскій народъ, и къту прицапѫтъ мимоходно прѣзъ неѫ безъ да познавѫтъ народный языкъ, вращѫтъ ся в' Европѫ и списвѫтъ мечтайна поетическа въображенія, и басны отъ тысящы и една нощь. Такови има доста кои сѫ' чьрнили бѣла книгѫ!

Въ Тракіѫ Грьцы насъ найшли
Стара повѣстница то показва
В' пьрво когда приселванье пришли
Имя възпорско явно доказва! (23)

(23)—Германское искуство, дума Cyprien Robert (5) напусто ся труди да ни прѣдстави Славяны акы прѣселцы въ Европѫ. Славяни сѫ' исто тако прѣселцы въ Европѫ какъ то сѫ' и Гьрцы. Тій сѫ были тамо прѣди Готти отцы на

5) *Les Slaves de Turguie.*

Германцы. Може тъчно да ся кажи, че Германія ся е установила отъ разчленѣнія на славянская стара правленія (regimes). Понеже во врѣмя Карла великаго славянская земя ся е простирала до рѣка Райнѫ (Rhin). Днешная Аустрія была е тогда славянска земя, и въ Прусіѫ (Пороссія), до шеснадесятый вѣкъ, прѣселцы сѫ' были Германцы, кой нѣсѫ' сѫществували тамо другояче нъ къту васали на Полско.—

Мы еще въ най старая врѣмена видимы въ троянскій бой да ся възпомянуватъ отъ Омира въ турскаѫ днешнѫ Европѫ жители други народи, къту Дардани, Пѣяни, и пр. кои нѣсѫ' были Гърцы. Въ пьрвое еще прѣселеніе грьцко въ Морѫ възпомянувѫтъ ся такождѣ други народи, кои сѫ' Гърцы тамо найшли. Пелазгы и пр. кое имянуваніе никакъ не е грьческо. Гръцкый най старіи историци и списатели под' имянемъ „Скити“ (6) сѫ' познавали вси славянска племяна, между койхъ сѫ'

(6) Скити и варвари. Зовали сѫ' стари Еллини вся славянскы народы около Понта (черно море) живѣѫщи. А въ Тракіѫ, Македоніѫ, Ипиръ, и Тесаліѫ даже до Дунава, варвари, то есть народи неговоряще еллинскаго языка. А отвъдѣ Дунава в' отдалная и тѣмъ непознатѫ мѣста давали сѫ' имъ общо имя, „Скити“. Скитъ на елинскы языкъ не значи нищо. нито е елинска рѣчь. На славянскы языкъ скытъ значи пустыня, отъ гдѣ и глаголъ скытати ся, то есть ходити отъ едно мѣсто на друго.

Всякый народъ си е даль самъ свое имя, или отъ нѣкое си мѣсто, или отъ нѣкого си силнаго главатаря, или отъ нѣкое си дѣло и пр. Дали нѣсѫ' назовали сами Славяни онія измежду си скыты=скытницы, кои сѫ' ходили отъ едно мѣсто на друго за прѣселеніе или за пашство на своя стада? Какъ то и днесь еще Българи наричѫтъ чясть отъ Куцовласи—(цинцари) — скитницы, онія кои нѣмѫтъ постоянно мѣсто, нъ лѣтѣ сѫ' скытѫтъ по Старѫ Планинѫ съ стада си и домородства си, а зимѣ по равныя и топлыя полѣны около бѣло морѣ. То имянуваніе въ старо врѣмя не е было никакъ укорително въ славянска уста. Понеже вси народи сѫ' были изъ пьрво начяло скытницы, то есть, ходили сѫ' и прѣселвали ся сѫ' отъ единъ прѣдѣлъ въ другый. Кой народъ изъ пьрво си начяло не е былъ скытникъ? Вся сѫ' были такови без' исключенія. Кой народъ може съ достовѣрны доказателства да докажи свое пьрво отьчество, и своѫ пьрвобытность? Еда днешни Французи, Германцы, и Англичяни изъ пьрво си начяло нѣсѫ' были скытницы?

И самій стары Еллини, кои съ прѣзрѣніе и укорителность наричѫтъ славянск;я народы „Скыты“ нѣ сѫ' ли были и тій сами скитницы? Скыти съ всычко си скытство нѣсѫ' были такови диви, каковы гы Грьцы уписвѫтъ и то имя не е било тѣмъ укорно. Тій сѫ имали таковы добрины, кто и днешни образовани народи нѣмѫтъ Показали сѫ' многы славны мѫжіе на свѣтъ, а и нѣколко философы въ стара врѣмена, кто тѣхна гордость е погърчила и утайла.

Варвари, Грьцы сѫ' звали в' общѣ вся народы, кои нѣсѫ' говорили еллинскій языкъ, нъ другый тѣмъ не понятѣнъ, спрѣчь всѣкый народъ матерный си свой языкъ.

Ипиръ, дивъ Арнаутинъ, кого римлянска исторія назовава вагабонецъ

мѣсили и Татары не имѣжще добра знанія за тыя земы и народы. Въ послѣдная врѣмена во врѣмя Филипа Македонскаго и Димостена (7) славнаго витія в' Атины възпомянуватъ ся тій народи под' разни имяна. Димостенъ счисляе въ пьрвое си Олимбическо слово, въ Тракіѫ народы съ коимъ е имѣлъ ратъ Филипъ. Иллири, Пѣони, и нѣкого си царя Ярибъ. Онъ ги числи къту странны и не Гърцы. Въ общѣ исторія сказва намъ, че вси народи отъ Азіѫ ся сѫ' прѣселвали в' Европѫ, и по другы страны. А никой историкъ не можи да докажи точно въ кое врѣмя и въ коѭ годинѫ. А особито за славянскій родъ

(avanturier), какъвъ си е и въйстинѫ былъ, когда е съ нѣколко голы Арнауты отишалъ на помощь на Тарантійчяны въ Италіѫ противо Римляны въ пьрвое сраженіе съ тѣхъ, казалъ Філософу Кынею, кой е былъ ведно съ него писарь и съвѣтникъ, думѫтъ Гърцы историцы „Тѣйзи варвари нѣсѫ' достопрѣзрителни, тій сѫ' біѫтъ урядно и пр." Ширъ, Арнаутинъ безкнижникъ назовалъ Римляны варвари!!! Римляны, кой сѫ' били образовани и имали сѫ законы, правленіе установлено, консулы, и пр.

Гърцы както казахмы съ тая имяна сѫ' зовали вся славянска племѣна безъ разликѫ отъ Татары. Понеже нѣсѫ' имали никакво тъчно знаніе, нито за язикъ имъ, нито за народность имъ. А то имя що значи видѣхмы. Мы отъ нашѫ странѫ читаѫще тѣхны стари исторіи и списатели, а най паче Тукидида, в' отговоръ на днешнія Гърцы, коч сѫ' наслѣдили прадѣднѫ си гордость, и въ днешна имъ списанія се той духъ владѣе, какво имя трѣбва да имъ дадемы въ древность, самы тѣхни историцы ны доказвѫтъ и учѫтъ. грабители, разбойницы, непостоянны неблагодарны, и содомцы (Миносъ кандійский мѫдрецъ е издалъ законъ и допусналъ това противоестествено дѣло!), кое въ славянскій родъ не е познато, нито ся възпомянува. Истоє начьртаніє (характеръ) сѫ съхранили и днешній имъ славни потомцы, а най паче неблагодарность на своя благодѣтелы и освободителы Русси Славяны. Кой е прочиталъ съ вниманіе нихнѫ старѫ и новѫ исторіѫ таковы ще гы найди всегда. И ако сѫ' нѣщо славно извьршили, то е было отъ крайнѫ отчайность и отъ благоврѣменная обстоятелства сполучено, нъ слѣдствіе было е всегда горко разорѣніе и между-особни мълвы, кто пройзхожда отъ нихно природно непостоянство.

---

7) Димостенъ най славный витія еллинскы, живѣлъ е въ врѣмя Филипа Македонскаго царя, и послѣ смьрти Александра Македонскаго, сына Филипова въ лѣто 323 прѣди Христа. Онъ е билъ най голѣмъ непріятель македонскы. Съврѣменникъ неговъ такождѣ славенъ витія билъ е Есхинъ. Тій сѫ' били противницы единъ другому, и сѫдили ся сѫ' много пѫти прѣд' атинѣйское съборище, а най паче „за златный вѣнецъ" имали сѫ' голѣмо прѣніе. Есхинъ при другія укоренія камъ Димостена, казва явно и повѣствитьлно прѣд' атинѣйское съборище, че Димостенъ не былъ родомъ Еллянинъ, нъ скытисъ варваросъ, отъ Вьзпора отъ село Кипусъ—градины—(днесъ съществуемое на тракійско крайбрѣжіе бахче—кіою по турски, кое значи, „Кипусъ"). Димостенъ на вся е отговорилъ съпротивнику си, нъ на то нищо не е казалъ. Слѣдъ много годины послѣ Христа витія Ливаныи управдаѫщъ Димостена за това укореніе отъ Ескина, казва.

Това Ливанѣюво управданіе вмѣсто да докажи Есхиновое укореніе противъ Димостена лъжавно, потвьрдѣва го еще. Онъ казва, че ушъ баба му

никой историкъ не е доказалъ точно въ кое врѣмя ся сѫ' прѣселили отъ старое си отьчество Азіѫ, пьрво въ Сармаціѫ а послѣ въ Тракіѫ, Македоніѫ, Тессаліѫ, и въ истаѫ Морѫ, гдѣ сѫ' вижджтъ прѣди грьцкая еще прѣселенія. Причина того е че начало исторіи всѣкаго народа е тъмно, и почти басословно, а в' общѣ вся стара събытія кго сѫ' написана в' исторіи повѣчь сѫ' безъ доказателства и нагажданія коя по

была отъ Понта доведена в' Атинѫ отъ дѣда му Гилона. Послѣ казва че Демостенъ былъ естественно повреденъ въ языкъ си (белтекъ) и съ прилѣжаніе поправилъ това. Други казвѫтъ че гуждалъ песокъ в' уста си и съ томъ си управилъ пройзношеніе, и че приписвалъ Платоновая списанія и училъ наустъ, за да ся ползува отъ Платоновый языкъ, и проч. Мы сега пытамы най мѫдрія человѣцы: Пьрво: когы е нѣкой си естественно повреденъ на языкъ си, и не може чисто да пройзноси, може ли съ прилѣжаніе и съ песъкъ да поправи тая естественнѫ погрѣшкѫ, а най паче на едно таково нѣжно тѣлесно мѣсто, какъ то е языкъ в' уста? Второ: Защо Димостенъ Атинѣйчянинъ сѫщъ и тамо възпитанъ и ученъ да ся труди да научява Платонова списанія наустъ за да ся ползува отъ неговый языкъ? Еллинскый языкъ, какого е Димостенъ проповѣдалъ въ атинѣйское съборище былъ тогда живъ и говоримъ отъ народа языкъ. Трѣто: Какъ да ся съхрани истое имя на село „Кипусъ" въ Възпора днесъ на Турскій языкъ—бахче кіою? Мы знаймы че Турцы сѫ прикрьщали на свои си языкъ градове, и села, и горы какъ то сѫ' гы назовавали народи отъ койхъ сѫ' гы отнѣлы. Мы тойзи въпросъ го разрѣшавамы тѫй. Скыти, тоесть Славяни сѫ живѣли въ Възпора и прѣди грьцкая прѣселенія, и даже до врѣмя Димостена и Есхина имало гы около Понта и на Възпорска тракійска крайбрѣжія. А Демостенъ не е былъ естественно повреденъ на языкъ си, нъ кату Славянинъ отъ Възпора доведенъ в' Атинѫ не е можалъ да пройзноси мегко буква Θ. и б. Какъ то изпьрво всѣкый Славянинъ когда почне да учи грьцкы пройзноси тыя буквы твьрдо И платоновая списанія за то е училъ наустъ да ся ползува отъ неговъ слогъ. Да дойдимы сега на имя. Воспоросъ, отъ гдѣ е добыло това наименуваніе? Грьцки филолози мѫдрувѫтъ басословно, че ушъ нѣкогашъ приплавалъ единъ волъ тамо море отъ еднѫ странѫ на другѫ, та отъ това го парѣкли отъ, поросъ и воосъ—Воспоросъ значи минуванье, на волъ—Мы имъ казвамы, че то нѣма никаква вѣроятность, и че стари народи пьрва имяна на мѣста и горы и морета давали сѫ' паче отъ природѫ водимы нѣжели отъ басны. Възпоръ е чиста Славянска рѣчь—отъ възпирати—Възпоръ, какъ то и отъ простирати просторъ и проч. . Мы видимы и днесъ еще че тамо става единъ възпоръ (възпиранье) на черное море посрящаемо отъ Мряморское море, и той възпоръ въ тихо врѣмя причинява теченье на водняѫ повърхность на азійское крайбрѣжіе отъ горѣ на долу, кое и днесъ Турцы, Арменцы, и Гърцы грѣбынцы (кайкчіи) назовавѫтъ *катафоръ*—а на отъ срящная странѫ, тракійскаѫ, быва тогава течение отъ долу на горѣ, кое грѣбцы казватъ, анафоръ. То е истинно и достовѣрно, че Славяни най пьрвій жителы тамо сѫще, дали сѫ' това имянуваніе, а не какъ то баснословѫтъ Гърцы, че приплавалъ волъ и отъ това го нарѣкли Воспоросъ. Не далечъ отъ възпорско крайбрѣжіе на тракійска странѫ сѫществува днесъ малъкъ градецъ, Вѣлъ градъ. Жители му говорѫтъ грьцкій языкъ, нъ отгдѣ, то българско имя Бѣлъ-градъ на Възпора? да ли не е устало еще отъ старо врѣмя?

вѣроятна коя нѣ. Ако сѫдимы по днешній примѣры и по правый разумъ, това само знаймы добрѣ, че вси народи умножаѭще ся врѣменемъ въ своя пьрвы прѣдѣлы унуждавали сѫ' да ся прѣселѣѫтъ на друга по широка и празна мѣста, или вси, или часть одъ своеродныхъ си изпращали сѫ другѣдѣ. Часто сѫ притискали и другы малочисленни народы, и отнѣмали имъ сѫ' земьѭ. Тако сѫ' чинили стари Еллини, Римляни и проч. Тако исто чинѫтъ днесъ Англичани и Французи.

По достовѣрное доказателство на стары арапскы и арменскы историцы, явно сѫ вижда, че българскій народъ еще у Азіѭ обитаѭщъ былъ е твьрдѣ многочисленъ, и за то е учрьдилъ послѣ простряное и могущественное царство около Волгѫ, столнинѫ кому е было Българъ градъ, и ималъ е подъ своѭ власть покорни и поддани много други народи и царства. То старо-българско царство еще въ незнайна врѣмена е разпостранило своя прѣселенія в' Европѫ, а особито въ днешнѫ турскѫ Европѫ, когда не е еще имало тамо другы народи, ниго еще сѫ, сѫществували гръцкая прѣселенія въ крайбрѣжіе бѣлаго моря, и нъ днешный Цариградъ (Византіонъ, по старо Виза), и въ отсрещный азіискій брѣгъ (днесь Юскюдаръ). Той българскій народъ прѣселившъ ся въ тая мѣста хотя и едноплемянъ управлявалъ ся е обаче отъ разны богаты, князове, и цары, по духу тогдашному вѣку; и много пѫти сѫ' имали и междуособни боюве, какъ то и други вси народи.

Даже до время Филипа Македонскаго толико много подробности нѣмамы о тому народу. Нъ въ него время ся види отъ грьцкы историцы, и списатели, и то мимоходно, че и съ Филипа ся сѫ' были Българи, и съ сына му Александра, кой гы за спомощници наклонилъ. Въ Александрово врѣмя вѣкы званично почва имя Славяни.

Паданіе македонскаго царства дало е свободно напрѣдванье на римское послѣ основано силно царство, и съ Римляни сѫ' имали Славяни побѣдоносны биткы, нъ най послѣ Римляни сѫ' завладали и Славяни и Гърцы. Христіянство е раздвойло римлянское силно царство на двѣ. Усновало ся е новоримлянское византійское царство отъ Константина, завладаемій Грьцы, и Славяни отъ римляны, христіяны сѫще, съединихѫ ся въ това новоримско царство под' имянемъ Римляни, кое и

днесъ еще носѫтъ подъ турскаѫ власть сѫще Гърцы; а Турцы зовѫтъ вся сія народи Гърцы, Българи, Арнаути, Бошняцы „Румъ---милети“ римлянски народъ. Но нѣсѫ' вси Славяни покрьстени были. Една часть отъ тѣхъ сѫ были язичницы, и тій нѣсѫ' никакъ припознавали новоримское царство въ Византіонъ, нъ живѣли сѫ' независими въ старо планинска непроходима мѣста, и вардили ся сѫ' въ старопланинскыя естественно крѣпкы входове, кто и днесъ носѫтъ имя желѣзницы, и желѣзни врата. Границы тѣхни сѫ' были Стара Планинѫ, и равное поле до подножіе Старо-планинско ся е звало кое и до днесъ еще ся зове отъ Българи Руманья, и Романцы казватъ старопланинскій Българи на тамошнія жители. Съ една рѣчь мѣждостѣніе было е Стара Планинѫ на новоримское царство и на независимія Българы язичницы еще сѫще.

Съединившій сѫ' Българи съ ново римскаѫ имперіѫ повѣчь сѫ' живѣли въ днесъ назоваемѫ Македоніѫ, и отъ тѣхъ сѫ, възлазыли на царскій византійскы прѣстолъ нѣкой си, и славни полководцы сѫ' были надъ византійскія полкове (8). Тій хотя едноплемянни, и единородни съ независимія Българы, обаче гражданское имъ положеніе, а най паче христіянская вѣра причинили сѫ' измѣжду имъ мьрзость и ненависть непримиримѫ. Непрѣстанно ся сѫ' были съ тѣхъ, и византійскій дворъ е искалъ да гы завладѣе. Нъ мѣстоположеніе тѣхно, Стара Планинѫ, защитявала гы е, а най паче въ тогдашно врѣмя когда не е было еще изнамѣрено огнянъ прахъ, пушкѫ, и топъ и всяка тогда позната военна хитрость была е суетна противъ непроходимаѫ съвсѣмъ въ него врѣмя Стара Планинѫ; понеже по многій днешни нейни пѫтища въ послѣдная врѣмена сѫ

(8) Отъ ржкописъ, кой носи наслоніе: Історіѧ вкратцѣ О Българославянскомъ народѣ. На края има бѣлѣжено слѣдное

Кесари отъ Българовъ

Максімъ мученикъ изъ Андріѫнополи. Іустинъ цареградскій изъ' Андріѫнополи. Іустинъѧнъ великій отъ Охридъ. Іустинъ сестричникъ Іустініановъ, Іустинъ Младый отъ Охридъ.

Отъ полководцы възпомянувамы Славнаго Белизарія.

отворени и прокопани (9) а най паче въ Турско врѣмя. Тамо е имало работа самая снажна храбрость. Нъ многогодишній и непрѣстанній тіи боюве отслабвяли сѫ' независимія тѣхъ Българы и нужда имъ е было да прибѣгнѫтъ за помощь на своя си братія около Волгѫ еще живѣящыхъ Българъ, дѣ е было еще цвѣтяло старобългарское царство, то сѫ и учинили. Аспаруховое военно отдѣленіе и Кобратово послѣ, было е тая проводеная помощь, а не Татари, какъ то казвѫтъ нѣкой си историцы. Татари сѫ были по него врѣмя покорени на Волжескія Българы. Нъ твърдѣ естественно е да е имало и войницы, и вожди Татари въ това отдѣленіе, къту поддани Бъл-

---

Въ Котель ся пѣе слѣдная пѣсьнь Домни.

Зачю ся Домна кралица
Отъ Константинова-града
Че с' отхожда царица
Въ Търновъ в' свѣтла трапезицѫ
С' девятъ златны колесницы
Съ сребро и злато пьлни
Отъ гдѣ помини пѫть отваря
Богати дарове раздава
Отъ Пантаслій подирь ѝ трьгнѫли
Шайтинови девятъ сынове
В' гѫстѫ горѫ ѭ приварили
Златы колѣсницы ѝ възпрѣли.
Домна царица имъ ся моляше
Животъ си скѫп' откупуваше.
Пять стотинь сѣкиму константинати
Жьлтицы имъ дала стары крьстаты. . .

---

(9) За котленскій входъ кой носи имя отъ Турцьі „Демиръ—кану боази," входъ на желѣзни врата. Приказвѫтъ старцьі че нѣкоя си Домна коя е ишла отъ Цариградъ за Търново проправила го е пьрвьій пѫть за да могѫтъ да минуватъ колія

Приказвѫтъ че та Домна принущувала въ Котелъ единъ вѣчеръ, и подарила домовладыкѫ съ драгоцѣнньі менгуши, отъ кой единъ казвѫтъ, че ся е съхранялъ еще до врѣмени Божила чорбаджи въ Котелъ прѣди 50 години. А въ село Тича казвѫтъ, че она е съзидала тогда за спомянъ цьрквѫ. Близо до Разградъ и днесъ сѫществува мость, кого назовавѫтъ домнинъ мостъ.

Приказва сѫ че и Чалакавакъ—назоваемьій старопланинскы пѫть, кой отводи отъ Адріянополъ въ Шуменъ неотколѣ е прокопанъ отъ турское правителство.

гаромъ, или къту съюзницы, то истое ся случва и върши и днесъ отъ голѣмыя държавы, Русіѫ и Аустріѫ. В тѣхны полкове има отъ разны народы и войницы, и вожди. А най послѣ имяна коя Г. Енгелъ сматра за татарска доказано е отъ покойнаго Венелина съ твьрдо доказателства че сѫ' славянска. Видися че Г. Гилъфердингъ акы единородецъ Енгелю слѣдувалъ е негово криво и дебѣлоглаво понятіе за старо-българское народо-поколѣніе. Отъ тогаса почнѫхѫ Българи да задавѫтъ страхъ на византійскаѫ имперіѫ, и да имѫтъ по другѫ работѫ съ тѣхъ, нъ водимы отъ стары историцы наричяли сѫ' гы Скыти и варвари, а най паче Волгари, акы дошавше отъ Волгѫ. А Българи имя е почнѫло и пріело ся прѣймѫщественно надъ вся Славяны, кто сѫ' освободили Волжанскій имъ братя, и учрьдили вѣкы царство и прѣстолы въ Прѣславъ и другъдѣ отъ прѣстолный градъ Българъ. Какъто и Цариградскій Римогрьцы вмѣсто народное си имя употрѣблявѫтъ в' общѣ мѣстное имя Константинополецъ.

Все Черно морско крайбрѣжіе
Малый Самоковъ и градъ Чорла
Плащахѫ нами Грьцы даждѥ
Ипиръ, Тессаліѫ наша была.

Даже до Драча все Македонско
Българи славно си владѣяхѫ
Кърьмскѫ земѭ, все Влашко Богданско
Българи князове управяхѫ! (24)

(24) Въ послѣдное си врѣмя Българія прѣждѣ паденія владала е до Чорлѫ градъ 18. чяса близо до Цариграда. Все Черноморско крайбрѣжіе даже до Възпора и малый Самоковъ, Македонія, Ипиръ, и часть отъ Тессаліѫ. Гьрцы сѫ' было покорны и плащали сѫ' даждіе Българомъ, и того ради сѫ' призовали Турцы отъ Бруѫ на помощь противъ Българіѫ, Влашко, Богданско, Бассарабія была сѫ' българска княжества. Влашко е управлявалъ въ него врѣмя Димитрый Загорскій отъ Видинъ родомъ Българинъ.

Послѣдный Българскій царъ ся е подписвалъ „Юванъ Шишманъ въ Христа Бога Благовѣрный царъ и самодьржьцъ всѣмъ Българомъ и Грькомъ.“ То е намъ съхранила стара грамота дадена Рилскому монастирю отъ того самодьржца.

Българско нашее духовенство
Гьрцы конечно доло хвьрлили,
С' пъкленно, бѣсовско безбожество
Власть сѫ' владичнѫ над' насъ добили!

С' истый начинъ и днесь слѣдвѫтъ
Вѣчни сѫ' наши врази враждебни,
Тѣ просвященье наше гонѭтъ
Злобно плѣтѫтъ лѫкавы льжы черны (25)

(25) **Іако трѫбѫ възнеси гласъ твой, и възвѣсти людемъ моймъ грѣхи йхъ; аще же не възвѣстиши беззаконникъ въ беззаконій своемъ умрѣтъ, крьвь же отъ рѫки твоеіѫ взищѫ“ Исаіѫ. „Горе мнѣ, аще не благовѣствуіѫ!“ Апостолъ Павелъ. „Стражѫтѫ поставилъ есьмъ дому Іизрайлеву.“ Іезекійл. „Свѣту угасяіѫщему, настаетъ тма, началнику злѣ-житіе правождаіѫщу, како не заблѫдетъ овцы? Аще свѣтъ тма, тма кольми?“ Тимот. „Сіѫ глаголетъ Адонаі Господь: оле пастьіри израилевьі! Еда пасѫтъ пастьіри самихъ себе, не овець ли пасѫтъ пастьіри? Се млѣко ѣдите, и вълноіѫ одѣвайте сѫ, и тѫчное закалаете, а овецъ мойхъ не пасете. Изнемогшаго не под'ѫсте, и болящаго не уврачевасте, и заблѫжденаго не обратисте, и погубщаго не взыскасте, и крѣпкое ускьрбите трудъмъ, и властіѫ наказасте я и нарѫганіемъ, И разсыпашѫ сѫ овцьі моѫ, понеже не имѣяхѫ пастырей, и бьішѫ на изяденіе всѣмъ звѣремъ сельнымъ: сіѫ глаголетъ Адонаі Господь: Се азъ на пастьіри взищѫ овець мойхъ отъ рѫкъ ихъ!“**

Въ настоящое врѣмя когда вѣкы и нашъ болгарскый народъ отъ дълбокаго сна невѣжества ся пробуди, и почна да усѣща и той всяко безбожно грьцко владишко угнѣтеніе и злоупотрѣбленіе, нужда е да обнародвамы и всѣкому извѣстно сторимы, съ кой хулніе начинъ ся избирѫъ днесъ въ Цариградъ тѣйзы безчьстны Гърци фанаріоти владицы, кои бѣдно наше отьчество, аки звѣрове ненаситны яростно съ кървави нохты кѫсѫтъ, и злощастнаго народа съблачѫтъ вънкашнѫ власть употрѣбляѭще.

Ужасно е да приказва и да слуша человѣкъ! и такова похуленія православнаго священства не трѣбаше міру да откривамы. Нъ длъжность къмъ наше мило отьечество и къмъ нашъ любезенъ народъ е намъ най свѣта, и най драгоцѣннѫ, и иначе грѣшили би бѣхмы таѭще истиннѫ.

Мы щемъ изложи дѣла истинна, и безъ никакво пристрастіе акы самовидцы. А тѣхно священство нека ся отговорѭтъ и некѫ поправѫтъ нашы погрѣшкы, ако' смы нѣщо заборавили!

Два вида людіе сѫ отбирѫтъ въ общѣ въ Цариградъ за митрополиты. Едны наричѫтъ вънкашны, а другы вътрѣшны. Вънкашны сѫ' они, кои гоняще епископско достойнство, или епархіѭ (область) прѣдполагѫтъ ся отъ вънъ отъ нѣкого си силнаго, акы пашѫ, каймакама, непосрѣдственно чрѣзъ неговаго въ Цариградъ прѣдставника (капу — кедхудаси) или отъ другаго нѣкого отъ цариградскы силны отоманы посрѣдственно, или отъ нѣкога си знамянитаго въ турскѫ службѫ Гърка, или пеняжника Армянца, Чифутина, или търговца, и художника, кой сѫ' прилѣпени при нѣкого си отъ могѫщія върховны чиновницы, подъ покровителство койхъ вышерѣчній дѣйствувѫтъ и продавѫтъ и тій разны чинове, а най паче владишкы. А най стыдное, че тій многажды дѣйствувѫтъ чрѣзъ сарайскія чърны умразны скупцы (хадамъ агаларѫ) чрезъ наложницы пашовскы Гъркынкы, Армянкы, и чрезъ чибукъ оланлара (слугы красны млады момцы Гърцы, Армянцы, кои всякы турскы чиновникъ употуѣбява въ своѭ службѫ . . . .)

Чрезъ таговаго срѣдства добиваѭще Епархіы, назоваѭтъ ся отъ святаѭ патріаршіѭ талипидесъ-купувачы. Тѣйзи купувачи раздрьзняѭтъ охотѫ сребролюбія на вышеречнія прѣд-

ставницы (телали) всякы съ по изобилно и по голѣмо количьство сребра и злата.

Тукъ нѣма евангелска цѣль, и мысль за разпространенія Христоваго ученія, и улекченія словеснаго негова стада! Тукъ нѣма апостолъ Павлово правило епископства! Тукъ нѣма никаква съборна законна урядба! Днешная святая великая Христова назоваемая православна въсточна цьрква въ Цариградъ достигнѫла е, и ся е уподобила на турское зданіе попечителства финанціи, дѣ ся продаѫтъ годишнія даждія отъ десетины, мытарства и д. т. н. Тамо кой има срѣдство нѣкого си силнаго, и кой надъдадѣ, той може да купи, хотя былъ кои былъ; тамо ся не изпытва, ниго издиря за негово прѣжно наравно повѣденіе, доста е да дадѣ повѣчь. Исто то сѫществува и въ фенерскѫ продавницѫ на Епархій, коя днесъ безстыдно наричѫтъ патріаршія всевселенная! Дьнесъ чибукчіи, сутрѣ дияконъ, в' другый день архідіяконъ, протосингелъ, слѣдъ мало Епископъ, Митрополитъ, и всесвятѣйщый Патріархъ новаго Рима, всевселеный!!!

Дьнесъ банкротиралъ безкныжныкъ нѣкой си Грькъ и толики търговцы унеправдилъ, патріаршія го задѣчва, запопва, само трѣба да ся съгласи и да плати, ето ти го послѣ Владыка!

Дьнесъ свирачъ или играчъ по крьчмы и кафены—(кючекъ) патріашія го пріѣма за пѣвцъ, облаче му черны шапкѫ дългъ бинишъ визтены томанѫ (гащы), слугува всесвятѣйшему въ знаніе кафеджія, и добыва негово благоволеніе ето ти го търновскы Митрополитъ!!!

Тѣхно всесвятѣйшіе могѫтъ да прѣдположѫтъ прихитренно, че оть нужды сѫ' усилени да пріѣмвѫтъ всѣко вънкашно налаганое тѣмъ повелѣніе отъ странѫ турскихъ вьрховнихъ чиновниковъ; обаче мы познавамы добрѣ че турско правителство отдавно има дадено право съ хатихумаюнъ, кое отъ всѣкого Султана ся потвьрдѣва, да ся никакъ не мѣси на вьтрѣшныя цьрковны уряды, и всякогы е на то чьстно пазило. Нъ сами тія крьвопійцы владицы сѫ' причинѫ того крьчмарскаго заблѫжденія! И за да потвьрдимы съ доказателства нашы рѣчи излагамы кратьо историчьско повѣствуваніе, изчьрпано отъ самія грьчьскы тѣхны списателы, не само отъ паденія Цариграда, нъ и много еще прѣждѣ, какови сѫ' были!

Послѣ цьрковное раздѣленье на въсточнѫ и западнѫ въ врѣмя Михайла Кируларія константиноградскаго и Льва IX папа Римскаго въ 1051. Константиполскій пьрвосвященникъ пріѣмшъ имянуваніе вселеный патріархъ, сматраше ся акы глава въсточныя или грькоримскыя цьркви, какъ то папа западныя или латинскыя.

Отъ него время еще византіиска исторія е пълна отъ междуособны калугерскы раздоры и мълвы. Нека всѣкы любопытнъ обширно чьтѣ, ако не го е гнусъ, за да ся увѣри! Всѣко званіе и священскій чинъ съ сребро и злато ся е купувалъ! прокливали ся сѫ' единъ другиго, и псували сѫ ся съ най безстыдное безобразіе! всяко благоправіе чювство было е изчознало, и въ обще заблѫжденіе и разврьщенство достигнѫло!

Отъ прѣстрастнѫ враждѫ и славолюбіе движими, апостолскій наслѣдницы кажды дьнь ся промянували правила законы! Самый византіискіи императори были сѫ достигнѫли смѣшно игралище на калугерскѫ лукавщинѫ! Кой оть обичливъ императору или царицѣ скупецъ, кой отъ краснѫ наложницѫ велможахъ защитяеми и прѣдпоржчаемидоб ывали сѫ священная званія и чинове! Тіи сѫ' были присвойли главнія приходы имперій, и съ разкошность разнасяли общое благо! училища притворими на сѣдалища празнихъ и безполезнихъ иноцѣхъ! Главная же причина паденія Цариграда не само тій бездѣлцы сѫ' были, нъ еще помагали сѫ' непріятелю на то! Въ врѣмя обсажденія Цариграда было е калугерска згань тамо 80 тысящи дебеловрати и отъ пота народовъ добрѣ нагоени иноцы, кои, вмѣсто помощь да дадѫтъ бѣдному народу, и вмѣсто да го усьрчявѫтъ, тълкували сѫ' стара пророчьства и надгробна слова, и проповѣдали народу, защо всѣкое упълченіе и опърность противо нѣпріятеля сѫ' суетна, понеже казвали, че было вѣки дошло время да падни Цариградъ!

Притомъ и всѣкое прѣдателство ся употрѣбляли. Въ то исто время обсажденія Цариграда нѣкой си калугеръ имянемъ Іовъ, избѣгнѫлъ е отъ града и отишалъ въ мухамедовій станъ, гдѣ е пріѣлъ мухамеданско вѣройсповѣданіе, и станѫлъ е дервишъ. Въ едно же страшно сраженіе, гдѣ е и онъ былъ прѣдводитель турскаго войнства, погинѫлъ е. Турцы му сѫ' съхранили тѣло, и сѫ' го прававили за святецъ! Кой и дьнесъ еще

ся славы отъ тѣхъ извънъ Цариградскыя крѣпости въ джамїѫ, коя носи негово имя, Еюпъ-Джамиси.—Послѣ же паданіе Цариграда грьцко свѣщенство е посряшнѫло Мухамеда II съ въсклицаніе и тържество отъ патріаршіѫ изивше, коя е была на мѣсто гдѣ е дънесъ джамія Султанъ Мухамедъ въ лѣто 1453.

Султанъ Мухамедъ задоволенъ отъ тѣхна заслуженія, и вѣрность не само животъ имъ е пощядилъ, нъ и свободны е оставилъ тѣхъ да одберѫтъ измежду си патріарха по своѫ обичаѫ. Калугери и озлобленый народъ, избрали сѫ' нѣкого си Генадія Схоларха, кой ся е по него время отличявалъ акы мѫдрецъ, и е най добрѣ тълковалъ старая пророчества за паденія Цариграда!!!

Новый завладѣтель седмо-хълмія съ голѣмѫ сяйность го е пріѣлъ на одіенціѫ (диванъ) и отпратилъ го на патріаршеское сѣдалище даровавъ ему златоубуздана коня, и скѫпоцѣньнъ пастырскъ жезль! Съврѣмянно му е упрѣдѣлилъ и годишнѫ заплатѫ 1000 жълтицы. Далъ му е и неограничнѫ власть надъ безурѫженія вѣки Гърцы христяны, за да своѫ пастырскѫ власть испълнява, царю же вѣрьнъ да бѫди.

Негово всесвятѣйшіе е събралъ пьрво фанаріотско змійско мрьтвило, кое отровѫ своѫ е бълвало непрѣстанно на вся въсточнаго вѣройсповѣданія въ Турско живѣѭщы подданны христіяны, и даже до дънесъ се та истая зміиска зганъ владѣе.

Тройца неговы наслѣдницы сѫ' имали истаѫ чьсть да Султаново лице выдѭтъ, неговъ гласъ чуѭтъ, вышерѣчнаѫ же заплатѫ да пріѣмѭтъ.

Немирный калугерскій духъ, кой за малко врѣмя ся е былъ утишилъ, страха ради Султанова, мало по мало пакъ ся е възбунилъ.

И всесвятѣйшій патріарси вмѣсто да с' отбирѫтъ отъ народа или поне помежду си отъ калугерскаѫ зганъ въ Фенерь, почнѫли сѫ' да употрѣбляѭтъ всяко укорително и хулно срѣдство за да ся добіѭтъ до патріаршеское сѣдалище.

Пьрвый е былъ нѣкой си Симеонъ, кой е употрѣбилъ Симонизмъ, чрѣзъ своя сродны потурнацы, кои сѫ' были въ царскій палатъ на турска службѫ. Отсвѣнъ що е подарилъ царю 1000 опрѣдѣленыя отъ великодушнаго Султана годишно желтицы, обѣщалъ е и ся обвѣзалъ да всякѫ годинѫ сѫщый

патриархъ плаща по 1000 желтицы Султану! Другы е умножилъ количество сіе 2000; другы на 2500; другы на 3000; и даже до 20,000 тысящы жълтицы е достигнѫло спорядъ грьческаго лѣтописа. То е количество вѣроятно понеже и дънесъ ся разносѫтъ по единъ и два міліона гроша за всяко патріаршеско промяненіе. Азъ знаѭ то добрѣ.

Количьство сіе тогдашній фанаріотски патріарси, какъ то и днешній, нито отъ бащино свое достояніе, нито отъ трудомъ добиваемое свое притежаніе сѫ' плащали. но отъ пота беднаго народа! А най паче отъ Българіѭ. Нека православный въсточный христіяненъ жяденъ и гладенъ копай и орѣ за да плаща тѣмъ: Тій щѫтъ го увѣ право въ рай! Тако сказва святое евангеліе! Тако ся отвьрдили апостоли христове и святій отцы православнѫ нашѫ вѣрѫ! да съблачѫтъ народа и да му зѣмѫтъ и послѣдній залагъ из' уста неговы духовній пастыры.

Отъ него врѣме турско правителство вдигна всѣко почьтаніе и чьсть отъ тія безобразны калугеры, и въ опрѣделеніе патріарха вмѣсто да гы прѣдъ Султана изваждѫтъ и съ дарове и съпровожденіе сяйно отпращѫтъ, прѣдставяхѫ гы само прѣдъ великаго везиря, кои имъ даруваше по еднѫ врьхнѫ чьрвенѫ дрѣхѫ (бинишъ), коя имъ облачяше яничерскы главатаръ, и гы вращахѫ на задѣ съ нѣколцинѫ голы яничеры до патріаршіѭ съдружно.

Пьрвая обаче власть на вся туркоподданны въсточнаго вѣройсповѣданія христіяны, и условія, коя имъ бѣше далъ Мухамедъ II. такождѣ и да ся въ истый дьнь подтвьрдѣвѫтъ на свое сѣдалище съ Султанско повелѣніе (ферманъ) все то ся и до днѣсъ уварди.

Пощо ся въведи пакъ изъ ново и послѣ падѣніе грькоримскаго царства особная корысть-поддавка (рушветъ), узакони ся въ избраніе патріарха вѣки посрѣдствіе на най хулныя калугерскы лукавщины, а най паче вліяніе на могѫщественія.

И нѣцій патріарси ся отбирѫхѫ чрѣзъ непосрѣдственнаго помѣсванія на турскы велможы. Други же чрѣзъ ходатайства своеродныхъ свойхъ христіянъ, кои добывахѫ благоволеніе турско, и имѫхѫ познайство съ тѣхъ и другы чрѣзъ женскыя лукавы постѫпкы.

Въ лѣто 1764 възлѣзи на патріаршескій столъ лукавъ

и проклятъ единъ патріархъ родомъ отъ Фенеръ именъ Самуйлъ, коему сродницы бѣхѫ въ Турскѫ службѫ. Той лукавый фанаріотъ не само умножи и угнѣзди фанаріотскѫ разбоничьскѫ четѫ около патріарха, нъ и до толико озлобли бѣднѫ Българіѫ, щото много вѣковe нѣщѫтъ и излѣкува раны! До него время българи имахѫ своего своероднаго архіепископа въ Търново и в' Охридѫ незавысими отъ грьцкое священство. Той проклятъ Самуилъ гы свали долу, и гы намѣсти отъ фанаріоты, както и по другы вся българскы епархій, гдѣ бѣхѫ остали Българи митрополити, измѣстиха ся отъ лукавы фанаріоты! Потомъ повелѣ та изгорихѫ вся българскы книгы, и забрани строго не само въ цьркваѫ български да ся не служи и чтѣ, нъ и весъ народъ грьцкы да учи! И за таѭ неговѫ прѣйзпоздняѫ цѣль повелѣ та ся съзидахѫ и съставихѫ по всѣкіи градъ и по всѣкое знамянито село метохы (калугерска облиталища), гдѣ наряди да ся изпроваждѫтъ отъ Атонскѫ горѫ безкнижницы Грьцѫ просяцы калугеры таксидіоти (кое и днесъ слѣдува): отъ еднѫ странѫ съблачѫтъ бѣднаго народа. а отъ другѫ странѫ да учѫтъ бѫлгарскы свящьенницы и народъ да прочитѫтъ грьцкы, безъ да разбирѫтъ що чьтѫтъ! Тій черни калугери сѫ пазили акы пьклени духове, да ся не разпространява българскій языкъ, и народное чювство! Въ него врѣмя ся е развратилъ нашъ българскій говоримый языкъ и ся сѫ' вмѣкнѫли толико несвойствени нему изрѣчія, а най паче неправилно и разновидно употрѣбляемій дьнесъ членове, кои сѫ' чисть грькизмъ, или но подобіѭ разглобленнаго простогрьцкаго языка вмѣкнати въ нашъ българскій языкъ отъ вышеречнія простацы черны злобливы калугеры.

Тій обитаѭще между българскому народу, акы духовницы, не само сѫ' непрѣстанно горили нашы старобългарскы книгы, и съ злобѫ враговскѫ трѣбили нашѫ прѣмилѫ драгоцѣнность, нъ еще ся имали голѣмо вліяніе надъ народа; и знаѭще добрѣ най тайная дѣла и мислы неговы отъ неповинное изповѣданіе всѣкаго Българина кое му православна вѣра налага да увѣрява духовному отцу, водили сѫ лесно простаго народа по своѭ волѭ, и многажды ся издавали и негова дѣла, коя онъ по христянскому дьлгу имъ исповѣдалъ, и душеспасеніе искалъ!

Тогдашна гнусна отстатка и до днѣсъ ся е съхранила въ Българіѫ, гдѣ многи стари Българи пишѫтъ еще съ грьцкы буквы, българскы языкъ, безъ да знаѭтъ нити еднѫ рѣчь отъ грьцкаго языка! Въ Сливенъ не прѣдъ многы годины слушалъ сьмъ нѣкой сп безкнижницы и прости Българы кои вмѣсго, добро утро и на добьръ чясъ: здрависвѫтъ ся по грьчески! кали мера рѣ! и ора кали рѣ! и вмѣсто, Христосъ възкрьсѣ! казвѫтъ нѣцій и до дьнесъ — Христошъ анещи рѣ! и проч. То исто грькоманство, и другьдѣ сѫ' бѣше съхранило, и дьнесъ еще има нѣгдѣ остаткы! Колко драгоцѣнны нашы книгы ся изгорили, и еще и днѣсъ горѭтъ! Колко сѫ озлоблили нашъ народъ, и еще го днѣсъ озлоблявѫтъ тіи безбожницы черны калугери! Всѣка благочювственна душа българска може чювствително съ въздыханіемъ размыслити, и неутѣшно плакати!

Съврѣмянно вышерѣченый Самуйлъ с' своѭ фанаріотскѫ четѫ успѣли сѫ' съ льжы и клеветы да свалѭтъ въ Влашко и Богданско българскія князы, кои послѣ паденіе българскаго царства съ условія бѣхѫ остали въ тѣйзи старо-българскы области, и не само свое народно правленіе, нъ и печятнѭ имахѫ, гдѣ ся печятахѫ разни цьрковны книгы, и сѫдѣйскый языкъ е былъ Българскій. Тѣхъ щомъ измѣстихѫ лукавы фанаріоти, мало по мало изгонихѫ и българскіи языкъ и вмѫкнахѫ римогрьцкій.

Изборъ на Патріарси, както и на князи за Влашко и Богданско, постана тогава ловитбѫ на тогдашны лукавы фанаріоти; и толико често ся струваше патріаршескій изборъ, щото въ разстояніе на 388 годины отъ 1453 отъ паданія Цариграда до 1847. 140 патріарси ся сѫ' избрали и за корестны ползы едного и другиго промянили! какова злоупотрѣбленія ся сѫ' чинили въ великаѭ назоваемаѭ православнѭ въсточнѭ цьркваѭ въ Цариградъ даже до 1821 лѣто немогѫтъ ся описа! Срамотно е помислити, нѣжели говорити! А и въ послѣдное время нѣсѫ были по добры всесвятѣйшій тѣйзи отцы!

По смъртн Григорія с. т. една жена худаго поведенія (називаема емфеджидина—бурновопродавачка) имѣѭщѫ сношенія

и познайства съ нѣкой си Отоманцы възкачила е на патріаршескій столъ Евгенія [1])

Нѣкой си лукавъ придатель фанаріотъ имянемъ Комисъ хромъ, не прѣдъ многы годины въздвигна на патріаршескій столъ едного съвсѣмъ безкнижника Гърка Антима, прѣждѣ грѣбца бывша у едного паша! И отъ послѣднія даже до днѣсъ патріарси ни единъ не ся е поставилъ на патришкое сѣдалище съ чьстьнъ и узаконенъ начинъ, и безъ разноскѫ на два и тры миліона грошове! Всякъ е ималъ своего изѣдника защитителя и прѣдстателя! До сега доказахмы въ кратцѣ за вънкашнія талипидесъ, какъ ся избирѫтъ за владицы, и за патріарси, за кое льжливо и безстыдно ся управдаѭтъ простому народу, че вънкашна сила, турско вліяніе велможахъ, и незнаѭ друго що унуждае тѣхъ да разносѫтъ, и съ тойзи проклѣтій начинъ да добіѭтъ священа званія! Нека видимы обаче и вътрѣшній тѣхъ назоваемій съ кой начинъ сѫ' отбирѫтъ, и ржкополагѫтъ за митрополиты. Тѣло вътрѣшнихъ ся съставя отъ діяконы, архідіяконы, архимандрити, протосингелы и д. т. п. Кои сѫ' достигнѫли на тія чинове отъ слугы кафеджіи, чибукчіи, готвари, и проч. — какъто выше рѣкохмы, на тѣхно всесвященство въ Фенеръ обитаѭще владицы старцы назоваеми, отъ койхъ е съставенъ святый съборъ цариградскій. Тіи съборніи старцы отсвѣнъ що има всякы единъ по еднѫ отъ най знамянитыя и богати епархіы, коя кажда годинѫ всѣкому приноси рядовенъ приходъ міліонъ гроша, или выше, сподѣлили сѫ' осталыя епархіы, и прѣдставляѭтъ тамошныя владицы въ Цариградъ, носѫтъ и имя капукихаи.—Тіи имѫтъ по нѣколикы писары, касси, зѣмѫтъ даваѭтъ, къту търговцы, полицы, записки и т. п. Всякы вынкащенъ владыка е удьлженъ да плаща рядовно годишно количьство своему капикихаю старцу, и члену Святаго Цариградскаго събора. Отсвѣнъ това и колика друга количества за извънрядны измислены нужды, и разноскы! а то все отъ пота бѣднаго народа ся плаща!

А лукавіи лихоймцы, между койхъ сѫ' и нѣцій старцы

(1) Каменная кѫща, коя съ другы богаты дарове е добыла Емфіеджидина въ знакъ благодарности отъ Божію благодатію поставшаго патріарха Евгенія, вижда ся срящу патріашіѭ на Фенеръ. Тая Емфеджидина красна Гъркынка, послѣ паденіе Евгенія, была с изгнана и заточена въ Калоферскій женски монастыръ, кой е въ горнье отдѣленіе того села.

членове святаго Цариградскаго днешнаго събора, знаѫще добрѣ новчанѫ сребренна тяжесть на всякаѫ епархіѭ, и нейзчърпнія изворы богатства кто могѫтъ да добіѫтъ и упилѣѫтъ отъ народа владицы отъ симоническа злоупотрѣбленія, коя подъ разна исполняваѫтъ,— помощь — честолюбіе — дипломы за поповеи калугери и др. четиредесятодневна служба,—чтенія на молитвы за сребро-душевни дѣлъ — (гюмрюкъ за душы послѣ смьрти) — усвящение-ржкополагателное право и проч. и проч. и проч.—знаѫще добрѣ, кажѫ, тія изворы богатства лихоймцы абіе приносѫтъ талиплію грошове съ най тяшкѫ лихвѫ! безъ сребро и злато нищо не става, ниго ся върши; понеже тако заповѣдѫтъ сегашна божественна и священна правила!!! Упразнили ся нѣкоя си епархія, или отъ естественнѫ смьрть, или отъ приготовлено свалванье и изгнанье негову тамо пилѣѫщу владыку? Епархія тія ся сматра акы пъприщна добывка оному кой има повѣчь приймѫщества на лукавщинѫ, и кой повѣчь наддадѣ, и прѣвари! Кой ся е случвалъ въ Цариградъ на Фенеръ въ такова время, и е присѫствувалъ на изборъ нѣкого си талиплія знай добрѣ бываемая тамо! Отваря ся пъприще! почва борба! припкѫтъ телали! и тіи сѫ най блыжніи на благоговѣйнѣйшія старцы съборны членове, и на силнія граждански. Прѣдставянъ ся лица отъ разнавы шейзложенная званія. Упрѣдѣлява ся количество патріаршескаго честолюбія.— И мірскому началнику патріархіи фанаріоту (той е великый називаемый словольжецъ), съборному. Нѣсѫ заборавѫтъ и истій телали. По евангелско правило ся упрѣдѣлява всѣмъ заплата! дава ся ѣмство за все то отъ странѫ лихоймца. Съгласиха ли ся вся мнѣнія? Сега е нужденъ калхасъ чародѣй за да налучи кому талиплію ся е потвърдила упразненая епархія! кой е щастливый да ся нарѣче достойный и вѣрный наслѣдникъ почившему или изъгнаному епископу и достоинъ всякаго пьрвосвященства сана спорядъ божественная и священная правила!?

Тако убо быза въ Цариградъ дънесъ изборъ владишкы, такови людіе ся избиржтъ, и ржкополагѫтъ за митрополиты и епископы, и тойзи е самъ и весъ тѣхънъ испитъ! Какъвъ и да е талиплія, безкнижникъ, піянецъ, безчьстънъ, злонравънъ, имѣѫщъ силнаго защитника, христіянина православнаго, и иновѣрнаго Отоманина или Чифута, и могѫщъ да найде сребро

отъ лихоимца, и да даде повѣчь абіе ся избира и ржкополага митрополитъ! Божый благодатъ слѣзва на вышедавшаго! стыднѣйшее крьчмарство! отъ кое съпричяствувжтъ и всесвятѣйшій, и всесвященнѣйшій, и благочестивѣйшій міряни! Тако става избиранье на митрополиты и епископы дьнесъ въ Цариградъ отъ грьцкое фанаріотско свящество! подобно и исто спорядъ божественная и священная правила!

Отъ вышейзложенія всякый може да си въобрази, и да ся увѣри, какова злоупотрѣбленія и грабителства вьршжтъ такова безчьсна лица, и съ такъвъ начинъ изпроваждаеми въ Българіж Гърцы владыцы, или паче крьвопійцы вълцы. А найпаче имѣжще благоволеніе правитълства, акы вѣрны и привързани ему, и надзираящще надъ българскій народъ за да ся не побуни, кое съмнѣніе ся льжовно тій сами Гърцы вджхнжли правитьлству, за да дьржжтъ въ вѣчно духовно робство того бѣднаго народа!

Многи отъ нашы Българы, а най паче странны не познающе фанаріотское пъкленно съмище около священнаж назоваемаж власть могжтъ да кажжтъ; какъ е възможно патріаршія и обиколяещый ж святый синодъ да могжтъ да противодѣйствувжтъ противъ праведное исканье едного цѣлаго и многобройнаго народа българскаго? Ето какъ. Пьрво уржді̀е тѣхно е лъжа и клевета. Тій всякоги сж' прѣдполагали турскому правителству и сега еще го льжжтъ, че ако ся допусти българскому народу да си възобнови неговж іерархіж коіж и сами Султани с' уставили незавысимж послѣ привзятія българскаго царства, Българи щжтъ отстжпи противо турское правитьлство .... Ако имъ ся не хвани тая льжа и клевета, защото и сами Турцы вѣки познаютъ, че то е прѣкословно слово, тогава фанаріотское лжкаво свящество прибѣгва на друго крѣпкое и всесилное на свѣтъ уржді̀е, то е злато и срѣбро, кто имжтъ изобилно.

И ето отъ гдѣ. Патріаршія има въ ржцы общж кассж, коя ся пълни отъ купувачы на епархіи (владишкы); болницж, за коіж ся събира повѣчь отъ чьрнокьлпацы Българи, а единъ Българинъ не е прі̀ѣмнжтъ тамо безъ заплатж; има отъ всякж православнж цьркві̀ по Българіж и по Азіж приходи; има власть да налага извьврядны данноцы надъ христіяны

въ Турско, когда и ся прищѣ подъ разна лъжоизвинителна имяна; има най послѣ толико митрополити, епископи, мънастири под' власть си, и може всягда да наброй милiоны за да прѣпрѣчи всякое праведно българско народно исканье. А бѣдни Българи що имѫтъ? Самаѫ правдѫ; коя сѫ' нигдѣ не слуша гола въ Турско. Отъ какъ ся е заработило за установеніе на българско свящество има близо до 20 годины. Въ това разстояніе патрiаршія е заточила нѣколко просвятителы българскаго народа священницы родомъ Българы, отъ койхъ и единъ издѫхна въ желѣзо обкованъ на Атонскаѫ Горѫ въ дълбоко и влажно подземіе на единъ торонъ: Той е приснопамятній и незаборавимый отьцъ Неофитъ родомъ отъ Котелъ. Първа намъ позната жьртва неповинна на фанаріотскаѫ калугерскѫ злобѫ. Втора жьртва е дiаконъ Дiонісый, такождѣ родомъ отъ Котелъ, кого отровихѫ въ патрiаршiѫ, защото ся рѣши отъ высокаѫ портѫ по прѣдставленіемъ видинскаго Хюсейнъ паша, да ся рѫкоположѫ покойный за митрополитъ въ Видинъ. То ся случи въ лѣто 1839. въ врѣмя злобливаго патрiарха Григорія родомъ фанаріота, кого послѣ англичанско въ Цариградъ посланичьство свали за злоупотрѣблѣніе отъ патрiаршеско сѣдалище.

Въ 1843—4 лѣто пропѫди злобный Неофитъ търновскій митрополитъ отца Максима игумена лѣсковскаго мънастиря чрѣзъ патрiяршiѫ, и ако не бѣ побѣгнѫлъ нощѣмъ разпаленій родолюбецъ Българинъ отецъ Максимъ у Сърбiѫ, и отъ тамо у Влашко, Богъ знае дѣ щѣхѫ сега да му гнiѫтъ кости! Въ лѣто 1854 въ врѣмя севастопольскаго рата, патрiаршія найдѣ врѣмя та проводи нечяйнно въ заточеніе в' Азiѫ на Трабеззунтъ безъ никаквѫ виновнѫ причинѫ г. Ковачювича, кого прѣдъ мало бѣше рѫкоположила за митрополитъ без' епархiѫ само за Българскаѫ народнѫ въ Цариградъ църкввѫ. И него не можа да търпи грьцкая злоба! И ако г. Ковачювичь не бѣ аустрiйскій подданникъ да г' освободи неговъ консолатъ, Богъ знае колико щѣше и онъ да пострадае! И коликы другы учены Българы родолюбцы е пропѫдила съ клеветы, и в' странство прогнала далечь отъ мило имъ отьчьство, кое могѫтъ да ползувѫтъ нѣщичко! Прочей же родолюбцы Българи търговцы и

учени, кои сѫ' устали въ Турско и трудили за просвѣщеніе Българско и за възобновеніе българскыя іерархіѝ, заплашвала гы е патріаршія съ затъченіе и съ вѣчнѫ тьмницѫ!

Тѣхнѫ калугерскѫ злобѫ не може ѭ срьвни человѣкъ съ нищо що има зло на свѣтъ. Тія надминува всякое зло, кое може да измысли най развръщена и врагу прѣдадена душа. За да ся упишѫтъ подробно вся нихны злины трѣба много врѣмя, и цѣлы книгы да с' испълнѫтъ, и пакъ ще устани много нѣщо неописано!

Нека сега Българи ся размыслѭтъ добрѣ съ какви человѣкообразны звѣрюве имѫтъ работѫ, и да дѣйствувѫтъ непрѣстанно единъ чясь напрѣдъ да гы изгонѭтъ и истирѭтъ отъ Българіѭ съ какъвъ то могѫтъ начинъ.

„Звѣрь ся съ' мамянье не гони, нито магаре безъ тояга ся кара".

Само трѣба съгласіе и съгласно да ся върши и все могѫтъ сполучи съ врѣмя. Не може вѣкы народный духъ да с' угаси въ Българіѭ, трѣба да постигни своѭ цѣль!

При томъ владѣе и грькоманство
На тьрновскы жѳ грьцы владикы
Дышащы блѫдность, гнѫсно содомство
Тѣ имъ с' орѫдія и подпоркы! (26)

(26). За правленіе българскаго царства въ послѣдная му времена, съ кой начинъ ся е управляло нѣмамы еще обнародвани подробности, за да знаймы, да ли е сѫществувала аристокрація между народу. Вси български цари отъ колко ся види отъ псторіѭ владали сѫ' самодьржавно, хотя и да ся имали съвѣтъ съставенъ отъ боляри тогда назоваемы велможы. Нъ отъ частая народодвиженія, и свалванія, и убійванія на многы цари види ся, че българскій народъ не е търпѣлъ самопройзволнаѭ монархіѭ, акы отъ дрѣвность еще неубикновенъ на тойзи начинъ правленія, кой ся е вмѫкнѫлъ въ Българіѭ по подобіѭ византійскаго двора най паче послѣ крьщенія прѣславскаго двора.

Днѣшни чьрти о тому кто вниждамы между народу в' об-

щѣ въ Българіѫ паче ся относѧтъ на най старая врѣмяна, нѣжели послѣ крьщенія двора ѝ. Днѣсъ българскіи народъ нѣма измежду си гордость на суетна насловія благородія, остатки срѣднаго вѣка, коя сѫществуватъ еще въ западна Европѫ и другадѣ. Вси Българи ся сматрѧтъ помежду си равны, и никакъвъ суетенъ титулъ исключително не отдавѧтъ никому измежду си, хотя и былъ най богатый и на каквѫ да е чюздѫ службѫ. Всякого назовавѧтъ отъ званіе и занимания му. Най голѣмый и общый титулъ между Българи е ваша милость, нъ то ся отдава всякому безъ никакво изключеніе богатства и достойнства. Слушалъ сьмъ и многи да думѧтъ въ разговоръ си съ простосьрдечіе и, моя милость, и наша милость.

Днѣсъ българскій народъ, хотя и подпаднѫлъ подъ турское иго, обаче свободно, и безъ никакво прѣпятствіе си избира въ всяко село каждѫ годинѫ по едного старѣйшина (коджа-баши по турски, кое значи буквално пето съ старѣйшинѫ), и по едного бирника (капза-малъ-бирникъ). Едного избирѧтъ за да управлява селскыя общественны и правителству относяемы работы, а втораго за да събира отъ народа царскѫѫ бирь-даждіе. Тіи старѣйшина и бирникъ нѣмѧтъ по малкая села никаквѫ заплатѫ, нъ слугувѧтъ рядомъ общества ради по годинѫ. Най сиромахъ селянинъ има това право да ся избере на таѫ общественѫ служба, стига да е почьтьнъ человѣкъ. Исто то ся е творило и по всякый градъ изпьрво. Нъ въ голѣмія градове и села мало по мало достигнѫло въ злоупотрѣбленіе, и избираемій старѣйшини сѫ развратили, и почнѫли сами тіи да гонѧтъ това достойнство употрѣбляѫще всякый укорителнъ начинъ за да го постигнѧтъ.

Тіи отсвѣнъ къту ся плащѧтъ добрѣ отъ народа, чинѧтъ и голѣма злоупотрѣбленія, то есть грабѧтъ отъ своя братія, а най паче отъ бѣдныя просты селцы. Даждіе селско ся упрѣдѣлява въ главнія градове укрѫжія, дѣ обитавѧтъ турскіи управители, и грьцкіи владицы грабители, не споразмѣрно на народонаселеніе, нъ по волѫ на турскія управителы, и на рѣченія старѣйшини. Бѣдны селцы плащѧтъ, колико имъ ся натовари, безъ да знаѧтъ, ако количьство въйстиниѫ е отъ Султана упрѣдѣлено.

Такова злобни чорбаджій (яничери) има доста по бѣднаѫ Българіѫ, кои, освѣнъ кѣту грабѫтъ, ставѫтъ и злобно урждіе на турскія управители, и грьцкія владицы за да съблачѫтъ бѣдный народъ!

Тойзи начинъ правленія е въобще по всѫ Българіѫ до колико е мнѣ познато. Въ търновское обаче укржжіе съвсѣмъ друго нѣщо сѫществуе, кое не знаѫ отъ гдѣ е пріѣло свое начяло.

Шесть часа разстояніе далечь отъ Търново е село Елена до 1000 и повѣчь кѫщи. Жители му сѫ' вси Българи, и управляѫтъ ся отъ нѣколко си старѣйшины, свободно безъ никакво чюздо вліяніе, само що имѫтъ едного Турчина за знакъ отъ странѫ правителства субашъ. Отъ Елена зависѫтъ повѣчь отъ 6000 челяды (домородства) на около живѣѫще въ малка селца Българи, кто назовавѫтъ колиби и колибары. Тіи бѣдни колибари. ако и да не живѣѫтъ въ просты колибы (хыжы), какъ то гы нарічѫтъ, раздѣлени сѫ' обаче отъ еленскія чорбаджіи (яничари) по 100. по 200, и даже по 600 домородства, и зовѫтъ ся рая Хаджи Николува, Хад. Христова, Хад. Іорданова и проч. то естъ два пѫти рая, и Султану и на вышерѣчнія чорбаджіи, коя приплащѫтъ всякый видъ даждія въ Търново за без' уржжіемъ усвоенѫ си раѫ. Послѣ събирѫтъ колко имъ е по волѫ. Бѣдніи селцы никогы не ся отплащѫтъ отъ натовареный имъ безправедно дългъ. Отъ годинѫ на годинѫ повѣчь задлъжнявѫтъ. Тіи еленскіи панове не припущатъ въ тая селца ни едного купца за да купи отъ селскія тамо пройзводы нѣщо, кои пройзводи сѫ' коприна, вълна, овцы и проч. нъ зѣмѫтъ на силѫ трудъ бѣднихъ съ долнѫ и побіенѫ цѣнѫ. Селцы имъ работѫтъ тлькѫ кѣту влашки цыгани безъ заплатѫ на лозія, и другадѣ, дѣ имѫтъ потрѣбѫ. Носятъ имъ безъ заплатѫ сиренье, масло, кокошкы, прасета, агнета по дължность и по нѣколко пѫти на годинѫ. Съ еднѫ рѣчь употрѣбляѫтъ гы кѣту роби, само що не могѫтъ да гы продавѫтъ. Нъ сынъ наслѣжда бащинѫ си раѫ, и никогы бѣдни селянинъ не може да с' отпиши отъ това двойнно подданство. Тіи еленскіи панове имѫтъ голѣмо вліяніе и въ цѣло търновско укржжіе, и коги не имъ е по волѫ нѣкой си управитель търновски абіе събирѫтъ отъ всяко знамянито село того ук-

ржжія, къту Бибрева, Трявна, и Дрѣново, и др., по едного тѣмъ подобнаго старѣйшинѫ, и отивътъ въ Цариградъ и съ голѣмо иждивленіе го промянувѫтъ и довождѫтъ тѣхьнъ си а разноскы плащатъ съгубо бѣдны селцы за койхъ ся води повъ мѫчитель!

Въ послѣдная врѣмена еленчани показахѫ най безчьстное начьртаніе (характеръ) доведохѫ отъ изгнанія пакъ на търновское митрополитско сѣдалище злобнѣйшаго фанаріота Неофита, кого другы търновцы бѣхѫ свалили или отъ родолюбіе или отъ особнокорыстіе. А на второе сегашно праведно народодвиженіе противо истаго Неофита, кое и цѣла Европа чю, тіи безстыдніи неродолюбцы панове показаха ся топли защитители того изѣдника, и гонителя българскыя народносты и просвященія.

Жално е да глѣда человѣкъ такова безстыдна и безчеловѣчна дѣла творима отъ Българы надъ своя събратія! Такови губители не само ставѫтъ прѣпятствіе и каменъ притькненія българскаго просвященія и улекченія бѣднаго нашего народа, нъ еще и тіи истіи го угнятявѫтъ и держтъ му кожѫ. Да ли нѣще дойди дьнь да дадѫтъ слово за своя безчеловѣчна дѣла? Единъ отъ тѣхъ панове ся убѣси самъ прѣдь не много годины. Види ся да ся е самъ упознялъ, че не е достойнъ да тѫпчи чьрнаѫ земѫ, и да глѣда свѣтовнаѫ свѣтлость.

Страшно прѣдателство ся там' яви
В' тридесятъ трѣто знайное лѣто
Българско тогда горко с' озлобли
Азъ сьмъ тогдашно сираче клѣто

Бѣднаго моего отца Турцы
В' Търново сѫ поганц' обѣсили
С' другы невинны Българы старцы!
Свѣтлѫ сѫ бѫдощность зачьрнили. (27)

(27). Българскіи народъ послѣ паденія си и ако да е ималъ нѣкаква си движенія за да придобіе пакъ своѫ независмость не е обаче намъ явно подробно. Понеже никой Българинъ не е нищо писалъ о тому. Може быты да е нѣкой си

забѣлѣжилъ нѣщичко, нъ и то не е още открыто. Отъ народно попрѣданіе и отъ стары пѣсны виждатъ ся таково движенія за свобода отъ народа въ разна врѣмяна послѣ паденія българскаго царства.

Странни же списатели сж' убърнжли взоръ камъ тойзи народъ найпаче отъ побѣдоносніе походи русійскы съ турцы въ послѣдная врѣмена, и по нѣгдѣ си спомянувжтъ нѣщичко мимоходно и о тому заборавеному народу.

Въ теченіе же 19. вѣка даже до днѣсъ почнжхж Европѣйцы а особито Французи да говорѫтъ о тому, и нѣкой си нарочно да пѫтишествувжтъ по Българіж. Нъ незнажще народный языкъ и за кратко само врѣмя прибываще въ Българскія прѣдѣлы ничто почти достовѣрно нѣ сж' уписали. Тѣхна пѫтишествія повѣчь сж' писана или съ поетичьскъ мечтайнный духъ или съ народно имъ прѣстрастіе; народно имъ прѣстрастіе, кажа, понеже тіи пѫтишественницы за да подбулѫтъ вниманіе на своя си правитьлства, все що ся е случило знамянито въ Българіж отъ самаго народа, отдавжтъ го Русіи. Тіи бояще ся отъ Русіж, страхъ той имъ въобразява разна вліянія Русіи надъ Българы, разна побужденія русійски мисіонѣри, и проч. съвсѣмъ не сѫществуема нѣща въ Българіж. Г. Сипріянъ Робертъ, кой е писалъ въ лѣто 1852, въ своя си тамо изложенія за Българы: Livre cinquieme—Les Bulgares—уписажщъ ньравы и животъ Българскій мимоходно и по вѣчь крыво, ищи да имъ дадѣ и политичнаго живота мысли и движенія, полагажщь отъ незнанія си начало тому отъ 1779 когда Аустрія и Русія имахж съюзный ратъ противо Турціж. Онъ полага основа на своя о тому исторична доказанія отстѫпителя Пизвантоогду, кого нарича половина Българина, и половина Турчина! Хотя и мы да слушамы въ народны нашы пѣсны, че въ незнайно еще намъ врѣмя послѣ паданія нѣкой си Изволъ, и Измѣтъ, и нѣкой си Стоянъ и други многи, отдавно еще ся сж' трудили въ Рылскж планинж за освобожденія Бълаpіи, и нападали сж' и на самый градъ Срѣдецъ (Софія). Онъ обаче ищи да основе начяло побужденія народнаго чювства отъ отстѫпленіе Пазвантоогду, и карджалійско. кому съвсѣмъ другж смысль дава колкото мы знаймы, що е былъ Пазвантоогду, и Кърджаліи, кто до прѣди нѣколко годины еще живѣжще старцы въ Българіж

помняхѫ. За да докажимы че Г. Syprien Robert е писалъ прѣстрастно и безъ никакво истено понятіе много нѣщо за Българы, привождамы съ неговый текстъ оный знамянитый случай въ Търновскаѩ область въ лѣто 1834, кто онъ рѣшително отдава на русійско побужденіе, и излагамы истинный той случай, и негови причины, кои ся тѣглѫтъ еще отъ друго що, а не какъ то мысли и си въображава Г. Suprien Robert Его що думѫ онъ почнѫвшъ послѣ андріянополскій миръ.

„Une démoralisation si complète des Ottomans exalta au plus haut point les espèrances des Bulgares. A peine s'était-il écoulé quelques années depuis cette guerre qu'une vaste association s'ourdit silencieusement en Bulgarie, propagée par les *didaskales*, hommes lettrés et pédagogues des villages. *а)* Cette mistérieuse *hétairie* bulgare, dont l' Europe n' a point eu connaissance, tenait ses délibérations dans les couvents et les forêts qui avoisinent Ternovo. *б)* C' est lá que les conjurés se rendaient de toutes parts, sous prétexte d' assister aux fêtes de la *Panagia* (vierge Marie.) Le jour ils parcouraient les tentes des paysans, la douce *slivovitsa* coulait versée par les jeunes filles, on portait le *na-zdravié* (toast) à l' avenir du peuple, on entonnait des chants patriotiques. *в)* Le *kolo*, danse du cercle, oú tous les bras unis représentent l' irrésistible force d'une volonté commune, exaltait l' enthousiasme de la multitude. La nuit venue, les initiés se réunissaient dans les cimetiéres des couvents; ils y priaient, ils y recevaient les nouveaux convertis qui juraient, la main sur les tombes des aieux, de mourir pour leur patrie. *г)* Le matin, quand l' aurore éclairait ces lieux funébres, qui couvrent d' ordinaire le versant oriental des collines, toute cette jeunesse saluait le soleil levant avec des cris d' espérance. Telles étaint, de 1834 à 1838, ces nuits bulgares, nuits ignorées qui n'ont point eu d historiens, mais qui seront glorieuses un jour.“ Послѣ говорящъ за Сул-

танъ Мухмудово пжтишествіе въ Българіѭ, почва пакъ за тойзи прѣдмѣтъ.

„L' *hétairie* de Ternovo, composée de l' élite de la nation, achevait d' ourdir ses plans, lorsque le vieux Hadji-Iordan, du village d' Elena, prés de Ternovo, voulut initier à la sonspiration un de ses parents qui habitait le village: celui-ci, avant de signer, demanda á lire la liste des conjurés, et courut, ausitôt aprés l' avoir lue, faire sa dénonciation aù pacha, qui la communiqua au sultan. *д)* Un Bulgare de Sofia, qui etait *protomastor ou kalfabashia*, premier ingenieur dans les forteresses de Bulgarie, oú il faisait travailler et soldait sur la caisse imperiale deux mille raias, noyau de l' armée insurrectionnelle, périt á la potence avec le vieux Hadji-Iordan et Iovanitsa, riche marchand de Ternovo. Quant au traître qui les avait dénoncés, la Porte l' honora d' une récompence. L' un des plus ardents hétairistes, Antonio *tsintsar* d' origine, didaskale de Ternovo et auteur d' une grammaire greque-bulgare, fut condamné aux galéres, et amené dans le bagne de Stambol, oú l' ambassade russe obtint plus tard sa grâce. *е)* Un Bulgare au service de cette ambassade n' avait pas peu contribué á exalter les esprits par la promesse de l' appui du tsar: il fut également saisi; mais, s' étant échappé il se refugia á Stambol á l' hôtel de l' ambassade russe, que l' on n' osa violer. *ж)* Le reste des conjurés, amené devant les jugesturcs, *з)* subit des tortures dont les suites coûtérent la vie á plusieurs, notamment au vieux igouméne d'un petit couvent prés de Ternovo. Pressés par la question, ces malheureux dénoncérent comme un de leurs complices le métropolitain octogénaire de Ternovo, Hilarion; le prélat, effrayé, protesta, les maudit et alla jusqu'a demander leur mort. *и)* Il est peu vraisemblable que ce vieux fanariote eût trempé dans un complot formé par la jeune

génération du pays; il paraîtrait plutôt que les accusés voulaient donner le change aux juges et sauver par leur deposition les vrais patriotes en chargeant les prélats étrangers á leur patrie.

(а) Въ него врѣмя то есть послѣ андріянополскій миръ нито дидаскали (учители) нито педагоги (дѣцовъспитатели) такова сѫ' сѫществували въ Българіѭ за да съставіѭтъ и учинѭтъ таково съзаклятіе.

(б) Това е измыслено оть негово французшко въображеніе.

(в) Въ Българіѭ и най паче въ Търновскаѭ область нѣма сливовица, нито заливѭтъ млады дѣвойкы' какъ то си мѣчтайнно прѣдставя Г. французшкій пѫтешественникъ.

(г) И това е измысленно отъ Г. С. R. Българи ежегодишно ходѭтъ по своя святины и чинѭтъ тойзи попрѣданъ имъ обичай.

(д) Прѣдатель не отидѣ прямо при пашѫ, нъ при Търновскій Митрополитъ Іларіонъ, кой го абіе отведѣ нощѣмъ при Търновскій войводѫ (до него врѣмя нѣмаше имя паша въ Търново нъ управитель носяше имя войвода, и въ истія турски фермани ся пишаше „Търнова войвода си“,) и съвърши това гнусное прѣдателство. Войвода търновскій не извѣсти Султану, нъ абіе безъ никакъвъ сѫдъ избѣси прѣдаденія му старѣйшины, та послѣ извѣсти за смьрть имъ въ Цариградъ. Въ него врѣмя вси управители турцы въ Българіѭ имахѫ власть да бѣсѭтъ и колѭтъ само съ кадійско едно изволеніе. А многи не пытахѫ нито кадія.

(е) Той Андонъ кого казва отъ цинцарски родъ Г. С. Роберть, и че ушъ той най много дѣйствувалъ въ таѭ работѫ, намъ е съвсѣмъ другояче познатъ. Онъ е былъ прость слуга игумена Сергія въ Капиновскій мънастирь, дѣ ся е тькмила най много тая работа и дѣ-е уловенъ Капетанъ Г. С. Буюклу Мамарчовъ. Капетанъ Георгий е защитилъ Андонія къту неговъ си слугѫ. И Андонъ быде отведенъ ведно съ капетанъ Георгя, кого заради русійскій му чинъ не смѣя да убѣси търновскій войвода, пьрво на Видинъ прѣдъ Хюсеинъ паша, и отъ тамо въ Цариградъ. Какъ то щѣмъ сказва обширно по долу. Антонія не усвободи отъ тьмницѫ русійское

посланичьство, нъ князъ С. Богоридъ, или паче негова милостивѣйшая стара майка.

(ж) Той мѣчтайный Робертовъ Българинъ не е былъ въ службѫ на русіиское посланичьство никогы, нито е прибѣгвалъ на русійское посланичьство, отъ гдѣ не можали ушъ Турцы да го зѣмѫтъ, то е лъжа упашата. Той Българинъ е былъ самъ капетанъ Георгый Буюклу Мамарчовъ за кого щѣмъ сказва обширно. *)

(з) Турски сѫдницы въ него время нѣсѫ были отсвѣнъ единъ кадій. Г. С. Робертъ описва роботѫ къту да е была прѣдъ французко сѫдовище. Тукъ вѣкы господствому сънува за българское състоянія въ Турціѭ, и ищи да покажи Турцы, че имѫтъ урядена сѫдовища!

(и) Обвиняемый нѣсѫ' нищо таково казали, то е лъжа, и самъ владыка Іларіонъ да утиши народа, и да съкріе свое гнусно прѣдатьлство е измыслилъ това, и разпространилъ между разгнѣвеному народу.

Българскій народъ и подъ тяшкое иго нахождаемъ никогы не е изгубилъ народное си чювство. Онъ всягда е съ възторгъ свободы имя пройзносилъ, и многажды е покушавалъ за своѭ независимость. Горское воювание нищо друго не е было, нъ непрѣстанно покушаванье за освобожденіе; за несчястіе обаче не е успѣло да ся съсрѣдоточи. Главна причина тому несъсрѣдоточію было е всегдашное прѣдатьлство грьцкаго священства!

Доказатьлства необорима имамы, да българскій народъ не е изгубилъ народное чювство и свободный си духъ, че въ разны походы русіискы съ Турціѭ, цѣли полкове сѫ' были отъ Българы самоволны войны, кои безъ никаквѫ заплатѫ сѫ' ишли на бой. Самая сладка надѣжда, че ще ся и тѣхно бѣдно отьчьство нѣщичко уряди, движила е тѣхъ усьрдно въ бойное поле другихъ народъ. Тысящи Българи ся бихѫ съ най отличителнаѭ храбростъ въ Грьціѭ за свободѫ свойхъ единовѣрнихъ Грькъ. Съ исгаѭ надѣждѫ и цѣль за свое отьчество. Въ грьцкаѭ за независимость седмогодишнѫ биткѫ отличаха ся многа Българи юнацы, и храбрѣйшіи витязи сѫ показахѫ,

*) Види Свитъкъ I-й страница 7—18.

а имянемъ безсмьртный Марко Божаръ [1]) отъ Водинѫ, Хаджи Михаль отъ Копривщицѫ, [2]) Хаджи Христо отъ Пловдивская села, Семко отъ велико Тьрново, и днѣсь еще живѣѭщъ славный полководецъ Хаджи Петъръ И толики други кто грьцка льжлива и прѣстрастна исторія е умълчала. Въ сьрбское усвобожденіе вси Карагеоргюви дружина най храбріи юнацы были сѫ' Българи ускоцы отъ Старѫ Планинѫ, коймъ имя ся е помѣсило и изгубило между народная сьрбска имяна акы единороднимъ сѫщимъ и едного языка имѣѭщимъ. А пьрвы витязъ, кой е заслужилъ най много и далъ е Карагеоргю удобный планъ за усвояваніе бѣлиградскыя крѣпости, и самъ е влѣзалъ та отворилъ крѣпостнаѫ вратѫ, былъ е нѣкой си имянемъ Конда Българинъ родомъ отъ Сливенъ, кому ся пѣе пѣсень и до днѣсъ еще въ Сливенъ за негово отхожданье съ карджалія.

Отъ такъвъ пьвородьнь си духъ българскій народъ по-

---

1) Марко Божаръ е былъ родомь Българинъ отъ Водинѫ. Онъ е прибѣгналъ въ Сули в' Ипиръ отъ нѣкой си причины съ свое доморолство, и служилъ е под' Али-паша даже до Грьцкое въздвиженіе. Въ лѣто 1813-4 негова съпруга живѣеше въ Атины и незнаяла да говори грьчьски нъ само Български и Арнаутски. Гьрцы присвоявѫтъ себѣ все що е славно на свѣтъ, погьрчили сѫ и Марка Божарова имя *Маркос Ботцарис* .

2) Онъ е пьрвый урядилъ и настанилъ конницѫ въ Грьціѭ, коя е была съставена все отъ Българы, и коя подъ негово разумно прѣдводителство съ чюдесниѫ и нейсказаниѫ храбрость уполчила ся противо тысящы многочисленны турскы войскы съ най сяйныя и най славныя побѣды. Послѣ же Хаджи Михаля стѫпи на негово мѣсто прѣдводитель на Българскій полкъ, а и нѣколко пѫти ся упрѣдѣлява главный военачалникъ надъ грьцкое войнство славныя и хабрѣйшый Х. Христо, кому дѣла самъ грьцкій народъ съ възторгъ проповѣда. Хаджи Михаль за неговаѫ храбрость и хитростъ быде отряденъ отъ грьцкаѫ тогдашниѫ Общинѫ военачялникъ, и изпроводенъ въ островъ Кандія (Гиритъ) съ 400 момцы за да подигни на уряѫжіе тамошнія Грьцы противо Турско. Нъ изневѣрьнъ отъ кандійскія Гьрцы, быде абіе забиколенъ отъ 12,000 Турцы, и послѣ едно опорно кръвопролитно трыднѣвно сраженіе рѣши ся славный витязъ мечомъ да нападни на Турцы съ малочисленнаѫ си остатниѫ дружинѫ, и тако да си проправи и продирѣ пѫть. Нъ не можа да сполучи и въ послѣдный си чясъ, къту посѣче рядомъ осемъ страшны Турцы, отъ задѣ го посѣче и него единъ Турчинъ, кого посѣчи другы единъ Арнаутинъ за да зѣми Х. Михалювѫ главѫ и да ѭ за наградѫ отнесѣ турскому военачялнику. Вторый Турчинъ быде посѣченъ отъ трѣтяго, и трѣтый отъ чьтвертаго за Х. Михалювѫ главѫ! Най послѣдный же изгуби главѫ отъ самаго пашѫ, защо не му е уловилъ и докаралъ живъ Х. Михаля: Вся негова дружина е почти погинѫла въ това страшное и отчяйное сраженіе, кои сѫ' были повѣчь Българи, Събитія сія ми е сказвалъ нѣкой си самовидьцъ Грькъ, имянемъ Никола отъ островъ Спечіѭ. Онъ е былъ въ това сраженіе, лѣжащъ раненъ между мьртвая тѣлеса глѣдалъ е послѣднаѫ храбросъ Х. Михаля. Гьрцы славѭтъ Х. Михаля равно съ най славнія си новы юнацы витязи.

буждаемъ всягда е ужидавалъ своѭ свободѫ отъ разна благоврѣменна обстоятелства между своя единородны и единовѣрны съсѣди, коймъ мѣстоположеніе е было по угодно за да своѭ независимость добіѭтъ. А най паче негова надѣжда ся е хранила съ сяйнѫ бѫдность въ врѣмя русійскія побѣдоносны походы съ Турціѭ.

Имали сѫ' и договоръ с' Турцы
В' бойлища да съвоювѫтъ
С' томъ сѫ успѣли толко поганцы
Села и днесь то имя носѭтъ (28)

* * *

Храбри войнишкій Главатари
Турком' избиени сѫ' тѣ были
Страшни впосѣѭни сѫ раздори
Многи же вѣрѫ турскѫ пріѣли (29]

(28 и 29) Многогодишная кьрвопролитна и опорна борба българскаго народа съ прѣминѫвшіи отъ Азіѭ Турцы, коя ся е простирала и продължавала чястно на седемдесеть и выше уже години, послѣ паденія прѣстолнаго града велико Търново, дѣ е станѫло най ужасное сраженіе, и кого Турцы сѫ освоили съ нападеніемъ, разны же другы крѣпости, и горски твърдини, кто сѫ Българи еще дьржали, бранѭще храборно своѭ свободѫ и мило отьчество, дали сѫ поводъ Туркомъ, да употрѣбѭтъ условны договоры съ българскый еще непокоримъ народъ. То отъ турцы употрѣблено срѣдство успѣло е да всѫ Българіѭ подъ полмѣсячіемъ покори и златовѣнчаннаго имъ льва умьртви! Многи градове и горски мѣста придали ся съ условіемъ.

Пьрво же условіе было е да плащѫтъ Българи даждіе на Турцы само по единъ драмъ сребро на главѫ мѫжескаго въ зрѣлый възрастъ пола, харачь по Турски названо. Друго никакво даждіе не е было изъ начяло, нити бирь, нито десятина, нито мыто и проч. То все отъ послѣ е вмѫкнѫто мало по мало. Понеже въ него врѣмя Турцы сѫ были съвсѣмъ

простъ и дивъ народъ, никакъвъ рядъ правленія неимѣющъ, нъ стремилъ ся е отъ еднѫ страсть завоеванія и обладанія на земѭ и распространенія махомеданства! Тіи обладаваѭще разны народы обирали сѫ и грабили сѫ имъ съкровища, и трупали сѫ гы въ пехтималъ-хазнеси, народно съкровище, кое е было подъ неуграничнаѭ власть Султановѫ, и отъ кое сѫ испровождали по вънкашнія мѣста за дьржавныя потрѣбы. Въ многы наши пѣсны ся пѣе за това, че горскіи български юнаци ся усвоявали царскы хазны, кои сѫ ишли отъ Цариграда за въ Българіѭ. Турци до врѣмени съставленія еничьрскаго тѣла нѣсѫ давали никаквѫ платкѫ на войници си, нъ всякый сѫ е опълчялъ самоволно и на свой счетъ, кое е было грабленіе отъ завладаемія народы. Тѣхна .въстъргна рѣчь была, *„Гиделимъ кавгая дини биръ уруна ве пейгамберъ ашкына*— идимъ на бой въ имя еднаѭ вѣрѫ и любовь Пророка.“ То еще и до днесь сѫществува въ Турци. Въ всякое военo врѣмя противъ Христіанъ турскій народъ ся движи и упълчява съ тойзи въсторгъ за вѣрѫ и за Пророка. Тія войници днесь носѭть имя *Баши-бозуци* — развалени глави, или нерядовни войски.

Второ условіе было е, да носѭтъ тіи Българи свое уржіе свободно, какъ-то и Турци; нъ да сѫ обвѣзани да съвоюѭтъ съ Турци въ врѣмя рата противо другихъ народъ. Таковія съ условіемъ придани градове и села назвали сѫ Турци *войникъ куралери*, то есть, войнишка села. Тіи войници сѫ управляли отъ единородны свои прѣдводители, коймъ Турцы сѫ дали имя Беюве, и кое значи князи на Българскы; войници имали сѫ свой особьнъ знамянъ, и одѣленъ пълкъ. Такъвъ Бей е былъ Марко Кралювичь, отъ Прилѣпа града, управитель въ Битолѭ, и нѣкой си Константинъ Бей въ Сересъ. Какъ-то и Георгы Кастріотъ, названый отъ Турци Скендеръ бей, былъ е изначяла Бей въ Кроѭ. Тій съюзници Турски съвоюваѫ съ Султанъ Баязита на Влашко противъ Мирчя Воевода Българскаго, управляѭща Влашко и непризнаѭща Турскаѭ власть. Нъ Марко Кралювичь и Константинъ, понеже нещѣхѫ въ това сраженіе да проливѫтъ крьвь своихъ единовѣрнихъ и единородниxъ Българъ, Баязитъ повелѣ та гы съсѣкохѫ на мѣ-

сто называемое Калугеренъ, близо до Букуреща. Въ лѣто же 1596 прослави ся другы единъ Български прѣдводитель на съюзници Българи, Михалъ Бей отъ Бѣлѫ, днесъ малко село близо до Търнова. Онъ е съвоювалъ съ Турци противъ Маджари и ся е отличилъ сяйно въ неѭ биткѫ. Бѣла, коя е била въ него врѣмя знаменитъ градъ, даде му ся отъ Султана за наградѫ. Нъ Турци слѣдъ мало сѫ го отровили и неговы сынове сѫ потурчили. Отъ тѣхны потомцы еще и днесъ владѣютъ въ Бѣлѫ и въ Лѣтницѫ село въ търновское окржжіе съ стара прѣймущества подъ имянемъ Чари—Баши, кое значи събирачи на съюзнія Българи войници; нъ не вѣкы за воюваніе, какъ-то то испьрво, нъ за другѫ худѫ царскѫ службѫ, какъ-то по долу-щѣмъ сказа. Турци мало по мало умножихѫ пьрвое даждіе харачь, и распорядихѫ го на три разряда, и почнахѫ Турци да го събирютъ изпровождаеми отъ Цариграда; прикачихѫ и прибавихѫ на харача и особно друго даждіе изпенчь-параси, кое бѣ достигнѫло до 60 пари на главѫ мѫжескаго пола на възрасть. То даждіе—харачь отъ драмъ сребра достигна, пьрвый чинъ 60 гроша, вторый 30, третый 15 гроша, кое ся назва Аля, ефсатъ, една, то есть избранъ-богатъ, вторый и доленъ—сиромахъ. Уведи ся послѣ десятнинѫ на земны пройзводи и разны другы днесъ сѫществуеми данощи. А българскіи войнишки Беюве и главатари Турци сѫ почнѫли постѫпенно да уничтожавютъ смьртіѭ и съ лукавштинѫ, да гы тровютъ, подущряеми отъ Фанаріотовъ. Многи отъ тѣхъ ся потурчихѫ, а многи ся оттѣглихѫ въ горы подъ именемъ войводи, имѣюще и народный знамянъ, и прѣдпріѣхѫ горское воюваніе и браняхѫ ся въ ненроходимія горскы мѣста, покушающе ся за общенародное освобожденіе; нъ и тѣхъ усилившіи ся вѣкы Турци въ Българіѭ, мало по малу гы уничтожихѫ. Такови горски чети, подъ прѣдводителство на войводи и съ знамянъ съхранили ся сѫ даже и до днешная врѣмена. Нъ не вѣкы съ мысль за общенародное освобожденіе, а отъ частнѫ страсть отмьщенія, или грабителства, движими ся прѣпріемютъ отъ горскія повѣчь Българи тайно. Турци сѫ обрали уржжіе отъ народа и вмѣсто да гы имютъ съюзници войници, какъ-то изъ начяла, употрѣбявахѫ гы въ другы царскы худы работы и подводы, а особенно въ пролѣть да имъ извождютъ

коніе на пашство, да гы чѣшѫтъ и глѣдѫтъ; нъ се подъ имянемъ войници! Такова войнишка села управляхѫ ся вѣкы тогава отъ потурнаци, потомство на пьрвія християни главатари подъ имянемъ Чари-Баши, или отъ спахіи. (Спахіи сѫ были отличившіи ся Турци въ врѣмя завоеванія Българіи, коймъ въ наградѫ ся е дала земя праздна, или села за собственно имъ притяжаніе.) То прѣймѫщество чарибашилъкъ, не ся даваше на другы Турци. Тіи чарибашіи даже до Тензимата и еще по послѣ сѫществуваxѫ и въ пролѣтъ събирахѫ Българскія вѣкы словомъ войници и отвождахѫ гы въ Цариградъ, да чѣшѫтъ и пазѫтъ царскія и велможанскія коніе на пашство въ ливады, какъ то рѣкохме выше. Тіи имахѫ въ послѣдная врѣмена нѣкаква си прѣймѫщества различаеми другаѫ раѫ, (рая значи народъ, кой положивъ доло уржжіе прѣдалъ ся е Туркомъ съ условія); не гы карахѫ въ сякѫ царскѫ подвалѫ (айгаріѫ), не плащахѫ испенчь-параси, имахѫ свободѫ да носѫтъ шарены дрѣхы, кое на другы Българи не бѣ простено, отсвѣнъ чърнѫ шапкѫ на главѫ, и чърны просты дрѣхы! какъ-то и на добръ конь не смѣяше Българинъ да ѣзди, и кога-то всадникъ срящаше Турчина, хотя и най простаго, или даже Цыганина мохамеданца, трѣбаше да слѣзи и да му се поклони, иначе губяше животъ! Бѣлисанѫ съ варъ кѫщѫ да има Българину не бѣ допустено, нито бѣхѫ слободни въ дружьство за увеселеніе явно да ся събирѫтъ и пр. Тіи войници Българи карани на силѫ всякѫ годинѫ отъ пьрвѫ пролѣть въ Цариградъ за рѣченнаѫ конскѫ службѫ, изгубвахѫ си цѣло лѣто, не само безъ никаквѫ заплаткѫ за труди си, нъ еще и за припитаніе си разносяхѫ сами. А ниви имъ и друга земледѣлна заниманія уставахѫ въ крайнѫ ускѫдность. Вмѣсто пьрвія имъ главатари и беюве, кои сѫ гы водила въ старо врѣмя въ Марсовое поле, водѣхѫ гы вышерѣчніи Чари-Баши въ зеленыя ливади да пасѫтъ коніе! . . . Вмѣсто стараго си знамена златовѣнчяннаго льва, носѣше единъ отъ тѣхъ на чьрвено платно избраженъ мухамеданскіи поль-мѣсяцъ! . . . . . Того же знаменоносца на присмѣхъ наричахѫ чаушъ по турскы, кое значи знаменоносецъ. Онъ имаше на главѫ си шапкѫ отъ лѣсичѫ кожѫ рунтавѫ, отъ коѫ высѣхѫ и три цѣли лѣсичи опашкы за украсенія! Народная гайда и разни свиркы гы съдружвахѫ, и на всякое запираніе да

сѝ починѧтъ, захващахѫ Българскій тропливъ игроводъ (хоро) играѣхѫ толко силно, къту да ся търси земя. Тіи Българскы войници и до днѣсь еще ходѧтъ въ Цариградъ карани на таѩ службѫ и войникъ куралери ся е съхранило. Отъ Михаль-Бею имя спомяни сѫ остали слѣднія. Въ Ихтиманъ, укрѧжіе малко, отъ нѣколко българскы села близо до горный Самоковъ, нахожда ся и до днесъ едно спахійско турско домородство, Михаль-Бейовци назваемо, види ся че сѫ потомци потурнаци помянѫтаго Михаль-Бея.

Въ Секафъ Калеми въ Цариградъ (министерство задужбинахъ), дѣ сѫ записани и сѫбирѧтъ приходи отъ подаренія въ разна мѣста Турціи притяжанія джаміиска, имаретска и проч., има въ тамошнія архиви, и Михаль-Бей вакуфу, то есть, принесено нѣщо и завѣщано за задушіе отъ Михаль-Бея.

Въ Одринъ-градъ (Едрене) сѫществува камънъ мостъ на рѣкѫ Тунджѩ (по българскы Яворица), кой носи и до днесь имя *Михаль-Бей кюирюсю*, то есть, Михаль-Бейовъ мосѓъ. Близо до моста напрѣкы камъ Сѣверъ сѫществува джамия, имаретъ Михаль Бейовъ, задушіе Михаль Бейово, коя има свои приходы упрѣдѣлени отъ Плѣвенъ-градъ, не далѣчъ отъ Бѣлѫ. Негови наслѣдници ся питаѧтъ отъ тѫѩ задушбинѫ и земѧтъ опрѣделенѫ платкѫ. А всякый Четвьртъкъ имъ ся дава пилафъ и зерде, спорядъ турскый обичай. Прѣзъ Рамазана же всякы два дны имъ ся дава тая обичлива гозба. А въ годинѫ еднаждъ имъ ся дава *Ашуре*, размѣсена варидба отъ жито, сланутъкъ (нохутъ), лѣща, бѣлъ бобъ (фасулъ), оризъ и проч. Всякы же тры мѣсяцы имъ ся дава Газилеръ халваси. *Халва* е гозба отъ брашно, медъ и масло; *Газилеръ*, множественно отъ гази—витязъ. Това все ся твори за неговѫ душѩ.

Попечителство того имарета е было управляемо отъ по ближнаго сродника Михаль Бея по наслѣдствіе. Отъ приходы му ся подправля вышерѣчная джамія и мостъ. Имаретъ е правилъ вышерѣченныя гозбы отъ слѣдное опрѣдѣлено количество на всякое варенье.

10 оки медъ за зерде
45 „ оризъ за пилафъ
10 „ мѣсо овнешко

5 оки сланутъкъ
10 „ масло.

Газилеръ-халваси ся е готвила тако:

20 оки ирмикъ—семидалъ; маная крупа по рускы, пьрвое смлѣно брашно, кое излази по ядричко отъ сьрдца на пшеницѫ.
10 „ масло
10 „ медъ
5 „ млѣко вмѣсту водѫ.

Любопытно бы было да ся придирѫтъ старія бераты—документы, на таковы имареты и спахіи. Много нѣщо може ся изчьрпа за нашѫ българскѫ повѣстность.

Третое условіе было, да имѫтъ Българи неограниченѫ свободѫ на свое вѣройсповѣданіе, и своѭ си Іерархіѭ незавысимѫ въ Търновъ и въ Охридѫ, какъ-то си е было въ стара времена.

Колко за Българскаѭ Іерархіѭ, Турци сами отъ себе си никакво прѣпятствіе не бы были учинили даже и до днесь, ако непримириміи врази български, лукавіи Фанаріоти, не бѣхѫ гы съ клеветы и лъжы поддули да ѭ славѫтъ и притворѫтъ на грьцкы фанаріотскы Епархіи! Когы и какъ ся уборили Гърци нашѫ Іерархіѭ, тукъ не ми е прѣдмѣтъ да пишѫ обшырно. То на свое мѣсто ще бѫди съ самія Турскы грамоты доказано.

Въ Българіѭ живѣе народъ подъ имянемъ *помаци*, кои говорѫтъ българскій языкъ, а исповѣдѫтъ мохамедоваѭ вѣрѫ. Имя Помаци що значитъ, слѣдѫщая българска пѣсьнь доста разяснява.

Ходилъ юнакъ, ходилъ помакъ
На пустѫ войскѫ Татарскѫ.
Ранило го, стрѣлило го
Триста дребны пушкы,
Три стрѣлы Татарскы.
Падна юнакъ, падна помакъ,
У въ дълбоко долье.
Подъ дърво зелено (2).

Юнакъ пищи, юнакъ пищи
Подъ дрво зелено (2),
На дърво му, на дърво му
Пиле соколово. (2)
Отговаря, отговаря
Пиле соколово:
Умри юнакъ, умри помакъ
Да ты поямь, да ти поямь
Твое бѣло мѣсо, (2)
Да ти піж, да ты піж
Твое черно кьрвье. (2)
Отговаря юнакъ яралія,
Юнакъ джиралія: (2)
Хой тя тебе, хой тя тебе,
Пиле соколово,
Не мя струвай (2)
Да развьрза триста раны,
Раны, три стрѣлы Татарскы.
Отговаря, отговаря
Пиле соколово:
Мълчи юнакъ, мълчи помакъ,
Щж ти поямъ (2)
Твое бѣло мѣсо,
Щж ти піж (2)
Твое чьрно кьрвье.
Разсърди ся (2)
Юнакъ яралія.
Юнакъ джиралія,
Повлѣче ся, повлѣче ся
По люты си раны.
Улови си, улови си,
Свонж дългж пушкж.
Чи удари, чи удари
Пиле соколово.
Падна пиле падна пиле,
У въ дълбоко долье.
Пиле пищи, пиле пищи
Отъ дълбоко долье.

Чи ся чюва, чи ся чюва,
До синьо ми небо.
Отговаря юнакъ яралія:
Лѣжи пиле, лѣжи пиле,
Двама да лѣжимы!
Пищи пиле, пищи пиле
Двама да пищимы!
Умри пиле, умри пиле
Двама да умрѣмы!
Дотягна му дотягна му
Въ долье да си лѣжи
Съ пиле соколово.
Провикна ся, провикна ся
Юнакъ яралія,
Юнакъ джиралія:
Хой тя тебе сестро Самодиво!
Дѣ си сестро, доди помогними!
Зачюла го, зачюлаго
Сестра Самодива,
Чи отишла, чи отишла
У въ дълбоко долье.
Извадила, извадила
Юнакъ яралія,
Юнакъ джиралія;
Изцѣри му, изцѣри му,
Триста дребны раны,
Три стрѣлы Татарскы;
Подаде му дългѫ пушкѫ,
Проводи го, проводи го,
На Татарскѫ войскѫ:
Войскѫ да отървѣ,
Царя да поведѣ.

Наши народни старобългарски и нови пѣсни сѫ повѣчь историчьски, а не художественни и измысленни мѣчтайно. По духу же вѣка и по състоянія народа прѣдставѭтъ и доста поетичьски высоки израженія, основаеми паче на събытія ис-

торичьски. Старобългарскыя наши пѣсни украсява и народное баснословіе на много мѣста. Тіи могжтъ быти намъ най изобилный источникъ на нашж старинж. Въ таж пѣснь видимы юнака и соколово пиле, разговоряжще ся; соколъ чѣка смьрть нараненаго юнака да му изядѣ мѣсо, и изпіе крьвь и проч.... То не прѣдставля ли злобливаго, и съ мрьшавж и немжжественнж душж человѣка, кой ся ползува въ бѣдж другиго да го унеправди и повреди въ безсиліе му? или непріятеля, кой ищи да убіе едного юнака, нахождаемаго въ утясненія и немощь тѣлеснж? То непоказва ли старобългарскы юнашкы, мжжескы и великодушны характеры? и че тіи наши стари юнаци нѣсж нападали на раненъ и безсиленъ человѣкъ да го убивжтъ? Какъто Мохамеданци сж творили и еще днесь въ врѣмя рата творжтъ, убивжтъ раѣены, болни и немощны человѣци, а най паче нѣжный женскы полъ и безлобна дѣчица! Той старобългарскы характеръ не е ли по похваленъ отъ днешный характеръ на просвященнія Англичаны, кои въ врѣмя завладѣнія Индіи, а и въ послѣдная врѣмена показахж звѣрска свирѣпства, и избихж толко безуржжны людіе, че ищжтъ да си освободжтъ отьчество!!! Да вьрзвжтъ человѣци на уста на топове и да гы хвьрлжтъ живы, то съ какво може да ся сравни? Кой другы народъ е правилъ това безчеловѣчіе? Тіи народи само, коихъ Англичянскы учены и просвященны мждрецы назовавжтъ варвары и безчеловѣчны, а тіи сами творжтъ дѣла варварскы и безчеловѣчны!!!.....

Соколъ е былъ въ старо врѣмя скжпоцена птица за Българи, кожъ всякый болѣринъ и богатъ е ималъ упитоменж за ловидбж на дребны птицы. Отсвѣнъ това была и симболичьска на юнацы, то есть, съ него ся изражявали приносно юнаци. То ся чясто пѣе въ нашы пѣсны за юнаци: „Ой вы мои храбри соколове.“ Юнакъ въ свожъ отчяйность призовава на помощь сестрж Самодивж—невѣста (нимфа) горска—прѣдстателка юнакомъ и пастухомъ въ българско баснословіе, и съ нейнж помощь убива Помакъ неправеднаго си непріятеля зломисленика и нападника сокола. Разговоръ юнаковъ съ сокола и съ Самодивж, коя му подава пушкж (кое значи силж отъ Бога), то ся красна поетичьска въображенія по духу старого вѣка!

Раненый юнакъ ся изцѣрилъ отъ сестрѫ Самодивѫ, та му подава дългаѫ му пушкѫ и проводила го на Татарскѫ войскѫ, *войскѫ да иоведе, царя да отърве...* Коя ли е тая войска, коя повожда помакъ? То е извѣстно, че не е отишълъ помакъ да отърве българскаго нѣкого си царя, защото кога ся появи имя Помакъ и Помаци тогава вѣкы не сѫществувахѫ български царіе; тукъ ходилъ помакъ на татарскѫ войскѫ, и проводила го на татарскѫ войскѫ, трѣба да ся разумѣе противъ татарскѫ войскѫ, а *войскы да иоведѫ и царя да отървѫ*, трѣба да ся разумѣе—турски войски и турскаго царя. Помакъ былъ пьрво на татарскѫ войскѫ и го стрѣдили и ранили татарскы стрѣлы, то значи, че той е былъ въ противнаѫ на Татары войскѫ, то есть, въ турскаѫ. А когы е было то?—Ето когы.

Илдаръмъ Баязитъ, завладѣтель Българіи, въ едно крьваво сраженіе съ Татары въ лѣто 1402. быдѣ побѣжденъ, конечно и заробенъ отъ Тамерлана, татарскаго хана, близу при граду Ангира (Енгюри днесь) въ Малѫ Азіѫ, кой го затвори въ желѣзнѫ клѣть, къту звѣря, и го томъ умьртви, както и саміи турски историци свидѣтелствувѫть. Види ся отъ таѫ пѣсьнь, че нашъ Помакъ е былъ прѣдводитель на Българскія съюзници войници *помаци* и е съвоювалъ съ Баязита Илдаръма въ това страшно сраженіе, дѣ ся е наранилъ отъ татарскыя стрѣлы (Въ него врѣмя Татари нѣсѫ имали еще пушкы, или твьрдѣ малко.) Послѣ къту ся изцѣрилъ отишълъ пакъ да повѣде войскы и да отьрвѣ царя, то есть, Баязита заробленнаго отъ Тамерлана; извѣстно че въ второе голѣмо всеобщо турско упълченіе противо Татары, послѣ нѣколко годины. Царъ казвѫтъ Българи и до днесь и за турскый Султанъ и зя всякы другы владѣтель, н. п. царь французскы, нѣмецкы и проч. Въ него Турско упълченіе противо Татары были сѫ и Сьрби подъ прѣдводителствомъ нѣкого си Стефо-бей, кои сѫ были такше покорени на Турци съ истая условія както и Българи войници*) днесь потурчени! Сега е пытанье, да ли сѫ были въ него еще время Помаци потурчени, какъ-то гы глѣдаме днѣсь?—нѣ! Въ него врѣмя сѫ были еще Христіани. Понеже Турци отъ веднаѫ не почнахѫ да газѫтъ и тѫпчѫтъ пьрвая да-

*) Помакъ е равно съ рѣчь помагъ—помагачь, множественно помаци; а буква г въ говоримый языкъ ся произноси къту к·

денная условія. То е почнѫло въ по-послѣдная врѣмена, когда Турци завладѣвше и Цариградъ почнѫхѫ да ся водѭтъ отъ съвѣты на лукавія Гърци Фанаріоти, отъ коихъ Турци пріѣхѫ и рашкошность, а най паче извънестественаѫ развращеность содомства.

Въ лѣто 1596. Българскіи войници и помагачи, коихъ е прѣдвождалъ противо Нѣмци и Маджари Михаль-Бей, были сѫ Христіяни. Турци Мохамеданци отстѫпители противъ султановѫ власть еще въ послѣдная врѣмена сѫ имали многы Българы помѣсены въ свое войнство. Пазвантооглу въ Видинъ владѣѭщъ въ лѣто 1806. ималъ е своѭ и збранниѫ конницѫ отъ Българы юнаци съставенѫ. Въ кърджалійское тѣло въ истая врѣмена были сѫ съ Кара-Фейза такожде многи Българы, коимъ прѣдводитель е былъ Инджe-Войвода и чьрны Колю, какъто другадѣ обширно щѣмъ говори за тѣхъ Българи. Нѣкой си Хасанъ-ефенди отъ Разградъ, кой е послѣ Позвантооглу отстѫпилъ противо Султана, ималъ е повечь Българы войници, и за то го нарѣкохѫ Турци, Гяуръ-Хасанъ. Той Гяуръ-Хасанъ уловилъ нѣколко дели-башіи, кои сѫ въ неговѫ область мѫчили народъ и земали *дишъ-хакъ* (платка за зѫбы си що сѫ ѣли!), извадили имъ зѫбы съ клящы и гы проводилъ вьрзаны Султану. Въобще вси отстѫпители Турци, Турски *Дере-бегове,* имали сѫ повѣчь Българи въ военниѫ службѫ. Нъ тіи Българо за несчястіе, нѣсѫ вѣкы имали народное чювство, нито сѫ помыслили за своѭ независимость. Ахъ! ты чьрно невѣжество, каква си врѣмена пропустило и какъвъ вѣкъ си изгубило!

Тако сѫ поминѫли и живѣли съ условіемъ придадени наши праотци. А градове кто сѫ привзѣли Турци съ военно нападеніе разорили сѫ гы почти конечно. Жители мало и голѣмо немилно изклали и заробили! Цьрквы сѫ усквьрнили и прѣобьрнѫли на джаміи! Книгохранителницы изгорили, вся стара зданія съкрушили и въ прахъ и пепель притворили! на многы стары градове и святины нашы нито мѣсто имъ ся познава днѣсь, дѣ сѫ были!!!

Казахмы, че Михаль-Бей е былъ въ лѣто 1591, той е былъ е въ царствованіе Мохамеда трѣтаго, кой е ималъ биткы съ Австрійцы и маджари спорядъ Турскаѫ повѣстность. Послѣдни записки отъ нашы Българы писани доказвѫтъ въ

какво състояніе ся е нахождала Българія въ тѣхъ врѣмена и какво е бѣдна страдала отъ Агарянцы. Чясто же възпомянувѫтъ бой Турковъ съ Маджары. Отъ ржкопись писанѫ на книгѫ и съдрьжажща 152 листове, Трипѣсниць цьрковный, на кого сѫ служили попове и коя ся нахожда днесь въ Котель:

писахь азъ граматикъ драгта заоучихъ книга м-ца ноемвриѫ з. дьнь у петкъ у лѣто тисящ. †зр. (1593) егда ся растири влашка земя при михала войвода и ходи султанъ ахмедъ на маджари †зрд. (1597).

да ся знае егда бѣ зима хубава оу лѣто. †зрм. при цара мурата: (1633).

† писахь попь люцканъ оу лѣто тисящ. †зрм. м-ца марта а. д-нь. тогизи бяше зима хубава велика бѣда по миръ. тогизи отиде селеманъ паша на маджаре. трьновски метрополить деспотъ атанасіе. писахъ отца теодора и мати керапа помяни ги г-ди егда приидеши въ царствие твое: писа иереи лоуцканъ о сѣло нуерянско. оу тою пострадахъ отъ безакони врази турци и греци.

† писахъ граматикъ тодоръ. писа о-ца своего люцкана помени го господи въ царство небесное. †зрмз. (1670).

ѥакъ писахъ азъ попъ драгта. м-ца марта еі днь у субота. да знаетъ се отце и братия како ме паидоха труди и болезнь на старинѣ: годипи имахъ лѣт: (90) при царя мурата: у лѣто †зрдз. (1630) пожени мя г-ди егда приидеши въ царствие свое.

А слѣдная любопитна записка ся нахожда на единъ трѣбникъ посрѣдѣ на едно праздно мѣсто писана.

да ся знаи кьга ходиху благочьстиви христане оу цара агаренскога на лово колико туга колико невола беше тьга и члвци православни

хрисчане погинуху много и азъ грешни ходихъ отъ чрьпи-врьхъ граматинкъ луканъ никола конкинъ радославъ тодоръ торни симонъ оцинь тома і станъ неделчо охни милко іоанъ торълкъ въ лето тисящо †рое. (1668).

Тая записка е любопытна защото ся относи на еднѫ такъвѫ поврѣменность, каква е была на Султанъ Мухамеда 4-го кой ся е нарѣклъ авджи-ловецъ и знаменитихъ министровъ отъ Велесъ (Кюпрюли). Тукъ ся види, че жители отъ село Чьрни-врьхъ ходили на лово у царя агарянскаго, то есть, на ловъ, и погинѫли много. Нъ какъвъ ли е былъ той ловъ да погинѫтъ человѣци? да не бѫде да ся ходили подъ Віенскыя стѣны ведно съ Турцы и даже до Віенѫ достигнѫхѫ да ловѫтъ Нѣмцы? защо то въ неѭ поврѣменность Турци много нападвахѫ на Австріѭ, а Чьрни-врьхъ е село близо до Бѣлковцъ и Ломъ, 12 часа растояніе.

Друга записка, съврѣменна на таѭ, разяснява повѣчь тогдашны събытія. На рѫкописъ евангеліе безъ лѣточисленіемъ писано е слѣдное:

ніса попъ германъ отъ село боучанъ когі беше време нужно и гладъ велікъ по землі и беше нужда отъ гарени по доунавъ караху тумбаси на воіска на лешкая земля та правеху мостъ на дунафъ въ то време беше жито скапо просоно брашно по г. ока а чисто по д. а віно по и. ока лукь чьрвень по д. ималь волъ за †а ф, а биволь †в ф. въ лето †з тисящпо. р. н. п. (1673).

Село Бучанъ е въ Видинское укрѫжіе Тумбасъ, казвутъ Българи за по богатія мѣжду си; нъ какво значи тукъ тая рѣчь?—Тумба человѣци, вмѣто множество человѣци, казвѫтъ нѣгдѣ си. Тумба казвѫтъ и за голѣмъ товаръ свьрзанъ. Тукъ трѣба да разумѣймы множество. „На лѣшкая земля на войскѫ и по Дунавъ правеху мость.“ Тукъ ся разбира, че и на войскѫ ходили Българи и на подводѫ да правѫтъ мость. Лѣшка земля е Полшя,

Турци сѫ минѫли отъ Азіѭ въ Българіѭ вси почти нѣ женени, то есть, безъ семейства, *бекяри*, се войници, и привзѣзше ѫ зѣли сѫ силомъ за жены най хубавыя дѣвици Българкы, и сѫ гы потурчили. За това ся отличявѫтъ на ликъ (въ краскѫ на лице) въ турскѫ Европѭ живѣѭщіи Турци отъ азіятскы Турцы чювствително, защо то сѫ ся исмьстрили (природили). Тіи сѫ усвоили най краснія и разтворенія мѣста по Българіѭ и ся сѫ насѣлили по плодоноснія нейны прѣдѣлы, дѣ гы глѣдамы днѣсь. А бѣдніи Българи ся сѫ стѣснили и насѣлили по каменитія и непроходимыя горы изъ начяло, а послѣ ся распространили по другы по равны и плодоносны мѣста, коихъ ся изначяла были оставили. Повѣчь села, кои ся днесь нахождѫтъ по равнія мѣста, сѫ новы и скорошни. Турци въ пьрво си нашествіе въ Българіѭ не сѫ имали нито сѫ знайли никакъвъ рядъ правленія. Тіи сѫ живѣли какъ то живѣѭтъ днѣсь тѣхни братія въ Азіѭ Юрюци, Кюрдове и другы, отъ коихъ твьрдѣ малко ся разликувѫтъ и сега въ Българіѭ живѣѭще Турци. Тіи сѫ зѣли поводъ отъ Българы и ся наряднли вѫтрешное устройство правленія. Прѣди да кажимъ нѣщо за пьрва имъ урядбѫ правленія, нужда е да кажимы нѣщо за българское тогдашно вѫтрѣшно правленіе.

Вѫтрешное правленіе въобщѣ Българскаго царства, наблизо прѣждѣ крьщеніе имъ, было е слѣдное. Народъ былъ свободенъ да избира царіе въ врѣмя незадоволствія отъ настоящаго царя. Царскый насловъ (титулъ) былъ, царю честитый, или царю Господарю; вси Българи сѫ были свободни; роби не сѫществували между имъ отъ българскы родъ. Въспомянаеми между имъ роби были сѫ плѣнници въ врѣмя рата, коихъ сѫ употрѣбляли Българи да имъ работѭтъ. Това сѫ имали и Спартіяти подъ именемъ *Илоти*—уловени въ бой. Около царя е имало велможи отъ болѣри или отъ богаты, кои сѫ управляли вѫтрѣшны и вънкашны дѣла; тіи сѫ были и царски съвѣтници; царь е былъ самъ военачялникъ и ходилъ е въ главныя биткы; вси Българи сѫ были войници; най високый стѫпень послѣ царя е билъ *Воевода*. Въ врѣмя мира войводи сѫ управяли укрѫжія и области; а малкіи градове и села ся сѫ управляли отъ старѣйшины; бирникъ е бралъ бирь, царское даждіе. Той е носилъ златѫ тоягѫ. Были сѫ и болѣри, или бога-

ти зовими отличаеміи отъ другый народъ по състоянія: пьрвое произходи отъ болѣ быти — болѣръ; а второ отъ Богъ-богатъ, человѣкъ, кой еималъ много богове въ домъ си, то есть, кумири (идоли) въ врѣмя язычьства, а послѣ достигнжло за человѣка, кой еималъ срѣбро, злато и проч. Вси Българи сѫ имали земѭ, коя е была обща, нъ болѣри и богати къту съ повѣчь срѣдства, имали сѫ и по голѣмо пространство, а най паче увеселителни полскп и лѣсовни домове, дѣ сѫ ся занимавали повѣчь въ ловъ. Тіи болѣри не сѫ имали никаквѭ власть да усилѭтъ народъ да имъ работи; тіи не сѫ имали и никакъвъ отличителнъ насловъ (титулъ) благородства: общій насловъ за всякаго Българина е билъ *Ваша милость* безъ изключеніе и за оба пола; жени сѫ звали свои мѫжие *ступаньı*, какъ то и мѫжіе свои жены *ступанкы*.

Българи сѫ имали и граждански закони порядочни одавно еще, нъ обширни подробности еще не сѫ ся открыли. Доказателство крумовое законоустановленіе.

Сказвѫтъ многи историци, особно Суйда*) че великый и славный Крумъ царь българскый прѣдъ кого потрепера Констандиновъ-градъ въ лѣто 814. къту възживи и въздвижи пакъ Атиловаѭ държавѭ подъ имянемъ, Българско царство, и имя Унъ и Аваринъ прѣдстало вѣкы да ся слуша, акы единъ и той родъ сѫще съ Българомъ. Той великый и мѫдрый мѫжъ, като ся размыслялъ философичьскы, то есть, искалъ да узнае отъ каквы причины и пороцы е пропадвала прѣжде та силная и миру ужасная държава и да ся ползува отъ прѣжныя погрѣшкы своихъ прѣдковъ, събралъ четырма отъ най мѫдрыя и най опытныя старцы между народу, кого е той съсрѣдоточилъ подъ еднѫ власть и подъ едно правленіе, и отправилъ имъ слѣдныя въпроси: „На каквы причины трѣба да отдадемы паденіе вашего главатаря и народа?“**) Старци сѫ отговорили: „Пьрва причина е клюка, коя отдалѣчаваше отъ нашъ Хаканъ царь***) вѣрны и праведны съвѣтницы, направи та

*) *Captivos cremis interrogavit: unde putatis vestrum ducem et totam gentem periisse? Suid. voc. abar. et Bulgar.*

**) Крумовъ въпросъ, вашъ главатаръ и народъ е, че Българи подъ имянемъ Авари прѣжде владѣѭхѫ.

***) Хаканъ отъ хакамъ глаголъ, насилвамъ насилникъ, владѣтель, царь, какъ то и старо-елинское Тираносъ прѣжде ся е зѣмало въ добрѫ смысль вмѣсто царь.

падна правителство въ неправедны рѫцы. Послѣ развратность сѫдниковъ, кои бѣхѫ опрѣдѣлени да правосѫдѫтъ народа, къту ся съдружихѫ съ лицемѣрцы и крадливцы. Послѣ изобиліе віна нанеси піянство; Авари изгубихѫ чювство къту си изнѣжихѫ тѣла. Най послѣ лакомство въ търговщинѫ съвръши наше разореніе: Авари станахѫ търговцы, лъжяхѫ единъ другиго, и братъ брата своего унеправдаваше. Такъвъ бѣше, княже, жалостный и плачевный источникъ на нашы бѣды.“

Повѣстность сказва, че Крумъ къту слушалъ тѣйзи причины, и къту провидѣлъ, че ако не поправи тыя работы и негово царство ще пропадни, рѣшилъ и съставилъ законы, коихъ е потвърдилъ народъ къту ся събрали на общенародно засѣданіе. Тіи закони съдрьжавали слѣдныя, отъ колико е намъ съхранила византійска повѣстность. „1. да ся развалѭтъ лозья по сичкѫ Българіѭ; 2. да ся даде всякому просяку обдьржаніе, и ако таковый ся улови пакъ да проси, да го продавѭтъ къту робъ; 3. всякы Българинъ, кой наклопа нѣкого си да ся гужда въ желѣза, до дѣ ся испыта истинѫ; и клюкаръ да губи главѫ, а крадливому да трошѭтъ колѣна.“ Тѣйзи закони историцы назовавѭтъ съ отважность: „Les Institutiones du roi Crumn — законоустановленіе царь Крумово.“ Да ли ще врѣмя откріе нѣкой си памятникъ на нашъ языкъ! За пристѫпленіе, или мятежи било е непрѣменнѫ казнь смьрть. За по малкы виновны работы, а най паче за безчьстны, было прѣписано бой, рѣзанье носове и уши и изгнаніе вънъ отъ отьчьства. За волно и не волно убійство, за убійство творимо въ піянство, за блудство се имало законъ. А най строги закони сѫ были военніи: на пр. въ врѣмя рата, който не е былъ добрѣ приуготвенъ или който е бѣгалъ и не отхождалъ въ сраженія были сѫ смьртіѭ казнени. Граници сѫ были вардени съ толѣмѫ бодрость и строгость; ако по нераданіѭ на стражары бы отбѣгнѫлъ нѣкой си, или свободенъ, или робъ, стражари сѫ были казнени смьртіѭ. Въ сбщѣ за всѣкы видъ пристѫпленія имало порядочни закони писменни, нъ все то изчезло отъ разоренія и проч. Може быти врѣмя да откріе нѣкой си памятникъ. Българи сѫ имали и рудокопи и кузници, дѣ сѫ правили пенязи; най изобилніи и богатіи рудокопи были въ Быстрицѫ близо до Софіѭ града; имали сѫ и самоко-

вы за желѣзо, кои и днесь еще сѫществувѫтъ въ разны мѣста, нъ въ турскы рѫцы.

Въ врѣмя христіянства българское вѫтрѣшно устройство правленія и граждански закони постѫпенно ся измѣнили съобразно сь духу христіянства. Срожденіе съ византійскы дворъ измянило и народный духъ; вмѫкнѫла ся въ Българіѭ заразителнаѭ раскошность и много други рабски работи; тогава ся виждѫтъ села дадени на мънастиры да работѭтъ! Нъ тѣ сѫ были изключени отъ друго даждіе; тогава ся вмѫкнѫли въ прѣславскый дворъ, а най паче въ търновскій, нови титули; отъ тогава почнѫлъ и българскый народъ па пропадва постѫпенно! . . . .

Да дойдимы пакъ на нашъ прѣдмѣтъ за Турцы. Тіи взѣвше поводъ отъ Българы за устроеніе правленія, поставили сѫ въ привзятія градове Турцы управители изпьрво начяло се подъ имянемъ *Воевода*, или даже и отъ самія съ условіемъ покорившіи ся Българи. То имя Воевода съхранило ся е отдаваемое на турскія управители Мохамеданци и даже до послѣдная врѣмена прѣди да ся явѫтъ подъ имянемъ *Аени, Паши, Каймаками* и проч. управители. А въ Търново даже до Тензимата и послѣ еще управитель носѣше имя *Търнова войводаси*, и въ истія султанскы ферманы тако ся пишѣше. Достозамѣчятелно е че и въ самый Цариградъ еше до днесь управитель на Галата носи имя *Галата вайводаси!* А по вся почти градове въ Българіѭ домове управляѭщихъ сами Турци наричѫтъ *Войвода Конаѭ*. Старѣйшини по села Турци сѫ назвали съ истое имя *Коджа-Башіи*, также и Бирници *Каязамалъ*, то есть, тълкували рѣчи буквално и уставили сѫ гы даже до днѣсь да управлѭтъ села завысими отъ укрѫжнія Турцы управители.

Най пьрвая званія на турскы велможы и чиновнцы укрѫжаѭщіи султановъ прѣстолъ изъ начяла были сѫ слѣднія. *Имрихоръ-Агаси* — пьрвый царскый конюжникъ. Нъ то достойнство было и въ Византіискы дворъ Архиппокомосъ и български князи Борисъ и Романъ отведени въ Цариградъ отъ Цимисхія имали тойзи санъ *конярь-кытны*. А въ Манисіинъ лѣтописъ ся въспомянува отъ прѣводчика, комисъ конско попеченіе. *Касаѭ-баши*, заповѣдникъ на мѣсопродавници, кой въ врѣме рата ся е гры-

жилъ за нуждное количьство мѣса за войны. а съврѣменно е испълнявълъ и длъжность военачялника Екмекчи-Баши, заповѣдникъ на хлѣбопродавцы. *Субаши,* заповѣдникъ на водоводители; това имя сѫ носили много время и селскіи управители Турци въ Българіѭ. *Бустанджи-Баши,* кой е вардилъ царскы градины, гдѣ сѫ сѣяли лубеницы и дины за Султана; той е испълнявалъ и длъжность управителя полиціи въ Цариграда, и сѫдилъ е малкы расправы. Нъ тукъ не трѣба да разумѣвамы рядовиѭ полиціѭ, и сега еще въ турско царство не сѫществува такавѫ полиціѭ. Такови сѫ были высокостѫпенніи чинове изъ начяла въ Турціѭ! Сѫдовища сѫ были управляни отъ Шехъ-ул-исляма, отъ кого зависвали и зависвѫтъ даже до днѣсь вси прочіи сѫдници—*Кадіи и Мюхтіи*—законодавци. Тіи сѫдѭтъ по Алкорану, по Абобекировы фетвы, по Аліюви, по Имамъ-Азамовы и проч. а най паче отъ свои си главы, какъ то имъ скимни, или който имъ наддаде, нему отдавѫтъ правдѫ; тѣхни сѫдебни рѣшенія сѫ неразрушими отъ гражданскія управители, сматрѫтъ ся за свящонны и изпълнявѫтъ ся съ строгость отъ изпълнителнаѭ власть. Послѣ ся сѫ явили Еничери, и тѣхьнъ главатаръ е носилъ имя Еничериагаси, кой е ималъ и разны чиновницы, чорбаджіи, одабашіи и проч. А имя Паша. Садиръ-Азамъ. или Везиръ — пьрвый министаръ, и прочіи днѣшны наимянованія чиновниковъ тии сѫ вѣкы послѣдно прѣобразованіе Турковъ.

Турци нѣсѫ имали на свой говоримъ татарскы языкъ писменность и книгы. Тіи сѫ имали и имѫтъ арабскаѭ писменность и книгы имъ сѫ написани на старо-арабскы съвсѣмъ непонятенъ тѣмъ язикъ, отсвѣнъ нѣколко книгы въ послѣдное врѣмя що сѫ писали на турскый языкъ, и то не чисто турскы, нъ помѣсено съ арабскы и персійскы. Отъ таѭ причинѫ голѣма рѣдкость е была въ Турско знаніе писменности, какъ то и даже до днѣсь. Простому Турчину, когда читешъ нѣкоѭ си старѫ книгѫ, или документѫ, или запискѫ той неразбира нищо, то е исто къту когы читѣшъ Българину старо-еврейскы! Тіи невѣжи варвари сѫще и неимѣѭще никакво понятіе отъ статистично и земеописно ученіе, послѣ завоюванія Българіи, описали сѫ таѭ земѭ тогда съвѣмъ тьмно и не достаточно. Тіи за да упознаѭтъ колко земѭ имѫтъ подъ владеніе си из-

проводили сѫ таковы невѣжы описатели, кои ходили отъ село на село, и описвали, колко чяса растоянія има отъ едно мѣсто до друго, само по който пѫть сѫ ишли на длъжинѫ, нѣколко кладенци и рѣкы и пѫтища, кто сѫ срящали, назначили и друго нищо! и то не въобщѣ по всѫ Българіѫ. Имяна на градове и села въ това първо описание уставили сѫ гы какъ то ся сѫ звали по българскы языкъ, а нѣкои си отъ послѣ привели на турскы. Тіи стари записки ся нахождѫтъ днѣсь въ прахъ потѫнѫли и прѣнебрежены въ Цариградъ на Тефтерхане, или Кютюк-хане називаемое зданіе на *Атъ-Мнгданъ*. Въспомянува ся че въ първо начяло турскіи Султани издавали много фермани на българскы языкъ. Извѣстно че такови фермани писани сѫ были отъ потурнаци, кои сѫ стѫпили въ турскѫ службѫ, или турское правителство е было унуждено да има и Българи христіяни за таѫ службѫ. Въ село Градецъ близо до Котель не прѣдъ многы годины живѣяше нѣкой си войнишкы чарибашія Ариф-Ага, кой знаяше твърдѣ добрѣ да пиши българскы, и нѣковъ родъ ся тѣглѣше отъ Бѣлянскія чарибашіи, то есть отъ Михаль-Беювы потомцы, за коихъ выше сказахмы. Онъ прочиташе и тълкуваше и священное благовѣствуваніе и творѣше много добро на христіяны. Турци го сматрахѫ за *бекташія*. Онъ прѣди смьрти си завѣщалъ да го не закопаѫтъ нито въ турскія, нито въ христіянскія гробища; нъ на особно мѣсто.

Господинъ de Lamartin, славный французкый поетъ, написалъ е въ цѣлы свѣзкы многобройны листове съдьржащи историѫ Турціи. Негово остро поетичьско перо и въображеніе родило и измыслило много прѣкрасны и забавны басны и мѣчтайны приказкы за Турцы, кои само на парижкый легкоумны свѣтъ давѫтъ нѣкое си вѣроятно впечятленіе. Нъ господство му има си правдѫ. Султанъ му е подарилъ, въ негово пѫтишествіе въ турско, земѫ притяжаніе, въ знакъ уваженія и благодарности! А за написанаѫ басно-историѫ може да е получилъ и орденъ отъ Султана, и Богъ-зна колко сребро и злато е добылъ. Тая история е критикувана отъ Германскія учены, кои ѫ сматрѫтъ зе неважнѫ и лажовнѫ.

Гдѣ сѫ изгубили народность
Милѫ же вѣрѫ нашѫ прадѣднѫ
Тѫжѫтъ в' християнск' иго с' покорность
Нѣмѫтъ з' освобожденія надѣждѫ! (30)

(30) Въ врѣмя турскаго нападенія въ Българіѭ, Българи изгубивше по голѣмаѭ чясть, а най паче прѣстолнія си градове, многи же не търпѣѫще да пропаднѫтъ подъ турскому игу прибѣгвали сѫ въ Влашко, Богданско и въ Бессарабіѭ, тогда българскы княжества; и за по обезпечимость и безопасность бѣгали сѫ еще по далѣчь въ севѣрнѫ Руссіѭ, гдѣ ся сѫ приселяли и врѣмянемъ изгубивше матерный язикъ, и народное чувство сливали ся сѫ въ Власи, Молдованы и въ Руссы! Попреданіе ся приказва въ Българіѭ, че въ него несчясоно врѣмя едно само отдѣлѣніе отъ 500 тисяща домородства прѣминѫло Дунавъ и разсѣяло ся по вышерѣчны мѣста, а най паче въ пространнаѭ Руссіѭ. Отъ Македонскѫ же Българіѭ нѣкіи прибѣгнѫли и даже до чернаѭ Горѫ, а другіи и въ самаѭ западнѫ Европѫ отишли. Въ Морѫ и въ седемъ Іонійски острове, гдѣ еще ся въспомянувѫтъ стары българскы домородства, какъ то Конте Вулгарисъ и проч. Въ разны же други по послѣдны врѣмена многобройна домородства минували и бѣгали бѣдни отъ свое мило отьчьство! А най паче въ послѣдныя годины въ врѣмя рата знамяниты числа отъ бѣжанцы въ врѣмя руссіискія походы съ Турціѭ отхождали сѫ ведно съ руссіискія полкове, и населвали сѫ тамошныя пустины. Въ лѣто 1812, 1828 число на прѣселцы Българи въ Влашко, Богданско и Бассарабіѭ, може де прѣвъсходи вышереченное прибѣгнѫлое число въ пьрвое облажденіе Турковъ Българіи! Въ послѣдный еще Севастополскы бой въ лѣто 1854. вси почти окрѫстни села Дростола отидохѫ и прибѣгнѫхѫ пакъ ведно съ Русси въ Бессарабіѭ; нъ тіи наскоро ся пакъ завьрнахѫ въ свое отьчьство.

На много мѣста по Българіѭ ся вижджтъ и до днѣсь селища упустѣли отъ тѣхъ врѣмена, и остатніи разсыпи тѫжно сочѫтъ да ся нѣкогда отъ человѣци обитавани! Близо до Разградъ ся вижда цѣлъ градъ, Арбанашко село називаемо, по турскы Арнаутъ-кюю, кое Русси изгорихѫ въ 1812. лѣто своего

похода, унуждени да ся вьрнѫтъ назадѣ, и другы много села и градове българскы запалихѫ въ него врѣмя Казаци и отвлѣкохѫ жителѝ!

Въ Австріѭ, въ Банатъ, има села отъ самія Българы населены, а най паче около Темишвара. Тіи сѫ изгубили своѭ прадѣднѫ вѣрѫ, а съ томъ и своѭ милѫ народность! Языкъ говорѭтъ българскій, и имяна порѣкли отъ турско врѣмя еще съхранили сѫ, къту Узуноглу, Караникологлу, Карастояноглу и проч. Турскый разорителный мечь разгонилъ и разпрьснѫлъ е на всякадѣ множьство бѣднихъ Българъ, кои прибѣгше при другы народы слѣли ся сѫ въ тѣхъ, и изгубили си народность! Многы такива домородства сѫ въ Сърбское княжьство, дѣ и днѣсь еше каждый день прибѣгвѫтъ. Въ Сремъ и въ срьбско названо Войводство въ Австріѭ по пьрвыя тьрговскы кѫщи сѫ родомъ Българи. Нъ тіи сѫ вѣки заборавили свое народопоколеніе и прилѣпили сѫ при другы народы, а най паче при Гърцы. Такови нѣколко домородства сѫществувѫтъ въ Пещѭ (Будимъ) богаты тьрговци, повѣчъ отъ Сищовъ прѣселяни, нъ тіи казвѫтъ че сѫ Гърци или Сърби! Въ Новый Садъ также има нѣколко семейства, кои сѫ казвѫтъ Гърци, нъ грьцкы ни рѣчь не знаѭтъ. Тіи сѫ повѣчь отъ Българіѭ минѫли въ разны врѣмена съ нѣколцина Гърци, съ коихъ къту ся помѣсили погьрчили ся! Въ Темишваръ има грьцка цьрква и читалище, нъ душя Грькъ нѣма. Вси обдьржащіи сіе заведеніе сѫ Българи, на еднѫ плочѫ мраморнѫ видѣхъ слѣдный надписъ:— Състави Златко родолюбецъ Елянинъ (Грькъ) отъ Габрово. Чюдно нѣщо Златко имя и отъ Габрово да бѫди Елянинъ-Грькъ!!!

Въ лѣто 1690. когда патріархъ Арсеніи Чьрнювичь е приминѫлъ въ Аустріѭ съ толико множество народъ срьбскіи знамянита чясть отъ того народа сѫ были и Българи, и за това днѣшній Карловецкій Патріархъ носи еще насловіе „Патріархъ всѣмъ Сърбомъ, Българомъ и Влахомъ.“ Българомъ тукъ значи надъ Българы, кои ся сѫ приселили въ Аустріѭ въ врѣмя патріарха Арсенія Чьрновича, и въ разны другы врѣмена, и кои сѫ остали въ православнѫ вѣрѫ. Мы знаймы добрѣ отъ исторіѭ, че сърбскы патріархъ никогы не е былъ припознатъ отъ Българы, нито е владалъ надъ Българы. Тіи

сѫ имали своего патріарха въ Търново и Охридѫ не само даже до паденія, нъ и послѣ паденія българскаго царства за много еще годины какъ то е доказано. Исто и насловъ „Влахомъ“ значи че надъ православны Власи живѣѫще въ Аустріѫ и то въ Сърбское въ послѣдная врѣмена названо Войводство. Понеже никогы влашко свящество не е завысвало отъ сърбское; нъ всегда отъ Българское, какъ то и крьщеніе и святое писаніе сѫ пріѣли отъ Българы и исполняла ся е божественна служба на българскы до намѣстеніе влашкое княжество отъ Фанаріота Гърцы. По всякѫ църквѫ и мънастырь въ Влашко и Богданско, еще и до днѣсь ся пастрѫтъ старобългарскы църковны книгы, хотя и да чѣтѫть сега на приведенныя влашкы. Сърбская въ Ипекъ патріаршія была уничтожена нѣколко годины прѣди българскаѫ, коя Фанаріоти уничтожихѫ чрѣзъ турскаѫ власть. Слѣдная записка, коя ся находи на еднѫ рѫкопись Евангеліе найдено въ Видинъ показва еще нѣщо за неѫ:

Сущу намъ отъ земле діоклітіанскія въ странахъ македонскихъ отъ града медуна отъ провінци какардскои отъ суду же и сербскіи цареи произишли пришедшу намъ въ градъ видинъ и пребившу ми въ митрополи видинскои 14 дни при господину епіскопу ресавкому и сервинскому киръ герасиму съ всякою честію причеканъ и оудоволенъ да ему дасть хрістосъ богъ въ небѣ и земли радость и приложитъ къ летомъ несторіевимъ подъ летомъ господнѣмъ а ф з г. (1763) анрилія 17. собственною рукою.

григорій дрехаловичь отъ кастріотъ архимандритъ патріаршескии.

Колко за староврѣмянныя оныя прѣселенія, тіи наши сѫбратія Българи могѫтъ быти управдани; понеже тогдашный вѣкъ потъмненъ отъ религіозно суевѣріе силнихъ, на силѫ гы е накаралъ да промѣнѫтъ своѫ прадѣднѫ вѣрѫ и съ томъ да из-

губѣтъ и народное чювство! Нъ въ послѣдны врѣмяна прѣселившіи ся въ Влашко и Богданско, гдѣ не е было таково насиліе за промѣненіе на свои вѣрѫ, и имѣѫще чясты сношенія съ свои въ Българіѫ оставше събратія и сродницы, а най паче напрѣдовавше въ търговщинѫ, и въ прилично образованіе, и могѫще да помогнѫтъ свое бѣдно отьчьство, къково оправданіе могѫтъ има тіи наши братія Българи, да ся влашѣтъ и молдованѫтъ, и да прѣзиржтъ свои народность? Еда имя Влахъ и Молдованъ е по славно отъ имя Българинъ? Еда не е доказано, че Влашко и Богданско сѫ были Българскы княжества даже до конца седамнадесятаго вѣка и послѣ еще?..... Римогрьци въ турско завладѣніе истая сѫдбина е усѫдила да ся разсѣѫтъ и тіи по разны странны мѣста; тіи обаче на всякъдѣ почти сѫ увардили свои народность и на многа мѣста въ Аустріѫ и другадѣ, малъкъ съвсѣмъ брой отъ таковы прѣселцы, толико пазѫтъ свои народность, що-то имѫтъ устроени црьквы, училища и читалища, гдѣ ся храни матерный имъ языкъ. На многы же мѣста, хотя и да ся сѫ сродили съ другы народы и ся вѣкы изродили, изгубивше свой матерный языкъ съвсѣмъ, обаче дьржѫтъ еще съставения общества отъ свои праотцы, и почитѫть за священно това народности спасительно срѣдство!

Въ Букурещъ три части жители сѫ българи повлашени; токожде и по вся градове влашкы и богданскы; вси знамянити търговци, притяжатели, и арендаши (закупници на села) поголѣмая чясть сѫ Българи; многи отъ тѣхъ еще говорѫтъ матерны си българскы языкъ; нъ отсвѣнъ въ Галаць, да ли сѫ помыслилы на друго мѣсто да установѫтъ училище или цьрквѫ, или читалище, да ся обучявѫтъ на свой матерны си языкъ? —Плоещъ почти все Българи обитавѫтъ отъ Сливенъ прѣселцы, нъ и сами тѣхни священници чѣтѫтъ и пишѫтъ на грьцкый языкъ безъ да разбиржтъ рѣчь кьту папагали! Отъ колико ми е познато тамо рядко Българинъ да пиши съ българскы буквы българскы языкъ! Кой имъ е припятствувалъ на тыя нашы събратія Българы да устроѫтъ общеполезны народны заведенія въ Влашко и Богданско? кой гы е забранилъ, или кой ще гы забрани? .... Тіи имѫтъ всякое срѣдство за това святое дѣло. Многи сѫ стѫпили въ службы, и добили сѫ

всякое уваженіе, и всякаѫ равноправность. А и такова заведенія никакъ не сѫ противни на влашкое и богданское правителство. Когда и самая Аустріѭ допуща и плаща еще то на многы народы живѣѭще въ нейнѫ дьржавѫ, и подъ нейны законы, то за Власи и Молдованы нито рѣчь остава да проговорѭть.

Спаситьлно дѣло бы было за Българіѭ поне отъ сега да почнѫть да мыслѭть и да дѣйствувѫтъ за свое народно образованіе. Тіи наши събратія нови прѣселци, догдѣ еще нѣ сѫ изгубили матерный си языкъ въ Влашко и Богданско, кое съединено сега съ Бассарабіѭ знаменита чясть отъ Българы съдьржава. Тіи имѣѭще всякое срѣдство а най паче свободѫ за образованіе и изученія, скоро могѫтъ устрои цвѣтѫща училища, дѣ да ся прѣдава българскый языкъ, и всяко друго за Българы полезно ученіе, и гдѣ акы въ съсѣдна и ближна мѣста, лѣсно щѫтъ прихожда отъ Българіѭ многи млади любители ученія и просвященія. Истый начинъ сѫ употрѣбили Гърци прѣди да добіѭтъ своѭ незавысимость, несравнимо по малочислени отъ Българы сѫще, и тѣхное ново просвѣщеніе въ странны мѣста ся е възродило изпьрво, и желаемый плодъ роду си принесло. Дай Боже! да и наши Българы послѣдувѫть тѣхный примѣръ на това.

Насрѣдь стояше дебела клада,
Многи в' неѭ заклящени бѣхѫ,
В' нози затекли мѣсо имъ пада
Страшно отъ болѣсть бѣдни пищѣхѫ (31)

(31) Все що е казано за турскыя тьмници и за разны безчеловѣчны мѫкы, кто употрѣбляѭтъ Турци надъ бѣднія Българы истина е. Тіи за всякаѫ винѫ въ еднѫ само тьмницѫ запирѭть людіе, и тя е едно тьмно и влажно подземіе, гдѣ ся вижда трупъ отъ словесна божія създанія, страшни и отчаяни гласове и охканія отъ мѫкы издаѭщъ! Тамо сѫ затворени все равно людіе за кражбѫ, за убійства, за дългъ, за малкы сваждданія, или за каквѫ и да е малкѫ и невиннѫ причинѫ! Стари, млади, Българи, Турци, Чифути, Армянци, Араши Цыганы, да-

же и неврьстна десятогодишна дѣца, се на едно мѣсто гы трупѫтъ, въ еднѫ и истаѭ подземна стаѭ, коя стои затворена и денѣмъ и нощѣмъ, и твьрдѣ рядко е той подземный пѫкълъ да има еднѫ малкѫ дупкѫ, отъ гдѣ да прониква денѣмъ сълнечнѫ малкѫ свѣтлинѫ! Отъ неѭ дупкѫ ся вижда да изходи сгѫстенъ и умьрсенъ отровенъ въздухъ, къту вряла пара, коя отъ сълнечнѫ свѣтлость ся свѣтка! Турски тьмници сѫ пѫлни повѣчь отъ неповинны Христіяны и никаквѫ прѣхранѫ не имъ дава Турское правителство! Ако имѫтъ бѣдніи срѣдство купувѫтъ си само сухъ хлѣбецъ и живѣѭтъ; ако ли нѣ, гладувѫтъ додѣ умрѫтъ и ся скапѭтъ тамо! Милостиви Христіяни приносѭтъ бѣднимъ по нѣкогда нѣщичко и то ако имъ ся допусти! Тамо кого чьрная сѫдба увлѣче, рядко излиза живъ, и ако по случая ся освободи не живѣе много на свѣтъ. Сѫдъ и прѣсѫдъ тамо нѣма. Изваждѫтъ гы само кога щѫтъ гы погуби, или освободи. Наша рѣчь ся относи повѣчь прѣди Тьнзимата какво е было: нъ и сега твьрдѣ малко разлика имѫтъ Турци на свои урядбы правленія. Нека ся никой не лѫжи отъ оно що ся Европейцы писали за Турціѭ. Ті отъ врѣмя Тьнзимата почнѫхѫ, да ся скитѫтъ по Българіѭ, и то мимоходно и незнаѭще нито Турскій языкъ, нито Българскій, а прѣждѣ Тьнзимата несмѣяхѫ нито да проникнѫтъ. Азъ сьмь запомнилъ въ Цариградъ прѣди 20 годины, кога минѣше нѣкой си Европѣецъ съ высокѫ шапкѫ, отъ Перѫ на срящѫ въ Турскы отдѣленія (махали) и самія цариградски кучета, кто съ изобиліе лѣжѫтъ по цариградски улицы, втурвахѫ ся и лаѭхѫ того тѣмъ непозната госта; а на другія народы турски нищо не струвахѫ, ако и да гы настѫпвахѫ лѣжаще; и саміи турски пси не бѣхѫ научени да тьрпѭтъ прѣди 20 годины днѣшны турски пріятелы и съѭзници!

Свадба султанска бѣше станала,
Бльгарска милостива дѣсница
Время пріятно бѣ сполучила
Бѣдны д' избави нас' отъ тьмницѫ.

Толко е было тѣмъ допустено
Само невръстни да имъ ся дадѫтъ,
Тяшко и съкпо златъмъ купено
Други же бѣдни тамо да умрѫтъ (32)

(32 Въ врѣмя въздвиженія на прѣстола новаго Султана, или на нѣкоѭ си султанскѫ свадбѫ и порожденіе на царче, было е обичай по нѣкогашъ да отпущатъ затворенныя; нъ нѣ Българы! Тая милость ся е простирала само на мохамеданцы убійцы, крьвопійцы, кои сѫ случвахѫ затворени и то пакъ за убійство нѣкого си Мохамеданца; за гяуринъ, то нито гы дьржахѫ повѣчь отъ нѣколко дны! Милостиви Българи ползовали ся сѫ отъ такова врѣмяна и откуповали сѫ съ доволно злато и сребро нѣколко затворени, и то млады и невръстны кои сѫ невинно были затворени!

Ключове тяшки дрьннахѫ тѫтно
Вратенъ с' облонъ силом' отвори
Кървавъ показа ся паличъ страшно
С' сыпкавъ продранъ глас' он' изговори: (33)

Млади невръстни вси да изидѫтъ
Свободни вѣк' изъ тьмнѫ тьмницѫ
Бога за Турскы царь да молѭтъ
Силнѫ да м' укрѣплява дѣсницѫ!

(33) Турци даже до прѣды Тънзимата сѫ имали на всякый градъ по едного паличнника (джелатина). Той обычно е быль Цыганинъ или Турчинъ. Той истый былъ е и тьмничяръ, то есть, на неговѫ рѫкѫ е было прѣдадено бѣсовско ѭзилилище. Той е отварялъ и затварялъ и извлачялъ е отъ тьмницѫ прѣды тры дны уже умьршая тѣлеса, и запращали сѫ гы на гнойща отъ гдѣ боголюбивы христіяны нощѣмъ отай сѫ гы зѣмали и сѫ гы погрѣбвали! а многы сѫ погрѣбвали

гаргы и пси. Той е бѣсилъ и клалъ, или на коль забивалъ, или на желѣзны кукы укачвалъ усѫденнія на смьрть, кое всякый дьнь ся случвало; понеже тогдашная усѫдба е была тѫрдѣ кратка и лесна за христіяны. Безъ никакво изпытванье, безъ никаква доказателства, само съ лъжовно-свидѣтелство едного турскаго сегменина (пандура), или чиновника, или общѣ коего и да е турчина и турскаго Цыганина, изрѣквалъ е абіе управитель, и безъ да види многажды обвиняемаго: „Асѫнъ“ или „Кесинъ Гяуру!“ то есть, убѣсете, или заколѣте невѣрника! и то абіе ся е изврьшвало. Послѣ кадія е писалъ лъжливый илямъ (сентенца), и казвалъ е какъ то му е дохождало на умъ. И то кой имъ е придирвалъ илямы! Лъжа е на Турцы природна, а най паче на тѣхны сѫдницы Кадіи; за то и постанѫла е Българска пословица: Турчинъ безъ лъжа не быва, и калугеръ безъ гозбѫ и притворность!“

Той крьвникъ паличникъ извождаше невинныѫ жьртвѫ отъ тьмницѫ, человѣка свѣзана съ рѫцы наопакы и развождаше го въ тържище прѣдъ христіянскы лавкы (продавницы), силяше го удрящъ да клѣкни тамо, и почваше съ широкъ остръ ножъ, кого зъвѣхѫ *палюшъ*, отъ камъ врата да го удри и кълца, безъ да му отсѣква главѫ изведнаждъ! Бѣдный ѫзникъ пищѣше и выкаше страшно и жалостно отъ болѣсти! многи умирахѫ еще въ пьрвое клѣкванье отъ страха. Послѣ къту му отсѣчеше главѫ, носѣше ѭ крьвникъ отъ лавкѫ на лавкѫ и полагаше ѭ прѣдъ христіяны, и зѣмаше силомъ *Канъ-парасѫ* заплатѫ за крьвь! Тако обикаляше все тържище и глобеше бѣдны Христіяны! А когда имаше да обѣси нѣкого си, водѣше го пакъ отъ лавкѫ на лавкѫ и искаше да го обѣси отъ облона (кюпенкъ) на христіянскыя продавницы, Христіяни му ся моляхѫ и плащахѫ му знамянито количьство да го не бѣси тамо. На колъ обычно набивахѫ людіе на крьстопѫть вънъ отъ града. Свалвахѫ го доло лѣгнѫтъ на странѫ и отъ задѣ му чюкахѫ и набивахѫ изостренъ колъ, кой проминуваше прѣзъ грьбнака му. Послѣ го изправяхѫ и забивахѫ го на земѭ. Бѣдный натъкнѫтъ на колъ живѣяше по нѣкогашь и по цѣлѫ недѣлѭ, ако ся неслучаше, да му се не докачи дробъ отъ вѫтрѣ. Забренено бѣше срого никой да му не дадѣ водицѫ, за коѭ бѣдный пищящъ ся моляше! На желѣзны кукы закачяхѫ съ слѣдный

начинъ. На четыры забиты сухы приковани бѣхѫ отъ горѣ гриды на близо, по кои имаше набиты изострены желѣзны кукы (ченгели). Отъ еднѫ странѫ съ стълбѫ възкачяхѫ осжденнаго и бутвахѫ го гола на тѣхъ кукы! Ако ся случеше да ся закачи отъ слабы мѣста, скоро умираше; ако ли ся закачѣше на здраво и дебѣло мѣсто на снагѫ си, пищѣше и онъ по нѣколко дны тамо живъ!

Такови сѫ были прѣди 20 годины Г. Де Ламартиновіи Турци, кои и сега твьрдѣ малкѫ разликѫ имѫтъ отъ тогава. Нека Господство му упражнява свое поетичьско перо, за да гы прѣдстави Европейскому міру *человѣколюбивѫ народъ!* Само кой не гы познава отблизо, той може за врѣмя да повѣрва Господину Де Ламартину.

Нѣмаше книгы тогда в' Българско,
Учяхѫ писмо трудно с' мѫчность.
Причина бѣ священство грьчско,
Книжнина бѣ в' голѣм' ускѫдность!

Българскы книгы то изгорило!
Попове наши грьцкы чьтяхѫ
Грьцко тьмнило бѣ повеляло
Българи бѣдн' отъ нуждѫ тьрпѣхѫ!

Чьрти и сег' еще ся вижджтъ
Бльгари многи и в' сіе время
С' грьцка слова български пишѫтъ
Гнусна остатка в' нашее племя! (34)

(34) Римогрьцкое священство, лукавіи Фанаріоти, какъ то доказахмы въ 25 замѣчаніе, послѣ падения Цариграда, прилѣпихѫ ся при Турцы, и почнѫхѫ да дѣйствувѫтъ противъ Българское незавысимо наше священство, да го уборьть, и подвластно себѣ подчинѫтъ, Имянно жо познатъ Българскій озлобигель е былъ проклятый Самуилъ, кои въ лѣто 1764. до-

бившъ ся до патріаршеское сѣдалище чрѣзъ своя сродницы потурнацы, кои сѫ были въ турскѫ службѫ, извърши това злобное дѣло! Той убори Българскаѩ Патріаршіѩ въ Охридѫ, и Охридское Архіепископство намѣсти Фанаріотъ Митрополита, и по вся прочеи българскіи Епархіи наряды Гърцы Митрополиты и Епископы. Него Самуила въ Патріаршескы Фонаріотскы такове хвалѭтъ Гърцы. че распространилъ Фанаріотизмъ много по Българіѩ! Тѣхна Фанаріотска цѣль е была да притопѭтъ Българы въ Гърцы, или да гы дърѫтъ въ всягдашно духовно робство и да гы доѭтъ и подстригвѭтъ къту овцы! Тіи врагове пьрво изгорихѫ вся цьрковныя старобългарскы рѫкописи, ведно съ коихъ и всякѫ другѫ старѫ нашѫ драгоцѣнность въ вѣчно незнайнство погружихѫ! Второ съставихѫ по всякый градъ и знаменито село *Метохы*, гдѣ ся испроводихѫ отъ Атонскаѩ Горѫ по единъ и выше чърны Гърци калугеры, да надзирѭтъ къту татове всяко българско движеніе, да горѭть непрестанно Българскы книгы и да силѭтъ Българы да говорѭтъ Грьцкы! Ето какъ саміи грьцкіи списатели и историцы свидѣгелствувѭтъ това тѣхно съзаклятіе, съврѣменно же показвѭтъ намъ що ся мыслили и саміи имъ учени прѣди еще освобожденія Грьціи.

Атанасъ отъ Стагирѫ професоръ Елинскаго языка въ кесарскаѩ Віенскаѩ Академіѩ, въ лѣто 1819 издалъ е въ него врѣмя книгѫ или Исторіѩ подъ насловъ „Ипиротика“ въ Бечъ. Онъ въ странѫ 352 на таѩ книгѫ дума:

„Въ Источное крайморіе Македоніи, гдѣ е было мѣсто названо Халкидики, назвавѭтъ ся еще малки градове и села, горы и другы таковы съ Българскы имяна: Изворъ, Станъ, Ново-Село и проч. Съхранили ся сѫ и нѣколко рѣчи, и пѣсни на Елинскы (просто-грьцкы) языкъ съдържаѫщи имяна Българъ; нахождатъ ся и имяна дрѣвнихъ жителѣхъ Българъ. Обаче душа Българину сега не сѫществуе тамо, какъто ся нахождѭтъ около Солунъ и другадѣ, ннто дрѣгый народъ, нито языкъ, отсвѣнъ нѣколко латинскы, маникія (рѫкави), колѭгасъ (другари) и други. Отъ того убо вижда ся да сѫ были и тамо Българи обитатели, нъ поеллинили сѫ (погрьчили ся), унуждени най паче отъ цьрквѫ (патріаршія) и отъ тамошныя законы; понеже нѣ сѫ имали нито священницы нито чьрковны

книгы на свой си языкъ (защото имъ уборихѫ священство Гръцы а книгы имъ изгорихѫ!) а закони народни (църковни) извършаѭтъ ся тамо съ голѣмѫ дързость и свободѫ; а най паче защо-то е святая гора близо (чьрна и проклята за Българскѫ книжнинѫ и народность!) и нѣ сѫ ся отдалѣчали никогы нито ся отдалѣчавѭтъ отъ тамо църковніи отци (ненаситніи слѣпци и просяци!) духовници и учители Христіянства.“

Ето какъ самъ изповѣда Гъркъ, какъ сѫ трѣбили Българскаѭ природность *Великая църква* съ все свое враговско чьрно сънмище, а найпаче чрѣзъ нехрани-майковцы святогорскія бѣломорскы просяцы калугеры! Не е нужда мы да доказвамы више о тому. Такъ исто и съ по голѣмѫ безстыдность пиши и познатый еллинистъ Неофитъ Дука, въ свои си изданія, учи Гърцы, какъ да уничтожаѭтъ славянское племя и языкъ; кой е любопытенъ нѣка чьтѣ негово прѣдисловіе на изданіе му Димостена. Когда прѣди освобожденіе Гърціи, тѣхни тогдашни учени сѫ мыслили тако противъ Българъ, какъ то ся види да е мыслилъ академійскій професоръ Атанасъ одъ Стагира, то ся разбира лесно днѣшни свободни Гърцы, колко по вѣчь сѧ трудѭтъ да распространѭтъ Еллинизмъ, и нѣ имѣѭще гдѣ другадѣ, защо то гы вси народи намрьзихѫ и изтирихѫ, налѣгнѫли сѫ на Българы ползуѭще ся одъ тѣхно невѣжество! Нъ дали нѣще угрѣе и наше просвященія слънце да разгони странная сія явленія помрьчненія въ нашъ Българскіи зрѣнникъ!

Мы глѣдамы днѣсь еще въ цѣлѫ Македоніѭ да обитаѭтъ се Българи, такожде въ Ипиръ, Тессаліѭ, многи отъ пьрваѭ врѣмена нахождѭтъ ся обитаѭще. Колико за Тракіѭ, тамо вѣкы римогрьцкое число е съвсѣмъ малко, и то само наблизо около Цариграда въ нѣколко селца, и въ бѣломорскы крайбрѣжія отъ Цариграда до Солунъ нахождѭтъ ся градове, гдѣ ся говори римогрьцкый язикъ; нъ и въ тыя градове знамянита чясть отъ жители сѫ Българы. Тіи градове сѫ: Силиврія, Ираклія (Ерегли), Ганосъ, Авраха, Калиполисъ, и други до Дарданелѭ (Елиспондъ), а отъ вънъ Дарданелѭ; Кардія, Еносъ и Кишанъ (гдѣ ся влива Марицѫ рѣкѫ въ бѣло море), Макри, Маронія и проч. даже до Солуна весма малонаселени градове сѫ; а окрьстна тьхна сухоземна села сѫ почти вси чисти и

непомѣсени Българи. Въ Морѣѫ отъ стара врѣмена нахождаемїи Българи отдавно вѣкы сѫ изгубили матерный си языкъ и съ томъ и народность. Само имяна на нѣколко села, горы, рѣкы и мѣста съхрапили Българско названіе, и то повѣчь изкрывено на гърцкы. Колко за тѣхъ нѣкогда бывшихъ Българъ, мы нѣмамы що да кажемы, нъ за вышепомянатыя, кои сѫ отдалѣчени отъ срѣдоточія Българіи, и обиколени отъ непріятелы нашыя народности Гърцы, дали неще гы изнароди Гърцкое-лукаво свящепство и новая пропаганта Еллиннизма, ако ся мы несъбудимы?..,. А то наше събужденіе състои, да ся потрудимы въ развитіе на нашѫ книжевность; да распространимы народны Българскы политичны и любословны вѣстницы и проч. Тогда всякый Българинъ кѣту чюе сладкый народенъ гласъ, абіе ще ся обърни, камъ милаѫ своѫ майкѫ Българіѫ. Мы имамы живъ примѣръ на това. Прѣди 20 годины, колко Българы крієѫхѫ своѫ народность! нъ щомъ ся възроди малко и наша книжнина и почнѫхѫ и нашы млады Българы да ся учѫтъ въ просвѣщеннѫ Европѫ, абіе ся и народны духъ възживѣ и многи потаени прѣжде Българи съ радостный гласъ ся убадихѫ. Българская народна въ Цариградъ църквѫ съ вся свои ограничности много подѣйствува за развитія Българскыя народности, и многи изгубени отъ народность Българы въ покаяніе докара! Просвященіе млади Българи, просвященіе на всякаѫ добринѫ и благополучіе е коренъ! а невѣжество на всякѫ злинѫ и на всякое злополучіе е изворъ!

Глоты и збирщины от' кръвницы
Явно отъ града в' градъ сѫ ходили,
Клали християни бѣдни клѣтницы
Села градища нарядъ горили;

Даже отъ Азіѫ нападали
Съмища отъ Минафи Дѣліи,
Наше отьчеств' упостошили
Акы ядовны усойкы зміи!

В' него же время злобно с' явило
Кърджалійско диво сънмище
Згань от' злодѣйско плянило
Страшно е было то бѣсовище! (35)

(35) Турское царство послѣ рата съ Французы въ Египетъ въ лѣто 1794 въ врѣмя Султанъ Селима, наслѣдника Абдулхамита, почна да мысли и то за прѣобразованія своего правленія и тогава почна и негово разчлененіе и пропасть. Турскій народъ въобщѣ неученъ и тогда какъ то и днѣсь, и привзѣтъ отъ най безчювственное суевѣріе и пустовѣріе, сматраше тыя мысли за прыобразованія най безбожны, и упълчивши ся противъ тыя ремоформаторы, бижше и давѣше даже и истія си цары Турскы Султаны. Най голѣмо подкрѣпленіе и защита найдѣ бѣснуещый отъ фанатизма народъ въ яничьрское страшно тѣло, згань отъ разны злодѣйцы Турцы. Отъ Селимовое врѣмя турскій народъ ся раздѣли на двѣ противны страны, на прѣобразователы и на старовѣрцы; нъ пьрвіи бѣхѫ твьрдѣ малко и слаби да извьршѫть таково важно дѣло, хотя и да имаха и самаго Султана на своѭ странѫ. Войнство турское, кое ся състояше тогда отъ самыя яничары, бѣше ведно съ народа. По Българіѭ еще нѣмаше *Пашы* по него врѣмя, нито управители отъ Цариграда послани, нъ владѣяхѫ помѣстніи Турцы подъ имянемъ *Аяни, Спахіи, Субаши* и *Чарибашіи*. Тіи незадоволни отъ Султана и отъ неговы съмысленницы новы прѣобразователи отстѫпихѫ на всякадѣ и освоихѫ всякый укрѫжіе и область, никакъ не припознаѭхѫ Султановѫ власть. Тіи ся назвахѫ *Дере-беюве*. Най знамениты отъ тѣхъ бѣхѫ Мустафа Байрактарь отъ село Терсиникъ по турскы. а по Българскы Тръстеникъ близо до Руссе (Русчукъ), кой владѣ руссенское укрѫжіе. Учрьдивъ своѭ власть въ Руссе, и къту подчини себѣ сичкы другы окрѫжны Дере-беюве отстѫпницы, подигнася и отидѣ въ Цариградъ съ разны войскы отъ Българіѭ, мѣжду коимъ сѫ были и Българи, *Кабадаи* зовими, и свали отъ прѣстола Султанъ Мустафа наслѣдника Селимова, кого яничари удавихѫ. Той Мустафа Байрактарь стана Великый Везыръ въ Цариградъ, нъ и него послѣ изгорихѫ жива яничари тамъ,

защо то ся бѣ съединилъ съ Султана и търсяше способъ да гы изчисти. Вторый бѣше страшный отстѫпникъ Пазвантоогду въ Видинъ, кой разби многобройнѫ султанскѫ войскѫ при Видинъ, и установившъ своѭ власть въ Видинъ, направи и пенязи *Пазванче-та* зовими (сфанци въ нѣмскыя кузницы изкованы); негово войнство, а най паче конница му, было съставено отъ Българы ускоцы, мѣжду коимъ е былъ и храбрый хайдутъ Велко. Трѣтый бѣше Мехмедъ Али-паша отъ Кавала, кой усвои Египетъ (Мъсѫръ) и четвьртый Тепеделенъ Али паша въ Янина. Тіи поглавни четырма Дере-беюве, имя паша мечомъ добихѫ, и голѣмѫ ранѫ зададохѫ турскому царству. Султанъ отъ нуждѫ гы припозна за пашы. А особно и всякый, Аянинъ и татарски ханъ постана въ свое окрѫжіе и село независимъ владѣтель. Въ него врѣмя ся яви въ Българіѭ Кърджаліиское страшно тѣло. Тіи Кърджаліи ся явихѫ пьрвый пѫть въ *Хаскюю,* близо до Узунджова, въ Драма и окрьстная села. И днесь еще тамошніи Турци назвавѫтъ ся отъ Българы Кърджаліи, и Дааліи, кои ся скитѫтъ по Българіѭ и продавѫтъ памукъ, платно и духанъ; а нѣ какъ то казва Г. Ciprient Robert, че ся назвали отъ Кърчь и Бърза села въ Стара-Планинѫ, кои были дадени ушъ Юмеру Пазвану, че изгонилъ Аустріискыя войскы отъ Сърбіѭ съ свои самоволны Българы. Слово *Кърджали* значи на Турскы языкъ скытникъ по поле. То исто сѫ творили и Кърджаліи събравше ся подъ прѣдводителство нѣкого си Еминъ-Ага-Еминджикъ отъ Хаскюю, послѣ ся сѫ разсѣяли и скытали по разны мѣста, пилѣѭще свѣтъ. Та злодѣйска збирщина ся е умножавала и до 25,000 тысящи, и разсѣявше ся по разна мѣста на отдѣленія глобили, съблачали и горили сѫ села и градища; много же народъ посѣкли и поробили! Тіи сѫ были подпомагани отъ яничърскаѭ странѫ, и то пъкленно бѣснило е траяло въ Българіѭ близо до 20 годины! Турское правителство, то есть, Султанъ и негови съмысленници прѣобразователи нѣсѫ можали да побѣдѫтъ това бѣсно съмнище; понеже цѣлъ турскый народъ е былъ съгласенъ съ тѣхъ злодѣйцы, а най паче раздѣлившіи Българіѭ Дере-беюве подкрѣпляли сѫ сіе безвластіе, да ся ползувѫтъ отъ смътное врѣмя.. Турское правителство успѣло е да испроводи по нѣгдѣ си отъ своѭ странѫ управители и да измѣсти нѣкои си Дере-бе-

ове. Тіи нови султански управители ся наимянуваxѫ пашы и придобиxѫ на своѭ странѫ чясть отъ турскаго народа, да ся опълчѫтъ на общое безвластіе и да дѣйствувѫтъ на ползѫ правитества, а най паче противъ Кърджаліи, коимъ злодѣйство ся простираше безъ изключенія и на Турцы и на Българы. Нъ то число не бѣ доволно да докара общый миръ и урядбѫ въ Турскѫ Европѫ. Того ради султанскіи управители обуржжиxѫ и вся почти знамянита села и градове българскы, и съединивше се Турци и Българи, почнаxѫ да сѫ біѭтъ убранителнo съ Кърджаліи и даже да нападѫтъ на тѣхъ. Село Котелъ бѣше обградено съ камьнъ зидъ, и на кратко разстояніе по зида бѣxѫ съзидани крѣпкы сражарницы (габіи) съ вириди (мъжгали) да пушкѫтъ отъ тамо въ врѣмя нападеніе непріятеля; имаxѫ и гърмила (топове) отъ черешово дърво и тржбы. Кърджаліи сѫ были вси конници, и нѣ сѫ имали гърмила; тіи сѫ водили и многы съ себѣ си блѫдницы жени, а най паче Цыганкы, кои сѫ были облѣчени съ мѫжкы дрѣхы, обуржжени и всадници; а и много Българкы на силѫ грабили. То злодѣйско съмнище мало по малу почна да умалява и конечно най послѣ ся распрьсна и погина. Послѣ Султанъ почна да покорява и отскѫпители Дере-Беюве съ разны начины, то есть, кое съ бой, кое съ измамѫ, къту подигаше единъ другиго да ся біѭтъ мѣжду си, и къту гы ушъ прощаваше, а послѣ имъ рѣжяше главы. Тако ся устрой днешное рядовно войнство, къту изтрѣбиxѫ въ Цариградъ и яничерское страшно тѣло. Мѣжду Кърджаліи имало и знамянито число Българы подъ прѣдводителство на Индже войвода. То число ся съставило съ слѣдный начинъ. Познатый въ уста Българскаго народа Индже войвода е воювалъ и прѣди Кърджаліи съ 70 дружина, какъ-то и други многи горски чети имало въ него врѣмя подъ прѣдводителство на разны другы войводы, кои ся ползуваxѫ отъ общое безвластіе. Кърджаліскій главатари Турци, къту ищяxѫ да умножѫтъ своѭ згань, прибираxѫ сѣкиго безъ изключенія народности, стига да е склоненъ на злодѣйство. Тогава Индже войвода е съсрѣдоточилъ около си 500 Българи и смѣсилъ ся съ Кърджаліи и былъ и той единъ отъ главныя главатари. Черни Колю отъ село Умарюво при Загрѫ, былъ му знамяноносецъ. Индже войвода е былъ высокъ, хубавецъ и юнакъ человѣкъ,

рододъ отъ Сливенъ, по свидѣтелству на нѣкои си старцы, кои го повнѫтъ. А други казвѫтъ, чи былъ отъ Попово село срѣщу Зрѣнище (Бакаджика). Той водилъ и женѫ си ведно, коя также была отъ Сливенъ попска дъщеря. Казвѫтъ че къту родила женѫ му едно мѫжко дѣте, той зелъ да го милва, и къту го подхвьрлилъ съ еднѫ си рѫкѫ на въздухъ, съ другѫ си потѣглилъ сабѫ и го присѣкалъ на двѣ! послѣ хладнокръвно изрѣклъ жени си: „Хайдутину дѣте не трѣба.“ Смьрть Индже войводина ся случила тако.

Едно станище Кърджалійско было на село Гуюмліи въ Невайшко окрѫжіе на лѣтовище подъ шаторы, кому главатари были Кара-Феизъ, Дели-Кадиръ и Индже войвода; всякы отъ тѣхъ ималъ по 500 войны. Индже войвода пускалъ кликачи да выкѫтъ: „Който ся надѣва коню си и ножю си съ него да иди по плячкѫ.“ А онъ самъ ся управилъ при вышерѣчныя главатары да ся здрависа съ тѣхъ. То е было срѣщу Св. Тройцѫ. Кара-Феизъ и дели-Кадиръ му рѣкли: „Недѣй ходи утрѣ на плячкѫ, защото е вашъ голѣмъ праздникъ, и може да ти послѣдува нѣщо зло;“ а онъ имъ отговорилъ: „азъ съмъ ходилъ толкова годины по горы и нищо не ми ся е случило.“ Тако ся е управилъ съ нѣколко войскѫ на село Урумъ Эникюю. близо до Айтосъ, да го упляни. Тамо е достигналъ рано догдѣ еще народъ е былъ въ цьрквѫ въ день Св. Тройци, и къту е нападналъ, заградилъ народъ и уплянилъ гы. Послѣ ся е расположилъ по кѫщи имъ съ дружинѫ си, да тършува и обира. Въ кѫщѫ, въ коя е онъ отишалъ, ишло едно свинарче Българче, и носило кѫсѫ еднѫ вехтѫ пушкѫ на рамо си, съ черешовы скобы стяснѫта. Онъ почналъ на присмѣвъ да пыта нѣщо си свинарче и да му иска пушкѫ; то ся е съпротивило, къту му съ порѫганіемъ изрѣкло, че не си дава пушкѫ никому! Индже войводи то было стыдно и погнѫлъ да гони свинарче съ коня си, кой е былъ бѣлъ. Свинарче бѣгало и ся вьртѣло изъ двора, додѣ му дошло на правъ ударъ, и къту зопрѣгнѫло, ударило е Индже войвода изъ узадѣ въ плѣшкѫ, и смьртоносное зьрно излѣзло отъ лѣвѫ му мамѫ (цыцѫ). Индже войвода е паднѫлъ отъ коня си, а дружина ся затѣкли да убіѫтъ свинарче; онъ обаче имъ извыкалъ да го не убивѫтъ, нъ да му го дакарѫтъ живо. И така като му го докарали ка-

залъ е: „Азъ съмь много майкы расплакалъ, а ты можтѫ майкѫ! блазе ти!“ Послѣ му е далъ даръ 500 гроша и повелялъ е дружинѣ да ге не убивѫтъ. Дружина ся отнесли Индже войвода въ село Гуюмліи и сѫ га закопали тамъ; а другы казвѫтъ, че въ мънастырь Свят. Тройцы, кой е въ Адріанопол скый пѫть близо до Новай; тіи думѫтъ, че Индже войвода по обичаю отишалъ въ праздниченъ день на игроводъ въ село Урумъ-Эни-Кюю съ нѣколко дружинѫ, а единъ Гьркъ като ся заключилъ у тѣхъ си, хвьрлилъ прѣзъ прозорецѫ съ пушкѫ, та го ударилъ.

Послѣ смьрти Индже войводи осталъ е Черни Колю главатарь на Българы. Нъ тіи вѣкы не сѫ ходили съ Кьрджаліи както прѣжде. нъ раздѣлили ся на войводства, по 70, 50 и по12 момцы всяко войводство, то есть чета горска; и ходили лѣтѣ по горы за плѣчкы, а зимѣ сѫ сѣдѣли въ Хаскюю около Еминъ-ага-Еминджикъ, къй е былъ газда и главный управитель кьрджаліискы и кому сѫ приносили плѣчкы. То е слѣдвало такъ нѣколко годины, догдѣ отъ Цариграда изпроводеная войска отъ Султана и събранный нефрамъ—помощь отъ сяко село и Турци и Българи, отишли противо Еминъ-ага въ Хаскюю, кой е побѣгнѫлъ отъ тамо и ся затворилъ въ село Гидикліи, дѣ е имало крѣпость; тако стясненъ отъ царскыя войскы уловенъ е живъ и му е отрѣзана главѫ. Тогава ся е конечно развалило кьрджаліиское гнѣздо и ся распрьснѫли по разны мѣста. Едно знамянито отдѣленіе отъ тѣхъ е ударено и развалено близо при Старѫ рѣкѫ на тьрновскый пѫть отъ Сливенъ въ буйныя горы, отъ Котленцы, Жеравненцы и другы. Нѣколко чети сѫ успѣли и сѫ отишли въ Видинъ при Пазвантоглу, мѣжду коимъ сѫ были и много Българы. А Чьрны Колю е отишалъ въ Влашко или въ Сьрбіѫ, дѣ повѣчь отъ вышепомянѫтыя Българскы четы сѫ отишли и сѫ съвоювали съ Сьрбы за независимость имъ; нъ Сръбская исторія мълчи и не казва нищо о тому! Индже войводина жена е живѣла много врѣмя послѣ неговѫ смьрть въ Сливенъ.

Сына наслѣдника тѣ нѣмахѫ
Малое тѣхно притяжаніе

Турскы вакуфи до шушъ грабнахѫ
Сродны лишихъ' от' достояніе (36)

Мьрзость душевна противо Турцы
Бѣше ся вѣкы в' мнѣ вкорянила,
Грозни неможахъ глѣда поганцы
Ярость в' мнѣ жарка бѣ ся родила!

(36) Въ турско прѣди Тънзимата, а може быти и сега, когда человѣкъ не е ималъ наслѣдници сынове и дъщеры, правителство е усвоявало послѣ смьрти негово имѣніе. Негови сродници, нищо нѣсѫ могли да наслѣдѣтъ. И самая му съпруга е была лишена отъ наслѣдія; давали сѫ и отъ 8 едно! Това ся е испълнявало отъ Кадіи и зъвало ся е *Касемъ параси*, кое ся е ушъ изпровождало въ *Пехтималъ Хазнеси*! Отсвѣнъ това *Касемъ параси*, кое и дънесъ еще ся зѣма, было е и есть най неправедное даждіе: когда умрѣ человѣкъ, кой и да е, абіе му сѫ запечятвали домове и приписвали вся движима и недвижима притяжания: послѣ уцѣняще на грошове, зѣмали сѫ кадіи, колико имъ е съвѣсть допущала. То количьство е достигало и выше отъ 50 тысящи гроша, спорядъ състоянія умѣршаго. И най Сиромаху зѣмѫтъ *Касемъ параси* по 100, 200 и проч. То исто творьтъ и Гърцы Владицы, кои зѣмѫтъ на силѫ чрѣзъ правителства за всякаго умьршаго Българина по 1000, 500. 300 и проч. най сиромаху до 50 гроша, и наричѫтъ го „Психомеридионъ"—Гюмрюкъ за душы! Брахмани!

Дивно бѣ вся земя украсена,
Пьрвы държѣше чин' орачество,
Лѣсища в' полза вся нарядена,
Всяко цвѣтѣше тамъ художество!

Природ' искуству ся покорила,
С' трудове неуморно гладима
Плоди стократни тамь е' дарила,
Хотя да се движи невидима! (37)

(37) Ако и да ся движи природа невидима и никому не е явно, какъ уживлява вся растенія, обаче искуство е достигнѫло въ просвященнѫ Европѫ, и самыя природы да даде другo теченіе, колико ся относи на земледѣліе. Художественіи покрити и съ огьнь отъ долѣ тонлимы градины давѫтъ свой плодъ не обычно както вся природа оставена на само себѣ си дѣйствува, нъ когда то человѣцы щѫтъ, причинявѫтъ чрѣзъ искуство безврѣменно разцьѣтіе и плодоносіе на разны вѣтвы. Такождѣ и за да утвьрдѭтъ нѣкое си мѣсто да не пада тамо клинъ гръм. и проч. Наша Българія е еще лишена отъ изкусно земледѣліе, ходожества, какъ то и отъ другы много.

„В' разна приятна обстоятелства
Сходно е было благоврѣміе
Хомотъ да съкрушимъ губителства
Нашему роду в' заслуженіе! (38)

„Коя по сладка смьртъ може быти,
Развѣ за свобод' общенародняѫ
В' пъприщ' юнашко славно умрѣти?
Коя наслада по благородна?

(38) Многа благоврѣменна обстоятелства е изгубилъ нашъ Българскій народъ и еще губи. Нъ тому причина е было невѣжество и неученіе!

Бѫдимъ подобни с' нашы праотцы!
Тѣхняѫ народы славѫ сказвѫтъ,
Тій сѫ' были храбри юнацы
Тѣхняя дѣла странн' уписвѫтъ! (39)

(39 За нашъ Българскый народъ най много въспомянанія ся нахождѫтъ въ разны староврѣменни списатели. Отсвѣнъ Арапи, Перси и Армяни що сѫ писали о тому народу, най много сѫ писали Визангіици и Латини. Понеже тойзи народъ живѣѭщъ отъ незапамятны врѣмяна въ Европѫ заузѣмалъ е

знамянита дѣйствія въ всемирное позорище гражданскаго бытія; а най паче въ Византіискаѫ сѫлнѫ и гордѫ дьржавѫ, коей гордость и великолѣпіе многажды мечъмъ и кривакъмъ е съкрушявалъ и въ подданство дьржялъ, ималъ е много работы даже до послѣдное си паденіе. въ лѣто 593 еще великый Боянъ си игралъ съ византійскаѫ тогда силнѫ дьржавѫ, и ето неговъ посланикъ какъвъ языкъ е употрѣблялъ камъ силніи и гордіи Римляне:

„Au printemps de l'année 593, le géneral établit ses quartiers á Durostorum, et se prépara a la double évantualité d'une guerre de défense et d'une guerre d'attaque. Il était absorbé dans ces preparatifs, lorsqu'il vit arriver dans son camp une ambassade avare qui avait pour orateur un certain Kakh,*) déclamateur barbare, espéce de Commentiole sauvage, dont la mission sans doute était d'effrayer les Romains par la virulence de ses discours. Priscus le reçut au milieu de ses officiers, et le Barbare commença de cette façon: „Dieux! qu'est ceci? Ceux qui faisaient profession da respecter la sainteté des serments les violent sans scrupule; les Romains foulent aux pieds les engagements de la paix; ils jettent au vent le sel des traités; ils ne respectent pas plus leur parole que leur dieux. En verité, le Danube voit un beau spectacle: se même Priscus, qui signait hier la paix; Priscus, á qui nous avons accordé la vie, est ici en armes contre nous! Chef Prissus, imite donc l'humanité avec laquelle nous nous sommes conduits envers toi, et songe que nous avons voulu épargner un ami futur et nōn pas un ennemi.... Oh! c'est bien vous, Romains, qui avez formé les Barbares á la méchanceté! Nous n'aurions jamais enfreint les traités, si vous n'aviez pas été nos maîtres dans l'art du mensonge. Quand vous faites la gúcrre, s' est avec injustice; quand vous faites la paix, s'est pour la rendre incertaine et amére; mais attendez

*) *Cochus, kox, Theophylact., VI., 6.*

l'heure de la vengeance: ceux qui nous ont dû merci, apprendront ce qu'on gagne á nous attaquer témérairement.... „Puis, apostrophant par une sorte de prosopopée l'empereur absent, le Barbare continua: „Et toi, césar, tu es injuste quand tu emploies la fraude pour tes preparativs de guerre: c'est un attentat exécrable, l'oeuvre d'un brigand et non d'un prince. Il faut que tu deposes la couronne ou que tu cesses de la deshonorer.“

„Въ него врѣмя, къту были Римо-Грьци приготвени въ Доростолъ за бой съ Българи (кои сѫ владѣли тогда въ Влашко), дошло едно посолство отъ Българскѫ странѫ, кое е имало едного ученнаго витія имянемъ Кочу. Главный управитель на Римо-Грьцкое станище Прискъ, пріелъ го между свои чиновницы и Българинъ почнѫлъ да говори съ тойзи начинъ: „Бози! що а това? Тѣйзи, кои ся показваха, че почитѫтъ святиниѫ на клятвы, насилѫтъ гы и гы пристѫпвѫтъ днесь безсъвѣстно; Римо-Грьци тѫпчѫтъ подъ крака си обязанности мира; тіи хвьрлѫтъ на вѣтара уговорнаѫ соль; тіи не почитѫтъ вѣкы ни слово си ни Богове си. Въистинѫ Дунавъ глѣда днесь едно добро позорїе: тойзи истый Прискъ, комy мы подарихмы животъ, е тукъ на уржжие противо насъ! Главатарю Приске, подрьжай убо человѣщинѫ, съ коѫ мы ся принесохмы камъ тебѣ, мысли, че мы искахмы да пощадимы едного бѫдущаго пріятеля, а нѣ едного непріятеля.... Охъ! то сте вы Римо-Грьци, кои образувахте варвары на лукавщинѫ! Мы никогы не быхмы пристѫпили договоры, ако не бѣхте были вы наши учители на лъжливое искуство. Вы кога правите бой, творите го съ неправдѫ; кога правите миръ, правите го да го докарате пепостоянъ и горчивъ; нъ чѣкайте чясъ отмьщенія; онѣй зи, кои ни сѫ длъжни благодарность, щѫтъ ся научи що добывѫтъ да нападнѫтъ на насъ дьрзостно.“ Послѣ (казва французскый списатель) къту ся обьрнѫлъ съ олицетворителпо прѣзрѣніе, камъ отсѫтствующаго императора, Българинъ слѣдувалъ: „И ты Кесарю, ты си кривъ къту употрѣбляваш лукавщинѫ и лъжѫ за приготовленіе рата; това е едно срыдно нападеніе, работа едного злодѣйца, а нѣ едного княза. Трѣба ты да свалишъ отъ гла-

вж си царскый вѣнецъ или да пристанишъ да го убезчестишъ.“*)

Врѣмя е вѣкы в’ пжть да трьгними
Мило отьчество зове насъ!
В’ Карновскж Горж да достигними (40)
Жалостенъ слушамъ по всегдѣ гласъ!

(40) Карновска Гора е выкокая планина близъ градъ Карно-батъ, коя носи имя Бакаджикъ по Турскы, а въ старо врѣмя ся е звало тѣ мѣсто Зрѣнище; защо-то тамо на върха имало крѣпость и стража, коя е глѣдала окрьстны мѣста въ Румаиж. И до днесь еще ся вижджтъ нейны стары развалини крѣпостни и зидове отъ четырожглы издѣланы камьни навърха ни таж планинж, нъ никакъвъ надпись на тѣхъ. Тя ся простира даже до чьрно море, нъ той върхъ, кой носи имя *Бакаджикъ* е най-высокъ. Тамъ има много студени извори, кои стичжтъ быстры прохладны потоцы и росжтъ плодоносныя окрьстны равнины. Мънѣ сж познати седьмъ такива кладенци не него върхъ; тіи носжтъ имя „Индже войводени Кладенци.“ Въ наши народны юнашкы пѣсны ся часто въспомянува тя планина подъ имянемъ *Высокъ Бакаджикъ*, и че тамо ся събирали горскы четы. Причина тому е, че вси горски стари юнаци сж ж имали безопасно прибѣжище и отъ тамо може да ся иди до Бѣлградъ, село близо до Възпора, се по горскы вьрвища. А Карнобатъ въ книжевный турскы языкъ ся пиши Кариинъ Батъ. *Батъ* по Българскы значи възвышено нѣшто, отъ дѣ и Батю по голѣмъ братъ, и въобщѣ всякы по голѣмъ и по силенъ человѣкъ, и приносно юнакъ, какъ-то си казвжтъ Българи: *Той е Батю*, то есть юнакъ. Рѣчь *батъ* има сродство и съ францушкое batir—стройти, възвишавати. А *карин*ъ е искрывенное въ турскы уста *каранъ*, Каранъ-Батъ убо Карановъ градъ. То са доказва еще, че въ окрьстная села Българи казвжтъ, за тойзи градъ Карново, съкратено отъ Карановo, кое има сходство съ имянованія по Българское свойство Търново, Габрово, Садово и проч. дѣ ся подразумѣва село или градъ.

*) *Histoir d’Attila et de ses successeurs tom. II. 28. par M. Amédée Thiery.*

Конецъ Пьрвыя чясти.

Г. С. Раковски

СВИТЪКЪ III-И

ЗАПИСКИ

ОТЪ

ЖИВОТА НА ГЕОРГИ СТОЙКОВЪ РАКОВСКИ

НАРѢДЕНИ ОТЪ

Ив. П. Адженовъ

ИЗДАВА

Николай Балкански

РУССЕ
Типо-Хромо-Литография на Дробнякъ & Крьстевъ.
1895

Прѣпечатването е запретено

прѣдисловие

Въ I-й и II-й свитъци явихме, че записки тѣ отъ живота на Георги С. Раковски, ще ся издаватъ въ свитъци. Тия книжки ще бѫдѫтъ испращани всѣкиму който желае да купи, като испрати стойностьта па поржчката си до издателя Н. БАЛКАНСКИ въ гр. Руссе, по отрѣдената на корицитѣ на всѣкой свитъкъ цѣна. Относително же съдържанието на „Записките," остава на здраво-мислящето разсѫждание и критика на компетептпитѣ да ся произпесѫтъ за вѣрностьта му.

Тукъ ще прибавимъ устмепнитѣ раскази отъ Раковскаго, нѣкои неиздадени до нинѣ документи и кратки отломки отъ издаденитѣ неговн списания, които дьржатъ най видно мѣсто въ новата Българска Словесность*).

На друга специялпа и вѣща ржка, остава да допълни и нарѣди това дѣло, и му даде методическа стойпость; пие предвиждаме мѫчнотии и припятствия, по смѣло се наемаме да обнародваме записките си до край.

Всякой родолюбецъ Българинъ, който настоятелно желае да има пълна библиотека, увѣрени сме, че ще я допълни съ „ЗАПИСКИТѢ ОТЪ ЖИВОТА НА Г. С. РАКОВСКИ", които сѫ отъ драгоцѣнпитѣ памятници изъ нашата новонародна история и сѫщоврѣменно сѫ като щитъ срѣщу вѣковнитѣ наши угнѣтатели.

---

*) Прибавкитѣ въ настоящия свитъкъ между разнообразнитѣ творения на Раковскаго, отъ които избрахме отломки, за жалость исповѣдваме че неможемъ ги нарѣди методически, за да се прочитатъ въ училищата и да служатъ като программа за политическо въспитание и като причащение, за неосвободената още България отъ гдѣто

най-напрѣдъ блѣсна истинното народно просвѣщение и отъ гдѣто ся отвори гражданското ни развитие, съ една рѣчь да бѫде политически катехизмъ за бѫдѫщитѣ добри граждани.

Ние чертаимъ бързишкомъ въ записките си, дѣйствията на най-видния дѣятель на българското възраждание, по нѣкждѣ шаркаво спомянуваме и лицата, които дѣйствуваха при живота му за идеалитѣ на най добрата часть за българскитѣ работи; тия бѣлѣжки що нарѣждаме обемжтъ просто интереситѣ и историята на българитѣ отъ онова врѣме.

Отъ паданието на България подъ турското владичество, най-първо мѣсто въ новата българска история държжтъ събитията, отъ зачалото настоящия вѣкъ 1810, 1812, 1821, 1828 1829, 1836, 1840 1842, 1854, 1859, 1862, 1864, 1866, 1868 — 1877 послѣднята Русско-Турска война, до сключването мира при Св. Стефано 1878 год. 19 Февруария; въ тая война българскитѣ въстанници или упълченцитѣ които най блистателно показаха що е патриотизмъ, геройство и дисциплина. Ние се считаме щастливи че ще дадемъ поводъ за освѣтление въ записките си, на много събития, и материалъ за историята на истинскитѣ патриоти стари дѣятели и видни лица съ доказателства, които сж правели добро и полезно народу си, съ това нещѣмъ ся отдалечи отъ прѣдмѣта си, ако споменемъ само, че неподѣляме мнѣнията и небивалицитѣ що сж расказаха и писаха отъ самозваннитѣ дѣятели и апостоли, въстанници дезертори що нѣяха въ ония врѣмена слѣдующитѣ стихове:

Не щеми 'ние богатство
Не щеми ние жени
Но искаме свобода*)
Човѣшки правдини
и пр. . . . .

*) Анархія

Въ записките отъ живота на Георги Стойковъ Раковски, въ I-й и II-й свитъкъ спомянахме, че прѣзъ 1854 г. Раковски обиколилъ цѣла България, на 22 Декемврий с. г. ся простилъ вѣчно съ мѣсторождението си гр. Котель, а на 25 Декемврий отъ Свищовъ прѣзъ Дунава напустналъ отечеството си България и прибѣгналъ въ свободна Романия въ Зимничъ и ся отправилъ за Букурещъ.

Человѣкъ, който въ едно и сѫщо врѣме е патриотъ и списатель, не може вѣчно да се скита по гори, поля и планини. Раковски въ свободна Романия, като измѣсти отведнѫжъ хайдушкия животъ, срѣщу онзи на емигрантинъ и заточеникъ въ с. Стояноя, отъ гдѣто прѣзъ 1855 г. се примѣсти въ Букурещъ въ дома на Никола Балкански, намѣри отдихъ и прибѣжище; тамъ занималъ ся е непреривно съ събиране душевенъ материалъ, за народното възбуждание, такъвъ какѫвто въ сѫщитѣ обстоятелства, никой другъ българинъ не е можалъ да постигне книжевната му дѣятелность, заслуги неоцѣними е направилъ народу си като списатель и духовитъ подбудитель.

Може ли да бѫде безъ интересно, ако спомянемъ въ записките си, периодическитѣ окупации отъ Русскитѣ войски България, презъ XVII-й и пьрвитѣ години отъ XVIII-й вѣкове, начиная отъ Петра Великаго, до освобождението на България, която окупация бѣше послѣдна?

Россия като взема въ рѫцѣ, еще въ XVII-й вѣкъ, покровителството на християнитѣ въ въстокъ противъ моаметизма, дѣйствуваше да намѣсти крьста пакъ върху цьрквата Св. София въ Цариградъ, отваряла си е пѫть прѣзъ България, въ растояние на два вѣка.

Всѣкой може си въобрази, какви страдания, бѣдствия и нещастия трѣбвало да претьрпи българския народъ, които страдания Раковски най ясно изображава и обширно обяснява въ историческата си отъ висока важность поема и замечання пьрвыя части „Горскаго пѫтника“ и въ слѣдующитѣ стихове писани во врѣмя на кримската война, прѣзъ 1855 год. Раковски призовава Българитѣ на въстание противъ турцитѣ, уповава зя на Русския Императоръ Николай, който ще покаже на свѣта че славянскитѣ плѣмена сѫ биле нѣкога Славни и че враговетѣ на православната вѣра ще загинѫтъ.

Постѫпъ (маршъ) Български

Братя мили Българи
Ето врѣмя вече дойде,
Поприще намъ с'отвори,
Сѣверъ поводъ ни даде,
Четиревѣчно турско иго
Юначки да съкрушимъ
Отечество мило драго
Храборно да освободимъ.

* *
*

Зелѣни златни пропорци,
Да въздвижимъ високо
Въ Марсово поле юнаци
Да внидимъ бързо жарко
Купно напрѣдъ да вървимъ
Лва отдавно заспала
Да събудимъ въ дѫбрава
Съ слава да го увѣнчайми

* *
*

Папищаши враждебницы
Православни наши вѣри
Ще пропаднатъ суевѣрци
Подъ Силни Славянски мѣри
Стад' едно пастир' единъ
Самодържецъ Николай
Отъ Бога намъ посланъ
Миръ весъ ще обладай
Гордость папистовъ ще разоре —

* *
*

Щ' изгрѣе и въ България
Свободы, Свѣтло слънце
Щ' изгони насилія
Помрачній тьмни облацы

Ще доде день радостенъ
. . . . . .
Явися намъ Николай!
Святославу подобенъ!!

Непостигнатая любовь.

Бѣхъ залюбенъ въ краснѫ невиннѫ дѣвицѫ,
Ахъ въ поглѣдъ бѣ великолѣпна царица!
Любовь нейна тлѣяше ми сърдце,
Глѣдахъ уязвенъ свѣтло нейно лице! . . . .
Ангелъ небесенъ на земѭ слѣзалъ бѣше,
Робъ си всеусърденъ направилъ мя бѣше! . . .
И по своѭ волѭ много мя той влѣчи! . . .
Ѭ поглѣдай противенъ случай дѣ м' отвлѣчи!

Много азъ желаѭ и умирамъ за неѭ
И кръвь си ищѫ единъ день да пролѣѭ!
Любовь сърдце мое люто уязвила,
А отъ нигдѣ утѣхѫ азъ нѣмамъ милѫ!

Много жално отъ далѣчь ѭ, ахъ! слушамъ!
А безъ успѣха всяко срѣдство искамъ
Тамо пакъ азъ свободенъ да си идѫ
И любезнѫ моѭ милко да си видѫ!

Още отъ 1848 г. обстоятелствата дадохѫ възможность на Българския народъ да покаже признаци за сѫществуванието си, събуди ся и съ устрѣмление начена да ся развива и просвѣщава, за да добие народнитѣ си правдини.

Отъ тогава ся е опѫтилъ отъ единъ тѣжъкъ и мрѫсенъ батакъ, къмъ една стръмнина на върха на която се намира чистъ и благорастворенъ въздухъ, разкошна зеленина, благоуханни цвѣтя и бистра като сълза вода, нъ може ли единъ

натоваренъ и вързанъ съ дебели вериги (синджири) человѣкъ да върви на възъ една стръмнина, а найпаче кога на всѣка пристжпка трѣбва да се пжне и да пада отъ пречкитѣ, които туря немилостивия му врагъ? Горкия народъ! макаръ да бѣше натоваренъ, вързанъ, пънатъ и тласканъ надолу къмъ батака —сѐ можà по лека лека и съ тежки усилия да пристжпа къмъ увеселителната и благорастворената равнина на която ще си развърже веригитѣ (синджиритѣ) и ще се растовари отъ товара си, за да вкуси отъ сладоститѣ на свободата. Това показватъ послѣднитѣ години, презъ които българитѣ обжрнахх вниманието на свѣта. Презъ Кримския бой 1854 — 1856 въ най смжтени оестоятелства съ всички мжки и припятствия, Раковски отъ една страна неуклонно се занимавалъ пакъ за събирание въстанници, съ цѣль да усжществи плана си, пращалъ Емисари на всѣкждѣ да събиратъ момци, приготвялъ имъ оружия до колкото тогава Никола Балкански можалъ да купува; а отъ друга страна видимъ Раковски още веднажъ да испита щастието си.*)

Българската народность въ странство ся е поддържала въ онова време отъ виднитѣ търговци българи, подъ надзоритѣ на тия както въ православнитѣ държави: Романия, Россия, Сърбия и Гръция, тъй сжщо и въ Западна Европа, българската младежь която се е въспитавала тогасъ, е била подъ надзора на търговцитѣ родолюбци.

Раковски ся е отличилъ съ въспитанието си, най напрѣдъ той ся е сближилъ съ търговцитѣ въ странство, за да достигнѣ чрѣзъ тѣхъ цѣлта си т. е. да възбуди първо Българския народъ, противъ двойния турско фанаритоски яремъ, като сжщевременно е организовалъ милиция, чети въстанически, за които първий той е който написа устави за дисциплина, клѣтви и закони за освобождението на България, които ние ще обнародваме въ настоящия свитъкъ по собственноржчнитѣ ржкописи негови.

---

*) Единъ денъ излѣзли и двамата по полето гдѣто имало около стотина души работници. Помежду разговоритѣ Раковски прибавилъ и това, че Балкански трѣбвало да взима и той участие въ народнитѣ работи като Българинъ, и, че тия работници да сж били негови, (но разбира се, въоржжени съ двойки Белгийски пушки, съ Английски

Презъ 1857 год. Г. С. Раковски заминающъ ся въ Новий Садъ (въ Австрия) съ изданието *„Горскаго Пѫтника“*, паднало му на умъ — не би ли възможно и нашиий Български іязикъ да си положи какви и да е правила о произведеный рѣчы, както имѫтъ и другитѣ класичны названи іязицы, и да би можалъ прѣдпріѣвшый подобно едно изслѣдованіе, да найди источникъ о тому? . . . . . Обстоятелствата прикѫсаха тихото му занятие въ Новый Садъ и унуждиха го да прибѣгне въ Одесса за нѣколко врѣме.

Дошавшъ же тамо, вкоренената въ сърдцето му мисьль върху тойзи прѣдмѣтъ, не го остави да ся завземе на нѣкое си друго прѣдприятие, което му било твърдѣ лесно, но ся впустилъ пакъ въ што е любимо вѣки за него пъприще, противъ всичкитѣ си недостатки и осѫдности които го обкрѫжаваха немилостиво.

Тамшнитѣ му занѣтыя го ползоваха много, не чи намѣрилъ нѣкакъвъ источникъ за предмѣта си, нъ узналъ и рѣшилъ: гдѣ трѣба да ише тойзи источникъ? А отъ негово узнание и рѣшение дошелъ въ здравомысленното заключение че: нашето старо бытие трѣбва да го ищимъ въ Самскрьтската стара книжнинѫ, която има голѣмото сродство, да не кажимъ

револвери и Черногорски ятагани) каква работа би извършилъ съ тѣхъ въ България. Балкански възразилъ, че какво може да направи съ стотина души, чтомъ минатъ, Дунава Турцитѣ ще ги избиятъ до единъ? Раковски отговорилъ, че щомъ той прѣминe съ тия 100 души въ България, тамо можелъ да намери колкото и да иска, а освѣнъ това е много до като да ся извѣсти народа че той е прѣминалъ съ въстанници, — всички ще станатъ на кракъ, нмайки наставления отъ миналото лѣто когато той се скиталъ почти изъ цѣлата България. Балкански го питалъ още: че кога ще стане туй въстание за което все казвалъ? Когато ся снабдиме съ пари и извършиме съ писанието на плана, закона, позива и прочие; за тази цѣль поискахъ особно отдѣление за да мога да работѫ на тѣзи нѣща, и слѣдъ като ги свърша ще замина за Одеса, Бесарабия и Молдова за споразумение съ тамкъшнитѣ пьрвенци Българи относително съставянието на единъ Комитетъ. Главний Комитетъ да бѫде въ Одесса, а въ другитѣ градища ще има по единъ клонъ

Раковски задалъ въпросъ: ако въ Букурещъ има нѣкой Комитетъ? Балкански отговорилъ че има едно народно Дружество, членоветѣ на което сѫ: Иванчю Бакалоогlу, Дѣдо Василъ Габровеца, Мустаковъ и Христо Георгиевъ, и че по разни завѣщания Дружеството

почти единство, съ нашъ Български іязикъ*) съ всичко че досегашнитѣ Европейски учени изслѣдователи на сравнителното любословие и на іязикоиспитанието, никакъ нашето имя *Българинъ и нашый Български* іязикъ, несѫ приѣмнали да ся причислѫтъ въ това ново искуство, нъ както старытѣ Грьцы сѫ ни хвърлили въ скитскаѫ яма, тии днешни Европейски учени, ны съпричислѫтъ съ *Фински* и Череменски и незнамъ іоще какви племена, и качвѫтъ ни по уралскитѣ дивы и пусти горы! . . .

---

*) *Първобытный јязикъ всъкаго народа — трѣбва да ся ищи въ иървобитното Поѣквление человѣка на свѣта, а най стараѫ иовѣстность или най-иървое начяло иовѣстности всякаго народа, трѣбва да ся ищи въ иървобитный му ѭзыкъ; съ друга рѣчь да кажимъ: ѭзыкъ всъкаго народа трѣбва да ся разглоби и докара до единъ такавѫ точкѫ или границѫ отъ която понататъкъ въки не е възможно да ся иди, а саомагателнитѣ срѣдства на това разглобление и учищение отъ разновидното гласоироизношение и и отъ въведенытѣ и иритрупанитѣ отъ иослѣ окончания или иринosни значения, тия срѣдства сѫ, иризнатитѣ днесь за най стары јязьцы Самскрытский и Зандски іязикъ за јяриынскитѣ язици. а относително Българскаго ны язъка средствата ся намиратъ въ съчиненіето „Ключъ Българскаго јязика, иачнавши отъ Българское Асбуки.*

може да има около 100, 000 минца опрѣдѣлени за подържание и наиравяние на училища, за испращание ученици за въ странство, за направение на болници църкvы и прочие; но до сега нищо не е направено, тъй щото паритѣ трѣбва да сѫ употрѣбятъ съгласно съ завещанията. Раковски като чулъ това, казалъ че трѣбва да отиджтъ въ Букурещь, да събератъ тамкъшнитѣ Българи, подъ прѣдлогъ, че единъ българинъ щѣлъ да държи една сказка и че отъ тази сказка, щѣлъ да излѣзи удобрението за съставянето на едно читалище, гдѣто да могжтъ да ся поразговаратъ по на често по нещо си, да прочитатъ мѣстни и странни разни вѣстници; а пакъ и това което е най главно за да си иматъ и единъ Български вѣстникъ Такова нѣщо нѣмаме и не ще имаме, до когато нѣма такъвъ человѣкъ, който да редактира, казалъ Балкански. — Стига само пари да има и това можалъ и той самъ Раковски да го направи да би имало най-малко 500 жълтици. до гдѣто направили абонати, сетнѣ вѣстника щѣлъ да си покрива разноскитѣ, казалъ Раковски.

Старо-българското асбуки.

I

Старо-Българското асбуки какъ то го виждаме написано въ най-стары тѣ до сега открыты памятницы, кои то започвѫтъ отъ девятаго вѣка послѣ Христа, е слѣдное:

Число̀ церко́вное и҆ цыфи́рное:

а҃.	в҃.	г҃.	д҃.	є҃.	ѕ҃.	з҃.	и҃.	ѳ҃.	і҃.	а҃і.	в҃і.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12
г҃і.	д҃і.	є҃і.	ѕ҃і.	з҃і.	и҃і.	ѳ҃і.	к҃.	л҃.	м҃.	н҃.	ѯ҃.
13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	30.	40.	50.	60.
о҃.	п҃.	ч҃.	р҃.	с҃.	т҃.	у҃.	ф҃.	х҃.	ѱ҃.	ѿ҃.	
70.	80.	90.	100.	200.	300.	400.	500.	600.	700.	800.	
ц҃.	҂а҃.	҂в҃.	҂г҃.	҂д҃.	҂є҃.	҂ѕ҃.	҂з҃.	҂и҃.	҂ѳ҃.	҂і҃.	
900.	1000.	2000.	3000.	4000.	5000.	6000.	7000.	8000.	9000.	10000.	

По семꙋ̀ же и҆ при́ѡчаѧ разꙋмѣва́й.

А҆зъ,	а.	бꙋ́ки,	б.	вѣ́ди,	в.	глаго́лъ,	г.
добро,	д.	є҆сть,	є.	живѣ́те,	ж.	ѕѣлѡ̀,	ѕ.
землѧ,	з.	и҆́же,	и. і.	ка́ко,	к.	лю́ди,	л.
мыслѣ́те,	м.	нашъ,	н.	ѻ҆́нъ,	о.	поко́й,	п.
рцы̀,	р.	сло́во,	с.	тве́рдо,	т.	ꙋ҆́къ,	ꙋ.
ферть,	ф.	хѣ́ръ,	х.	ѿтъ,	ѿ.	цы̀,	ц.
че́ркъ,	ч.	ша̀,	ш.	ща̀,	щ.	є҆́ръ,	ъ.
є҆ры̀,	ы.	є҆́рь,	ь.	ꙗ҆́ть,	ѣ.	юсъ,	ѫ.
ксѝ,	ѯ.	псѝ,	ѱ.	ѳита̀,	ѳ.	ѵ҆́жица,	ѵ.

Стары тѣ българы нѣсѫ писали буквытѣ, ни то сѫ ги читали, какъ то днѣсь гы пишѫтъ и чьтѫтъ. Днѣшни тѣ буквы сы прикроени отъ Руссы тѣ, какъ то и ново то имъ читанье е уведено отъ тѣхъ, а отъ тѣхъ ся ѐ увело и у насъ Българы тѣ за штетѫ и повредѫ на нашѫ тѫ святобългарскѫ старѫ писменность. На скоро іоште нашы тѣ Българи пишахѫ по старый нашъ крой, кой е вышеизложенъ, а читяхѫ какъ то слѣдова: ┼ крьсти Божы помагай. асъ, буки, вѣди . . .

ДНѢШНИИ БЪЛГАРИ

Българскый народъ, ако и да іе подпаднѫлъ подъ турскому игу, и да са іе многъ приселилъ въ падение си въ Влашко, Богданско, Нѣмско, а най паче въ Бассарабиѫ, Кърьмъ и другъдѣ въ Россиѫ, негово обаче осталое въ отечьство му число значитьлно прѣвъзходи всѣхъ другихъ народъ въ Турскѫ Европѫ живѣѭщихъ. Днешныа му же жилища са простиряхтъ: отъ сегашны границы Сърбскаго княжества отъ Радуѣвецъ, дѣ са стича Тимокъ рѣка у Дунавъ, по все крайбрѣжие на таѫ рѣкѫ до устие ѝ, кое са стича въ Чьрно-море на мѣсто назъваемо Солина; а отъ тамо по все чьрноморско крайбрѣжие чакъ до Въспора по Руманскѫ (тракіискѫ) странѫ; отъ тамо по крайбрѣжие Мрѫморскаго моря, Дарданелиѫ, и крайбрѣжие Бѣлаго-моря (Срѣдиземнаго) до Солуна града, къту изключимы крайбрѣжны градища, дѣ обитаѭтъ помѣсены Българи съ прѣселци Римогрьци, Турци, Армени, Евреи и Цыгани, вътрѣшни градища и села сѫ' обитаѭтъ прѣимѫщественно отъ чысти Българи. Отъ Солуна же до Атонскаѭ Горѫ такъ же повѣчь обитатели и туземный народъ сѫ' Българы. Отъ Атонскаѭ же горѫ по всичкѫ почти Тесалиѫ зовимѫ до Залива Артѫ, и отъ тамо по край Юнаничьскаго моря прѣзъ Албаниѫ до Новий-Пазарь, градъ лѣжащъ въ Боснѫ; а отъ тамо камъ Западъ до сърбское днѣшно пограничие, кое почва близо отъ Крушувицѫ, до вышереченаго Тимока, дѣ са слива

Сега да додимъ на хайдушкитѣ дрѣхи! Какъ ще се прѣдстави Роковски прѣдъ онияѓ търговци въ такава форма. Мислилъ человѣка какво да прави, може да му е било срамъ да каже на Балкански да му купи единъ катъ нѣмски дрѣхи; но на послѣдъкъ отворилъ въпроса че ще му трѣвватъ едни дрѣхи и Балкански обѣщалъ, че ще купи, то се знае, и че слѣдъ това ще го прѣпорѫча на настоятелите на Дружеството и други по първи търговци.

въ Дунавъ. По сичкы тыа мѣста, къту изключимы нѣколцина Римогрьци, погьрчены Арбанаси, Турцы, Евреи и Цинцари (хромо-власи) вси прочии, ако гы попиташъ: какъвъ'сте народъ вы? казвѫтъ: Българи, или Блъгари, или Булгари; и, какъвъ языкъ говорите? отговорѫтъ са: Българскы, Блъгарскы, Булгарскы. Освѣнь тѣхъ Българы сѫществуѫтъ и други Българи обитаѫше и въ самаѫ Морѫ, и въ малѫ Азиѭ А въ днѣшное Сърбско княжьство отъ Крушовицѫ до Смедерово почти сичкы села сѫ населени отъ родъмъ Българы и говорѫтъ еще Българскы ѭзыкъ. Около Бѣлграда (старобългарскы всегда градъ) нахождѫтъ са повѣчь отъ 30 знамяниты села българскы; имянно же Мокры-Лукъ, Винча, Мириево, Славницы, Велико Село, Желѣзникъ, Бѣла-Вода, Кнажевецъ, Вышница, Боличь, и село Пали-Лула, кое са дьржи отъ самаго Бѣлграда. Тии Българи сѫ' съхранили ѭзыкъ си, народное си облѣкло. огради и старп обичаи. А укрѫжиа (нахии), коихъ въ послѣдно врѣмя князь Милошъ е откѫснѫлъ отъ Видинскаѫ область, и е съединилъ Сърбскому кнажьству, кои сѫ' зъвѫтъ крайна, тии сѫ' вси почти Българи.

Ако приглѣдами добрѣ, къту изключимы въ днѣшное Сърбско зовимо кнажьство область Шумадиѭ, дѣ само живѣѭтъ чисти Сърби, все прочее народонаселение того княжьства по голѣма часть сѫ' Българи отъ стара врѣмена тамъ живѣѫще, и отъ послѣдное разорѣние Българии приселивши са тамъ отъ разна й мѣста, какъ то отъ врѣмени Кара Георга и кърджалийскаго угнѣтениа и другы.

Въ Турскѫ Европа тъчно описание особнаго народонаселениа не сѫществуе; а французшкии и други пѫтишественници настоащаго вѣка счисляѭтъ нашъ Българскы подъ турскому игу народъ въ Европѫ до $5^1/_2$ милиона. Нъ мы можемы да

Излѣзло му изъ умать дрѣхитѣ, и почналъ да мисли че може би да го познаятъ нѣкои въ Букурещъ и тогава Браилский въпросъ ще стане пакъ въпросъ. Балканский му казалъ че трѣбва да се кръщава Александръ Стояновичъ изъ Сърбия, Сърбский поданикъ, и да се не бой че нѣма да стане нищо.

Врѣмето доде, не трѣбва да се боиме никакъ, да заминемъ и тъкмо когато примърчава ще пристигнемъ за да тя невиди нѣкой съ туй облѣкло, казалъ Балкански. Мошията като била близо до Букурещъ рано сѫ пристигнали тъкмо на врѣмето зарадъ дрѣхитѣ. — На

имъ кажимы съ тъчностиѭ и навѣрно, чи число нихно прѣвъзходи и 7 милиона, народъ живѣѭщъ въ Турскѫ Европѫ, и назъваѭщъ самъ себе Българы и говорѭщъ българскы ѭзикъ.

Той-зи българскы народъ живѣѭщъ въ Европѫ отъ незапамятна врѣмена, заузѣмалъ е знаменити дѣйствиа въ всемирное позорище граждански бытиа; а най паче съ Византийскѫ силнѫ и гордѫ дьржѭвѫ, коей гордость и великолѣпие многажды мечъмъ и кривакъмъ ѐ съкрушѭавалъ и въ поддан-ство дьржѭлъ, ималъ ѐ много работы дорь до послѣдное си падение. Нъ възродившая ся ненависть Византийцѣмъ противъ Българъ, коя ѐ движила тыя двѣ дьржавы въ вѣчнѫ непримиримость, въ непристанны крьвопролитны бытки, трѣбало е единъ день да доведе и докара въ пропасть и разорение еднѫ и другѫ отъ тыа съпърницы дьржавы, кое ѐ и послѣдовало.

Лишение свободы и сверѣпость завладѣтелей докарало българскаго народа въ дълбокѫ ѭмѫ невѣжьства за много вѣкове, отъ коѭ едва отъ нѣколко годинкы насамъ почнахѫ да подигѫтъ главѫ! А невѣжьство и помѣшение съ другы народы постѫпенно истудило народное чувство, и докарало въ прѣзрѣние всякъ старъ народьнъ обичай и обрядъ, щото за малко не заличило пьрвобытное начьртание (карактерь) того народа! Наша рѣчь се относи повѣчь обитаѭщимъ въ градища Българъмъ, помѣсенимъ съ турци и Гърци; понеже тии сѫ' измѣнили много отъ прадѣдныя наши обичаи и обрѣды, и почнѫли сѫ' да зѣмѫтъ съвсѣмъ другы! Мы въ настоѭщее наше изложение щѣмъ ся постара да опишимы селскы българскы животъ до колко е намъ познато.

Тии Българи живѣѭтъ друголюбно между си, и съхранилн сѫ' почти пьрвобитное неповинно начьртаняе стараго живота, кого вси изискатели славянскихъ древностей отдавѫтъ

•вторий день, слѣдъ като сѫ купили дрѣхи и други потрѣбности, отишли сѫ при Иванчо Бакалоолу, при дѣдо Василъ Габровеца, Мустакови, Христо Георгиевъ, Стефанъ и Петръ Ив. Хаджиенови, при докторитѣ Атанасовичъ и Протичъ, прѣпорѫчалъ го на всичкитѣ нарѣдъ; почнѫли да ся разговарятъ изъ по мѣжду си за разни прѣдтети. Раковски по мѣжду друго, попиталъ пьрвенцитѣ да ли е възможно да се събиръ̀тъ нѣкой вечеръ въ нѣкой тѣхенъ домъ тъй като той ималъ да държи една скаска? Сички му обѣщали че наскоро ще стане и това.

Славянъмъ, какъ то: да живѣѭтъ съвъкупно въ единѣ домъ цѣла нѣколко домородства, да сѫ' покорни и послушливи едному старцу, кой управлява не само домашныя работи, нъ сматра ся и къту священно лице, т. е. изпълнѣва мѣсто священника вѣкои си стары и новы обичаи и обрѣди, за коихъ другѣдѣ щѣмъ говори. То управление особенно си има всѣко всѣко домородство, а и всѣко село ся управлява отъ такакваго старца избрана между имъ нарицаемаго Старѣйшина, Кнеза, и Кмѣта. А гостолюбство и гостоприѣмство, кое е най похвалное качество Славянскому роду, изпълнява ся въ Българиѫ съ най голѣмое благодарение и ревность въ общѣ отъ всѣхъ Българъ! Вси учени Европѣйци пѫтишественници засвидѣтелствуѭтъ едногласно о тому. Българскый селски домъ всѣкому пѫтнику е отворенъ, кого кату нагостѧтъ добрѣ и му отдадѫтъ всѣкѫ удыхна, растаѫтъ ся отъ него съ душевно съчювствие, къту чи ся разстаѫтъ съ своего сродника!

Между Българи владѣе духъ равности, и никакъвъ отличитьлнъ насловъ за родопоколѣние не отдавѫтъ никому си, само по-стари почитѫтъ и уважѭватъ; какъ то и по храбрии. Най бѣдному и сиромаху старцу, когы ся появи между имъ, ставѫтъ му на крака, и му отдавѫтъ пьрвое сѣдалище, и слушѫтъ 'го съ почьсть и уважение! Най простый селянинъ, Българинъ, кога иди въ градъ и ся прѣдстави прѣдъ нѣкого си богатаго Българина, отхожда съ смѣлость и дьрзость къту прѣдь равнаго си съсѣда и брата; и къту му отдадѣ обичливыи поздравъ: *добро-утро* или *добръ-дьнь*, сѣда безъ да го поканѭтъ, и почва да ся разговаря свободно и да пыта: *какъ сте живо и здраво?* и проч. Самый насловъ що отдава селскый Българинъ гражданину е: *ваша милость;* нъ истый насловъ отдава и себе си; защото многи въ разговоръ си казвѫтъ: *ваша милость*, и *моѭ милость трѣбва да ся съгласимъ*, и проч. Истая смѣлость и свободѫ имѫтъ селци кога ся прѣдставѭтъ и на правителственны лица, къту *Агы, Мюдюри*

На втория вечеръ събрали ся въ опрѣдѣленото мѣсто и часъ, около 100 души българи Раковски взима думата като имъ прѣдложилъ че тѣ като богати търговци Българи не трѣбва никога да забравятъ народноста си, то, трѣбва да глѣдатъ да си иматъ училища, българска църква, а особено и едно читалище, въ мѣсто опрѣдѣлено гдѣто да могътъ да се събиратъ за разисквание на всѣкакви въпроси

и даже *пашь*. Многи селени кѣту идѫтъ прѣдь нѣкое си таково лице, сѣдѫтъ, и кѣту си извадѫтъ кратки си прьчкы, ищѫтъ духанъ да си напьлнѫтъ лулы, и да пушѫтъ и тии. А женскый полъ толко почита и уважява мѫжяскаго пола, щото даже и пѫть не минувѫтъ мѫжу, нъ отбивѫтъ ся на странѫ и чѣкѫтъ додѣ замины, быль кой быль! Женскый полъ тоже почитѫтъ стары бабы безъ изключения състояния. Той зи свободный духъ що владѣе въ селскы Българы е най старая и най благородная чьрта пьрваго имъ бытия. Жени же назовавѫтъ свои мѫжие *стуани* както и мѫжие свои жены *стуанкы*. Отъ остатки на нашы народны стары пѣсны види ся, чи Българи изъ начяла и на царие си отдавали твьрдѣ умѣрены насловы (титули), какъ то *царю честиты*, или *царю госиодарю!* какъ то и на военны си главатары, *воеводо!* и *юначе!*

Българскы села сѫ устроени въобще по прѣдѣли, дѣ има рѣки, источници, извори и кладенци, а най паче дѣ има горы и лѣсища. Домове имъ сѫ просто, нъ охолно устроени, т. е. всѣки домъ обьѣма доволно пространство, и има нуждныя приграды селскаго живота. Всѣки селскъ Българинъ самъ си строи домъ = кѫщѫ помощиѫ на свои сродницы, или съсѣды, А домове сѫ построени обично съ слѣдныи начинъ.

Посрѣдѣ широко просторище устроенъ е домъ, кой обѣма нѣколко си стаи, въ коихъ живѣѫтъ семейства имъ; а тии ся състоѫтъ: отъ една стаѫ доволно широкѫ съзиданѫ обично или отъ камъкъ, или отъ тълпы, или отъ плетъ замазанъ отъ вънъ и отъ вѫтрѣ съ жълтѫ прьсть или бѣлѫ кату варъ, коѫ наричѫтъ *бѫлилкѫ* или *бѫлопръстицѫ*, и коѫ ся нахождѫ изобилно въ Българиѫ. Въ неѫ стаѫ имѫтъ общое огнище дѣ цѣло семейство обядвѫтъ и вечерѫтъ и госты тамъ приѣмѫтъ, и наричѫтъ ѫ *иругъ*. Въ истаѫ стаѫ вѫтрѣ има други по по малкы стаи отдѣлени за спанье, и дѣ си дьржѫтъ по дра-

---

относително българскитѣ работи, приемване на мѣстни-разни-странни вѣстници и издаване на единъ Български вѣстникъ и на конецъ да си иматъ и една библиотека отъ Български-Славянски книги.

Събравшитѣ ся Българи приели едногласно прѣдложението на Раковскаго и рѣшили да ся вземѫтъ мѣрки за всичко що трѣбвало да се направи, задължили послѣдния съ съставянието на устава за читалището; всѣки единъ отъ присѫтствующитѣ лица да даде по 2 сфанциха мѣсечно за расхода на читалището. Раковски съставилъ ус-

ТИПО-ЛИТОГР. ДРОБНЯКЪ А. КРЫСТЕВЪ. РУССЕ.

ГРАВ. ДРОБНЯКЪ.

гоцѣнныя вещы. Тамъ, се въ неѫ стаѫ, имѫтъ и другѫ стайцѫ, коѭ наричѫтъ *задницѫ*, и въ коѭ си дьржѫтъ разны за припитания нуждны, къту: брашно, сиранье, масло, медъ, сухы овощия, сушено мѣсо, сланинѫ и проч. Въ спалны си имѫтъ одрове отъ дъскы, или отъ прьсть извышены на коихъ спѫтъ. Отсвѣнь тяхъ имѫть и другѫ стаѫ, или подь истаѫ кѫщѫ отдолу изкопанѫ, или малко на-страны, коѭ наричѫть *зимникъ*, и въ коѭ си дьржѫтъ вино, кисало зелие, гроздениць, крушеницѫ прасъ, рѣпѫ, и другы за зимѫ приготвены зелия. Имѫтъ и другѫ, срѣдь истое здание между стѣны му съ искуствомъ съкритѫ, стаѫ безъ прозорцы, коѭ наричѫтъ *скривалище* или *ѭма*, и дѣ въ размирны годины крияѫтъ си скѫпоцѣнны вещы, къту срѣбро, злато, и мѣдны съсѫды, и новы си дрѣхи. Всѣка отъ описаныя стаи, отсвѣнь скривалища, имѫтъ прозорцы не толкова голѣми, обично отъ цыпы или отъ книгы покриты зимѣ. Тии прозорци сѫ' устроени съ издѣлани ѫгкы, и красны прѣчкы, и отвѫтрѣ имѫтъ доволно ѫгкъ облонъ (кюпенкъ, или капакъ) за затварянье. Селски кѫщи сѫ' построени въ общѣ на единъ стѫпъ (катъ) на земѫ, а по нѣгдѣ си има и на два стѫпа съ коравы и дебелы стьлпове, и гриды. А покривъ имъ е́ обично съ плочи или скѫделы (керамиды), или тръстъ спорѣдъ мѣста на коихъ ся нахождѫтъ. Стрѣхи имъ сѫ' доволно шыроки да имъ дьржѫтъ лѣтѣ сѣнкѫ, а зимѣ да гы бранѫтъ отъ забрѫскванинѫ дъжда и снѣга. А особно прѣдъ кѫщы е стрѣха доволно шырока, да има съзидано къту одьръ высоко мѣсто изгладено и напьлнено отъ прьсть, на кое лѣтѣ обѣдвѫть, вѣчярѫтъ, и спѫть и госты дочякваѫть; него мѣсто наричѫтъ *сейвѣнѫ* или *хаѭтъ**). На около

*) Хаѭть е персіиска рѣчь и значи животъ. Въ българкый языкъ има глаголь ни-хаѭ, кое е исто съ *живо* и *здраво*. По нѣгдѣ си думѫтъ. какво правите? нихайте ли? т. е. живо и здраво ли сте? . . . Може тая рѣчь отъ Зентскы языкъ да е остала въ нашъ говоримъ языкъ.

тава и тъй читалището се отвори и българитѣ почнали да ся събиратъ на често. Слѣдъ това Раковски и Балкански заминали на мошията, гдѣто работили до 1856 лѣто.

Прѣзъ 1856 лѣто, когато Раковски заминалъ за Галацъ, во времето на префекта Александра Иванъ Куза; съ когото са запознали; при разговарянието си рѣшили, щото Раковски да се наеми съ издаванието на единъ Българо-Ромѫнски вѣстникъ; отъ тукъ отишелъ въ

же на това здание има нѣщо си къту зидъ възвышено отъ прьсть коѫ назъвавѫтъ *лизгѫ;* то възвишеное ся зъвѣ *иазулъ*, защо-то пази кѫща да не подгизва т. е. да не вреди вода основѫ на стѣны. Селски кѫщи обично глѣдать се камъ Истокъ, въ прусту, дѣ е общое огнище, има пещь, коя зимѣ топли спалныя стаи, и пекѫтъ си въ неѫ квасникъ, прасета цѣлы, пуйкы, гѫскы и другы. Прѣдь неѫ пещь е огнище, дѣ кладѫтъ огънь къту нарѣждѫтъ дърва на желѣзны главници коихъ зъвѫтъ *мьчкѫ*, защо то имѫтъ мѣчкы видъ, или само исправени на горѣ дърва горьть. Димъ и пушъкъ отъ дѣ излѣзва зъве ся по нѣкѫдѣ си *куминъ*, а по нѣкѫдѣ си *димнякъ*; той е доволно извышенъ отъ покрива, и на върха му сѫ' поставени четиры каменни стьлпчета, върху коихъ е положена плоча да брани дъждъ, да не капи на огнище. Посрѣды димняка има напрѣкы зажыздено дърво, кое зъвѫть *веригницѫ*, защо-то отъ него выси закаченѫ верига съ кукѫ отъ една край. Верига-та има и посрѣдѣ малкѫ кукицѫ и на долный край друга по голѣмичкѫ; долняѫ кука служи да закачѫть мѣдницы (погрѣачы) за варидбы; а срѣдняѫ служи да съкратявѫть верига спорядь потрѣбы имъ. А зимѣ вьрзвѫть съ неѫ голѣмы клады и пънюве да горьть правы цѣлѫ нощь. Около това огнише имѫть по нѣколко си столове на тры крака направены отъ самыя селцы, на коихъ сѣдѫть по старии отъ семейства.

Прѣдь таѫ кѫщѫ насрѣщѫ или малко настраны имѫть друго малко здание, кое зъвѫть *пешникъ*, дѣ си пекѫть лѣтѣ хлѣбъ и другы. То има само отгорѣ покривъ на четиры стьлпа стоѫщъ, подъ кого сѫ' съзидани пещи на вышинѫ до пояса; двѣ голѣми една до другѫ, и друга отгорѣ имъ по малка чисто помазани съ лизгѫ. Тии отзадѣ имѫть сяка по еднѫ дупкѫ съ клюнкъ, коѫ назъвавѫть *духло*. Отпрѣдѣ же имѫть по еднѫ споразмѣрно изваѫнѫ плочѫ отъ камъкъ, или отъ прьсть да затулѫть пещны уста, кога мѣтнѫть вътрѣ имъ хлѣбъ, или

Яшь при тогавашния Молдавски Князь Николаки Вогориди, по нѣмане срѣдства за издаванието на вѣстника, помолилъ го да му даде петь стотинъ жълтици.

Щомъ видѣлъ Княза, че Раковски се установилъ да живѣе въ Държавата му, далъ му само триста жълтици и му заповѣдалъ това да не прави и да излѣзе изъ предѣлитѣ на Държавата му.

цѣлы печены. На около же има одърче, дѣ полагѫть нѫщовы, и кьргъ врьху кого плѣщѫть хлѣба. А на два стълпа, прѣдный и задный, настраны има забити съ клѣчкы дървены кукы, на коихъ полагѫть пешнаѫ лопатѫ, кьргове, ожягъ и помѣтъ.*)

Сяка селска кѫща има на около си голѣмо просторище, кое Българи въ общѣ казвѫть *дворъ*. Той е обграденъ укрѫжно съ плѣтъ. А плѣтъ се плѣте съ слѣдный начинъ.

Рахцѣпвѫть отъ дебѣлы дървета колове, коихъ, къту изострять и отъ два края, набивѫть рѣдъмъ въ земѭ въ ширинѫ на тры пѣды, къту обтягнѫть конопецъ по все разстоѭние, кое щѫть гради. Плѣтъ обично е высокъ единъ человѣчески стасъ (бой), и е изплѣтънъ художьственно отъ четиры повоя; а всякы повой ся плѣте съсъ два пьрта, кои ся подпѫхвѫть единъ подъ другы до сякы колъ. А пятый повой заплита подпорки, кои сѫ' изправени срѣщу колие, и отъ вътрѣ и отъ вънъ, прѣзъ тры кола разстояния. Тии подпорки сѫ забити отъ долный край малко подплѣснѫти до двѣ или до тры пѣды въ земѭ; а отгорный край сѫ' заплѣтени на кола, кому сѫ' прилѣпени и заковани съ дрѣнови клѣчки. Въ най горный повой сѫ' забити напрѣкы кѫси дрьвчета отъ 4 пѣды, коихъ зъвѫть *прилошкы*. Тии сѫ' уплѣтени' съ потънко пьртие на повьрхность, коя ся простира надъ обѣ странѣ плѣта, само отъ повоя, и на края на всякѫ прилошкѫ забита е клѣчка да ся не разплита пьртие-то. Това изплѣтено се казва *лъса*. А най отгорѣ нарѣжджть тры пѣды де-

*) *Ожягъ* е пьртъ съ кого ровѫтъ чясто огьнь въ пещѭ да ся опали добрѣ. Отъ *жегѭ* — изгорѣщявамъ с. ожягъ. А *помьтъ* е тоже пьрть на върха кому е свръзанъ пърцаль, кого къту наквасѫтъ водоѭ измитѫть пещь.

Раковски се рѣшилъ да отиде въ Австрия въ Нови Садъ, гдѣто издалъ възвание къмъ Българский Народъ съ слѣдующи заключения:

Родолюбцы българи!

. . . . . .

Ако мѣ улѣснитѣ съ Ваше Народное спомоществование, ще отхвьрля всякое друго особно мое занимание народа ради и не тѫчия разна общеполезна списания ще напечатамъ нъ и Дневница подъ именемъ „Надѣжда“ да ся ръ Новый Садъ на български издава всякояче ще се потрудя.

Здравствуйте Вашъ извѣстний

Г. С. Раковски.

1856 год. Септемврий 21

бѣло чьрнѫ трьнкѫ съразмѣрно съ лѣсѫ-тѫ. Такъвъ плѣть може да трае до половина вѣка и выше, къту го подновявѫть всякѫ годинѫ, притурваѫще отгорѣ му лозове прьчкы. А нѣкои си измазвѫть тыя плѣтеща лѣтѣ съ гъвѣжди лайна, или съ прьсть.

Врат ѫникъ обично оставиѫть единъ голѣмъ на истокъ, и до него едны малкы врата; пьрвы имъ служи да влизѫть колия и добытъкъ, а вторый да вхождѫть человѣци. Той-зи вратникъ е́ закаченъ отъ тры стълпа, кои сѫ' забити въ земѭ, дѣ ся кржгло сближявѫть краюве плѣта. Два стълпа служѫть за голѣмый вратникъ, а трѣтый за малкия врата. Вратникъ и врата сѫ' обично уплѣтени отъ пьртие измазано, или сѫ сковани отъ дъскы. Нѣкои си сѫ' отгорѣ полѣсени и покрити. На срѣды же вратнику е́ изоставенъ неполѣсенъ край кола, на кого ся вижда видъ крьста отъ християиства; а прѣждѣ е́ было само изострено крайще кола къту конье на кое сѫ' забивали неприятълскы главы или отъ животны, коихъ сѫ' приносили въ жьртвѫ богъмъ, за запазѫ отъ злыны, или злы духове. Тъ старъ обичай ся е́ съхранилъ и дорь до днѣсь по многа мѣста, да натѫквѫть на вышеречное мѣсто такива главы, и стари баби приказвѫть, чи то е ушь необходима нужда заради вышеречныя причини.

Срѣдь таѫ обградѫ, то есть, въ селскый дворъ, отсвѣнь описанаѫ кѫщѫ и пешникъ, нахождѫть ся и слѣдниы огради: кошяра за овцы, гражь за гъвѣда и конье, курникъ за кокошкы и паткы, кочина за свины; тии сѫ' се отъ пьртье оградени. А за плѣвѫ имѫть особна покрита отъ сламѫ или скѫделы стаѫ тоже отъ пьртья, а нѣкои си отъ зидъ каменъ, коѫ зъвѫть *илъвникъ*. Зимѣ си запирѫть гъвяда и коние въ другѫ стаѫ, коѫ наричѫть *хлъвъ* (по турскы дамъ). Та е обично дълговата въ земѭ изкопана нѣколко стѫпа на долу,

---

Прѣзъ 1857 година, напечаталъ „Горския Пѫтникъ“, но и тукъ дълго врѣме не стоя, тъй като Турското правителство сѫ извѣстило за него и сѫ отправило до Австрийското да го поиска. Послѣдното прѣдписало на управителя въ Новий Садъ, да хвани Раковски и предаде на Видинский Паша. Чиновника направилъ всичкитѣ распорѣждания и го отправилъ до градъ Земунъ гдѣто го прѣдаде по надлѣжность, щото на вторий день да се прѣдаде Турскому Правителству. Прѣзъ него день Раковски билъ затворенъ въ нѣкоя

и отъ страны съ каменъ зидъ измазана, и на двѣ страны има ѫслы, дѣ ѣдѣ добытъкъ имъ. На врата ѝ отъ вътрѣ има и мѣсто възвышено къту одьръ, дѣ кладѫть огнище и спѫть по младии и ратай имъ, да си наглѣдвѫть нощиѫ добитъкъ. *Хлѣвъ* е покритъ обично съ прьсть, а по нѣгдѣ си съ плочы или съ скѫделы.

По край плѣвника има друга обграда отъ плѣть, дѣ имѫть купы отъ сѣно, фикь, борчякъ, просяница и други. Въ общаѫ обградѫ посрѣдѣ или настраны е оставено празно, уравнено мѣсто за врахъ (гумно — хърманъ), дѣ си вьрхѫть жито и другы, а насрѣдѣ враха има забитъ колъ кого зъвѫть *стожарь*. На около враха имѫть голѣмы кошовы уплѣтены отъ пьрте, и добрѣ покриты съ прьсть или скѫделы, и измазаны отъ вътрѣ и отъ вънъ. Тии са положени на възглавницы отъ дебелы дьрвета, или на четерожгли каменья, и имъ служѫтъ за житницы. Посрѣдѣ имѫть вратцѫ и отъ вътрѣ сѫ раздѣлени на приграды, коихъ зъвѫть *сѣсцы* (множ. отъ съсѣкъ). Тии житници сѫ по нѣкои си мѣста построени отъ дъски.

Отсвѣнь тѣхъ стаи и обграды въ всяки селскы дворъ имѫть и градины насадены отъ разны плодоносны вѣтвы, а особенно друго мѣсто, дѣ си сѣѫть разны за припитания злакове и цвѣтницы, дѣ е насадено разно цвѣтие. По нѣкои си же отъ тыя градины, дѣ има млади дѣвици, толко изкусно и лѣпозрачно е насаденъ цвѣтникъ, що то прѣдставя зрителю най благоприятное позорие! Въ таѫ градинѫ има и мѣсто отдѣлено по край плѣта, дѣ си имѫтъ трѫвны (кошуры) нарядени да си въдѫтъ пчелы, отъ коихъ обично всякы Българинъ селянинъ има.

Сега, къту описахмы българскы селскы ѫшы, трѣба да кажимы нѣщо си и какъ ся питаѫть селци.

канцелярия, вижда ся тамъ имало лика на Негово Величество Францъ Иосефъ и на вторий день когато да му извѣстятъ че слѣдъ два часа да бѫди приготвенъ за ѫть, той се обърнѫлъ къмъ пазача, който билъ офицеринъ и му казалъ: Господине, въ името на Негово Величество Францъ Иосефъ протестирамъ тая Ваша постѫпка, съгласно капитуляцитѣ; моля да се пращамъ като емигрантинъ тамъ, отъ гдѣто съмъ дошълъ, а не да ма прѣдадете на Турското Правителство, тъй като не съмъ дошълъ отъ тамо. Офицерина го съжалилъ, отправилъ

Българскый селянинъ, отсвѣнь главное му занятие, земедѣлие, за кое по долу щѣмъ говори обширно, има у дома си и по нѣколко овцы, кравы и кобилы, отъ коихъ печели доволно, като ги привъжда, и продава. Неговый домъ изобилствува отъ млѣко, масло и сиранье, и та му е всѣкогы готова храна и гозба. Българи ся питаѫть въобщѣ съ простѫ и несъставенѫ пищѫ, водими отъ самаѫ природѫ, и ѣдѫть повѣчь хлѣба нѣжели гозбѫ*). А хлѣбъ си мѣсѫть съ слѣдный начинъ. Единъ назъваваѫть прѣсянчанъ, то есть, прѣсьнъ безъ кваса, а него мѣсѫтъ: присѣваѫть брашно въ нѫщовы или купанѫ прѣзъ тънко сыто, и, къту го струпѫть на купче, изровыѫть посрѣдѣ трапче, дѣ наливаѫть топлѫ водѫ, турѫть соль, разбъркваѫть го съ рѫцѣ, и умѣсваѫть тѣсто, кое расплескваѫть на кьргу, и направаѫть питѫ; неѫ питѫ заравѫть въ огореное огнище, къту счукѫть първо огънь съ плосъкъ ръженъ, и го примѣсѫтъ съ пепель. Послѣ, къту постои малку въ огънь, прожяравѫть го съ ръжену да не пригори; а къту ся по запече убьртѫть го и отъ другаѫ странѫ, додѣ ся опече. Послѣ го изваждѫть и, къту го убьршѫть съ утрѣпкѫ отъ пепеля, устрьгваѫть го съ огрибкѫ на около по крайща, дѣ е загорѣлъ, и го завиваѫть въ мѣсаль да си удѫхни. Той-зи хлѣбъ е много вкусенъ и питатьлнъ, и селци обичѫть всегда почти топалъ да го ѣдѫть. Селянки за нѣколко минуты мѣсѫть и опичѫть такъвъ хлѣбъ, и наблюдаваѫтъ голѣмѫ чистотѫ.

Другы хлѣбъ назъваваѫть *квасникъ* или кисялъ хлѣбъ, защо-то го замѣсваѫть съсъ квасъ, и го дьржѫть да възкисни и кипни. Него пекѫть повѣчь въ пещь по нѣколко си питы наведнѫшь, а най паче въ празничны дны, кога имѫть свадбы

*) Замѣчятьлно е чи Българи селци въ общѣ ѣдѫтъ хлѣбъ, а нѣ мамалигѫ, какъ то други съсѣдни народи. Но по нѣкогашъ казваѫтъ: хайди да си сваримъ *дивяникъ* — мамалигѫ. Види ся чи Българи отдавно еще почнѫли да ся питаѫтъ съ хлѣбъ, и *мамалигѫ* назъваѫтъ дивяникъ, т. е. ѣстие кое ѣдѫтъ диви чьловѣци!

сѫ немедлѣнно на телеграфната станция и какво е телеграфиралъ той, не може да се знае само че на вторий день прѣдалъ Раковскаго на прѣфекта отъ Турно Северинъ, който сѫщо телеграфиралъ въ Букурещъ на Министерството и питалъ какво трѣбва са направи съ емигрантина Раковски?—Отговорило му сѫ: че да го оставатъ на свобода да отиде гдѣто ще, за което и му сѫ съобщили. Прѣди

или пиршество, и лѣтѣ кога имѫть много работы по поле. Прѣсянчанъ хлѣбъ пекѫть еще по нѣкои си села въ двѣ черепнѣ, кои сѫ' съставени къту двѣ равны разслаты кръглы блюда, вдадени на вътрѣ по крайща вѣнцовидно, обично изваяни отъ прьсть или отъ желѣзагорнаѩ странѫ съ жяравѫ. Въ тѣхъ пекѫть и обичливое тѣсто Българъмъ *баница*, или *млинъ* назъваемо кое става съ слѣдный начинъ.

Присѣвѫть отъ най-чистое брашно до тры краты съ тънко сыто, и къту замѣсѭть тѣсто обично какъ то ся мѣси хлѣбъ, раздѣлѭтъ го на кѫхчета, и къту гы разплѣщѫть на малкы питкы, полагѫть ги на кьргу, дѣ ги разточвѫть съ еднѫ равно изгладенѫ тоѭшкѫ, коѭ назъвавѫть *точилжѫ*, къту ѭ натискѫть засобно и обратно на тѣсто-то, додѣ ся изтьни, и стане кръглу по виду кръга, на кого ся точи. То източено тѣсто назъвавѫть *петурѫ*. А тѣхъ петуры полагѫть надъ сито додѣ източѭть нужное масло, помазвѫть му дьно доволно, и полагѫть въ него разточения петуры разсланы еднѫ врьху другѫ, къту поливѫтъ между имъ размѣсено хубаво сиранье съ ѭица и прѣсно млѣко; а къту наложѫть такъ нѣколко петуры, помазвѫть и отъ горѣ доволно масло и захлупвѫть това блюдо въ вышеречныя нажежены черепы, дѣ са опичва, и става вкуснѣйшая българска баница, или млинъ, коя много пѫтешественници образовани Европѣйци съ наслажденіемъ сѫ' ѣли по Българиѫ. и въ Европѫ образованому миру приказвали. Такива баници сѫ' пекѫть и въ пещы въ охолно врѣмя.

Български селски варидби ся състоѭть въ блажны дны отъ мѣсо, кое къту умиѭть чисто, турѭть го въ погрѣячь мѣденъ или въ прьстено гърне, и полагѫть го на огьня, къту

да му ся съобщи за това той телеграфиралъ на Балкански да попита Министра ако може да доди, Балкански слѣдъ като се научилъ за всичко, телеграфиралъ му че може да доде и че самия Князь Куза желае да се срѣщне съ него. — Раковски тръгналъ отъ гр. Турно Северинъ и пристигналъ въ гр. Крайова. — Тукъ е прибѣжището въ свободна, свята и благословена Романия, люлката на умственното и политическо наще възраждание. Отъ тукъ телеграфиралъ Балканскому че иде съ пощата на другия день Полицемѣйстера и Бакански отишли да го посрѣщнатъ. Раковски пристигналъ, оставилъ пощенскитѣ кола и ся качилъ на файтона при Полицемѣйстера и Балкански и

му гуджтъ соль. Пощо възври за пьрвый пѫть и почни да ся пѣни, пришѣнвѫть го, т. е. очистѭтъ отъ горѣ кипналаѭ пѣнѫ, и го захлупвѫть да ври. А къту приближи да уври, нарязвѫть му лукъ вътрѣ, а по нѣгдѣ си му турѭть и по нѣколко чьрвены чюшкы. Тая ѐ пьрва селска варидба отъ мѣсо. Въ България въобщѣ прѣдпочитѫть печено мѣсо отъ всѣко друго ѣстие. Печено готвѭтъ обично съ слѣдный начинъ. Ако ѐ голѣмо семейство и имѫть собатъ (съ--обѣдъ?) нѣщо си, пече ся цѣло ѭгне или овенъ и даже цѣло теле. Ѭгне, овенъ и теле пекѫтъ на ръженъ или въ пещь въ дълговато мѣдно или желѣзно блюдо, кое наричѫтъ дьлго блюдо, какъ то и пуйкы, гѫскы, паткы и кокошкы. А отъ дробове имъ варѭтъ вкусны кисялъ сокъ (чорба). Исто такъ пекѫтъ и прасета обично зимѣ. А когы е семейство малко, тогава нарѣжѫтъ мѣсо на малкы кѫсове (мрьвкы), и къту ги посолѭтъ съсъ соль и пиперъ, и чобрицѫ, натъквѫть гы на ръжена рѣдъмъ, и ги опичвѫть, вьртѣще непрестанно срѣщу огьня ръженъ. При томъ селское блюдо (пьрвиѭ, софра) никогы въ благдьнь не быва безъ сиранье и кисяло млѣко. Ѭица также обичѭть да ѣдѭть селци пражены съ масло. А зимѣ ѣдѭть сушено мѣсо, кравишко или овче (пастарма), кое ся приготвя отъ есень, и въ чьрва натѫпкано сытно натълкано мѣсо, кое казвѫть надѣныци или локанкы*) (суджуци). Исто и отъ свинско мѣсо правѭтъ си надѣницы и локанкы, коихъ зъвѫть бабы и дънкы, и соленѫ сушенѫ и каденѫ сланинѫ, а най паче онова пустало и крѣхко мѣсо, кое вадѭть отъ край грьбнака на двѣ страны колимаго скота и го зъвѫть *рибици*, сушѭть и го кѫдѭть, какъ то и свинскы бутове, кои несѫ по долны на вкусъ отъ французшкы *жанбоны* и *сѫсисоны*. Българи обично ѣдѭть зимѣ

*) *Локанка* ся казва, защо то е натѫпкана въ чьрва. *Локанѭ* ся зъве тьрбухъ (шкенбе), и другы чьрва по старобългарскы.

пристигнали въ Букурещъ, слѣзли на хотелъ „Фпески“, гдѣто дошълъ и сѫщий Полицемѣйстеръ и му казалъ, че часа по четири слѣдъ пладне да отиде при Княза въ опредѣлений часъ и слѣдъ като излѣзалъ отъ Двореца отправилъ ся при Балкански, гдѣто си отпочиналъ.

Слѣдъ четиредневната почивка Раковски заминалъ пакъ за Одеса, гдѣто е работилъ „Ключь Българскаго Язика“, „Иступленный Дервишъ или Въсточний Въпросъ“ и постѫпилъ еще въ единъ пансионъ като надзиратель.

свинское мѣсо сварено съ кисяло зелие, въ кое гуждѫть чьрвени чушкы. Рѣдко е́ българско селско семейство да не пие вино, кое си имѫть у дома отъ лозия си. А по нѣгдѣ си правѭть и медовинѫ, т. е., размѣсѭть медъ съ водѫ и съставѭть сладкый сокъ, и си го пиѭть обичливо. Нѣкои си селци, а най паче живѣѭщии около горы, обичѭть твьрдѣ много и ловитбѫ, и ходѭть зимѣ най паче на ловъ, за елены, кошуты, дивы свины и зайцы. А отъ лѣтѣщихъ стрѣлѭть дроплы, дивы паткы, ѭребици (тяхъ обично ловѭть съ примкы и клѣткы), гълѫби и проч. Тѣхъ се безъ измѫдреннѫ прихитренностъ приготовляѭть несъставно въ гозбы си. А нѣкои си отъ старопланинскы Българы ходѭть та стрѣлѭть мечкы, вълцы и лѣсицы за добывкѫ.

Постное селско ѣстие състои лѣтѣ отъ злакове повѣчь, и рибы по нѣкои си дны; и зимѣ отъ сухи плодове и солены злакове. А злакове сѫ слѣднии: найнапрѣдь прѣзь великый пость ѣдѫть копривѫ, козѭ-брадѫ, горицъ, лападицъ, спанакъ, лободѫ, щиръ, тлъстицѫ, кисялокъ и пр. Послѣ чьренъ бобъ, бѣлъ бобъ, грахъ, сланутькъ и пр. Отъ тыя злакове варѭть кисяль сокъ съ оцетъ или съ тригиѭ*), и мѣсѭть тѣсто, въ кое ги пекѫть къту полѣѭть вѫтрѣ дрьвено масло, и наричѫть гы *питницы* и *зелницы*. А кога излѣзи пиперъ правѭть питы испьлнены отъ чушкы и другы злакове и гы зовѫть *чюшницы*. А по нѣгдѣ си пьлнѭть чюшкы и съ натьлкано мѣсо крѣхтинѫ, и гы зъвѫть *рацы*, кога сѫ чьрвени. Тии сѫ твьрдѣ вкусни**)

Отсвѣнь злакове, Българи ѣдѫть и гѫбы; а тии сѫ слѣднии до колко е́ намъ познато. Растящии на земѭ, а най паче на наторено мѣсто: чьрвенкы, лъжичкы, качюлетки, млѣчници,

---

*) *Тиригъ* е онова вещество, кое къту отдънѭть бъчвы, въ коихъ е стояло вино, кьртѭть на плочицы, и го употрѣблявѫть да си кисяліѭть ѣстия. Съ това миѭть и срѣбро златари, а оброшници (бояджии) го употреблѣвѫть въ краскы. Българи еще си кисяліѭть ѣстия и съ тръпкаво гроздие (агорида); тръпкъ. — Българи казвѫть и за кисяло вино тръпчиво вино.

**) Единъ Българинъ ся образувалъ въ странство, и къту ся завьрнѫлъ да ѭосѣти отьчьество си, и майкѫ му, да го задоволи, упсклѫ му питѫ *чюшнѭ*. Къту сѣднѫли да ѣдѫть, въспытаный Българинъ видѣвшъ чюшкы упечены въ тѣсто, извыкалъ: маде, недѣйте ѣди! чи щѣте умрѣ! а майка му отговорила: ахъ! синко! азъ сьмъ тя отъ малъкъ се съ чюшнѭкъ хранила, и не си умрѣлъ, а сега къту си станѫлъ голѣмъ мѫжъ, нищо не ти става! Ѣшъ сынко! то е българско ѣстие. Не бой ся, нѣщѣшъ да умрѣшъ; твое сирище е отъ това.

кои обично растѫть въ лѣсища и по сѣнкы, нѣгли и други. Тѣйзи сѫ' ѣдѫть. А нахождятъ ся и отровни: зьминьски, жълти гѫби, сыни, магарешки, отъ коихъ шомъ ѣдѣ человѣкъ умира. Растящии на дървета, или при корени имъ, и на сухы пънюве: припънки, грьничюви, глогови, сладюнови, чьрничюви чьрни, кои сѫ' най вкусни, вьрбови чьрни, брѣстови бѣли, растѫть твьрдѣ голѣми къту блюда на брѣстове суровы и сухы и пр. Селци си сушѫть отъ тѣхъ гѫбы и за зимѣ. При томъ ѣдѫть и рѣчны школкы (миди грьц.) или шушувади, и охлюве разновидни, раци прави и опаци. А риба позната въ Българиѫ е́: най първо пьстърва, коя живѣе въ чисты горскы камениты потоци, и рѣкы. Та е́ най вкусна риба отъ колко ся нахождѫть въ сладкы воды, и е́ пьстра на капчицы чьрвены, жълты, и черны. Та нѣма кости отсвѣнъ грьбнака. Подирь неѫ е́, мрѣнка, клѣнь, врьтенка, лѣшка, зьминякь, бѣлицѫ; а въ по дълбокыя рѣкы ся нахожда, и сомъ, шаранъ, линъ, бѣла рыба, кусать, разперь, щука, чига, сомъ съ ѫзыкъ, чьрвеноперка, платика и други. А въ Дунава, и въ езеръмъ ся нахождѫть разновидни други риби, къту моруна, сомове и др.

(Изъ книгата „Показалецъ“ напечатани въ Одесса 1859 год. отъ Г. С. Раковскаго).

Слѣдующитѣ исторически документи неиздавани до нинѣ вмѣстяме въ запискитѣ си, за младото поколѣние въ Свободна България, което твьрдѣ малко знае, за дѣлата и подвизитѣ, на онова неотдавнашно поколѣние което завари народа ни въ дълбокъ сънь, измѫчванъ и угнѣтяванъ тѣлесно, помрачаванъ и задушаванъ умственно и душевно, тлѣющъ подъ несносный яремъ на двойно робство. — Твьрдѣ малко нѣщо се намира писано за живота и подвигитѣ на онья рѣдъ смирени но доблѣстни поборници, които първи побудихѫ, поведохѫ и упѫтихѫ народа си къмъ наука и просвѣщение които първи му посочихѫ идеала къмъ който трѣбваше да ся стреми. Мнозина отъ тия дѣйствителни мѫченици и страдалци сѫ починали не давно дору и имената имъ сѫ вечь забравени.

Позивъ камъ Родолюбци Българи за освобожденія Българіи.

„Що є животъ нашъ въ сие робство?
Нѣсть ли всегдашна тяжка тягота?
Каѫ имамы мплѫ добротѫ,
Въ люто поганско всегдашно бѣдство.

По добро є смьрть мало-минутна
Нѣжели дългы рабскы животъ
Въ мѫкѫ Османскѫ безчеловѣчнѫ
Ползѫ нѣмамы отъ нашъ имотъ!

Человѣкъ кой нѣма Граждансkѫ независимость, той не сѫществува на свѣтъ, нито ся отъ нѣкого си помянува. Всякый го презира и уничтожава, къту недостойнаго да носи имя человѣка, създаннаго по образу и по подобіѭ Божіѭ. Самъ създатель когда изначяла є създалъ человѣка, създалъ го да бѫди свободенъ и да живѣе животъ независимъ, владѣѭщь вся прочеи твары чрѣзъ умственнаѫ силѫ, коя го отъ безсловесны животны отличава. Человѣкъ кой не чувствува, що є свободѫ. Той є равенъ, или паче рѣсти по доленъ и отъ безсловесныя животны, кои привикѫтъ и оставѫтъ на рабскаѫ службѫ, и прикарвѫтъ си животъ безчювственно съ мѫки и трудове, що имъ ся съ силѫ налагѫтъ.

Нашъ Българскый народъ, кой ся числи днесъ само въ Българія близо до седмъ милиона, достигнѫлъ е въ таково положение днесъ, щото цѣлъ свѣтъ го прѣзира и укорява, какъ безчювственно е до сега търпѣлъ Агарянское иго, и никакъ не е помыслялъ за свободѫ! Колко за прошедшее врѣмя, може да има нѣщо си управдание, Нъ днесъ, когда вѣкы Турское царство е достѫгнѫло къту една сѣнка, или гнило тѣло, кое отъ разны годишны раны изшюпяло, клати ся и полита да падни и отъ най малкый ударъ, какво управдание могѫтъ има вѣкы Българи да стоѫтъ хладнокръвни и да губѫтъ сие спасител-

ное благоврѣмие? Кой ще други да гы пожали ѝ да помисли за тѣхъ, ако не тѣ сами ся мрьднѫтъ и дигнѫтъ?

„Народъ кой своѭ правда желае,
Милѫ свободѫ и прѣлюбезнѫ
Трѣба съ уржжіе да ѭ добие
Съ жьртвѫ голѣмѫ и скѫпоцѣннѫ!

Мечомъ сѫ Българи своѭ свободѫ изгубили, мечомъ пакъ трѣба да ѭ добиѫтъ! Иначе никой нѣще ѭ освободи въ вѣкы вѣковъ, ако не сами тѣ! и никаква права нѣщѣ имъ ся отдадѣ безъ да ся земѫтъ за уржжие и пролѣѫтъ кръвь. Какво по сгодно и благоприятно врѣмя може быти отъ днешное, да възприѣмнимы таково свято пъприще и мы Българы и да добыимы нашѫ милѫ прадѣднѫ свободѫ? Защо губимы сие благоврѣмие, кое ся е прѣдъ нами явило, и уже громогласно выка: станете Българи! сега е врѣмя да ся освободите и ви, и Българское старославно имя пакъ да добыите. Турція е до толко изнемощѣла, щото отъ само себѣ си ще падни. Тии сѫ вѣкы изгубили военный духъ; тии сѫ се дали въ разслабѫ; тии сѫ усиромашели и нѣмѫтъ срѣбро и злато; тии не могѫтъ въ еднѫ нужда съсрѣдоточи на едно мѣсто ни двадесять тисящи войскѫ . . . примѣрь да бѫди вамъ Чьрно-горская война, дѣ Турци едва десять или двадесять хиляди войска можахѫ да испроводѫтъ, коя незабавно храбри чьрно-горци поразихѫ. Що стоите вы Българи? За когы чѣкате? . . . Европа е расположена да съдѣйствува на вашѫ свободѫ, нъ трѣба вы да почните, и да покажите, че сте воистинѫ достойни за свободѫ. Трѣба да покажите, че въ вашы жили е остала еще Старо-Българска свободна кръвь, и че мѫчители не сѫ ѭ испили съвсѣмъ! Турци сами проповѣдѫтъ свое падение и готвѫтъ ся да бѣгѫтъ въ Азиѭ щомъ ся появи мало едно нападение.

Между дванаддесять милиони христиини въ Турскѫ Европа, едва два милиона Турци сѫществувѫтъ! Смислете си сега къту е Черна-Гора, Ерцеговина и Босна на кракъ, да ся дигни и Българиѭ, слѣдъ неѭ ще послѣдува Срьбиѭ и свободна Грьция, къту изпроводи свои отчаяни чети въ Тесалия, Ипирь и Македониѭ, какво смѫщение ще ся зададѣ турчину?! то ще бѫди негово конечно паденіе и изгнание отъ Европѫ! Смислете че Западныя сыли не щѫтъ глѣда хладнокрьвно наше движение, нъ абие щѫтъ въсприѣ живо участие,

да по скоро ся рѣши и наша бѫдѫщность и мы да живѣемы подъ равноправность и подъ нашы народни законы. Ако сравними обстоятелства подъ коя нахождаеми Сърбы, Грьци въспріѣли ся за освобождения пъприще, и свож цѣль достигли, щѣмъ найдѣ че тогашныя обстоятелства сѫ были стократие по важны и опасны нѣжели днѣшныя. Тогда Турция еще цвѣтѣше и бѣше въ исполинскѫ силѫ! А и срѣдства що сѫ имали Сърби и Гърци да възприѣмнѫтъ таково дѣло били сѫ по оскѫдни и по долни отъ днѣшныя, коихъ можемы мы да имами. Мы днесь Слава Богу! имами доста учени Българи, кои могѫтъ да ся прилѣпнѫтъ при Европейскыя Кабинеты и да докажѫтъ наше праведно исканье кое Европа непрѣменно ще удобри, къту ся юнашки обдьржамы. Мы днесь имамы въ Росия, Молдова и Влашко доста богати Българи, да помогнѫтъ да ся събире нуждное количество да стани пьрвое начало нашего движеиия и да ся обдьржи за нѣколко врѣмя. Нашъ народъ въ Българиж е расположенъ и уже въ въсторгъ да започни такова дѣло; но чѣка и глѣда да види прѣдводители отъ знамянита лица, и планъ съ благоразуміе съставенъ. Щомъ се появи таково нѣщо, мало и голѣмо ще стане да ся бие за вѣржи отьчьство! Народъ нащъ дыхае отмьщение противъ Турковъ, противо наши губители и страшно є да не избухни нѣщо не размыслено и не приготвено, какъ то слѣдува.

Вся обкржжажща насъ обстоятелства сѫ благоволни намъ и въ ползѫ нашѫ. Само трѣба рѣшение съ постоянство, и наша цѣль благополучно ще бѫди постигнѫта! Всѣкы по възможность трѣба да съдѣйствува: учении съ свои трудове, багатии съ свож помощь, сѫщи и въ състояние да носѫтъ уржжие съ жьртвж своего живота. Съсѣднии намъ народи сърби и Гърци изъ начала когда сѫ почнѫли да дѣйствувѫтъ за свободѫ, събрали сѫ пьрво едно доволно количество, и съставили сѫ свои планъ. Такъ исто и мы можемы да дѣйствувамы, и ето изложение общаго плана, кой ще обѣма двѣ отдѣленыя.

Пьрво Отдѣленіе

1-о Да ся отберѫтъ знамянита и честна лица, коимъ всяки да има достовѣрность да отправи свое спомоществувание, тии лица трѣба да бѫдѫть въ Одессѫ.

2-о Да ся състави листа (кодика) подъ именямъ *Благотворно Българско Общество*, коя къту ся потвьрди тукъ въ Одессѫ отъ знамянита лица Българи, и къту напишѫтъ свое спомоществувание пьрво тукашни родолюбци Българи да ѭ привржчѫтъ едному вѣрному и достойному Българину да ѭ отнѣсе въ Молдавѫ и Влашко, и дѣ другадѣ е удобно.

Тогози Българина щѫтъ го снабди съ прѣпоручително общо писмо за достовѣрность.

3-о Къту ся съберѫтъ до 100,000 рубли сребро, тогава това Българско общество пьрво трѣба да отберѣ двама достойни учени Българи и да изпроводи едного въ Петроградъ, а другиго въ Паризь, къту имъ опрѣдѣли отъ вышерѣченое количество прилично обдьржание. а длъжность тѣхна ще да е́ да ся упознаѭтъ съ знаменита лица въ кабинеты на вишерѣченни градове и да почнѫть да възбуждѫтъ въпросъ за Българи, съврѣменно же да разглѣдвѫтъ ходъ на политичная общества.

4-о Да ся състави въ Одессѫ еднѫ тайна канцелярияѫ, водима отъ едного способнаго Българина, кому ще се опрѣдѣли такъ же приличное обдьржание. Тая канцелярия ще има двама способни дописатели; едного въ Молдовѫ, а другиго въ Влашко, кои такъ же обдьржаеми отъ Българское сие Общество ще водѫтъ дописки съ Българияѫ, водима отъ главнаѫ въ Одесса канцелярияѫ.

5-о Дѣло на тая канцелярияѫ ще бѫди да съобщи народнаѫ цѣль на нѣколко знамяниты лица въ Българіѫ, коихъ познава за вѣрни и родолюбцы Българи, да дѣйствувѫтъ и тѣ, мѣжду народа.

6-о Да ся опрѣдѣлѫтъ двамина способни и достойни Българи, кои могѫтъ да въспріѣмнѫтъ военнаѫ длъжность, и да ся изпроводѫтъ да убиходѫтъ Атина, Бѣлградъ — Сърбияѫ и Цѣтинѫ — Чьрна Горѫ. Длъжность тѣхна ще да е да склонѫтъ Грьци, Сърби и Черногорци, да земѫтъ учястие въ сие дѣло. Тии Българи щѫть състави военный планъ и щѫть зѣ опытны Българы въ Военное искуство, бывшии въ военни сражения въ Грьция, Сърбіѫ и Чьрна Горѫ; такъ же отъ Чьрно-Горцы, и щѫть гы увѣ въ Българіѫ, съ който способъ могѫтъ да учяствоватъ въ народное движение. Тѣхна длъжность ще да е съврѣменно и дипломатичьска военна.

Второ Отдѣление Плана.

1-о Народное движение трѣба да стани съврѣменно всеобщо ако е възможно; ако ли не, а то необходимо трѣба съврѣменно да стани въ Видинскаѫ и Търновска область. Въ Видинскаѫ область къту почни отъ Сърбскыя граыцы, да ся прострѣ до Сищовъ, а отъ тамо до Търново, Шипка и Троянъ; отъ Търново же да повлѣче едно военно отдѣление и да ся прострѣ даже до Чърное Море по Старѫ планинѫ. Да ся захватѧтъ Балканскыя проходы, колко по бързо е възможно на сякѫдѣ, щото да ся прикъса сѣко снешение съ Цариграда. Главное внимание да бѫди щото Срьбская граница изъ отзадѣ и Влашкая да останѫтъ отворени.

2 о Въ Българіѫ да ся изпроводѧтъ подъ видомъ търговци вѣрни человѣцы, кои да приуготвѫтъ народа и да внесѫтъ орѫжие и барутъ, колко имъ е възможно. Това ще ся дѣйствува чрѣзъ вышерѣчныя дописатели въ Молдавѫ и Влашкѫ. Тии щѫть описа дѣ колко рядовна войскѫ турска има, и щѫтъ съобщи на вышерѣчныя дописателя, а тѣ въ Одесса на Главнаѫ Канцеляріѫ. Главнаѫ Канцеляріѫ ше има рядовны дописки съ оныя Българы, кои щѫтъ ся проводи въ Атинѫ, въ Сърбіѫ и Чърнѫ Горѫ и ще имъ съобщява вся свои дѣйствия, подробно да ся водѧтъ въ свое прѣдприятие. Такожде ще има дописки и съ полномощныя Българи въ Паризъ и Петроградъ.

4-о Отправении въ Атинѫ, Сърбіѫ и Чърнѫ-Горѫ щѫтъ съчини побудителная окрѫжная писма за Българіѫ, и щѫтъ гы тамъ напечята. А проккамации за Петрбурскый и Парижкый кабинетъ щѫтъ ся съчини въ военное станище и щѫтъ ся испроводи незабавно*)

5) Къту помощиѫ Божиѫ почии сие святое дѣло, абие ше ся състави въ военно станище врѣменно правление, и врѣменни закони спорядъ обстоятелства.

6-о Отъ отправеныя въ Атинѫ, Сърбіѫ и Чърнѫ Горѫ Българи зависва да назначѫтъ врѣмя и день народнаго дви-

*) Полномощый въ Петроградъ Българинъ ще ся старае да наклони Русское правителство да изпроводи сѫно военно отдѣление на Дунайское входустие Сулина.

жения, и да съобщѫтъ на Главнаѫ канцеляріѫ и другадѣ дѣ е удобно.

7-о Главная Канцеляріѫ имѣѭща поводъ общый сей планъ ще ся занимава да състави, спиши и приготви нуждныѫ дополнения съобразно съ обстоятелства.

8-о Народный знамянъ ще бѫди на чьрвено платно отъ еднѫ странѫ львъ изображенъ съ надписъ: ***Свободѫ или смъртъ!*** а отъ другѫ странѫ Честный Крьсть съ надпись: ***Богъ съ нами напрѣдъ!***

ПЛАНЪ

За Освобождение Българий.

(Съставенъ въ Сърбіѫ и Влашко)

Народный духъ на всѣкѫдѣ е приготвенъ за въстание противъ Турковъ. На това ся е одавно работило, а особито тая послѣднія годинѫ.

Приготовлението ся е състоѫло въ томъ: всѣки да си купува орѫжие, барутъ и крушумъ, за колкото му е било възможно. Освѣнь една часть Българи въ Видинское окрѫжие, що нѣмѫть сички орѫжие, въ осталытѣ окрѫжыя почти на пять единъ имѫть, а по нѣкои си мѣста и сички.

Тыя окрѫжыя по край самыя Дунавъ сѫ слѣдныя: Видинъ, Ломъ, Никополь, Свищовъ, Рухчукъ, Силистра, Тулча и Варна на Чьрно Море. А по вѫтрѣшность Българиѵ, покрай таѭ странѫ Балкана и вѫтрѣ сѫ слѣдныя: Враца, Плевенъ, Сивлиево, Ловичь, Троянъ, Габрово, Търново, Разградъ, Шуменъ. А отъ Тракийскѫ странѫ Балкана, кату ся започни отъ Чьрно Море, се по край Старѫ Планинѫ, отъ Ахило и Бургасъ сѫ слѣдныя главны градища: Айтосъ, Карнобатъ, Ямболъ, Сливенъ, Казанлѫкъ, Шипка, Габрово, Калоферъ, Карлово, Сопотъ, Коприщица, Клисура, Златица, Пердопъ, София Пазарджикъ, Габровецъ (Балкански пасажъ), Костенецъ, Самоковъ, Дупница, Рила, Жумаѭ, Вѣтренъ, Ихтиманъ, Вакарелъ и пр. Въ Тракіѭ же по на вѫтрѣ Филипополско, Загара Нова и Стара,

---

Раковскому омрѫзнало и тукъ въ Одесса, упѫтилъ ся пакъ по Романия, пристигналъ на мошията при Балкански отъ гдѣто испратилъ прокламация въ България: за въ идущата година да бѫдѫть готови желающитѣ българи за въстание; слѣдъ това заминалъ за Бѣлградъ, но не сѣделъ много врѣме; упѫтилъ ся пакъ за Романия при Балкански въ Букурещъ гдѣто издаде прѣзъ 1858 год. безименната брошура подъ насловъ: **„Прѣселение въ Россия“ или „Русската убийственна политика за българитѣ“**. Отъ тая брошурка откѫсваме слѣдующитѣ рѣдове:

Чирпанско, Хаскюю, окржжыя кои брожтъ повѣче отъ 700 села Бьлгарскы. По най-выше отъ тыя главны градища ся сж съставили тайни комитети, кои сж разпространявали и разпространявжтъ между народу въстание противъ Турковъ за напролѣть непрѣменно и сички чѣкжтъ пьрвый сигналъ (знакъ) да имъ ся дадѣ отъ тука.

Движението и въстанието може да стане съ успѣхъ на слѣдующия начинъ:

Единъ доброоржженъ полкъ отъ 1200 людие, отъ коихъ 100 да бжджтъ конныци и 100 артиллеристи, а останалитѣ пеходъ, два легко-горски топове, 4 тобоща и 4 тржби. Чьтирма, петина священници и двама искусни хирурги доктори. Една добра провизия отъ барутъ и олова. Тойзи полкъ да ся впусни тайно прѣзъ Княжевецъ, въ Балканский хрѣптъ и да маршира незававно право за Търново, къту ся даде съврѣменно сигналъ на всѣкждѣ съ еднж проклямациж или съ другы нѣкакъвъ си знакъ, да ся дигнжтъ сички на оржжие, да присѣкжтъ телеграфитѣ и да запушжтъ пощенскитѣ и куриерскитѣ пжтища, была отъ каква и да е силж.

По този хрѣпть Балкана отъ Сърбскитѣ днѣшни граници чѣкъ до Чьрно море всы мѣста сж населены почти се отъ Българы, твьрдѣ малко Турски или смѣсени села ся нахожджтъ. Нигдѣ нѣма крѣпость по тыж мѣста, иито нѣкой си пунктъ е заварденъ отъ рядовно или нерядовно турско войнство; нѣколко си Кьръ-Сердари и Билюкъ-Башии съ по 10, по 20 и 30 людия (семени) ся скитатъ по тѣхъ мѣста да гы управлѣвжтъ и да събиратъ даждие и пр.

Пьрви градъ що иди насрѣщж къту ся трьгни по тойзи Хрѣптъ отъ Княжевицъ иди Враца, подъ Балкана на едно

Нѣма по-свѣто нѣщо на свѣта отъ милото отечество, всѣкому е мило и драго своето, всѣки народъ се хвали съ своитѣ родни, цѣни своего добро и пастри своята собственность. За насъ българитѣ, освѣнъ България, нѣма нищо по мило и драго, тя страна, гдѣто сме се родили, кърмили, хранили, гдѣто на нашитѣ прадѣди коститѣ ся покоятъ, гдѣто и ние ще легнемъ. Да се не обича родното мѣсто, е сжщото, да се не признава нито баща нито майка, нито родъ нито племе, който мисли лошо за своето отечество, такъвъ не е достоенъ да живѣе въ него.

Человѣкъ гдѣто пьрви пжть е видѣлъ небесната свѣтлина привързанъ е на него мѣсто, като отъ нѣкоя си очарователна сила, която

равно мѣсто, нъ безъ крѣпость и безъ никакви огради, 18 часа далѣчь отъ Видинъ, кой трѣба непрѣменно да ся привзѣми.

Тойзи полкъ ще слѣдова се по Балкана, както казахме, като подига на орѫжие сичкитѣ села и ще ся умножава всѣки минутѫ, а сражения ще има съ вишерѫченитѣ само кърсерсари и билюкъ-башии, коимъ е невъзможно да ся съсрѣдочѫть въ голѣмо число. Отъ жителитѣ Турци твьрдѣ малки опозиции ще посрѣшни, защото сѫ убѣднѣли много и военни духъ изгубили.

Додѣ достигни, тойзи полкъ до Търново, дѣ само има 800 низима, а крѣпость нѣма, ще има най-малко до 100 хиляди мѫжие на кракъ, отъ коихъ 30 хиляди навѣрно могѫтъ да бѫдѫтъ добрѣ въорѫжени т. е. съ пушки, пищовъ и ѭтаганъ, а топове ще има восемъ, зѣти отъ Турцитѣ. А къту успѣе да продере до Чьрното Море и подигни сичкитѣ срѣдь Балканскы и около Балкански ближни села и градове и отъ двѣтѣ страны Балканскаго хрѣпта тогава, подигнѫтитѣ мѫжие ще бѫдѫть въ брой навѣрно до 500 хиляди отъ коихъ 100 хиляди навѣрно могѫть да бѫдѫть съ пушки добрѣ въорѫжени и въ състояние за рѣшительны биткы да издьржѫть.

Въстанието спорядь умножението си ще ся разпростира и ще съставѭ плановетѣ на биткытѣ съ Турцытѣ и на освояванието на осталытѣ крайдунавскы и Тракийски мѣста.

Тойзи полкъ щомъ ся впусти въ Балкана пьрвитѣ му грижи ше бѫдѫть слѣдния:

1) Да си състави едно временно управление и военны по нуждытѣ законъ.

2) Да състави единъ врѣменъ рядъ военнаго правления т. е. войводи, тысящници, сотници и педесятници.

го тегли непрестанно тамо, щото може ся каза, че тя сила става въ него като единъ естественъ нагонъ.

Всѣки кой се е за малко врѣме само отдалечавалъ отъ мѣсторождението си, познава тая сладка наклонность, която съ никакви рѣчы не може ся отказа пристойно. Человѣцитѣ, дордѣ еще живѣли въ диво състояние и сѫ ся прѣселявали отъ единъ предѣлъ на други скитающи ся, не сѫ усѣщали толкова тая наклонность къмъ мѣсторождението си, но отъ какъ сѫ почнали да ся заселятъ и да живѣятъ постоянно на едно мѣсто, да си правятъ кѫщи и покѫщнини, да зи-

3) Една елементарнѫ военнѫ ексерсициѫ, до колко му допуща врѣмя и мѣсто.

4) Да засѣче и развали всичкитѣ Балкански главни пасажи.

5) Да държи неприкѫсно сношение съ Сърбското Високо правителство, като състави еднѫ временнѫ пощѫ до колкото му допуща мѣстото и времето.

6) Да издадѣ прокламации на Турскы и Българскы ѭзыкъ, за Турцитѣ ако колѭть Християнитѣ, по селата, колкото села Турскы паднѫть въ рѫцѣ немилостиво ще са исколѭть и изгорѭть и чи който Турчынъ сѫ придаде и положи долу орѫжие, ще му сѫ респектува вѣрѫ, честь и имотъ, а който ся съпротиви ще изгуби главѫ и все.

7) Като достигни и завладѣй Търново, да испрати едно отдѣление да освои Сищовъ и да си отвори сношение на Дунава съ Влашко. Сищовъ нѣма никаква крѣпость нито воинство Турско, а Християнитѣ въ града и по селата ся десять пѫти повечь отъ Турцитѣ.

Турски крѣпости има край Дунава само тры: Видинъ, Рухчукъ и Силистра. А на Чьрно море една, на Варна. Въ вътрѣшностьта има тры: Нишъ, Бѣлиградчикъ при Видинъ, нъ ничтожни, въ Шуменъ има добрѣ снабдена крѣпость, нъ тя са зема отъ къмъ Балкана лесно.

Отъ тыя крѣпости само въ Видинскаѫ има до 7 хиляди войска; отъ коихъ има распрьснѫти сега по нѣкои си крайдунавски пунктове, но другитѣ крѣпости нѣма повѣчь отъ 1000 или 1500 война. Отъ сичкитѣ тыя крѣпости рядовнаѫ войска не можи излѣзи въ купомъ противъ непристѫпненыя Балканъ, освѣнь нѣколко си отдѣления и то много кѫсно. Въ София и въ Нишъ може да има, на двѣтѣ мѣста не повѣчь отъ 4

даятъ храмове, да ся молятъ Богу, да си сѣятъ лозья, градини, ниви и пр. отъ тогава тя наклонность ся е прѣобърнала вѣки въ силнѫ любовь и въ тѣхнитѣ сърдца е станала една страсть, щото всѣки прѣдпочита да жьртвува и животъ си, отъ гдѣто да пропусти другиго да потъпчи милото му мѣсторождение и у общо отечеството му.

Человѣкъ же който ся скита отъ едно мѣсто на друго, остава мѣсторождението си пусто и неще да зний нищо за общото си отечество, той е подобенъ на едно безсловесно животно, което живѣй на свѣта само и само да ся прихрани. Такива человѣци сѫ укорени отъ сичкия свѣтъ и назовавѫтъ ся съ прѣзрѣние скитници.

хиляды войска турска, нъ тя никакъ не можи да остави тѣхъ пунктове и да сѫ управи противъ Балкана.

Турското правителство въ Цариградъ, до дѣ сѫ извѣсти добрѣ, додѣ рѣши и додѣ употрѣби сичкитѣ си възможни срѣдства, да състави десять или двайси хиляди войска и тѣ ѫ управи противъ Балкана трѣба му най-малко два мѣсеци врѣмя, нъ тойзи полкъ за 15 дни най-кѫсно ще достигни въ Търново, а за мѣсецъ деня ще успѣе да дигни сичкия Балканъ и Сищовъ ще бѫди освоенъ на Дунава.

Отъ Македонiѫ и Ипира, никаквѫ военнѫ силѫ не можи да подигни турското правителство, защото и тамошнитѣ мѣста нещѫть стои мирни, а и разстоянието е доста далѣко.

Щомъ ся появи такова нѣщо въ Балкана, отъ Влашко има да додѫть нѣколко полкове Българы, съ добри офицери, кои сѫ нахождѫть днесь въ службѫ Влашкаго войнства, и между тѣхъ има полководци, капетани и пр. Сѫщо и отъ Грьция ще притекѫть много българы, кои ся нахождѫть тамо въ военнѫ служба и съ които е направено споразумление, на кой начинъ да имъ ся даде знакъ въ пьрвото наше движение.

Сичкитѣ волентери Българи, кои въ 1854 год. бѣхѫ съставили Българскы легеонъ и сѫ добрѣ ексерсирахѫ въ военное искуство или чясть има въ Българiѫ сега, и чясть въ Влашко, сички ще ся заловѫть отъ орѫжия на пьрво движение.

Нѣколко хайдутски главатари и четы имъ ся произвѣстени вѣки, това лѣто и тии пьрви ще сѫ наидѫть по Балкана.

Сьрбското Высоко правителство само доизволение да даде и да снабди тойзи полкъ съ барутъ и олово, та за съставянье то му тукъ въ Сьрбiѫ, то може да бѫди съ найголѣмѫ лѣснинѫ и да бѫди готовъ до Марта за марширанье. Сичка таѫ възможна тайность, хытрость ще ся употрѣби да

Слѣдъ печатанието втори пѫть на вишеречената безименна брошура въ Бѣлградъ, С.-Петербургския Кабинетъ не искалъ да чуе вече за Раковски. Единъ день, нѣкой си отъ служащитѣ при Русското консулство въ Бѣлградъ му обадилъ за това нѣщо, Раковски му благодарилъ, отишелъ на пощата взелъ една пощенска кола и заминалъ по сухо, излѣзълъ срѣщу Турну-Северинъ, съ лодка преминалъ Дунава, отъ тукъ пакъ зелъ пѫтя къмъ Букурещъ, дошълъ пакъ на старото си свърталище при Балкански. Отъ тукъ безъ да сѫ бави тръгналъ

не бы нищо да ся узнай отъ неприятелитѣ додѣ доди назначения часъ да сѫ подигни.

Тойзи планъ въ направлението си, толкова іеще по-много ще ся подпомогни и успѣха му ще бѫди неизбѣженъ, ако Высокото Сърбско правителство съвременно отправи едно отдѣление къмъ Нишъ и къмъ Видинъ да забави турскитѣ войски.

Само трѣба отъ сега да сѫ работи дѣятелно на това, и да ся приготватъ незабавно нѣколко главни офицери Българи изъ Влашко.

25 Ноемврий 1861 год. Бѣлградъ

Г. С. Раковски

пакъ за въ Россия; по пѫтя проповѣдвалъ на пресѣлцитѣ за да сѫ върнатъ обратно въ България,то той работилъ за това, съставилъ коммиссия отъ прѣселенцитѣ коя да работи за тая цѣль, която придружилъ до Петербургъ, гдѣто и даде наставления какъ трѣбва да работи за да успѣе по-скоро, представилъ ся гдѣто трѣбвало като ся избавилъ отъ всяка отговорность.

Раковски пожелалъ да остане въ Россия да живѣе. Руското правителство му предложило 500 кредитни рубли мѣсечна субвенция, съ условие каквото пише да ся цензурира, но той не склонилъ

Между друго отворилъ въпросъ и за Видинскитѣ пресѣленци, да имъ се дозволи да ся върнатъ въ родината си, защото въ разстояние на нѣколко врѣме по много ще измрѫтъ отъ промѣнението на климата, това му обѣщали въ Министерството и тръгналъ за Кубеи, презъ Романия ся озовалъ въ Сърбия, влѣзълъ въ споразумѣние съ Князь Михаила, за прокарване чети въ България, който склонилъ и му позволилъ да прѣвози въ Сърбия 120,000 пушки прѣзъ Романия, отъ Руската граница по сухо.

Турското правителство било извѣстно, прѣдложило на Ромѫнското да спрѣ прѣнасянието пушкитѣ; Ромѫнский Князъ Александръ Иванъ Куза и тогдашния Министръ Когалинчану рѣзко отговорилъ на Портата: че Романия като конституционна дѣржава въ която търговията е свободна всѣкому и че пушкитѣ минаватъ транзитъ прѣзъ Ромѫнската територия.

ПРОКЛАМАЦИЯ

Мили Братя Българи!

Врѣме дойде вѣки и ные да съкрушимъ тяжкото иго на нашитѣ мжчители невѣрни Турцы! Що е нашъ животъ въ това безчъстно робство! Не е ли всегдашна тяжка тягота? Коѭ милѫ добринѫ имаме подъ това лошо Османско владение? Подобрѣ, братя, една сладка маломинутна за свобода смьрть, а нѣ дълговѣченъ робски животъ подъ тыя безчеловѣчны Турскы мжкы!

Ставайте братя на орѫжие мало и голѣмо за нашатѫ милѫ свободѫ и независимость! Турското царство вѣкы пропадва. Тии сѫ вѣки изгубили военни духъ или сѫ ся вдали въ разслабѫ и разкошность, тии сѫ осиромашели и уголѣли; нѣмѫть вѣки срѣбро и злато; тѣхното число сравнитьлно съ насъ, е ничтожно; тии не могѫть въ еднѫ нуждѫ да съсрѣдоточѫть на едно мѣсто значително число воинства. Примѣръ да бѫде намъ Ерцеговската и Чьрногорската война, дѣ нищо не могѫть да сторьть толкова врѣмя. Що стоиме Българи! За коги чѣкаме? Европа и цѣлъ просвѣщенъ святъ сѫ разположени да съдѣйствувать за нашѫтѫ свободѫ, нъ трѣба ные да почниме и да покажимъ чи сме воистинѫ достохни за свободѫ. Трѣба да покажимъ чи въ нашытѣ жили тече еще старо-българска юнашка крьвь и чи мжчителитѣ несѫ ѭ съвсѣмъ испили! Турци сами проповѣдѫть ѭвно падание си и готвѫть ся отъ пьрви ударъ да бѣгѫть въ Азиѭ.

Единъ всеобщы и силенъ ударъ ще реши нашѫтѫ славнѫ бѫдѫщность, кату разгони и истрѣби мрьснытѣ крьвници мусулмани отъ нашытѣ прѣдѣли! До когы, братя, вѣкы да тьр-

---

Между Турция и Романия сношенията бѣхѫ много обтегнати, тъй щото можало да ся предизвика война, по причина пушкитѣ, за прѣнасянието на които 4000 души сърбска войска е надзиравала подъ расположението на Раковскаго.

Прѣнасянието пушкитѣ въ Сърбия било извѣстно на всѣкѫдѣ изъ България и народа чакалъ само лозинка, сигналъ за въстание.

Дѣдо Никола и Салчо Аврадимъ само съ една чета сѫ въстанали въ Габровската Планина, всички биле избити само Аврадимъ

пимъ безчестие, грабитьлства, убийства и тяшкы угнятеные отъ Турскѫтѫ звѣрска невѣрность? Ето весъ Балканскы полуостровъ въ огънь запаленъ; нашытѣ еднородци и едновѣрни братя и съсѣди храбри Чьрногорци и Сьрби, сички на орѫжие храборно и побѣдоносно бижть, сѣкѫть и трѣбѫть общыя непиятель старъ крьвникъ турчинъ! Може ли да бѫди и за насъ по-добро друго благоврѣме отъ това. Нека никой не мисли чи свободѫ ся добива безъ крьвь и безъ скѫпоцѣннѫ жьртвѫ! Нека никой не чѣка отъ другиго да го освободи; Нашата свобода отъ насъ завыси! Нека всѣкъ запиши дьлбоко въ сьдцето си за святѫ въсторгна рѣчь — *Свобода* или *Смьртъ* и съ пламенъ мечь да вьрви въ бойното поле подъ знамяна на непобѣдимыя *Бьлгарскѭ львь*, а Божа всесилна дѣсница намъ ще помогни!

1 Августъ 1862 год.

Народный войвода

Г. С. Раковскы

избѣгалъ въ Ловечь, извѣстилъ Тодора Ковачевъ и ся отправилъ за Романия. За тая случка Раковски не билъ извѣстенъ въ Бѣлградъ.

Князь Михаилъ Обрѣновичь и Раковски разисквали за българското въстание, слѣдъ дълбоко разсѫждение рѣшили: Раковски да отиде съ миссия въ Гърция и Черна-Гора, за да ся споразумѣе съ тѣхнитѣ правителства относително желанието на Сьрбитѣ и Българитѣ.

Атинския кабинетъ отговорилъ, че Грьцитѣ никога нѣма да ся съединятъ съ Сьрбитѣ като прибавилъ още, че не сѫ приготвени.

Черногорския Министерски съвѣтъ отговорилъ Раковскому, че немогѫтъ ся съгласи съ Сьрбитѣ никога, защото много пѫти ги излъгали, но когато дойде врѣме за васъ Българитѣ, ние отъ все сьрдце ще дадемъ 500 души отборъ юнаци съ всичкитѣ имъ потрѣбности. И въ тая миссия като несполучилъ, Раковвки ся завърналъ въ Бѣлградъ и доложилъ Князу Михаилу.

Обстоятелствата ся измѣнихѫ, Сьрбия готова да обяви война на Турция. Раковски събралъ самоволни Българи за помощь на Сьрбия съ условие, щото сьрбското правителство да позволи Раковскому да съсрѣдоточи четитѣ въ Сьрбия отъ гдѣто да нахлуятъ въ България заедно съ Сьрбска войска.

ПРИВРЕМЕНЪ ЗАКОНЪ.

За народнытѣ горсны четы за 1867-о лѣто.

Върховното народно Българско тайно гражданско начялство, което ся състои, за тая годинѫ отъ седемъ лица: отъ Прѣдсѣдателя, подпрѣдсѣдателя и отъ пять върховны съвѣтника, въ събранието си, подирь едно дълго и зрѣло размишление, рѣшава и издава слѣдный законъ:

1-о Народнитѣ горски чети имѫтъ да ся прѣдвождѫть и управляватъ всѣка една, отъ едного прѣдводителя подъ имято *Войвода* и отъ едного *Знамянонохца* (байрактаря), който ще бѫди подъ заповѣдьтѫ на войводѫтѫ.

2-о Войводитѣ ще ся дѣлѫть на тры стѫпена, т. е. тии ще бѫдѫть *иьрвостѫпенни*, *второстѫпенни* и *третостѫпенни;* тѫй сѫщо ще ся и знамянонохцитѣ имъ.

3-о Пьрвостѫпенитѣ и второстѫпенитѣ войводи щѫтъ ся назначіава отъ Върховното Народно Начялство; а трѣтостѫпенитѣ както и знамянонохцитѣ, щѫть ся назначава отъ главнаго войвода, кому подъ управлението щѫть ся подложени сичкитѣ чети, които щѫтъ ся отправи за 1867 въ Старѫ-Планинѫ и другадѣ додѣто борави неговата власть.

4-о. Всѣкъ пьрвостѫпенъ и второстѫпенъ Войвода е длъженъ да събере и състави своѭтѫ дружинѫ кату направи единъ рядовенъ списъкъ: Пьрво на мѣсторождението имъ, на възрастьтѫ имъ, на истинното имъ имя и прѣзимя, женени ли сѫ или нѣ и на сичкытѣ тѣлѣсни чьрты отъ личностьтѫ имъ; Второ да гы приглѣда и придири добрѣ: каквы книжя и записки имѫть отгорѣ си и по колко пары; Третьо да гы съблече и приглѣда, има ли болни въ тѣхъ отъ свѣтовны болѣсти,

---

Раковски съставилъ планъ и възвание за освобождение Българий. Прокламация и позивъ къмъ родолюбци Българи.

(25 Ноември 1861 год.)

При обявлението война съ Турция билъ 1) Командантъ (войвода) Г. С. Раковски, 2) Дяду Илю Войвода.

които тутакси ще изключва, и да не бы нѣкои си обрѣзанъ (сунетлия) мухамеданецъ ся вмѫкнѫль между имъ; това ще се испьлнѣава отъ Войводытѣ не само тука нъ и на всѣкадѣ ко гато ся съставѭть четитѣ.

5-о. Всѣкъ войвода е длъженъ да закьлне дружинѫтѫ си кату имъ прѣдложи слѣднытѣ святы обіазаности:

— Който има желание да постѫпи доброволно въ народнытѣ българскы горскы четы, трѣба да ся съ клѣтвѫ откажи: *1) Отъ ийанство; 2) отъ лъжѫ; 3) отъ кражбѫ между дружинѫтѫ; 4) отъ курварство; 5) да бѫди на всичко послушливъ на войводатѫ и на байріѫктаря си; 6) да не причини никакво си несъгласие чрѣзъ раздорны клюкы и клъветы между дружинѫтѫ; 7) да не можи по никакавъ начинъ да ся отдѣли отъ четѫтѫ додѣ то не гы разпусны войводата; 8) да ся задоволи на онаѭ заплатѫ която ще намѣри за добро да му даде войводата.* —

Който приѣмни сичкитѣ тия условия и ся обвьржи съ прописанѫтѫ въ тойзи законъ клѣтвѫ за пълното имъ съхранение, само той можи да бѫди приѣмнѫть въ народнытѣ четы: иначе никой никакъ не ще ся приѣма! *Забѣлѣжка:* Ако ли же нѣкой си приѣмни съ клѣтвѫ тыя сичкы обіязаности и ся съпричисли въ народнытѣ горскы четы, а отъ послѣ пристѫпи само еднѫ отъ тыя святы обіязаности, въ такъвъ случай Войводата ведно съ знаменоносца имѫть пълнѫ власть да го накажѫть тутакси съ смьрть, кату го обличѫть и докажѫть прѣдъ сичкѫтѫ дружинѫ. Ако ли той, подирь пристѫплението си успѣе да избѣгне ненаказанъ отъ своѭтѫ четѫ, тогава Войводата, чрѣзь срѣдствата които разполага, дльженъ е да извѣсти тутакси на другытѣ четы които сѫ длъжни да употрѣбѫть общо сичкитѣ възможни срѣдства да го накажѫть смьртиѭ. Ако ли же и отъ сичкитѣ тѣхъ отбѣгни ненаказанъ тогава остава таіа грыжа на Върховното Народно Начялство' да испьлни святаѭ длъжность, дѣто и да прибѣгни онъ.

Почнади сѫ военнитѣ дѣйствия: Турцитѣ отъ Бѣлградската крѣпость, бомбардиратъ столицата Бѣлградъ. Раковски дѣйствува тукъ, Сърбскитѣ войници уплашени бѣгѫтъ назадъ; Раковски застрѣлилъ нѣколцина. На втория день самъ Князъ Михаилъ дошълъ на позицията и запиталъ Раковскаго: — „Какъ ся е случило да застрѣлилъ толкова души Сърбски войници"? — Раковски отговорилъ слѣдрющее:

6-о. Ни єдинъ инородецъ и иновѣрецъ не ще ся приѣма подъ никакавъ начинъ, въ народнытѣ горскы български четы за таіѫ годинѫ.

7-о. Пьрвостьпенитѣ Войводи имѫть власть и право да съставіѫть новы четы въ горытѣ и да имъ назначіавѫть войводи третостѫпенаго чина, кату гы подложіѫтъ подъ прописанѫтѫ клѣтвѫ и подъ настоіащему закону.

8-о. Сичкитѣ войводи сѫ дльжни да слѣдувѫть направленыята и наставленыта главнаго войвода който е упрѣдѣленъ отъ Народното Вьрховно Начялство и кому подъ управлението сички тия ще бѫдѫтъ.

9-о. Коіато друга чета Българи би ся поіавила въ Старѫ-Планинѫ и другадѣ по Българиѫ, ако тіа чета не покажи знака и неиздаде лузинкѫтѫ, които ще раздаде и наряди на народнытѣ горскы четы. Вьрховното Народно Начялство и главный Войвода, ако тіа друга чета не покажи тыя и ако, кату й ся прѣдложи, на миренъ начинъ, да приѣмни да ся подложи подъ настоіащему закону не приѣмни, всѣка отъ народнытѣ четы е длъжна да ѭ удари и разбие. Ако ли не сполучѫть да ѭ разбиѫтъ дльжни сѫ да извѣстіявѫть вѣрнытѣ Българы жители да ѭ и тии прѣслѣдовѫтъ кату еднѫ ненароднѫ и разбоинически четѫ. А Турскитѣ четы въобще трѣбва да ся удрѫтъ и разбивѫтъ до истрѣбление.

10-о. Войводитѣ имѫтъ пьлнѫ власть да казнѫтъ съ смьрть всѣко придателско пристѫпление, било сторено отъ дружинѫтѫ на горскытѣ народны четы, было сторено въобще отъ кого и да е другиго Българина.

11-о. Главный Войвода е длъженъ да дьржи неприкѫсни приписки съ Вьрхоьното народно Начялство и да дава отчетъ на сичкитѣ си движения и дѣла въ похода си, както и въ врѣмя потрѣбы и нужды да испроважда незабавно нарочно человѣцы, чрѣзь срѣдствата които онъ по особны наставленыя разполага.

„Ваше Бисочество! ако да бѣхте тукъ и бихте ся. опитали бѣгате, азъ и Васъ бихъ застрѣлилъ, камо ли нижнитѣ чинове“ . л-

Наскоро ся сключи миръ, турскитѣ войски испразднили Бѣя градската крѣпость. Раковски съ легията си влѣзе въ Бѣлградъ; по пѫти Кассиера на легията останалъ на дирѣ. Осемъ души Сърби злодѣйпи го нападнали, като му взели чантата съ осемь-стотинъ Австрийскѫѣ

12-о. Въ случай смьрти (не дай Боже!) главнаго войвода, второстѫпеный най-опытный Войвода ще постѫпи на негово мѣсто и ще слѣдова сѫщыя ходъ на дѣлата, коихъ то е слѣдовилъ онъ. На мѣсто же второстѫпенаго Войвода ще постѫпи знамяноносеца бывшаго главнаго Войвода; а знамяноносеца второстѫпенаго Войвода ще бѫди знамяноносецъ новаго главнаго войвода. Ако ли ся прилучи смьрть втъростѫпеному Войводу тогава главныя Войвода ще постави на негово мѣсто своего знаменоноxца, а знамяноноxца второстѫпенаго Войвода ще постави себѣ знамяноноxца. На негово же мѣсто ще наряди най-достойнаго момка между дружинѫтѫ. Ако ли ся прилучи смьрть трѣтостѫпеному Войводу, главный Войвода ще разпоряди спорядъ изложеныи начинъ. Нъ въ такива случаи прописаната клѣтва трѣба да ся подновѣва. Ако ли главный Войвода ся наxоди далѣчь въ такива случаи, тогава дружината чрѣзъ общо съгласие т. е. чрѣзъ вышегласие ще избере себѣ временаго Войвода отъ помежду си, додѣто ся срѣщнѫть съ главный Войвода и го онъ удобри.

13-о. Ако нѣкой си отъ дружинѫтѫ, за каквато и да е причинѫ, дигни рѫкѫ противъ Войводата, знамяноноxца или противъ кого и да е отъ дружинѫтѫ, сички сѫ дльжни съгласно да го накажѫтъ тутакси съ смьрть.

14-о. Сичкитѣ Войводи сѫ дльжни на пьрвия позивъ главнаго Войвода да притичѫтъ незабавно на онова срѣдоточие дѣто гы онъ призове, освѣнъ въ случай невъзможности. Ако ли ся докажи чи нѣкой си не е послушалъ тойзи позивъ имѣвшъ въжможность, таковый ще ся сматря за народенъ придатель и ще ся казни смьртиѫ.

15-о. Никой войвода не можи да ся върни назадь додѣ ся не срѣщни съ главный войвода и додѣ ся не споразумѣѫтъ съ него за обратното минуванье.

16-о. Върховното Народно Начялство ще обурѫжи сичкы тукашны четы и ще имъ набави сичкытѣ нуждни потрѣбности

жьлтици и го пустнали. Достигналъ до Българската легия, расправилъ Раковскому въ присѫтствието на Сърбския чиновникъ Тасо Иличь, който го придружавалъ, върнали сѫ и сполучили да намѣрѫтъ крадцитѣ, прѣдали ги на власьта, осѫдили ги, но пъритѣ неможли да намѣрятъ.

за похода имъ, както ще имъ улѣсни хода и минуваньето за въ Българиѫ и обратно. При томъ ще ся старай и грыжи не само за тѣхното безопасно зимовище, нъ и за новосъставенытѣ отъ тамо четы.

Смьртна клѣтва.

Обряда на смьртнѫтѫ клѣтвѫ, съ което ще ся кълнѫть постѫпвающитѣ въ народнытѣ Български горски чети момци, е слѣдный: Ще ся поставіа единъ столъ или друго извышено нѣщо, спорядъ мѣстото и врѣмяго, камъ истокъ Слънца, прѣдъ кого ще стои правъ бѫдущый да ся кълне, глѣдающъ камъ Истокъ; на стола ще ся полага отъ дѣснѫ странѫ крьсть, а отъ лѣвѫ святое Благовѣствуваніе (Евангелие), отъ дѣснѫ же и отъ лѣвѫ стрынѫ кълнящаго ся ще стоѫтъ двама Войводи или двама знамяноносци или двама избрани момци отъ заклѣтитѣ съ голы ножеве сключени надъ главѫ му, дѣсна му рѫка ще бѫди положена на крьста, а лѣва на святое Благовѣствуваніе; Едно третьо лице, стоіащо прѣдъ него, ще чете велегласно клѣтвѫтѫ, а кълняющий ся ще ѫ изговаря рѣчь по рѣчь:

„Заклѣвамъ ся днесь ирѣдъ Бога на честный крьсть и на святото благовѣствуваніе чи щѫ удьржѫ и исиълнѫ сичкыть свяги обязаности които ми сообщихѫ и четохѫ въ закона. Свѣтлото слънце нека бѫди свидѣтель на моѫтѫ смьртнѫ клѣтвѫ, а храбритъ юнаци съ острить си ножеви да бѫдѫтъ мои казнители въ моето иристѫпленіе.

Кату ся испълни тойзи святъ обрядъ, заклѣвший ся ще ся прикрьсти тры пѫты и ще цалуни честний крьсть и святое Благовѣствуваніе, а свидѣтелитѣ на клѣтвѫтѫ му щѫтъ го поздрави братскы и щѫть го причисли въ Народнытѣ Българскы четы.

1867 г. Голѣмъ-Сѣчко 1-й

Князь Михаилъ обѣщалъ, че ще платятъ паритѣ, но обѣщаніето му не ся испълни, както и позволеніето да преминатъ Българскитѣ чети прѣзъ Сърбія и Сърбска войска да даде на помощь за освобожденіето на България.

Ѓаковски душевно наскърбенъ дошълъ въ Романія при Балкански, почналъ пакъ да мисли за Одевкитѣ Българи и за подобреніето съ Сърбія безъ която нищо не можало да ся извърши.

Господинъ Балкански!

Тука пристигнха отъ Сърбія шестъ младци отъ Панайотовата чета; вечъ цяль Букурещъ знай чи българските инсургенти побягали въ Сърбія и че няколко дошле тука: ви уцъняватe колко вреди българския въпросъ тези слухове.

Освенъ това Тотю като ходилъ на Зимничъ турските власти го осъдили и проводили шпіони да ся увърятъ: това ны ся извъсти отъ сигорни хора.

Влашката политика е била противна до сега на Българите, нема съмнение че и занапредъ това правителство ще гони освобождението ни. Азъ мисля чи турското правитълство, като поиска момците отъ Тотювата чета подъ наковладеніе то. чи сж хайдущи и сж обивали и обирали въ Турско, тукашното министерството може да ги излови и придаде. Жално ще бжде въ този случай да пострадатъ тези юнаци една толкозъ и одезчестителна стжртъ, както можаха презъ това лято да обжрнятъ внимаието но Европа кжмъ нещастното ны отечество.

Съ сърбското правителство нашата работа е по упечена, както сами тези млади сж ся убъдили презъ минуваниnто си презъ Сърбия тамъ животаимъ и прихранатаимъ сж усигорени и можатъ военно да ся упражнявать; за това вы моля да ги съвътвате да ся вжрнятъ въ Сърбія и тамъ до чакатъ до благоприятни обстоятелства. Тъхното днешно положение изискува тъхното прибягнуване въ Сърбія. Панайтъ заедно съ остатока на четата си остава въ Бълградъ.

Моля ви прочие да ми отговорите можахали да подпъйствуватъ вашите съвъти и ви сърдечно поздравлявамъ.

Вашъ искренний приятель.

Гр. Д. Начовичъ.

Букурещъ 30 Априлъ 1867 год.

№ 2
30 Августъ 1867
Букурещъ.

Господинъ Панайотъ Хитовъ

У Белградъ.

Тези дни пристигнаха тука отъ Сърбя нѣколко млади, ко ито биле ваши другари въ Балканя презъ това лято; тѣ ны извѣстиха чи сте напуснали Българско и сте влезли всички въ Сърбя. Ныги побързувами да вы дадемъ някои нуждни наставления.

Понастоящемъ вашите другари съ волята на тамшното Правителство вижте та ги распорядите тамо; а вы останете въ Бѣлградъ, чи около 15 септемврий ще додатъ тамо наши представители съ които ще ся споразумейте устмено за по надалеко.

Телеграфирахми чрезъ тукашния сръбски застуаникъ да вы ся броятъ тамо 50 жълтици. Освенъ това и Г-нъ Балкански нареди Г-на Теохари въ Груя да вы броятъ въ Радуевицъ още 50 жълтици; и като ги вземите улеснете ся както вы тжй и хората вы за нуждите.

Несториха добре дѣто някои отъ вашите додоха тука. Вы знаете очасти какъ стоятъ работите и тряба да задържите всичките тамо.

Здравѣйте,

Българското народно настятелство.

Отъ 5 Априлъ.

Раковски до 1864 год. като не сполучи за Българското въстание, по нѣмание срѣдства; засѣдна ся пакъ да описва „**БЪлгарски вѣроисповѣденъ въпросъ съ Фанариотитѣ и голѣмата мечтайна идея Папеленизма**“. Която издалъ въ Букурещъ на Българо-Ромжнски, и вѣстника „**Бжущность**“, издаде 10 броя отъ в. „**Бранитель**“ Само единъ брой отъ програмата на вѣстника заключаваме съ слѣдующитѣ редове:

Ромжни и Българи! Вие държите въсточния ключь съединете ся и ще бждитѣ крѣпки и велики.“

Букурещъ 25 Юний 1864 г.

Приватомнюваніе (мемоаръ) отправено на Н. И. В. Султана

отъ тайныя централенъ българскій Комитетъ.

НА НЕГОВО ИМПЕРАТОРСКО ВЕЛИЧЕСТВО

СУЛТАНЪ АБДУЛЪ АЗИЗЪ ХАНА

Милостивѣйшій нашъ господаръ и отецъ

Ваше Величество!

Въ живота на народытѣ достигвать епохи, въ които търпеніето и мълчаніето сѫ повече гибелны и за тѣхъ и за правителството имъ, и слѣдователно по достойны за усѫжданіе, нежели заявяванията на тѣхнытѣ нужды и желанія.

Сѫдбата на сѣкій человѣкъ частно, както и на сѣкій народъ въобщѣ, е въ рѫкатѫ на всемогѫщето сѫщество което управлява Вселеннаѫ, Тая истата сѫдба е турила преди четыры вѣка насъ Българытѣ, и милото наше отечество, подъ властьтѫ на славнытѣ завоеватели които основахѫ Османскѫтѫ Имперіѫ въ Европѫ.

До тогава нашитѣ предѣды бѣхѫ навыкнали се да побѣдявѫть и едвамъ храбрытѣ завоеватель Султанъ Муратъ, Баязить Илдѫрѫмъ, и Мохамедъ II-ий можихѫ да ги побѣдѫть.

Да ли е было чувство на народна гордость или на гражданска добродѣтель дѫлбоко вкоренено въ сърцата на послѣднитѣ наши царье Ивана Шишмана, Георгія Страшимира, и Асѣня четвьртаго, та не сѫ възпріели да просѫть миръ и милость отъ силнытѣ Султаны, както правяхѫ тогава сърбскитѣ князовы а особенно молдо-влашкитѣ воеводы?!

Ный не щемъ да предирвами тайнытѣ на исторіята за онѣзы, които сѫ въстържествували юнашки, и за онѣзы които

Прѣзъ 1864 год напечата „Българска Старина“, мѣжду тѣмъ състави и двѣ чети: пьрвата подъ Тене Бойвода, а втората подъ Димитра Македонски предзодителствуеми.

На Тене Войвода змповѣдалъ съ четата си да обикаля Русчушкия Санджакъ, да прислѣдва лицата, които принятствували на Раковскаго въ дѣйствията му, а именно: Чорапчиевъ, Стоилъ Поповъ, М. Стояновичь изъ Руссе; А. Величковъ и Симеонъ Величковъ изъ Шуменъ.

сѫ паднали славно; ще кажимъ само, че такава е была сѫдбата която Провыденіето ни было назначило.

Даже и днесъ само Богъ знае тайнытѣ причини на въздигането и на отпадането на народытѣ; Богъ самъ познава бѫдущностьтѫ която е запазена за най силнытѣ Имперіи, както и за най-парясанитѣ народы.

Но при сичко това, твьрдѣ е очевидно, че една нова Ера ся готви на Въстокъ, и не е нуждно да ся отварѫ книгатѫ на сѫдбинытѣ за да разумѣй челякъ, че сме вече въ предвериѣто на коренны промѣненія.

Въ едно такова критическо положение на Отоманскѫтѫ Имперіѭ, положеніе не по малко критическо и за българскія нашъ народъ, прѣдъ сѣкѫ другѫ постѫпка по разумно ще да е той да си искажи на своя Августейшій Монархъ своитѣ страданія и истинны желанія.

Истинскіи органъ на българскія народъ, който е най многочисленный мѣжду народитѣ които Провидѣніето е турило подъ Вашѭ власть, ный дигами гласъ въ неговото име, като сме увѣрены че тойзи гласъ ще ся чуй, и чи законнытѣ неговы желанія ще ся испълнѭть.

Ваше Величество!

Вѣрностьта и преданностьта на българскія народъ къмъ славнытѣ Владѣтели на Османскѫта Имперія не ся никакъ съмнителни; тосъ народъ е далъ въ теченіето на вѣкове неупровергаемы доказателства, за своятѫ примѣрнѭ покорность и мирянъ характеръ. Ный сѫщытѣ, които днесъ говоримъ въ неговото име не желаимъ друго, освѣнь да останимъ вѣрны на преданіята на нашитѣ предѣди. Но при сичко това, ный быхме престѫпили еднѫ отъ най священнытѣ си длъжности, ако да не явяхми съ дълбоко почитаніе на Ваше Императорско Вели-

---

На Войводата Димитръ Македонски заповѣдалъ, съ четата си да прѣследва Грьцкия Владика Неофита въ Търново.

При преправата четитѣ презъ дунава самъ Раковский отишелъ въ Гюргюво, улѣснилъ преплаваньето. Прѣзъ Есеньта се завьрнали въ Романия, съ исключение Тене Войвода, на когото длъжностьта испълнявалъ знамяносеца Х. Димитръ Асеновъ, които щомъ пристигналъ Раковскому, рапортиралъ че народае готовъ за въстание за прѣзъ идущата 1866 г.

чество че адресытѣ които въ разни врѣмена, сѫ были поднесены на прѣстола на Ваше Императорско Величество, не сѫ были вынаги истинното израженіе на нуждытѣ на Българскія народъ, и това доказва достаточно че, при сичкото благодареніе което тѣ ушъ нѣкакси изявяваха, днесь нашитѣ страданія ся достигнали нетърпимы, щото цѣль народъ иска непременно едно дѣятелно и скоро улучшеніе на сѫдбатѫ си.

Нека ни бѫди простено да влѣзимъ въ нѣколко необходимы подробности за този предмѣтъ.

Управленіето, Ваше Величество, лѣжи въ най-заразителенъ и жалостенъ развратъ.

Правосѫдіето, ако то сѫществува, е ввѣрено на произвола на хора невѣжи; а отъ другѫ странѫ то е основано врьхъ законы никакъ несъгласны съ духа на нашія вѣкъ. Българина нѣма никакви права; той никакъ не съучаствува въ дѣлата на управленіето на дьржавѫтѫ, макаръ че сичкытѣ товары тежѫтъ се на неговыя гръбъ; за него права нѣма, но само длъжности и пакъ длъжности. Гласа му нигдѣ ся не слуша, той не може даже да ся уплачи, да говори не му е простено, освѣнь за да хвали и удобрява дѣлата на угнетателитѣ си.

Даноцы врьхъ даноцы, и тѣ до толкосъ ся умножихѫ сега напослѣдъкъ, щото ся достигнали вече несносны, непрестанно ся искатъ заемы и имдадіета а никакъ са не врьщатъ въ вредѫ на собственностьтѫ на сѣкій кредитъ и на всѣка правдина.

Общеполѣзнытѣ публичны дѣла, изоставени безъ никакво направленіе, сѫ нѣща мечтателны.

Народното просвящение, богатия тосъ изворъ на сѣко образованіе и на сѣкій напрѣдъкъ, не само е въ небрѣженіе, но още се полага сѣко стараніе да ся удави; сѣко нѣщо което

Раковски и Балкански на мошията рѣшили, да съберѫтъ старитѣ Войводи съ тѣхнттѣ дружини и да ся приготвятъ за идущата година.

Князъ Куза обѣщалъ Раковскому, че ще го снабди съ орѫжия за 25 чети съ по 31 момъка. Но О бѣда пакъ! Годнната 1866 настѫпи. Ромжнитѣ на 11 Февруарий свалихѫ отъ престола княза и плана ся осуети.

Слѣдъ паданието на Куза, Министритѣ Братияну и К. Ро-

ся отнася на умственното развитіе на народа, систематически ся гони ту скрытомъ, ту явно.

Черковнытѣ наши дѣла, не сѫ въ положеніе по малко достойно за оплаквание. Ваше Величество познава разнытѣ фазы презъ които черковный-а нашъ въпросъ е миналъ въ послѣднытѣ тыя врѣмена; напразно чѣкаме едно рѣшеніе. А мѣжду тѣмъ Ваше Величество знае каква тѫжесть има религіозното чувство въ сѫдбинытѣ на единъ народъ, и колко може да бѫди спасително или гибелно направленіето което му ся дава.

Съ системѫтѫ която е днѣсъ въ дѣйствіе, въ разнытѣ вѣтви на управленіето, не само никакъвъ напрѣдъкъ не е възможенъ, но даже нещастното наше отечество ся още унижава и върви къмъ явната пропасть.

Злото което бѣлежимъ, отъ давна още е привлекло вниманіето на Императорското Правителство и още въ врѣмето на Августейшій Вашъ братъ и предшественникъ вѣчно Памятный Султанъ Абдулъ Меджидъ, повече актовы (Хатишерифъ-а, Танзиматъ-а и Хатихюмаюнъ-а) ся издадохѫ отъ върховнѫтѫ власть и ся опытахѫ да поправятъ това зло; но, за зла честь, по причинѫ на неизпълненіето на нѣкой отъ тѣхнытѣ разположенія и на злото претълкованіе на другитѣ, цѣръ-а излѣзе по лошъ отъ болестьтѫ и положеніето на народа вмѣсто да ся улѣкчи стана по тѣжко. За да ся убѣди челѣкъ чи това е тѫй, доста е да хвърли единъ поглѣдъ върхъ днешното положеніе на Имперіята. Тачи и за напрѣдъ ако да ся земѫтъ се такива мѣрки, неще имѫтъ по-добро щастіе и нѣма да удовлетворѭтъ никакъ народа.

Съ това убѣжденіе ний дързаймы да представимъ на В. И. В. онова което ний вѣрваме чи е единственното срѣдство за да ся превари опасностьта която грози Имперіѭ тѫ, и да

сети устрашившисѫ да не би да нахлуе турска войска въ Романия, тогава васална область на турската Империя.

Регентитѣ предложили Раковскому да събере 1000 души въстаници българи подъ управлението имъ, за да вардятъ Дунавскитѣ крайбрѣжия. Раковски възприелъ съ готовность, не само хиляда но и повѣче отъ 10,000 съ условие да ги вооружи Ромѫнското правителство и снабди съ всичкитѣ военни потрѣбности съ Българско знамя.

Регентитѣ не само не възприели условията, но еще въ сѫщия

ся рѣши въсточный-а въпрсъ въ ползѫ на цѣлость тѫ на Имперіята и на нейното възрожденіе съ прѣсны елементы.

Ный като правимъ това постѫпвами като вѣрны подданницы на Имперія та, при която ни привьрзвѫтъ исторически преданія отъ четыри вѣка· заради това ный молимъ Ваше Императорско Величество да не усѫжда тъзи нашѫ постѫпкѫ за вредителнѫ, но още повече да земи въ вниманіе желанія та на единь народъ, който не иска освѣнъ да даде на Владѣтеля си новы доказателства на постоянна преданность.

Ваше Величество!

Желанія-та на Българскія народъ сѫ съдьржѫтъ въ слудующы-тѣ нѣколко думи:

„Ваше Им. Величество да заячи за винаги врьзски-тѣ „които ни привьрзвѫтъ при нѣговыя прѣстолъ като провъз„гласи политическѫ тѫ и религіознѫ тѫ нашѫ самостоятелно„сть основанѫ на еднѫ свободнѫ Конституціѭ. В. И. В. да „прибави при титлѫ тѫ си Султанъ на Османліи-тѣ, и онѫзи „на *„Царь на Българы-ти“*. — Тѣзи исканія, въ пьрво явленіе, може да ся видятъ противны на политикѫ-тѫ и на интересы-тѣ на имперіята; но ный смѣимъ да кажимъ чи, ако бѣше позволено на Българы-тѣ да имѫтъ около прѣстола на В. И. В. хора мѫдры и смѣлы, колкото вѣрны и преданны, каквыто сѫ лицата които ся навьртѫтъ по настоящемъ за чьрковныя нашъ въпросъ, Высоката Порта отъ давна още щеше да чуй желанія-та които ный днесь й изразяваме и които быхѫ произвели голѣмы ползы за Отоманскѫ-тѫ Имперіѭ въ общѣ, и за Българскія народъ частно.

Като хора сьрдечны и като искренны и вѣрны и поданницы които искаме да си искажимъ сичкѫ-тѫ мысъль, и съ то-

---

день искали да го хванѫтъ и арестуватъ, това принудило Раковскаго на втория день да отиде при Балкански на мошията, и отъ тамъ съ войводитѣ Панайотъ Хитовъ и Лазаръ Черногореца, ненадейно сѫ отправили за Бассарабия, спрѣли въ Киприяновския Мънастиръ, тукъ Игумена и Калугеритѣ обѣщали да съдѣйствуватъ за въстанието презъ 1867 година.

Войводитѣ останали въ мънастиря, и Раковски ся отправилъ за Одесса.

ѫ да разяснимъ горни-тѣ малко думы, нека ии бѫди позволено да разглѣдаме по напрѣдъ днешно-то положеніе на Имперія-та, както и онова на Българскія народъ.

Казася по горѣ въ какво състояніе сѫ достигнали политически-тѣ и административны-тѣ установленія на Имперіята. Такова едно състояніе на работы-тѣ каквы слѣдствія може да има? неблагодарность, роптаніе, най послѣ възстаніе.

Мысли-тѣ и намѣренія-та и на други-тѣ народы отъ Отоманскѫ-тѫ Имперіѫ не сѫ вече за никого нѣщо тайно. Ный сѫ небоимъ чи ще бѫдимъ обвинены за клеветницы, като кажимъ онова, което и тѣ самы не крыятъ.

Едны-тѣ работятъ за възстановленіе-то на Византійска-та Имперія, а други-тѣ за разширеніе-то на земѭта си. Ный не усѫждами наклонности тѣ нито на едны-тѣ, нито на другы-тѣ, до когато тѣ бѫдѫтъ ограничены въ предѣлы-тѣ на правото, но щомъ преминѫтъ тѣзы предѣлы, и настѫпятъ чюздо праве, длъжны ще бѫдимъ да имъ ся упрѣмъ. И едны-тѣ и другы-тѣ може да ся ласкаѭтъ съ надѣждѫ-тѫ чи ще добыятъ съдействіе-то на Българскія народъ, въ плановы-тѣ си, като му обѣщавѫтъ ползытѣ които изтичѫтъ отъ свободѫ-тѫ. И наистинѫ, обѣщаніе-то на свобода, отъ дѣто и да иди то, възбужда народно-то чювство на Българина и го прави да му тупа сърцете; но той бы былъ, по благодаренъ да ся ползува отъ своѭтѫ самостоятелность подъ покровителството на Султаны-тѣ, които быхѫ носили титлѫ-тѫ на нѣговы Царье.

Ваше Величество!

Никой Българинъ, кой-то познава интересы-тѣ на земѭтѫ си и на народность-тѫ си, не глѣда съ добро око наклон-

---

Палаузовъ се противилъ за всяко въстаническо дѣйствие, другитѣ Одесски българи казали Раковскому, че каквото рѣшатъ букурещкитѣ тѣ сѫ съгласни да испълнятъ. Връща ся пакъ въ киприяновския мънастиръ, взелъ си въиводитѣ и заминалъ презъ Кубей за Браила, но и тукъ нищо не сполучилъ, отъ тамъ хайде пакъ на мошията при Балкански комуто разсказалъ за всичко като прибавилъ че само Николай Мироновичъ *) му далъ 800 книжни рубли за пѫтни разноски. Ние считами умѣстно тукъ да приложимъ двѣ писма отъ незабвенния родолюбецъ Мироновичъ до Балкански:

ности-тѣ, кои-то едни имѫтъ да възстановѭтъ Византійскѫ-тѫ Имперіѭ, а други да разширѫтъ земѭ-тѫ си, въ врѣдѫ на други-тѣ; защото, ако изгубваніе-то на една провинція въ Юговъстокъ на имперія-та, или на една друга въ Сѣверо-западъ наранява достолѣпіе-то на свѣтлыя прѣстолъ на Ваше Императорско Величество, то сѫщо нарушава цѣлость-тѫ на Българскія народъ и земя.

Но при сичко това, ный быхме говорили противъ съвѣть-тѫ си ако да Ви убѣдявахме съ ласкателства чи едно движеніе на Грьцы-тѣ при границы-тѣ на Албанія или Македонія т. е. тамъ дѣто допира Българскиій-а елементъ, или чи едно движеніе на Сьрбитѣ около горны-тѣ границы на Българія, нема да ся поддьржи и отъ тамошны-тѣ Българы. Далечь отъ насъ мысъльтѫ да добыемъ чрѣзъ ласкателства едно се такова ласкателно благоволеніе отъ странѫтѫ на Ваше Им. Величество къмъ нашія народъ. Ный Ви увѣрѫваме още, Ваше Им. Величество, чи нашій-а народъ, при сичкѫ-тѫ врѣдѫ коя-то му нанасятъ плановы-тѣ на помѣнѫты-тѣ съсѣдны народы, естествннно ще земи странѫ-тѫ на едны-тѣ и другы-тѣ, не защото едны-тѣ му ся едновѣрны или защо-то други-тѣ му ся едноплѣменны, но защото не му ся дава свободѫтѫ и защото нѣма какъвъ драгъ предмѣтъ да брани, нито даже бащино-то

Одесса 29 Юлий 1868

Господине Балканский!

Господинъ Велю Стояновъ който бѣши въ градатъ-ни и съ коготу приказвахми за народните работи за които Господ. Стояновъ ще Вы раскажи изустно подробно за тѣзи роботи и Вые както ази зная че сте горещты за народните работы надѣвамъ са чи нещте да ся откажите на това благо предъ прјятје и щте да бѫдите заедно съ насъ за да можемъ да наредимъ тая работа както трѣва за доброто на нашјатъ бѣденъ народъ

Вашъ

Преданный Съотечественникъ

Н. М. Ташковъ

си огнище. Заради това простодушний-а Българинъ ще сматря сѣкій чюзденецъ завоеватель на земя-та му като свой освободитель, както го е и до сѣга сматряль. И тѫй, какъ да ся възбрани Българинъ-а за да не зема участіе съ чюзденеца? какъ да му ся вдѫхни желаніе-то да брани Имперіѭ-тѫ като своѭ собственѫ земѭ? отговоръ-а е твьрдѣ лесенъ: като му ся даде самостоятелность-та която той иска, и като ся потвьрдѭтъ права-та му които ще го прилѣпѭтъ при Имперіѭ-тѫ като при сѫщо-то негово отечество.

Ако да бѣше направено това по отъ давна, ный смѣло казвами чи много нещастія, които имперіята бѣ принудена да претьрпи, быха могли да ся преварять, и още прибавями чи, ако Императорско-то Правителство, сега по добрѣ вдѫхновено, не отложи вече рѣщеніе-то на този въпросъ, който е вече на денный порѣдъкъ, не е още твьрдѣ късно да ся възстанови имперіята която ся днесь тѫй клати врьхъ основы-тѣ си.

Нека ни бѫде сега дозволено да представимъ на Ваше Им. Величество основы-тѣ врьхъ които Българскій-а народъ желае и моли да му ся провъзгласи, самостоятелность-та.

Одесса 12/24 Августъ 1868

Любезный ми Съотечественникъ!

Мень ми бъше твърдь иріятно и радостно да иолуча ваше-то иисмо отъ 6 Августъ, което още единъ иѫтъ подтвърдъва това добро мнѣние което отдавно съмъ сдобылъ за ваше-то иатрѣотическо и безкорыстно участіе въ работи-тѣ на наше-то отечество.

Г. Стояновъ Вы е съобщилъ вѣроятно мое-то желаніе и мойтѣ иогльды за начинъ-тъ по който трѣбва да ся турятъ въ рѣдъ дѣла-та на наше-то бѣдно отечество. Само тѫй намъ е иозволено да исками иълно добро. Частныть и отдѣлни-тѣ дѣйствья не можѫтъ, освенъ въ твърдь рѣдки случай, да даджтъ общъ резултатъ, още ио-вече когато работитѣ ставѫтъ безъ никакъвъ иредначертанъ и зрѣло обдуманъ иланъ. Върху това именно трѣбва да бѫде усредоточено вниманіе-то на всички-тѣ наши иатрѣоты.

За политическа-тѫ самостоятелность.

Членъ. — 1, Правителство народно и съставно (Конституціонално).

Членъ 2, Българія съ сички-тѣ провинціи населены отъ Българы да ся упредѣли и назове „*Българско Царство*“.

Членъ 3, Това Българско Царство да завыси политически отъ Отоманскѫ-тѫ Имперіѭ и да има винаги за свой царь Императора на Великія Девлетъ отъ Ислямболъ Н. И. В. Султанъ Абдулъ-Азиза и неговы-тѣ наслѣдныци които да притурятъ до титлѫ-тѫ Султанъ на Османліи-тѣ „и онѫзи „*Царь на Българитѣ*“.

Членъ 4, Негово Им. Величество Султанъ-а да идва винаги да ся вѣнчава като царь на Българы-тѣ въ еднѫ отъ стары-тѣ столицы на Българско-то царство коя-то ще ся упредѣли отъ народно то събраніе.

Членъ 5, Царство-то да ся управлява отъ единъ царскій намѣстникъ, христіянинъ, избранъ отъ народно-то представителство и припознатъ отъ Султана.

Членъ 6, Царскій-а тосъ намѣстникъ да бѫди слѣдъ негово Вел. Султана, глава на дьржава-та, на управвеніе-то, и на испълнителна-та сила, върховенъ началникъ на българска-та войска и изпълнитель на правосѫдіе-то.

Членъ 7, Царскій-а намѣстникъ да управлява царство-то съ помощь-тѫ на единъ съвѣтъ на който членовы-тѣ да бѫдѫтъ исключително Българы, избраны отъ народно-то предста-

---

Послѣдны-тѣ кръвавы събѣтјя въ наше-то отечество показаха на свѣтъ-тъ, чи въ нашјй-тъ нородъ не е загинало безвъзвратно славно то юначеѣтво на наши-тѣ прѣдки. Отъ настроенјето днешно на нашјй-тъ народъ може да ся чакѫтъ чудеса, всичко-то обаче нещастје ся заключава собственно въ това, гдѣто до днесь не ся ся отыскали дѣятели безкористны и способны да спечелятъ довѣрие-то както на наши-тѣ хора отъ първѫ рѫкѫ тѫй и на народъ-тъ въобще. Вамъ же ще е извѣстно добрѣ, чи задача като наша-та не може да бѫде рѣшена безъ това необходимо условје, което е душа-та на всяко предпрјятје. Безъ дѣя-

вителство. — Членовы тѣ на тосъ съвѣтъ да раздѣлѫтъ власть-тѫ помѣжду си и сѣкій отъ тѣхъ да бѫди началникъ на едно отдѣленіе; да имѫтъ правото на пьрвоначинаніе (initiative) за изработваніе-то на предначьртенія-та (проектытѣ) за законы и на предначьртенія-та за бюджета на държавата, които предначьртанія, слѣдъ удобреніето на народното представителство, да ся поднасятъ на высокото подтвьрдженіе на царскія намѣстникъ; да бѫдѫтъ подъ взаимнѫ отговорность за дѣлата си, и заради това никое рѣшеніе на Царскія намѣстникъ неще има законнѫ силѫ ако не бѫди подписано и отъ членовытѣ на съвѣта.

Членъ 8, Народното представителство да сѫ състави отъ едно упредѣленно число членовы, които да прѣдставлявѫтъ сичкитѣ Български населенія; Тѣ да ся избиратъ отъ народа по вышегласіе спорѣдъ, особенъ единъ избирателенъ законъ, безъ най-малкото намѣстваніе отъ странѫ-тѫ на правителството.

Организація и надлѣжности на събранѣто.

а) Врѣмето за свикваніето му, както и траеніе-то на годишны-тѣ му рѣдовны засѣданія да ся опредѣли отъ закона; Въ случай нужды, то да ся свиква и на извънрѣдно засѣдавіе. Правителство-то да извѣстява свикваніе-то му. б) Неговы-тѣ засѣданія да бѫдѫтъ публичны и да ставѫтъ вынаги въ столицѫ-тѫ на царство-то. в) То да ся отварѫ или лично

тели и безъ добро уиравленіе никаква работа не може да върви удовлетворително наирѣдъ. — Тѫй ся ся свършыли подобны работѣ другадѣ, тѫй трѣбва да ся нарѣдятѣ и у насъ. —

Мое-то съгласіе и мое-то съдѣйствіе отъ наирѣдъ е спечелено за всяко иатрѣотическо дѣло. Азъ нищо друго не желая освенъ да вида единъ день нашій-тъ народъ, който естественно има всички-тѣ источницы на едно истинно благасъстояніе, чи е туренъ на конецъ въ възможность да ся развыва безъ ириятственно отъ всякѫ стърнѫ. Това ще ми бѫде заплата-та. —

Г. Икономовъ нѣма отъ меня власть да ся расиорежда за работѫ тѫ за която сиоменувате. — Оржжыя-та

отъ Н. И. В. Султана, Августейшія нашъ Царь, или отъ Царскія намѣстникъ, съ императорско слово. г) Събраніе-то да има право-то да отговаря чрѣзъ адресъ на това Императорско слово, какъ-то и право-то да попитва. д) Да има надзоръ врьхъ сички-тѣ дѣла на правителство-то. е) Да има право да обвинява и дава подъ сѫдъ членовытѣ на правителството. ж) Да има право да разисква предначьртанія-та за закоиы, които бы му представило правителство-то, да ги удобрява или да ги отблъсва. з) Да испытва полезность-тѫ или нуждѫ-тѫ отъ законы-тѣ, които би трѣбвало да ся издадѫтъ, и да иска отъ правителството да му прѣдстави предначьртанія за тѣхъ. и) Да има право да си изработва вѫтрѣшны-тѣ регуламенты, да избира отъ средѫ-тѫ си свой-а прѣдседатель, свои тѣ подъ прѣдсѣдатели и пр.

Членъ 9, Въсточна-та православна религія да бѫди господствующата религія на държавата.

Членъ 10, Правосѫдіето да ся води по особенны-тѣ Български законы, които ще издаде събраніето.

То да бѫди отдѣлно и независимо отъ административнѫ-

ся готовы и не чакамъ освенъ иървый-тъ случай за да имъ ся даде употребление. Виждте да имъ намърите хора. Азъ ще чакамъ отъ васъ наставленія за таѭ работѫ. —

Пишете ми, ако това не ви иричинѣва трудъ, за всички-тъ работы които ставѫтъ тамъ и въ наше-то отечество. Вји сте тамъ ио близо и въ често сношеніе съ отвъдни-тъ страны. Далечъ отъ тамъ ніи съ жадностъ читеми и слушами много нѣща, но не можемъ да разберемъ до колко тъ ся ириближавѫтъ до истинѫ-тѫ.

Поздравленіе отъ Г. Рашеева.

Вървайте въ мой-тъ най-искренны чувства къмъ васъ съ които съмъ

Вашъ усърдный еднородецъ

Н. М. Тошковъ *)

Госиодину

Ник. Балканский.

тѫ часть. Сѫдилищата да рѣшаватъ въ името на закона и на Царскія намѣстникъ. Въ столицѫ-тѫ на царство-то да има единъ върховенъ дворъ правосѫдія, който да приглѣдва рѣшеніята на сѫдилищата, да ги удобрява или да ги уничтожава.

Чл. 11, Българското царство да си има своѭ народнѫ войскѫ отдѣлнѫ и организованѫ по новы-тѣ системы и споредъ особенъ единъ законъ.

Началницы-тѣ на войска-та както и нейны-тѣ свѣщенницы да бѫдѫтъ Българы. Униформа-та на войска-та да бѫди военйы-а костюмъ. — Знамена-та й да носѭтъ отъ еднѫ-тѫ странѫ Императорскія гербъ, а отъ другѫ-тѫ Лева който е гербъ на Българія. Тя ще съучаствува заедно съ Императорскѫ-тѫ арміѭ въ сѣко дѣло, което ся отнася къмъ защитѫ-тѫ на общо-то отечество; нейны-тѣ дѣла ще ся ограничавѫтъ само въ Европѫ.

Чл. 12, Да ся опредѣли единъ данъкъ, който Българското Царство да плаща на Имперіята годишно, и който да ся минува всѣка година рѣдовно въ бюджета на Царството.

Чл. 13, Българскій-а езыкъ да бѫди официялній-а езыкъ на царството.

Чл. 14, Сѣка гражданска и политическа свобода да ся обезпечи, напр. свободата на печата, на говора, на събранията, на публичнытѣ разговорки за разискваньето на политически и общественны пытанія и пр. както и личната свобода, жилищната ненарушимость и вѣроисповѣдната търпимость.

Чл. 15, Градскитѣ и селскитѣ общины да си иматъ съ-

---

*) **Извлечение отъ книгата показалецъ.**

Тебѣ родолюбче! трудъ сей посвящаѭ,
Успѣхъ добъръ младимъ отъ сърдци желаѭ!
Прошествіе наше нека да види свѣтъ,
И български нѣка цвѣтни вѣки цвѣтъ!
Невѣжьство тьмно отъ насъ да изчезни,
Учения ѭсно слънце нѣка свѣтни,
Поднебіе наше да разведри свѣтло,
Прѣмрачн' облацы да разгони далѣко!

вѣты-тѣ, за да си управляватъ мѣстны-тѣ дѣла независимо отъ правителственѫ-тѫ администрацiѭ, спорѣдъ особенъ единъ законъ.

ЗА БЪЛГАРСКАТА ЧЕРКОВА.

Чл. 1. Българската черкова да ся възстанови както е была въ старость, т. е. самостоятелна и независима отъ сѣкѫ другѫ черковѫ, подъ наименованiе: *„Българска Православна Черкова“*.

Чл. 2. Българската православна черкова, като нѣма освѣнъ Iисуса Христа за своѭ невидимѫ духовнѫ главѫ, да има единъ Патрiархъ Българинъ за своѭ видимѫ духовнѫ главѫ, който да ся избира отъ Народното Събранiе мѣжду членовытѣ на Българското Духовенство.

Чл. 3. Патрiархъ а да управлява Черковѫ-тѫ съ единъ Синодъ съставенъ отъ лица мiрски и духовны, избрани отъ Народното Събранiе.

Чл. 4. Правителството и Събранiето да опредѣлѭтъ еднѫ комисiѭ съставенѫ отъ духовны и мiрски лица за да изработи особнытѣ законы които ся отнасятъ къмъ избранiето па Патрiарха, на членовытѣ на Синода и тѣхнытѣ надлѣжности, както и къмъ управленiето на Черковата. Тѣзы законы да бѫдѫтъ въ сичко съобразны съ началата и канонытѣ на Източната Православна Черкова и да ся удобряватъ отъ Събранiето и отъ Царското Правителство.

Чл. 5. Патрiаршескiй-а престолъ както и Синодъ-а да си имѫтъ вынаги сѣдалището въ столицѫ-тѫ на царство-то.

Чл. 6. Сичкитѣ стары права и привилегiи на Българската Черкова, да й ся повърнѫтъ, както и Епархiитѣ, които ся

Небесный даръ е намъ благодѣтель
И всяка благодатъ има дѣлатель,
Кой роду си вѣрно и въ ползѫ заслужи,
Онъ прѣславно да добые имя можи!
Люди вѣчнѫ память му се отдавѫть,
А негова дѣла чяст' убожявѫтъ!
Юноши ся съ примѣры усьрчяѭть.

зависяли отъ старытѣ български Патріаршіи: Търновскѫ, Охридскѫ и Ипекскѫ.

Нейната власть да ся простира врьхъ сичкитѣ Христіянски населенія на Епархіитѣ й.

Ваше Величество!

Слѣдъ като благоизволихте да ни дозволите да изразимъ желаніята на българскія народъ и да Ви представимъ главнытѣ основы и условія за подтвърдениѣто на неговата самостоятелность, благоизволете да чуйте съ снисходителность колкото ни остава още да изложимъ, като заключеніе на това, което имахми честь-тѫ да кажемъ по горѣ.

Ный сме въ пълно увѣрены чи Ваше Императорско Величество не ще поглѣдни съ недовѣренность постѫпкѫтѫ, която съ дълбоко почитаніе днесь правимъ до Прѣстола на В. И. В. Нашитѣ желанія вмѣсто да изразявѫтъ нѣкое чувство за възпротивленіе срѣщу Императ. Правителство, тѣ доказвѫтъ напротивъ, чи ный искренно желаймы да останимъ прилѣпены до Прѣстола на Славны-тѣ Султаны, и сѫ едно ново поручичителство за нашѫтѫ вѣрность толкосъ пѫти опитанѫ въ теченіето на вѣкове. Изпълненіето на тѣзы желанія бы произвело неизброимы ползы за цѣлѫ Имперіѭ. Ный не вѣрвамы чи мѣжду съвѣтныцитѣ на В. И. В. ще ся намѣри нѣкой, който да ги презрѣ; смѣло казвами чи ако да ся намираше такъвъ единъ съвѣтникъ, той бы былъ черъ предатель и непріятель на имперіята.

Шесть миліона Българы, Ваше Величество, дѣятелны, здравы, юнацы, които населявѫтъ Имперіѭтѫ, като ся простирѫтъ

Мирска дѣла тукъ ся всуе скончаѭть
И никаквѫ не остаѭть тѣ чьртѫ,
Роду ако нѣсѫ были въ славѫ, въ ползѫ.
Онъ е самъ счястливый кой успѣе
Нѣ съкровище на свѣтъ да си добые,
Отъ хытницы кое може да изгуби!
Въ вѣчнѫ наградѫ мысьль да му бѫди!
У небесно царство душа да му иди!

отъ свѣтлыя прѣстолъ на В. Велич. до края на Тессалія и до границытѣ на Сърбія и Албанія, ягко съединены съ Османскія народъ чрезъ общы интересы, не сѫ нѣщо за презиранье. Когато нашата самостоятелность ся припознае и подтвърди подъ славныя скиптръ на Султанытѣ, които ще бѫдѫтъ и Царье на Българытѣ, защо да не бѫдимъ и ный за Отоманскатѫ Имперія една помощь и едно подкрѣпленіе както е Маджарско за Австріѭ и Алджиръ за Франціѭ?

Сѫдбата на Българія щомъ ся тѣсно съедини съ сѫдбѫтѫ на Османскѫтѫ Имперіѭ, Българытѣ ще престанѫтъ отъ да сматрятъ чужденци-тѣ като свои освободители; тѣ ще ги глѣдатъ като нарушители на тѣхны-тѣ права, и дѣятелно ще ся борѭтъ противъ тѣхны-тѣ нападателны стремленія.

Политическата и религіозната самостоятелность на Българскія народъ, като ся припознае и подтвърди, ще заячи прѣстола на В. Им. Вел., защото тя ще му даде за основѫ правдѫтѫ: непоколебаемѫ-тѫ тѫзи основѫ на Имперіятѫ. Тогава ще ся види че Отоманскѫтѫ Имперія не е лешъ, който на нѣкой си имъ е толкова присърдце да го заровятъ, но чи тѫзи Имперія е едно силно тѣло, и чи Тя си е намѣрила подкрѣпленіето въ сѫщытѣ свои подданицы. Дипломаціята тогава ще ся смай, като види единъ исполинъ на мѣстото дѣто бѣше привыкнала да глѣда едно слабо тѣло.

Съ този способъ за вынаги ще ся отстрани сѣкій прѣдлогъ за вмѣшателство и за грозенье отъ странѫтѫ на коя да е чуждѫ силѫ.

Никоя чюзда сила нѣма да наднича вече къмъ Цариградъ подъ прѣдлогъ чи иди да отърва Христіянытѣ, защото тѣзы

Радость моя само тогда ще да бѫди,
Ако видѫ Българиѭ напрѣдь д' отиди,
Какъ то други земи славно просвѣщени,
Отодавно камъ наукы наклонени!
Вѣкъ 'го ище, тѫй ще бѫди вѣки! . . .
Стига толко вѣчни и люти мѫки!
Кляти мы остали 'смы най послѣдни!
И никой нѣще бѣдны да поглѣдни!

Хрнстіяны ще бѫдѫтъ вече свободны, и ще ся види много чюдно нѣкомуси да срѣщне не уборимо препятствіе тамъ, дѣто ся надѣваше да намѣри еднѫ силнѫ помощь.

Съ еднѫ думѫ, цѣлостьта на Османската Имперія ще бѫди по добрѣ уздравена чрѣзъ мѫдрѫтѫ и праведнѫтѫ тѫзи мѣркѫ, нежели чрѣзъ сичкитѣ дипломатически трактаты, и тъй Въсточный-а въпросъ ще ся рѣши само по себѣси.

Припознаваньето на независимостьта на Българската черкова не прѣдставя нѣкои спѫнки по затруднителны. Българскій-а народъ не иска нѣщо ново, той иска да му ся възвърни онова, което си е ималъ въ старо време, и което Грьцката патріаршія прѣди единъ вѣкъ му е тъй лукаво грабнала. Независимостьта на Българската черкова не е нѣшо противно на евангелическитѣ догмы. Іисусъ Хрістосъ никакъ не е установилъ това мѣчтателно първенство съ което Цариградскіы-а патрикъ напразно ся кичи и си го присвоява. Както тогава Висока-та Порта е намѣрила чи е было съгласно съ интересытѣ и тишинѫ-тѫ на дьржавата и е подчинила Българскѫ-тѫ черковѫ на Грьцката, тъй и сега, врѣмената като сѫ ся промѣнили, за сѫщытѣ причины, Тя може да промѣни едно положеніе, което не е основано врьхъ никое право, безъ да могѫтъ да забелѣжятъ нѣщо, за това чюзды-тѣ Силы, както тѣ нѣмахѫ право да забелѣжятъ нищо, когато Високата Порта подчиняваше Българ. черковѫ на Грьцката. Освѣнъ това Високата Порта не отнима никакво право на Грьцката черкова; зема й само онова, което не й принадлѣжи, и го повръща на народа, комуто е принадлѣжало отъ напрѣдъ и въ времото на толкосъ Султаны.

---

*) Презъ 1867 год. Раковски издава брошурата Българскитѣ хайдути, обстоятелствата всестранно припятствуваxѫ, но Раковски не ся отчайвалъ, той все приготвялъ оржжия до колкото срѣдствата ся дозволявали съ Балкански всяка надѣжда за помощь отъ другитѣ бѣше исчезнала. Предложили еще веднъжь на Букурещкитѣ богаташи Българи но несполучили, причината на всяка несполука е билъ Христо Георгевъ, *като камѫкъ за прежнка*, той ся изразилъ че: тамъ гдѣто е Раковски никога той нѣма да бѫди, по причина че не било възможно

Ваше Величество!

Таквизы сѫ желанията, които Българсій-а народъ поднася на прѣстола на В. Им. В. Възползувайте ся отъ неограниченно-то право, което имате като Самодържецъ, та провъзгласете тържественно нашѫ-тѫ самостоятелность и земете титлѫ-тѫ на „Царь Българскій“, за което праведно дѣло единъ цѣль народъ отъ шесть миліона ще Ви бѫди вѣчно признателенъ. Съ мѫдрѫ-тѫ тѫзи и великодушнѫ постѫпка В. И. В. ще покажите на Европа еднѫ примѣрнѫ мѫдрость и правдѫ, а образованный сѣтъ и пріятели-тѣ на Имперіята, ще Ви рѫкоплѣщятъ, и имперіята, която се днесь колебае отъ вънкашны-тѣ интриги, и вътрешны-тѣ неблагодаренія, ще ся заячи за вынаги.

За първо дѣло на тѫзи нова политикѫ, ныи просимъ отъ Ваше Императорско Величество общѫ прошкѫ за сички-тѣ политически пристѫпленія, както и за сички-тѣ беглѣцы и заточены за да може сѣкій Българинъ да помогне на отечеството си съ свои-тѣ способности и съ своѭ-тѫ преданность, и никой да не пѫшка вече по чюзды земы.

Слѣдъ това да се свикѫ безъ забавѫ едно извънрѣдно Народно Събраніе. (Conctituante.) избрано отъ цѣль народъ безъ никакво намѣсванье на правителството. Посланіето на това Събраніе ще бѫде: да упредѣли врѣзскитѣ, които ще сѫществувѫтъ мѣжду Османскѫтѫ Имперіѭ и Българството Цѫрство; да избере Царскія намѣстникъ; да избере и провъзгласи Патріярха; да направи състава (конституціѭтѫ) на цѫрството и да назначи столицатѫ.

Желанията на Българскія народъ само съ този способъ, и само чрѣзъ едно народно събраніе тѫй съставено, могатъ

да ся споразумѣятъ. Това приключение, принудило Балкански да ся съвѣщае съ воеводата Панайотъ Хитовъ и други, които помолили Раковскаго да ся оттегли, да не участвува въ никое дѣйствие, само предъ очитѣ на Христа Георгевъ; послѣ това Раковски заминалъ за мошията при Балкански, отъ тѫмъ ся упѫтилъ за Браила, въ отсѫтствието му, Балкански и Хитовъ ся представили при Христа Георгиева когото убѣдили, че Раковски ся скаралъ съ тѣхъ и ся отказалъ вечь за винаги да не участвува въ народни работи. Слѣдъ съобщение

да ся удоволетворѫть сѣка друга мѣрка ще бѫди недостаточна; сѣко друго събраніе съставено по други основы, не ще изразява истинны тѣ желанія на българскія народъ, и тѫй не ще припознае неговитѣ дѣла и ще отклони отъ себеси сѣкѫ отговорностъ.

Българскій-а народъ прѣдъ сѣкѫ другѫ постѫпка като подава това принапомнѫваніе на В. И. Вел. испълнява еднѫ отъ най голѣмы тѣ си длъжности. Но ако, за зла честь, гласъ-а му остани безъ отзивъ, страшна та отговорность за слѣдствия та, които быхѫ могли да произлѣзѫть, ще падне врьхъ онѣзы, които бихѫ зели въ презрѣніе законны тѣ желания на единъ цѣль народъ вѣренъ, преданъ и покоренъ.

Тѫзи наша постѫпка не ни е вдѫхната отъ нѣкакво чуздо вліяніе. Това принапомнавѫнье писано въ средѫ тѫ на Бъл-

---

Христо Георгиевъ обѣщалъ че ще помага за тая народна цѣль.

Събравшитѣ ся въстанници на мошията, си лѣяли сами куршуми, правяли си фишици приготвяли си оржжията напр. подъ надзора на въеводитѣ. Отъ Букурещъ пехлеванина пристигналъ съ едно писмо отъ Маринча Бенли. Датирано отъ 24 Марта 1867 г. до Балкански, съ слѣдующето съдьржание:

„Остави работата си и веднага да доидешъ въ Букурещъ, защо то си потрѣбенъ за нѣколко минути и можешъ се възвърна минутно назадъ, но да додешъ непремѣнно съ Панаюотъ Хитова, азъ Ви чакамъ. Маринчо Бенли.“ Слѣдъ прочитане писмото отишле въ Букурещъ у Бенлиева гдѣто биле Събрани:

Г. Г. Никола Цѣновъ изъ Браила Докторитѣ Атанасовичъ и Протичь Христо Георгиевъ и Маринчо Бенли.

Балканки извѣстилъ сѫбранието, че оржжия и цушки изъ Белгия донесълъ, но като ся билъ скаралъ на послѣдъкъ съ Раковскаго, сега незнаялъ самъ какво да върши какъ да постѫпѫ съ въстанницитѣ; да ги распустили или да ги задьржа; хора много а пари нѣма. На това Христо Георгиевъ отговоримъ: идете си и невъспирайте прготовленията, ще пишимъ на Одесскитѣ и Браилскитѣ българи, най кѫсно до десеть дни ще доидатъ и ще ся рѣши въпроса. — Това рѣшение било съобщено Раковскому. Нечакай чорбаджийски обѣщания издумалъ Раковски повѣлително Балканскому: На ти списѫка съ имената на воеводитѣ способни да предводителствуватъ чети, ето и списѫка на въстанницитѣ които сѫ на лице, въоржи ги немѣдленно, да отидѫтъ по настоящемъ. Само за едно проповѣдване изъ народа, да ся приготви за въстане.

— Изминахѫ ся десеттѣ дни, Балкански и Хитовъ отишли въ Букурещъ — въ Хотелъ Фиески — освенъ Владиката Панартъ, Букуре-

гарскія народъ, отъ него, изражава истинны тѣ неговы желанія*

Слѣдователно, вѣрны поддапницы на В. Императорско Величество, и истинный органъ на Българскія народъ, въ името на шесть милліона Българы, въ име то на четыри вѣка страданія, въ име то на духа на просвѣщеніе то и правдата на 19 вѣкъ, за честь тѫ и славѫ тѫ на В. Императорско Величество, за спасеніе то и достолѣпіе то на Империя та на Османлій тѣ, ный искамы испълненіе то на желания та на Българскія народъ, за да можимъ синца едногласно да въкамы: Да живѣй Негово Императорско Величество Абдулъ Азизсъ Ханъ, Султанъ на Османліи тѣ, Царь на Българи тѣ!

1867. Таинъ Централенъ Българскій Комитетъ.

Българи!

Четири вѣка и половина изминахѫ отъ когато падна на-

шкитѣ българи и Николчо Цѣновъ изъ Браила; тамъ сѫ дошли Николай Мариновичь, Тошковичь и Рашѣевъ изъ Одеса, въ туй събрание сѫ рѣшило да минатъ 44. чети всяка по 25 души подъ управлението на единъ воевода и на всѣки момѫкъ да се даде по десеть лири за зимовище: а тая год. най напрѣдъ да минѫтъ само десятъ чети.

— Добрѣ, казалъ съ нетърпѣние Мирончовъ. Гдѣ е Раковски, който е започналъ тая работа, азъ не разбирамъ туй нѣщо: Кой ще ти работи, белкимъ Балканки или Хитовъ, който е добръ само като прочуть Хайдутинъ? Той никакъ не отговаря на политическата ни цѣль; за това повторно. казвамъ че не ся съгласявамъ на Вашето мнѣние: нѣка дойди онзи който е почналъ и който е достоинъ въ всяко отношение за да върши тая работа.—*)

— Христо Георгиевъ отговорилъ, че той не може де бѫде на едно и сѫщо мѣсто съ Раковски и че ако той вземе участие въ туй прѣдприятие, не му остава друго освѣнъ да ся оттегли. —

Щомъ събранието изслуша Христа Георгиевъ едно гласно казали че сѫ оттелятъ, а Мирончовъ прибавилъ че ся съгласява и той, но нѣка останатъ Балкански и Хитовъ да управляватъ. Събранието въ заключение пожелало да знае да ли иматъ пари, закони планове и пр.

Закони и планове представилъ, Балкански, въ сѫщо време и биланцъ за изросходванитѣ до тогасъ сумми: събранието всичко удобрило. Пьрви Мироновичь далъ сто лири, чрезъ Христа Георгиевъ, като прибавилъ че ще испрати още изъ Одеса, сѫщевременно спомяналъ и помолилъ събранието, да ся оставятъ личнитѣ каприциш на страна, и да ся призове Раковски, но останало гласъ вопиющи въ пустини. Събранието ся разишло, всѣки отишелъ на своята работа.

шето мило Царство, а съ него за едно издѫхна и политическій-а нашъ жпвотъ! четыри вѣка и полвина на страшны гонения, бѣды и горчиви страднніа коиго преминахѫ надъ злощастно-то наше отечество, докарахѫ нашія Български народъ въ таково едно бѣдно и разорително положение, щото като само помысли челѣкъ настрѫхнува.

Четири вѣка и половина гласъ-а на Българина бѣше задушенъ, и негова та воля поробена и убита. За него нищо не ся говоряше, нито ся даже помѣнуваше. Той бѣше забравенъ и ся считаше почти за умрѣлъ народъ, и името му ся бѣше забравило: но съ сичко това, като отъ чудо, ето той и днесъ още живѣй, сѫществува цѣлокупенъ, и като народъ!

НАРОДЕ БЪЛГАРСКИ!

Отоманска-та Имперія, подъ власть-тѫ на която ты пре-

---

*) Тукъ считаме за умѣстно да наведемъ като историческо сѫбитие Слѣдующее:

Отъ появившето ся недоразумѣние между Раковскаго и Христа Георгиевъ съставихѫ ся партии.

а) Тайния Централенъ Български Комитетъ, подъ предсѣдателството на Димитръ Дпемандиевъ бившъ иредсѣдатель на Curte Appelativa членове; Г. Г. Пандели Кесимовъ, Добри Войниковъ Атанасъ Андрѣевъ, Ив. Касабовъ, Ив. Грудовъ Хр. Х. Николовъ, Ст. Рѣповъ, Ив. П. Адженовъ, Ив. Цонаковъ и Хараламби Саровъ. Тайния. Комитетъ издаде на свѣтъ на български и френски брошуритѣ: Ранитѣ на България, „**България Прѣдъ Европа**“ Вѣстника „**Народность**“ и Мемоара до Н. И. В. Султанъ Абдулъ Азисъ и възвание къмъ Български народъ които декументи като исторически просто препечатваме, така сѫщо и слѣдующето възвание:

БРАТИЯ БѪЛГАРИ!

Турското правителство е намислило да наложи на шията на своите поданници и други нови даноци, безъ да помисли можатъ ли тие да ги плащатъ, когато сѫ и сами сѫвсѣмъ оголѣле и обосѣле, и когато умиратъ отъ гладъ. Отъ друга страна ние видихме, че великиятъ глупецъ Али паша и свинската сѣнка сѫ намислиле да продадатъ и да осѣкатъ горите, да унищожатъ лозяга и да истрѣбатъ плодовитите овошки. А какво мисли да добие чрезъ това дебѣлата сѣнка? — Нищо друго, освѣнъ да ни осиромаши и да ни направи неспособни за нищо и за никакво. А трѣбва ли ние и днесъ да са покориме и да дозволиме на глупавиге читаци да са подиграватъ съ назе и да ни са сѣмятъ въ очите? — Срамота е и грѣхота е.

мина тосъ грозенъ животъ и нѫхтѣ тѫй горчиво цѣлы вѣкове, е днесь устаряла, изгнила, и ся колебае да падне и да ся събори. Сепни ся и бѫди бодръ, да не тѫ притисни като падне, и съ неѭ заедно да издъхнишъ и ты за сѣкога!

А да ся увѣришъ че е тѫй, дигни си главѫ-тѫ, погледни на около си, и вижъ, че почти цѣлъ свѣтъ ся занимава днесъ съ нейно-то присмьртіе.

Едны й търсѭтъ цѣрове и средства, дано нѣкакъ ѭ позакрепѭтъ още, а други й начьртавѭтъ завѣта за наслѣдствіето. Мѣжду други-тѣ й народы, насъ Българы-тѣ, едны ни смѣтѫтъ като бездушно нѣщо или стокѫ, и ни дѣлѭтъ и давѭтъ ту едному ту другому; а други, катъ ни умаляватъ въ съвсѣмъ умалително едно число, искатъ да ни сливѭтъ съ тѣхъ си, и погубѭтъ за вѣки вѣковъ нашѫ тѫ милѫ народность! . . .

Братия бѫлгаре! Време е вече дошло, да бѫдеме и ние хора, каквито сѫ и другите народи на свѣтътъ, и да вардиме това, щото сме изработиле съ толкова тѣшки мѫки и съ такавъ кръвавъ потъ! Питаме ви, за кого ние работиме? за кого печѣлиме и сабираме? за кого са мѫчиме и патиме? — Сѣки изъ насъ работи като волъ, потѣе и дене и ноще, пролива кръвави сълзи; а не може да отхрани жената си, дрѣбните си дѣчица и остарѣлите си баща и майка. Бѫлгаринътъ копнѣе и дене и ноще надъ ралото, надъ мотиката и надъ косата; а нѣма съ какво да помѣне умрѣлите си родители и съ какво да кръсти новорожденните си дѣца и унучета. Агата сичко пояда, дебѣлата сѣнка сичко испива! А кажете ни, защо бѫлгарите да работатъ и да плащатъ; а турците да лочатъ наготово? кажете ни, защо бѫлгарите и другите христиене да са мѫчатъ и да потѣятъ; а султанътъ пашиге, кадиете и вѫобще сѣки турчинъ да живѣятъ, да са веселатъ и са хранатъ съ бѫлгарската кръвь цѣло стадо хареми, олани, анѫми, софти, а най-послѣ и цариградските кучета? А каква благодарность за нашите пожертвования ние видиме отъ нашите гнуснави, развратни и проклети господари? — Намѣсто благодарность и сѫчувствие султанътъ, везирьтъ му пашите, кадиете и моллите газатъ сичко, що е за насъ свѣто, чисто и честно: обиратъ черковиге ни и манастирите ни, палатъ кѫщите ни, пращатъ братията ни въ заточение, безчестатъ сестрите ни, турчатъ дѣцата ни, затварятъ училищата ни, ограбватъ имането ни и пиятъ кръвьта ни като пиявици!

Братия бѫлгаре! Ние тѣбва твърде добре да премислиме защо и за какво турците искатъ днесъ отъ насъ и други новъ данокъ, и требва ли ние да имъ го дадемъ или не. Трѣбва ли ние да имъ дозволиме да ни осѣкатъ горите и да ни унищожатъ лозята и овошките? — Не

Българы! Длъжность свѣщенна ви зове днесъ по вече отъ сѣкій другъ пѫть, да ся убадите като си дигните гласа высоко, и покажите на свѣта чи живейте и чи ще ся явите въ нуждно врѣме въ сичкѫ-тѫ си свѣтлостъ и могѫщество, като достойны потомцы на сланы тѣ ваши прадѣды, Крумовцы, Борисовцы и Асѣновцы!

Тѫзи свѣщеннѫ общѫ вашѫ длъжность днесъ ѭ предпріемватъ да ѭ испълніѫть ваши-тѣ народны Комитеты; и чрѣзъ Центалныя си комитетъ, дигѫть си гласа и говорятъ высоко на Султана и прѣдъ цѣла Европа за васъ и ваши тѣ правдины!

Ето горный а тосъ Мемоаръ, който се даде на Н. Вел. Султана отъ Централныя Народенъ Комитетъ, чрезъ който ся говори за ваши-тѣ правдины. Той изразява истинно-то днешно

трѣба, защото за нашите собственни пари турците ще да си купатъ барутъ, куршуми и камшици, и пакъ за нашите гѫрбове. Не давайте, братия, пари, ако и да имате; не давайте сега беделъ-парасѫ, имдадие-парасѫ харачъ-парасѫ и пр. за да не поискатъ отъ васъ слѣдъ месѣцъ, или два, ешекъ-парасѫ и кйонекъ-парасѫ; не давайте на неприятельтъ си камѫне, за да ви бие съ тѣхъ! Намѣсто пари и даноци, дайте имъ куршумъ и брадва по главата; намѣсто приятелство и дружба, накарайте ги да избѫлватъ оная свѣта крѫвь, която тие сѫ изсмукале изъ жилите на нашие бащи и майки, изъ жилите на нашите братия и сестри и изъ жилите на нашите дрѣбни дѣчица. Не вѣрвайте за нищо на султанътъ и на неговите крѫвожѣдни паши — тие ви лѫжатъ. Никоги вѫлкътъ не може да бѫде братъ на ягнето. Я припомнѣте си колко пѫти ви сѫ обѣщале и колко пѫти ви сѫ излѫгале! Отъ турчинъ да очѣква добро може само безумниятъ и народниятъ предатель.

Братия бѫлгаре! Не давайте на нашите неприятели помощь и поддѫржка „Турското царство безъ пари ще да издѫхне и само отъ себѣ се, и бѫлгарите ако желаятъ да бѫдатъ свободни и щастливи, то трѣбва да му не плащатъ вече данокъ, защото тоя данокъ ще да го сѫживи и ще да му даде сила още на нѣколко години“, казва единъ твърде уменъ човѣкъ. Англия днесъ са е отказала вече да поддѫржава турската империя, Франция е дѫлжна да поддѫржи сама себѣ си а Австрия нѣма съ какво да й помогне, слѣдоватевно ако и ние са откажеме да плащаме данокъ, то агите ще да испукатъ отъ гладъ.

Не слушайте нашите предатели-юди, които ви продаватъ на османлиете. Ние казваме за Геновича, за Арнаудова, за хаджи Иванча-

състояніе на отечество-то ни, и иска правдины чрѣзъ които само може да се удовлетворѧтъ, истинны-тѣ нужды на народа ни, и да ся убезпечѧтъ интересы-тѣ на наше-то отечество; и ный Българы-тѣ като правимъ тѧзи постѫпкѫ, въ подобны обстоятелства, не правимъ освѣнъ едно дѣло най мѫдро и испѫлняваме най голѣмѫ длъжность на единъ почтенъ народъ, на вѣрныи подданницы, и искреныи пріятели на Турска та Имперія.

Отъ васъ, мили Братя, днесь не ся иска друго, освень да поддържите тѣзи исканія.

Нека сѣка чиста душа да ся потрони, сѣко Българско сърце да потупа на този едничакъ позывъ, който ви ся управя днесъ за пьрвый пѫть! и сѣкій на комуто въ жилы-тѣ тече още чиста кръвь, нека сѫ гордо появи и съ радость при-

---

ефенди, за Доротея и много други, които за своиятъ собственни джебъ и за своето нечисто гѫрло искатъ да ни разврататъ и отурчатъ. Братия, нашите дѣдове продадоха на турците своята свобода и своите синове и унуки, и надъ насъ и до днѣсъ виси божието проклѣтие, и ние сме дѫлжни да страдаеме и да искупуваме тѣхните грѣхове, нека не кажатъ синовете ни и унуките ни, че и ние сме продале комуто и да е своиятъ богъ, своята вѣра, законъ и совѣсть. Вардете това, що то сѫ увардиле бащите ни съ толкова мѫки. Нека сѫ проклѣти онія хора, които продаватъ бащината си кръвь и майчиното си млеко! Въ нашето отечество се намиратъ и тикива хора, които гледатъ да посѣятъ вражда и несѫгласие между назе и сѫрбете, между назе и руссите, между ромъните и сѫрбете, между сѫрбите и хорватите, между бѫлгарите и гръците. Тия гнусави проповѣдници и вѣрни слуги на Алипаша и на Андрашия-ефенди ни казваатъ, че Россия иска да забие своятъ байракъ на нашата земя и да ни направи свои робове, че Сѫрбия иска да владѣе надъ назе, или, че сѫрбското правителство е намѣрено да ни дѫржи въ робство и неволя, и че за тая цѣль то са било подружило съ турското правителство. Сичкото това е лѫжа, и лѫжа най-безсовѣстна. Така могатъ да мислатъ и да говоратъ само онія хора, които сѫ хранатъ изъ чужда кесия, или онія, които нѣматъ въ главата си нито за двѣ пари мозѫкъ. Който познава добре сѫрбите и руссите, той трѣбва да са смѣе и да презира нашите учители. Но тука трѣбва да забѣлѣжиме, че ако нѣкой сѫрбинъ, нѣкой ромѫнинъ или нѣкой руссинъ ни е направилъ до днесъ нѣкое зло, то ние трѣбва да окривяваме него, а не сичкиятъ народъ. Така сѫщо, ако гръцките фанариоти ни сѫ правиле до сега зло, то ни сѫ правиле такова сѫщо зло, и нашите бѫлгарски фанариоти, и за това ние не

тиче да испълни еднѫ отъ най свѣщенны тѣ си длъжности къмъ милѫ-тѫ нашѫ майка Българіѭ! ето тя ви вика отъ невидимо: сынове мои! събудете ся и ся пригответе за общій пиръ!

Сѣко немареніе, сѣко хладнокрьвіе, е осѫдително. И онзи който бы ги търпѣлъ, ще ся счита за предатель, и за отечествоубіецъ три-клѣтаму душа, и той ще си земе заплатѫ-тѫ, ...

Българи! имайте смѣлость, правда-та и истина та сѫ по по силны отъ сичко, освѣнь отъ Бога, защото тѣ сѫ Богъ. А гласъ-а на народа е гласъ Божій, Време дойде да говоримъ и да ся чуе и нашій-а гласъ. Небо то ни слѣдува, и ще ни помогни.

Въ противенъ случай. ако вашій-а гласъ не намѣри отзывъ при Султана, при когото го днесъ отправяте толкосъ скромно и покорно, и ваши-тѣ желанія и исканія не ся испълнѫть,

---

трѣбва да ненавиждаме сичкиятъ грѫцки народтъ който е готовъ сѣкоги да извади ножътъ си противъ турските капасѫзе. Не може еднороденъ или едновѣренъ братъ да желае зло на брата си, както не може и единъ чуждъ човѣкъ да желае добро на чуждиятъ, — това явление е твѫрде природно. Россия е до толкова голѣма и силна дѫржава, щото за нея нѣколко милиона сѫрбе или бѫлгаре сѫ капка въ морето. Какво сѫ мислиле и работиле до днесь руссите (т. е, русското правителство), ние това трѣба да оставиме на страна; а сега ние свободно можеме каза, че Росия са е убѣдила, щото ако ни покори, то ние ще да й принесеме вреда, а не полза, зло, а не добро. Поляците бѣха за Россия добра школа, изъ която тя вече са е научила памѣть, и отъ сега ще гледа да добие приятели, а не непрятели. За Сърбия ние ще да кажиме слѣдующето. Ни съ едно племе бѫлгарете нѣматъ такова естественно родство и до толкова общи интереси, отъ колкото съ сѫрбете. Както Сѫрбия безъ насъ, така и ние безъ Сѫрбия нищо не можимъ направи. Непрятелите ни сѫ силни, а ние единъ безъ други сме малки. Но нашите непрятели намъ казватъ, че Сѫрбия иска да ни осѫрби, Ромѫния да ни овласи, а грѫците да ни огрѫчатъ. Който има въ главата си беремъ малко умъ и разумъ, той не треба да вѣрва на тия лѫжи: испѫрво, днесъ сѫ настанале вече такива времена, въ които ни едно племе не може да сѣди на шията на друго; второ, бѫлгарете сѫ много по-многочислени отъ сѫрбете, отъ грѫците и даже отъ ромѫнете; третйо, ние сички сме едновѣрни, еднородни и заедно сме страдале въ продължението на петь столѣтия, и за това между назе не може да бѫде нищо друго, освѣнъ братски сѫюзъ, любовь и дружба. Тука нѣма нито бѫлгарете да бѫдатъ робове, нито грѫците, нито сѫрбете; а братия предъ бога и предъ хората. Който

бѫдете готовы да ги поддържате даже и съ най крайны-тѣ жертвы, като народъ свободенъ, славенъ и могущественъ нѣкогашъ!!

е челъ землеописанието, той знае, че въ Швейцария хивѣятъ нѣмци, французе и италиянци; сѣки изъ тия народи си има свои закони и своя вѣра; но сичките тия иматъ едно дружно господарство. Така сѫщо е и въ Америка. Италия около хилядо и петстотинъ години са дробѣше на малки господарства: на княжества, на кралевства, на херцогства, на републики и на папства, и робуваше ту на нѣмците, ту на французите, ту на тѫлстите папи и езуите; но появи са Гарибалди, сѫедини я въ едно цѣло, и тя днесъ стана една отъ пѫрвите държави,

Но за Сѫрбия ние трѣба да поговорime повече, защото, както казахме по-горе, съ нея ние сме свѣзани и нравствено и материално, изпѫрво насъ сближава нашата народность, второ — нашата вѣра, а третйо — нашите общи интереси. Но нашите непрiятели ни казватъ: че Сѫрбия иска да ни усвои и да ни бѫде господарь. Тука ние сме дѫлжни да попитаме сами себѣ си: що има въ Сърбия, което би могло да са нарѣче насилие ако ние го приѣмемъ, Пѫрвата сила, която сближава народите е вѣрата, а нашата вѣра е една, слѣдователно Сѫрбия нѣма нито да ни отурчи, нито да ни очафути, така сѫщо и ние нея. Втората сила, която свѣзва хората е народностьта, а нашата народность е една, т. е. тя е славянска народность. Освѣнъ това, секи изъ насъ трѣбва да остане свой: бѫлгаринътъ — бѫлгаринъ, сѫрбинътъ — сѫрбинъ, тѫрновчининътъ — тѫрновчининъ, а мостарецътъ — мостарецъ. Третйото наше родство е езикътъ. Но бѫлгаринътъ са разумѣва съ сѫрбинътъ разбира що говори бѫлгаринътъ, защото и двата езика, или поправилно да кажеме, нашите нарѣчия сѫ произлѣзле отъ единъ славянски корѣнь, слѣдователно нито сѫрбинътъ има нужда да са обѫлгари, нито бѫлгаринътъ да са осѫрби, — сѣки трѣба да уварди своето, както сме биле и до днесъ. Ние знаеме, че сѫрбете въ Сѫрбия говоратъ едно нарѣчие, а сѫрбете въ Хорватско — друго; така сѫщо бѫлгарете въ Тракия и въ Македония не говоратъ едно нарѣчие; а ни единъ изъ насъ не желае насила да накара карловцътъ да говори шуменски. Колкото за нашите нрави и обичаи, то и тие сѫ у насъ едни исти: Кралевичъ Марко е нащъ общи юнакъ, сѫрбинътъ пѣе бѫлгарски пѣсни, а бѫлгаринътъ сѫрбски и пр. Най-послѣ, както сѫрбете, така и ние желаеме да бѫдемъ свободни люде и да са управляваме по онния закони, които създаде самиятъ народъ, а тия закони не могатъ да бѫдатъ непрiятни нито за сѫрбете, нито за бѫлгарете. Сѫрбия нѣма аристократия, и ние я не щеме, въ Сърбия е тѫрговията свободна, и ние това искаме, въ Сѫрбия сѫдътъ е единъ за секи човѣкъ, и ние това тѫрсиме, и най-послѣ въ Сѫрбия данокътъ е по-малакъ отъ данокътъ

Бълтари! Внимавайте добрѣ да не ви излъжатъ и тосъ пѫть, защото ще погините; на никаквы други обѣщанія не вѣрвайте, и не ги пріемвайте отъ гдѣто и да идѫть, кажете на оногова който ви бы ласкалъ съ измамителны такива обѣ-

---

въ Австрия, въ Ромжния, въ Россия, и като рѣчи отъ въ сичка Европа, а това тѫрси сѣки човѣкъ. И така, ние питаме още веднашъ: що има въ Сѫрбия, което би ние не пожелале да имаме? А що има у бѫлгарскпятъ народъ отъ което би са отказале сѫрбете? Това щото е мило на бѫлгаринътъ, мило е и на сѫрбинътъ; а това щото ненавижда сѫрбинътъ, него ненавижда и бѫлгаринътъ. А когато е така, то намъ не остава нищо друго, освѣнъ да са сѫединиме да са постараеме да освѣтлиме лицата си и да добиеме най скѫпото за сѣки човѣкъ д о б р о, т. е. своята свобода и самоуправление. Освѣнъ това, когато ние достигнеме своята свобода, то нека самиятъ народъ рѣшава своятл сѫдба както иска и както му са ниди за по-добрѣ; а нашата днесъ свѣта обязанность е да са освободиме колкото са може по-скоро. Али-пашовиятъ шпионинъ Бединскини рѣкалъ: добре бѫлгарете, сѫрбете и гржците са каратъ за магарешката сѣнка, до тогава и Али паша, и Андрашията, и Байстъ ще да пушатъ чубуците си. Бедискини е правъ.

И така сѣкому свое, а за синца ни едно общо, Който тѫрси свобода, той не може да бѫде деспотъ. Когато ние сѫставиме своята дѫржава по волята на самиятъ народъ, то сѣки деспотизмъ губи своето значение.

Намиратъ са между наше и такива приятели, които ни пращатъ да тѫрсиме помощь отъ Франца-Иосифа, отъ Виктория, отъ Гилхелма и отъ папата; но тия тирани до толкова са грижатъ за насъ, колкото и персидскиятъ шахъ. Нашата помощь е на нашите собственни сили; а нашите приятели сѫ нашите пушки и нашите мишници.

Братия бѫлгаре! Молете са на нашите свѣти-равноапостолни братия Кирила и Методия, и приготовлявайте са за бой! Нека солунските братия ни дойдатъ на помощь, нека ни покриятъ съ своите крила и нека ни научатъ това. щото е за насъ добро и полезно! — Братство и дружба, правда и любовь, искренность и топлосѫрдечие, споразумѣние и свободолюбие.

Бѫлгаре и сѫрбе, словѣнци и хорвате, бошняци и херцеговци, черногорци и словаци, поляци и чехи, ромжне и гѫрци. прегѫрнете са между сѣбе си и заборавете вече ония дѣтински и нещастни вражди, които ни са гризле до сега сѫрцата. Петстотинъ-годишното робство, мѫки и неволи трѣба да бѫдатъ наши учители и да ни научатъ това щото е за насъ полезно и свѣто, да ни покажатъ пѫть, по който трѣбва да вѫрвиме, за да достигнеме до нашето общо щастие, и да ни служатъ като пѫтоводители въ сичките наши предприятия. Ако да бѣха нашите дѣди и прадѣди живѣле братски и либовно, то не щехме и ние днесъ да бѫдеме робе на турците, на нѣмците, на маджа-

щанія, чи сте ситы отъ тѣхъ, и постоянствувайте на това свѣто ваше народно право, което искате днесъ чрѣзъ горныя Мемоаръ, Вый за него сте достойны, и сте го платили скжпо съ четыри вѣка и иоловина страданія, разны жертвы и търпенія.

Централный-а Комитетъ.

рите и на цигапете; не щеха нашите бащи и майки да проливатъ горчиви сжлзи и да носатъ черно за погиналите си деца; не щеха нашите сестри да бждатъ въ харемете на развратните паши и кадии; не щеха нашите дѣца да бждатъ пашови олане и чубукчие; не щеха нашите брате да гниятъ въ деарн-бекиръ; не щеха маджарите да псуватъ нашиятъ богъ; не щеха . . . . . съ синджире на шиите и съ букаи на краката.

Хайдете сега да си подадеме единъ другиму братска ржка и да гледаме да искуриме грѣховете на нашите прадѣди, които ни продадоха на турци и на нѣмци. Хайдете братия, на оружие, и дано са забораватъ старите срамотни години, и нека оживѣе нашата свѣта свѣта слава, — слава бжлгарска, сжрбска, хорватска, ромжнска и пр. и ние сички да бждеме свободни хора.

Прегжрнете са, мили братия, и на оружие, на оружие! Смжрть на нашите тирани!

Отъ Бжлгарскиятъ
Революционни централни
комитетъ.

РАКОВСКИ

България, изгуби първостѣпененъ човѣкъ, не само като публицистъ революционеръ но и като дипломатъ отличенъ.

Той е билъ роденъ за превъсходно мѣсто още отъ юношеска възрасть, както го видехме, Раковски е притежавалъ всичкитѣ изискуеми качества за роляга която му ся падна да играе. Той е ималъ желѣзенъ характеръ, не ся е колебаялъ отъ нищо и нетърпѣлъ колебанията на другитѣ. Дѣлото на което ся предалъ може да ся уприлчи на една религия, олтаря на която религия е билъ, *България,* а Символа *Освобождението* и.

Всичкитѣ негови списания ся дали най-добръ резултатъ въ великото влияние на духоветѣ които сѫ произвели между Българитѣ, съ неимовѣрни усилия които той съ великия си духъ направи да ся постигне всичко, желаемата цѣль; неговитѣ списания сѫ остри оржжия, съ които той ся е въоружилъ и е воювалъ за една велика и силна борба, тия оржжия *Раковски* сложилъ прѣдъ Българитѣ, тѣ не имѫтъ друго мѣсто освѣнъ за почитъ и признателность къмъ духа и подвизитѣ, на онія които подвизи, наумѣватъ на *Българина* великото народно минало, да нагодува отъ своето настояще и да ламти за своето бѫдѫще, отъ тѣхъ списания е почерпнато съзнанието на своя народенъ дългъ. Напраздно ся е въспѣвало тѫй жарко миналитѣ величия на България, които тѫй силно сѫ въспламенили сърдцата къмъ истинска любовь народна и внушили имъ горѣща вѣра за бѫдущето. сичко що е писалъ Раковски било е съ искренно убѣждение, безъ никакви задни мисли за това ся е влялъ въ гърдитѣ на Българина оня священъ огнь, който само Раковски е изливалъ съ пламенното и живо чювство, и всѣки който иска да изучи състоянието на Българетѣ прѣзъ живота на Раковски трѣбва непремѣнно да изучи неговитѣ съчинения.

Заслугитѣ на Раковски сѫ неуцѣними и сѫ свързани съ

Паисия и Софрония и вървятъ нераздѣлно въ зачалото на тоя вѣкъ. Раковски е единъ отъ великитѣ представители при боговдъхновеннния Паисия, който пьрви хвьрли въ България, словото за новъ животъ и положи задачата на единъ вѣкъ и по неговий ученикъ и послѣдователь Софрония, Раковски испълнилъ миссията, която побудило вдъхновения тоя момъкъ да напише своята история. Той почина въ Букурешъ на 11 Октомврия 1867 г. Надъ прахътъ на тоя отличенъ человѣкъ въ София е поставенъ скроменъ памятникъ.

По причина на независящи отъ насъ случки, окъснѣхме съ издаването на настоящия IIIй Свитъкъ и поради това не ни биде възможно да обнародваме, четири други весма важни документи за историята на нашето политическо възраждание, документи които обьематъ въ себе-си главнитѣ точки отъ програмата за политическото отношение на Българо-Сърбитѣ (Сърбо- Българитѣ) а именно за въздигането на едно Юго-славенското Царство, състояще отъ Сърбия и България (България Тракия и Македония.) Тъй сѫщо и политическото отношение на Ромънитѣ съ Българитѣ (Българо-Ромънитѣ) за възобновението на Ромъно-Българско (Българо-Ромънско) царство, състояще отъ Романия и България (България Тракия и Македония).

Сърбитѣ мислѣхѫ съ насъ да станѫтъ Силни на Балканский Полуостровъ; а Ромънитѣ сѫ стараяхѫ да отцѣпятъ българитѣ отъ Сърбитѣ, за да завладѣятъ Цариградъ т. е.

Въсточния Ключь.

Mémoire adressé à S. M. I. le Sultan

par le Comité secret central bulgare.)*

A SA MAJESTÉ IMPÉRIALE LE

Sultan Abdul-Aziz-Khan

Notre très gracieux maître et père!

Sire!

Il est dans la vie des peuples, des époques où la patience et le silence sont aussi funestes aux peuples mêmes qu'a ceux qui les gouvernent, et par conséquent plus condamnables que ne l'est l'expression de leurs bésoins et de leurs voeux.

Le sort des hommes est entre les mains du Tout-Puissant. C'est lui qui méne les nations dans la voie de leurs déstinées. C'est lui qui nous a mis, nous, Bulgares. et notre chère patrie il y a plus de quatre siècles sous la domination de ceux qui fondèrent par la conquête l'Empire des Osmanlis en Europe.

Jusqu' alors, nos pères étaient accoutumés à la victoire, et il ne fallut rien moins pour les vaincre que la fortune glorieuse des braves conquérants, les sultans Murat, Bajazet Ildyrym et Mahomet II.

Est-ce un sentiment d'orgueil national ou une vertu civique profondement enracinée en leurs âmes, qui empêcha nos derniers rois, Ivan Schisman, George Strachimir et Assen IV, de solliciter

*) Едновременно съ дѣйствията на четитѣ изъ Балкана прѣзъ 1867-та година, тайния Централенъ Български Комитетъ, въ името на българския народъ подаде горния Мемоаръ на Н. И. В. Султанъ Абдулъ Азиса на Французки языкъ; мемоара е първи дипломатически документъ предъ освобождението ни за създанието на Турско-Български Дуализмъ.

la paix et la grâce des puissants Sultans, comme le faisaient alors les princes serbes et surtout les voïvodes moldo-valaques?!

Nous ne voulons pas scruter ici les secrets de l'histoire de ceux qui triompherent vaillament et de ceux qui succomberent glorieusement. Nous dirons seulement que tel fut le sort, que la Providence nous avait déstiné.

Aujourd'hui même Dieu seul connaît les causes mystérieuses de la grandeur et de l'abaissement des peuples. Dieu seul connait l'avenir réservé aux empires les plus puissants, aussi bien qu'aux tribus les plus humbles.

Et cependaut, il faudrait fermer volontairement les yeux, pour ne pas voir qu'une ère nouvelle se prépare en Orient.

Il n'est pas besoin de porter une main téméraire sur le livre des déstinées pour comprendre que nous sommes à la veille de radicales transformations.

Dans une situation aussi critique que celle où se trouve l'Empire Ottoman, situation non moins critique pour notre peuple bulgare, avant toute autre chosse, il est plus prudent que cellui-ci porte au pied du trône de son très-Auguste Monarque l'expression de ses souffrances et de ses veritables voeux.

Le peuple bulgare, Sire, est le plus nombreux de ceux que la divine Providence a placés sous Votre domination. Fidéles interprétes de ses sentiments, nous élevons la voix en son nom, avec la certitude que cette voix sera entendue et que nos voeux légitimes seront éxaucés.

Sire!

La fidélité et le dévouement du peuple bulgare a l'égard des glorieux maîtres de l'Empire Ottoman ne sauraient être l'objot d'un doute; ce peu-

ple a donné, depuis des siècles, des preuves incontestables de son caractère pacifique et de sa soumission résignée; nous mêmes, qui parlons aujourd'hui en son nom, nous n'avons d'autre désir que de rester fidèles aux traditions de nos ancêtres. Toutefois, nous manquerions au plus sacré de nos devoirs si nous ne faisions pas connaître respectueusement à V. Majesté I. que les adresses qui, à diverses époques, ont été portées au pied du trône de V. Majesté I. n'ont pas toujours été la véritable expression des besoins du peuple bulgare, ce qui explique suffisamment que malgré le contentement dont elles étaient la factice intérprétation, nos souffrances sont devenues aujourd' hui intolerables et qu' un remède prompt et énergique est impérieusement réclamé par la nation entière. Qu'il nous soit permis d'entrer à ce sujet dans quelques détails indispensables.

L'administration est souillée par la plus triste corruption.

La justice, si elle éxiste, est entre les mains d'hommes ignorants, et elle est d'ailleurs inappliquable, car elle est basée sur des lois qui ne sont nullement en harmonie avec l'esprit de notre siécle.

Il n'y a pas des droits pour le Bulgare, il ne patricipe aucunement à l'administration de l'Etat, et cependant c'est lui qui en porte toutes les charges. Pour lui il n'y a pas des droits, mais des devoirs et toujours des devoirs; sa voix n'est nulle part écoutée; il ne peut même l'elever si ce n'est pour applaudir et approuver les actes de ceux qui l'oppriment.

Les impôts se multiplient au point de devenir insupportables. Des emprunts et des „imdadiés" (subsides) sont demandés continuellement et ne sont jamais restitués, au détriment de la propriété individuelle, de tout credit et de toute justice.

Les travaux publics, sans direction aucune, sont illusoires.

Quant à l'instruction publique, cette source féconde de toute civilisation et de tout progrès, non seulement elle est negligée mais on semble prendre à tâche de l'étouffer sous les entraves; une persecution tantôt sourde, tantôt ouverte s'exerce à l'egard de tout ce qui se rattache au développement intellectuel des masses.

Nos affaires ecclésiastiques, Sire, sont dans une situation non moins déplorable. V. Majesté I. connait les differentes phases que notre question ecclésiastique a subie en ces derniers temps. Nous attendons en vain une solution. Et cependant V. Majesté I. sait de quel poids pèse dans les destinées d'un peuple le sentiment réligieux et combien peut être salutaire ou funeste la direction qu' on lui imprime.

Avec le système actuellement en vigueur dans les diverses branches de l'administration, non seulement tout progrès est impossible, mais encore notre malheureuse patrie ne peut aller que vers la dégradation et la ruine.

Depuis longtemps, les maux que nous signalons ont attiré l'attention du Gouvernement imperial, et dejà, sous le règne de V. auguste frère et prédécesseur, le Sultan Abdul Medjid, de gloriense mémoire, plusieurs actes (le hatticherif, le tanzimat et le hattihumayoun) émanés de l'autorité suprême, ont essayé d'y porter reméde. Malheureusement, par suite de l'inapplication de quelques unes de leurs dispositions et de la mauvaise interprétation des autres, le remède s'est trouvé pire que le mal et notre position s'est aggravée, au lieu de s'ameliorer. Il suffit, pour s'en convaincre, de jeter un regard sur la situation de l'Empire. Aussi, pour l'avenir, de pareilles mesures seraient-elles d'avance condamnées à l'impuissance.

C'est dans cette conviction que nous prenons la respectieuse liberté de soumettre à V. M. I. ce que nous croyons le seul moyen de conjurer le péril dont l'Empire est menacé et de contribuer à la solution de la question d'Orient en faveur de l'integrité de l'Empire et de sa régéneration, par des éléments nouveaux. Nous le faisons comme fidéles sujets de l'Empire, auquel nous lient quatre siècles de traditions historiques C'est pourquoi nous supplions V. M. I. de ne point juger défavorablement la démarche que nous faisons en ce moment auprés d'Elle, mais plutôt d'avoir égard aux voeux d'une nation qui ne demande que de donner à son souverain de nouveaux témoignages d'un attachement inviolable.

Les voeux du peuple Bulgare, Sire, sont contenus dans les quelques mots que voici:

„Que V. M. I consolide à jamais les liens qui nous unissent à Son trône, en proclamant notre autonomie politique et réligieuse basés sur une constitution liberale".

„Que V. M. I. ajoute au titre de Sultan des Osmanlis celui de *Roi des Bulgares.*"

Peut-être au premier abord ces demandes paraitront-elles incompatibles avec la politique et les intérêts del'Empire. Nous osons affirmer qu'il n'en est point ainsi, et que, s'il était permis aux Bulgares d'avoir auprés du trône de V. M I. des hommes sages et courageux autant que fidéles et dévoués, comme le sont les personnes qui s'y trouveut actuellement au sujet de notre question réligieuse, il y a longtemps que la Sublime Porte aurait entendu les voeux que nous lui adressons en ce moment, et il en serait résulté de grands biens pour l'Empire Ottoman, en géneral et pour la Bulgarie en particulier.

Pour dire toute notre pensée, ainsi qu'il convient à des gens de coeur et à des sujets loyaux,

qu'il nous soit permis d'éxaminer la situation actuelle de l'Empire, ainsi que celle du peuple Bulgare.

Nous avons dit plus haut dans quel état se trouvent les institutions politiques et administratives de l'Empire.

Quelle peut être la conséquence d'un pareil état de choses? Le mécontentement, les murmures, la révolte enfin.

Les pensées et les intentions des autres peuples de l'Empire Ottoman ne sont plus un secret pour personne. Nous n'avons pas à craindre de passer pour calomniateurs en faisant connaitre ce qu'ils se glorifient de révéler eux-mêmes.

Les uns travaillent à la restauration de l'Empire byzantin, les autres à l'agrandissement de leur territoire.

Nous ne saurions condamner les aspirations ni des uns ni des autres en tant qu'elles se renferment dans les limites du droit, mais du moment oú, franchissant ces limites elles empieteraient sur les droits d'autrui, notre dévoir serait de nous y opposer.

Peut-être les uns et les autres se bercent-ils dans l'espoir d'obtenir la cooperation, à leurs desseins, du peuple Bulgare, en lui promettant les bénéfices de la liberté. La promesse de la liberté, de quelque coté qu'elle vienne, excite en effêt le sentiment national du Bulgare et fait battre son coeur; mais il aimerait mieux jouir de son autonomie sous la protection des Sultans qui porteraient le titre de ses rois.

Sirel

Aucun Bulgare, ayant connaissanse des intérêts de son pays et de sa nationalité ne voit de bon oeil les aspirations qu'on a à restaurer l'Empire Byzantin ou à agrandir son territoire au préjudice d'autrui; car, si la perte d'une province au

Sud-Est de l'Empire ou d'une autre au Nord-Ouest, porte atteinte à la dignité du trône illustre de V. M. J. elle est également préjudiciable à l'integrité du peuple Bulgare.

Toutefois, ce serait mentir à nos convictions que d'affirmer à V. M. I. dans un but de vaine flatterie, qu'un mouvement des Grecs aux frontières dé l'Albanie et de la Macédoine, c'est-à-dire, jusqu' où s'étend l'element Bulgare, ou qu'un mouvement des Serbes aux frontières supérieures de la Bulgarie, ne sera pas appuyé aussi par les Bulgares de ces provinces.

Loin de nous la pensée d'obtenir par des flatteries nne bienveillance egalement flatteuse de V. M I. à l'égard de notre peuple. Nous Vous assurons même, Sire, que malgré le préjudice que lui portent les désseins des peuples voisins susmentionnés, notre peuple se prononcera naturellement en faveur des uns et des autres, non par la raison que les uns sont ses coréligionnaires, ou que les autres sont de sa race, mais parce qu'on ne lui accorde pas sa liberté et qu'il n'a pas un objet chéri à défendre, pas même le foyer paternel. C'est pourquoi, le simple Bulgare considerera comme son liberateur tout étranger conquérant de son pays. de même qu'il l'a considèré jusqu'à présent.

Comment donc empêcher le Bulgare de prendre fait et cause pour l'étranger? Comment lui inspirer le désir de défendre l'Empire comme son propre territoire?

La réponse est bien simple, C'est en lui donnant cette autonomie qu'il réclame, et en consacrant ses droits qui l'attacheront à l'Empire comme à sa propre patrie. Si cela cût été fait depuis longtemps, nous osons affirmer que bien des malheurs auraient été conjurés et nous ajoutons que, si le Gonvernement Impérial, enfin mieux inspiré, n' ajourne plus la solution de cette question, qui est

déjà sur le tapis, il n'est pas trop tard encore pour rétablir l'Empire chancelant aujourd' hui sur ses bases.

Qu'il nous soit permis maintenant de soumettre à V. M. I. les bases sur lesqelles le peuple Bulgare sollicite la proclamation de son antonomie:

Art 1. Gouvernement national et constitutionnel.

Art 2 La Bulgarie avec toutes les provinces habitées par des Bulgares formerait un Etat sous la dénomination de *„Royaume Bulgare“*.

Art. 3. Ce royaume bulgare serait placé sous la dependance politique de l'Empire Ottoman et il aurait à jamais pour son roi l'Empereur du grand Devlet d'Isliambol, S. Majesté I. le Sultan Abdul Aziz et ses successeurs qui ajouteraient au titre de „Sultans des Osmanlis“ celui de *„Rois des Bulgares.“*

Art 4. S. Majesté I. le Sultan irait toujours se faire couronner comme Roi des Bulgares dans une des anciènnes capitales du royaume bulgare, qui serait designée par l'Assemblée nationale.

Art. 5. Le royaume serait gouverné par un vice-roi chrétien élu par l'Assemblée nationale et reconnu par le Sultan

Ait. 6. Au dessous de S. M. I. le Sultan, le Vice-roi serait le chef de l'Etat, chargé de l'administration et du pouvoir exécutif, commandant en chef de l'armée bulgare, et magistrat suprême.

Art. 7. Le vice-roi gouvernerait avec le concours d'un conseil, dont les membres seraient exclusivement Bulgares, élus par l'Assemblée.

Les membres de ce conseil répartiraient entre eux l'exercice de l'autorité et chacum d'eux serait le chef d'un departement special; ils auraient le droit d'initiative pour l'élaboration des projets de loi, des projets de budget de l'Etat, les quels projets, après l'approbation de l'Assemblée. seraient soumis à la haûte sanction du vice-roi.

Ils seraient solidairement responsables de leurs actes et par cette raison, aucune décision du vice roi ne pourrait avoir force de loi sans être contresignée par tous les membres du conseil.

Art. 8. L'Assemblée nationale serait composée d'un nombre déterminé de membres, représentant toutes les populations Bulgares. Ils seraient élus, par le peuple à la majorité des votes, d'après une loi éléctorale spéciale sans la moindre ingérence de la part du gouvernement.

Organisation et attributions de l'Assemblée.

a.) L'époque de sa convocation et la durée de la session ordinaire annuelle serait déterminée par la loi. En cas de besoin, l'Assemblée serait convoquée en session extraordinaire. Le gouvernement annoncerait sa convocation. b.) Ses séances seraient publiques et auraient toujours lieu dans la capitale du royaume. c).L'ouverture de l'Assemblée se ferait soit en personne par S. M. I. le Sultan, notre auguste roi, soit par le vice-roi, en vertu d'une délégation impériale. L' Assemblée aurait le droit d'adresse en réponse au message Imperial, ainsi que le droit d'interpelation. d) Elle exercerait son contrôle sur tous les actes du gouvernement. e) Elle aurait le droit d'accuser et de traduire devant la justice les membres du gouvernement. f) Elle aurait le droit de discuter les projets de lois présentés par le gouvernement, de les approuver ou de les rejeter. g) Elle examinerait et approuverait le budget de l'Etat. h) Elle recevrait les petitions qui lui seraient adressées. i) Elle constaterait l'utilité ou la nécessité des lois à édicter et demanderait au gouvernement de lui presenter les projets y relatifs. k.) Elle aurait le droit d'élaborer ses réglements interieurs. d'élire de son sein son président, ses vice-présidents, etc.

Art. 9. La religion orthodoxe d'Orient serait la religion dominante de l'Etat.

Art. 10. La justice serait rendue conformement aux lois spéciales de l'Etat bulgare, édictées par l'Assemblée. Elle serait séparée et indépendante du pouvoir administratif.

Les sentences seraient rendues par les tribunaux au nom des lois et du vice-roi.

Dans la Capitale du royaume il y aurait une cour suprême de justice, pour contrôler les sentences des tribunaux et les approuver ou les casser.

Art. 11. Le royaume bulgare aurait son armée nationale séparée, organisée d'après les nouveaux systèmes et en vertu d'une loi spéciale.

Les chefs de l'armée seraient Bulgares de nationalité, ainsi que ses prêtres.

L'uniforme de l'armée serait le costume militaire national.

Les drapeaux porteraient d'un côté les armes impériales et de l'autre le lion, qui constitue les armes dn royaume bulgare.

Elle prendrait part en commun avec l'armée impériale à toute opération relative à la défense de la patrie commune. Ses opérations se borneraient à l'Europe

Art 12. Il serait convenu un tribut fixe, que le royaume bulgare payerait annuellement à l'Empire et qne l'on passerait au budget de l'Etat.

Art 13. La langue bulgare serait la langue officielle du royaume.

Art. 14. Toutes les libertés civiles et politiques seraient garanties. La liberté de la presse, la liberté de la parole, la liberté de réunion, la liberté des conférences publiques pour la discussion des questions politiques, sociales etc, la liberté individuelle, l'inviolabilité du domicile, la tolérance religieuse.

Art. 15. Les communes urbaines et rurales

auraient leurs conseils pour l'administration de leurs affaires indépendamment de l'administration gouverneméntale, d'apres une loi spéciale.

De l'Eglise bulgare.

Art. 1. L'Eglise bulgare serait rétablie ainsi qu'elle était ab autiquo, c'est-à-dire autocéphale et indépendante de toute autre église, sous le titre *d'Eglise orthodoxe bulgare.*

Art. 2. L'Eglise orthodoxe bulgare n'ayant que Jésus-Christ pour son chef invisible, aurait un patriarche bulgare pour chef visible et spirituel, lequel serait élu par l'Assemblée nationale parmi les membres du clergé bulgare.

Art. 3. Le patriarche administrerait l'église avec le concours d'un synode composé de laïques et d'écclésiastiques, élus par l'Assemblée.

Art. 4 Une commission composée de laïques et d'écclésiastiques, serait nommée par le gouvernement et l'Assemblée, pour élaborer les lois spéciales, concernant l'eléction du patriarche, des membres du synode et ses attributions, ainsi que l'administration de l'église.

Ces lois seraient en tout conformes aux principes et aux canons de l'église orthodoxe d'Orient et seraient approuvées par l'Assemblée et le gouvernement royal.

Art. 5. Le siège patriarcal et le synode auraient toujours leurs résidence dans la capitale du royaume.

Art. 6. Tous les droits et priviléges antiques de l'église bulgare lui seraient restitués, ainsi que les éparchies, qui dépendaient des auciennes patriarchies bulgares de Ternovo, d'Ochrida et d'Ipek.

Son autorité s'étendrait sur toutes les populations chrétiennes de ses éparchies.

Sire!

Votre Majesté Impériale a bien voulu jusqu' ici nous permettre de Lui exprimer les voeux du peuple bulgare, de Lui soumettre les bases principales de la constitution qui consacrerait notre autonomie, en déterminant les conditions. Que V. M. I. daigne écouter encore avec indulgence ce qui nous reste à Lui éxposer, comme conclusion de ce que nous avons eu l'honneur de dire plus haut.

Nous sommes pleinement convaincus, Sire, que V. M. I. ne verra point avec défiance la démarche respectueuse que nous faisons aujourd'hui auprès d'Elle. Bien loin que nos voeux soient l'expression d'un sentiment de révolte à l'egard du gouvernement Impérial, ils sont au contraire la preuve de notre sincère désir de rester attachés au trône des glorieux Sultans et un gage nouveau de notre fidélité, tant de fois éprouvée depuis des siècles. La réalisation de ces voeux aurait pour l'Empire entier des avantages incalculables. Nous nous refusons à croire qu'il pourait se rencontrer parmi les conseillers de V. M. I. un homme qui les méconaîtrait. Cet homme, s'il se rencontrait, serait aveugle ou traître, nous ne craignons pas de le déclarer hautement.

Six millions des Bulgares, Sire, braves, robustes, actifs, qui peuplent l'Empire en s'étendant depuis le siège auguste de V. M. I. jusqu'aux extrêmes limites de la Thessalie et jusqu' aux frontières de l'Albanie et de la Serbie, unis fortement aux fils des Osmanlis par des intérêts communs, ne seraient pas à degaigner. Notre autonomie réconnue et consacrée sous le sceptre glorieux des Sultans, devenus Rois des Bulgares pourquoi ne serions nous pas pour l'Empire Ottoman, ce que la Hongrie est pour l'Autriche, l'Algérie pour la France, un secours et un appui?

Du jour ou les déstinées de la Bulgarie seront intimement unies avec celles de l'Empire des Osmanlis, les Bulgares cesseront de regarder les étrangers comme des liberateurs; ils ne verront en eux que des violateurs de leurs droits et des ambitieux, dont il faut combattre énergiquement les tendances envahissantes.

L'autonomie réligieuse et politique du peuple bulgare reconnue, consolidera le trône de V. Majesté I., car elle lui donnera pour base la justice, ce fondement inélranlable des empires. On verra alors que l'Empire Ottoman n'est pas un cadavre, que quelques uns ont tant à coeur d'inhumer, mais que c'est un corps puissant, sachant se retremper dans le sang même de ses propres sujets. La diplamatie serait étrangement surprise de voir un géant *là* ou elle s'était accoutumée á voir un corps débile. Tout prétexte d'ingérence et de menace de toute puissance étrangère serait ainsi à jamais écarté. Il n'y aura plus aucune puissance, qui, en disant qu'elle vient affranchir les chretiens, puisse tenter la possession de Constantinople. On serait fort étonné de rencontrer un obstacle invincible *là* ou on s'attendait à trouver un facile concours. En un mot, l'inviolabilité de l'Empire Ottoman sera mieux assurée par cette conduite sage et équitable, que par tous les traités diplomatiques, et la question d'Orient se trouvera ainsi résolue d'elle même.

La réconnaissance de l'indépendance de l'église bulgare n'offre pas de plus sérieuses difficultés. Ce n'est pas un droit nouveau que le peuple bulgare demande. Il réclame qu'il lui soit rendu ce qu'il possedait ab antiquo et ce que la patriarchie grecque lui a arraché frauduleusement, il y a un siècle. L'indépendance de l'église bulgare n'a rien de contraire au dogme évangelique; Jesus-Christ n'a point établi cette hierarchie fictive que

le patriarche de Constatinople invoque á tort. C'est une simple raison politique qui fit que les Sultans soumirent l'église bulgare à l'église grecque. Les temps étant changés, une raison de même nature peut modifier une situation qui n'est basée sur aucun droit, et les puissances étrangères n'auraient rien à dire contre cette modification, de même qu'elles n'avaient pas les droit de rien dire lorsqu'on soumettait l'église bulgare á église grécque, d'autant plus qu'en agissant ainsi, la Sublime Porte n'enléve nul droit á l'église grecque, mais qu' elle se contente de lui reprendre ce qui ne lui appartient pas pour le rendre au peuple qui en fût le possesseur auparavant et sous le règne de tant des Sultans.

Sire!

Tels sont les voeux que le peuple bulgare porte au pied du trône de V. Majesté Impèriale.

En profitant de son droit illimité de maitre absolu de l'empire pour proclamer solennellement notre autonomie et prendre le titre de „Roi des Bulgares", V. M. I. aquerra des drois à la réconnaissance éternelle d'une nation de six millions d'hommes, Elle donnera à l'Europe un grand exemple de sagesse et d'équité, Elle sera l'objet des applaudissements du monde civilisé et des amis de l'empire et Elle consolidera à jamais cet empire aujourd'hui ébranlé par les intrigues du déhors et les mécontentements du dedans.

Pour premier acte de cette politique nouvelle, nous demandons à V. Majestè I. qu'Elle décréte une amnistie générale pour tous les délits politiques afin que chaque Bulgare puisse apporter à sa patrie le concours de ses forces et de son dévouement et que nul n'est à gémir sur la terre étrangère.

Que l'on convoque ensuite et sans délai une

Assemblée nationale extraordinaire *„Constituante“* élue par le peuple, sans aucune ingérence gouvernementale.

La mission de cette Assemblée sera de déterminer la nature des liens futures qui doivent exister entre l'Empire Ottoman et le Royaume bulgare, d'élire le Vice roi, d'élire et de proclamer le patriarche, de faire la constitution du royaume et d'en fixer la Capitale.

Ce n'est que de cette manière, ce n'est que par une Assemblée nationale ainsi constituée que les voeux du pays seront satisfaits. Toute autre mésure serait insuffisante, toute autre Assemblée, instituée sur des basès différentes, ne serait pas la véritable expression du pays; le peuple bulgare ne reconnaitrait pas ses actes et déclinerait toute responsabilité à cet égard.

Le peuple bulgare, avant de recourrir à toute autre mésure, en adressant le présent mémoire à V. Majesté I. a fait ce que lui commandait son devoir le plus impérieux. Si par malheur sa voix n'était pas écoutée, la responsabilité des conséquences qui en pourraient résulter, retomberait sur ceux qui auraient méconnu les voeux légitimes d'une nation entiére réspectueuse, fidèle et dévouée.

Nous n'avons cédé, Sire, à aucune inspiration étrangère. Le present memoire est l'expression des véritables voeux du peuple bulgare, écrit dans son sein, par lui et pour lui.

Par consequent, fidéles sujets de V. Majesté I. et véritable organe du peuple Bulgare, au nom de six millions de Bulgares, au nom de quatre siècles de souffrances, au nom de l'esprit de justice et de progrés du dix neuvième siècle pour l'honneur et la gloire de Vorte Majesté Impériale et pour le salut et la dignité de l'Empire, des Osmanlis, nous demandons l'accomplissement des vc-

eux du peuple bulgare, afin que tous d'une voix unanime nous puissions crier;

Vive Sa Majesté Impériale Abdul Aziz Khan, Sultan des Osmanlis, Roi des Bulgares.

Le Comité secret central bulgare*).

1867.

*). *Забѣлѣжка.* Покойний Раковски не само несподѣляше политиката на Комитета, но бѣше врагъ и гонитель най жестокъ.

Раковски презъ 1867 година като се върна отъ Брапла въ Букурещъ по Априлия, въ пжтуването се разболѣлъ злѣ, почти цѣло лѣто лежа на постелка, въ лѣтний домъ Г. Мустакова, вънъ изъ града Букурещъ, въ лозията Дѣлу Филаретъ називаеми.

Тукъ не можемъ да не спомянемъ—че, Букурещъ е билъ велики Центръ на многобройна българска интелигенция, а презъ 1867 година наймного блясна съ народнитѣ политически дѣйствия що имахѫ девиза — освобождението на България.

Слѣдъ подадения, отъ Т. Ц. Б. Комитетъ, мемоаръ до Н. И. В. Султанъ Абдулъ — Азиса, на скоро време пристигнахѫ въ Букурещъ представители отъ българския народъ. които сключихѫ съюзъ, или пълно споразумѣние, съ правителството на Сърбский Князь Михаила.

Весма важно е за новата българска история, да обнародваме въ запискитѣ си, помянѫтото споразумѣние, състояще въ три официялни документа, що заехме отъ брошурата „Кнез Михаило и заедничка радња Балканских Народа“ издадена од М. С. Пироѣанца.

1895 год. (стр. 36 — 40.)

ПРОГРАМ

ПОЛИТИЧКОГ ОДНОШАЈА СРБО-БУГАРА (БУГАРО-СРБА) ИЛИ ЊИХОВ СРДАЧАН СПОРАЗУМ

Чл. I. Народ српски и народ бугарски, који су по сущаству Славени,*) отъ исте крви и једноверни, који произилазе од

*) *Забълѣжка:* Не трѣба освѣнъ да мѣтни чловѣкъ единъ пог-

истог стабла и обитавају пределе додирујуче се, самим провиденьем позвани су, да живе у будуче, под једномъ истом управом, и под једном заставом.

Чл. II. И због тога, што образују једно тело, задахнуто истим осечајима, и што имају исте тежње, и що могу постичи ньихове тежње само у једном заједничком народном животу, ова два братска народа носиче у будуче, с разлогом, име Србо-Бугара или Бугаро-Срба, и ньихова заједничка отаджбина Бугаро-Србија или Србо-Бугарска.*)

Чл. Ш. НЬегова Светлост Кньаз Михаило Обренович, кога је отечествољубље толико пута осведочено, потомак славне лозе и син јунака ослободителя Србије, проглашава се за узвишеног шефа Србо-Бугара и за команданта ньихове војске.

Чл. IV. Застава народна биче саставльена из заставе српске и бугарске.

лѣдъ само въ Турска Европа, дѣ обитава днесь народъ близо до десятъ милиона, носіащъ общо народно имя, **Словени,** вижда чи той носи и частно нѣколко си имена главни кату народни, а іоще други нѣколко си по-частни по прѣдѣлитѣ си или по други качѣства, а тии сички говорятъ единъ истъ іазикъ съ малка разлика на мѣстнитѣ си изрѣчия и произношения, съхранили иститѣ си старонародни обряди, обичаи, пѣсни, народни отъ древности праздници и проч., носятъ же едно всеобщо народно имя **Словени!**

*) *Забьлѣжка:* Българитѣ сѫ близо до седемь милиона души, кои носіатъ това общо имя Българинъ, Блъгаринъ или Булгаринъ, нъ имѫтъ іоще и особни нѣколко си имяна, както срѣдъ Старо-Планинцитѣ Българи назовавѫтъ живѣіащитѣ въ тракийскитѣ равнини свои единародни *Ромѫнци* и мѣстото имъ *Ромѫнъ*, отъ познатото завладѣние на тѣхъ мѣста отъ Римлянитѣ. А живѣіащитѣ на сѣвернитѣ страни Българи, се въ Старѫ-Планинѫ до подножиата й, назовавѫтъ *Загорци*, разумѣва ся чи по мѣстоположението. Живѣіащитѣ же въ Видинскѫтѫ область и въ Македония около Струмѫ рѣкѫ, назовавѫтъ **Шопи;** други же **Поліанци Рупци Дуплювци** и други другче; а тии сички сами себе си назовавѫтъ **Българи Блъгари и Булгари.**

Тѫй сѫщо и Сьрбитѣ имѫтъ, освѣнъ имято Сьрбинъ, и нѣколко си други особни имяна, както Чьрно-Горци, Ерцеговци, Бошніаци и други; а и въ самѫтѫ малкѫ, нъ юнашкѫ Чьрнѫ Горѫ, имѫтъ и нѣколко си іоще чястни имяна, какъ то Пипери, Бѣло Павловци, Кучяни, Дробняки и други, а сички носіять общо имя Сьрби.

Чл. V. Гарантирају се границе Србо-Бугара от сваке нападајуче тежње с поља.

Чл. VI. Законодавство биче једно исто, али обнародованье закона, и њихово примењиванье, биче у двама дијалектима.

Чл. VII. Новац народни носиче сједне стране лик владаоца државе, а на противној грб Србо-Бугарски са натписом Краљевство Србо-Бугарско, Владаоц Србо-Бугара установиче народна одличја, која че отговарати њиховој историји.

Чл. VIII. Систем метрички биче народни систем, исто тако биче и са новцем.

Чл. IX. Верозакон је Србо-Бугара православни.

Чл. X. Патријарх Србо-Бугара биче независан, по праву од старине добијеном; следствено и хијерахија независна народна, ал че синод бити свагда мешовит. Епископија, и управе административне и судске, требају отговарати надмочној популацији, имајучи призренья на дијалект. Синод предлаже кандидате за Епископе политичкој власти, која решава избор с обзиром, на сваки начин, на надмочност дијалекта епархије.

Чл. XI. Владаоц државе именује своје министарство, старајучи се свагда да у истом буде Срба и Бугара.

Чл. XII. и последньи, Скупщина че решити о престоници наше отаджбине.

Сльедују потписи.

У Букурешту 14 јануара 1867 год.

Овај програм усвојила је Скупштина коју су делегати бугарски из разних крајева Бугарске држали у Букурешту у месецу априлу 1867 и у нечему га допунила као што се из овог протокола види.

ПРОТОКОЛ

Будучи, да данашње прилике позивају све угњетене у Турској народе да предузму мере да се ослободе, и ми Бугари који живимо у Бугарској, Тракији и Македонији сакупльени да размислимо, и изнадемо средство за ослободенье нашег милог отечества, па да успемо, те да се и ми урачунамо у слободне народе и да покажемо, да живимо.

Да би постигли ту жельену цель, треба да изаберемо један

суседан народ, па помочу тога да постигнемо ослободенье и узајамну корист, и за такав народ ми не можемо да предпоставимо други осим српскога, који је народношчу, вером и месним положајем сближен с нама пре векова, и наши су интереси равни, па за то побратимством може народ да биде независан.

И за тако братско приближенье ми сагласно са данашньим приликама предлажемо да треба да имамо за основ следечих дванаест тачака.

1.) Братско сјединенье треба да се учини мечу Србима и Бугарима под именом: „Југословенско Царство“.

2.) Југословенско царство саставља Србија и Бугарска (од Бугарске Тракија и Македоније).

3.) Глава новосастављеном правительству да буде данашньи Књаз српски Михаило Обренович с правом наследства.

4.) Народно знаменье новом царству треба да је једно, и да се представља знацима на оба народа, које се разуме и за будуче монете.

5.) Свака страна да сачува своје наречје у званичности, и за то чиновници треба да буду из оног народа где служе, и који говоре наречјем оне стране.

6.) Законе српске данас постојече примамо, који че се превести на бугарско наречје. Све наредбе, што се публицирају у Југословенском царству, да бива без изузеча на оба наречја, и на српско и на бугарско једновремено.

7.) Господареча је религија православна, а вероисповед слободна.

8.) Религиозне ствари управљају се од независног синода, састављеног од оба народа. Тај синод који представља Митрополит, примат и епископи по епархијама према наречју народо-насельења, да потврчује владатель.

9.) Државни поглавари, који састављају министарство, да буду од оба народа.

10.) Народно представништво, да се саставља у држави сразмерно из народо-насельења и сагласно са постојечом данас формом у Србији за тај предмет.

11.) Престони град Југословенског царства где че бити, да реши представништво народно.

12.) Глава духовенства и синода, да се находи свагда у престоном граду.

Али да би се испунила ова општа жеља решили смо: да се изабере једна управа из седам лица живећих сада у Букурешту, која ће по околностима моћи бригу водити, да се постигне та родољубива цељ.

Изабрали смо за чланове те управе г. г. Н. Н., Н. Н., Н. Н., Н. Н., Н. Н., Н. Н., Н. Н., који ради сагласија за будуће Југословенско царство треба да имају пред очима следећа два услова:

I. Сагластност да има силу (важност) од дана кад се подпише од српског правитељства и управе.

II. Српско правитељство треба да се обвеже на поменуто сагласије да ће принети сваку вештаствену и моралну помоћ ради постигнућа опште цељи, што управа благорасуди по приликама и по нужди без да је вештаствено одговоран никоји од потписаних.

Бог Господ да буде заштитник и помочник овог нашег светог решења, 5 априла 1867 године.

Долазе подписи.

Писмо И. Гарашинина заступнику Букурешту, од 2 фебруара 1867 г. — — — „Ја сам се, господине, врло обрадовао кад сам видио да у име Бога и Бугари почињу улазити у наше намере и намере опште — Христијана на Истоку. То је догачај врло сречан, макар, да не што доцкан долази, при свем том озбилна радња све ће надокнадити што је у времену изгубљено.

Програм комитета такав је да се од нас без приметби примити може, јер ако ми овака условија не би хтели примити значило би да поричемо оно што смо Бугарима обечавали, а почем смо онда искрено мислили, кад, смо их почели позивати у наш сајуз, неможемо сад другчије мислити кад нам се они јављају — Мечутим ми сад не можемо одма и сами уговор у овом смислу сачинити, и то не због нас, јер се ми при оваковим условима не би имали шта проминљати, него због сами првајлија бугарски који су на овом програму подписати, и ево за што. Ми нисмо ради уговорити једну ствар, која, ако не би била усвојена од народа бугарског могла би нам више сметње него

користи принети јер би нам се у несречном случају могла себичност приписати, онда кад смо ми далеко од тога удаљени, па за то ја мислим да тај комитет одпочне најпре своју радњу мечу својим земљацима, патријотима, да овима своје мисли разложи, и тек кад буде известно да че исте бити усвојене од разумније и значече части старатеља за будучност Бугарске онда, велим, да се и сам уговор сачини и утврди; коме че подлежан бити Србин и Бугарин у једнакој мери.

Али док се до ове известности не доче не треба за то ни мало дангубити, но треба размишљати радити и употребљявати сва средства која су нужна да се дух народа бугарског приуготови за заједнички устанак, коме, по свој прилици не че бити почетак тако далеко да се на године броји. Треба ствар овако узети. *Нека би се ма какав основ наше заједнице са Бугарима определио, у интересу че обе стране бити дл заједно радимо, јер ја ни у ком случају не представљам, да че измечу нас таква разлика бити, која би и саму заједничку радњу за ослобоћење искључити могла.*

Прочитајте ово писмо подписаној Господи на овом програму, и кажите им да Књаз Михаило поздравља овај њихов корак који га још већма ободрава на успех свете ствари, коју је са помочу Божијом наумио извршити — — — —“

Еще отъ 1861 година, като стѫпи на престола Сърбский Князь Михаиль, постоянно е глѣдалъ да привлѣче около себе си сичкитѣ сърбски елементи и да създаде велика сърбска държава, съ балканскитѣ же държави да встѫпи въ тѣсенъ съюзъ и приятелство; за осѫщественито тая идея, нуждно му било да ся сношава съ главнитѣ дѣйци изъ балканскитѣ народности, еще повѣче съ българската интелигенция.

Да изваде отечеството си, отъ критическо положение, да направи да ся изселятъ турцитѣ изъ Бѣлградъ и другитѣ мѣста и градове изъ вѫтрѣшностьта на Сърбия, да му създаде условия подъ които да може да живѣе като самостоятелна държава, князь Михаилъ търсилъ е подпорката на Россия, сключилъ, съ Черногорский Князь Даниила, съ Ромѫнский Князь Куза, конвенции имѣющи основа за съставяние „Дунавска конфедерация“ главнитѣ точки сѫ биле: *Понеже всичкитѣ въс-*

точни народи имѫтъ едни и сѫщи интереси, само съединението може да ги спаси, за да не ги погълнѫтъ великитѣ държави. . . .

Великия день за освобождението не билъ еще близу, едва били почнати прегевори между славенскитѣ народи, Босна Херцеговина и Грьция; а пѫкъ Россия нито би искала нито би могла да поддържи дѣйствието, което, споредъ нея било прерано, небило въ пълза на балканскитѣ народи и вредително за Россия, всичко што е било важно и могло да се извърши; то е само да се пробуди духъ за свобода у християнскитѣ народи, подчинени на Турция, да се завземѫтъ за въстания.

Българія во всичко е била най важна точка, ако притѣснена и угнѣтена най много, но българския народъ спистовенъ трудолюбивъ и многоброенъ, ималъ е вечь многобройна интелигенция. Сърби и Българи сѫ живѣли съединени и заедно сѫ сѫ дѣлили зло и добро.

Горнитѣ докутенти представляватъ народния духъ и очертаватъ революционното движение на българитѣ презъ 1867 та година.

Турскитѣ военни, граждански, полицейски власти съ шпионитѣ си, не би могли сами да-потушѫтъ българското народно движение, безъ австрийско съдѣйствие; слѣдующото приключение подтвърдява думитѣ ни: на $^{8}/_{20}$ Августа 1867 та година, Цвѣтко Павловичь родомъ Сърбинь изъ Бѣлградъ и Никола Войводовъ родомъ Българинъ изъ Враца станахѫ жертвѫ на свирѣпото убийство сторено отъ агентитѣ на турското правителство въ гр. Руссе, въ Австрийския параходъ „Германия“ съ предателството на Мартирта Австрийския Консулъ въ тоя градъ, или по добрѣ да кажемъ, цивилизования жерданинъ на Митатъ Паша, носящъ униформа консулска еполети по дълги отъ другатѣ! — Тогава само Австрийското туркофилство, за насъ българитѣ е било нещастие и несполука за освобождението ни.—

Свършаме съ 1867*) та година, която бѣше изобилна отъ непредвидени събития за Българія, особито жестока за вели-

*) *Бѣлѣжка:* Презъ 1867 година, пѫтя, за двата братски народа, билъ избранъ. Днесь Сърби и Българи съединени, могѫтъ да ся управятъ пакъ, по тоя общъ главенъ и правъ пѫть.

кия Раковски, който съ всичко че цѣло лѣто тѣжко болѣдува отъ сърдце, пакъ написа, на смьртний одъръ, книжката „Българскитѣ хайдути“ това негово послѣдно съчинение напечата и корегира Г-нъ *Г. Начовичъ*, ние препечатваме *„Българскитѣ Хайдути“* като прибавка, въ края на записките си.

Г. С. Раковскій.

БЪЛГАРСКИТЪ

АХЙДУТИ

Тъхно то начяло и тъхна та постоіана борба съ Турцытъ,
отъ падения Българий до днъшны тъ времеса.

отъ

Г. С. РАКОВСКАГО.

КНИЖИЦА ПЪРВА.

РУСЧЕ
ТИПО.-ХРОМ). ЛИТОГРАФИЯ НА ДРОБНЯКЪ & КРЪСТЕВЪ
1895.

Горо лю Горо зелена!
Имашъ ли водѫ студенѫ,
Имашъ ли сѣнкѫ дебелѫ
Кату за нази юнацы?
. . . . . .

(Народна пѣсень).

Извѣстие.

Това сьчинение е раздѣлено на пять главны отдѣленыя, кои сьдьржіавѫтъ слѣдныя;

1-о. Прѣдваритьлни тѣ причини падения Византийскаго царства; начало то на турско то встѫпиванье въ Европѫ и нападанье то имъ въ Българиѫ; пьрви тѣ имъ битки съ Българы тѣ до падение то на прѣстолны тѣ българскы градове и на царско то домородство.

2-о. Начяло то на оттѣглины тѣ въ планины тѣ народны войводы: тѣхны тѣ чястны биткы съ турцы тѣ; поіавление то на хайдушкы тѣ четы; разіасненыя на нѣколко си народны пѣсны относіащы ся на той-зи прѣдмѣть.

3-о. Конечно то покорение на Българиѫ отъ турцы тѣ; тогавашна та турска политика и приимѫщества та кои то сѫ давали на Българы тѣ за да гы полесно покорѭть.

4-о. Каква политика е слѣдовала Турция съ Българы тѣ поуштряіама отъ фанариотско то грьцко духовенство и проч.

5-о Описание развытия народнаго духа за по-обшырно движение политичьскаго живота, кое започва отъ 1821 до 1867.

За улеснения же на срѣдства та, што ся издава въ малкы книжицы подъ брои.

Сѫчинитель.

ПРѢДГОВОРЪ

Европейскаіа всеобща повѣстность твьрдѣ мимоходомъ и въ обштъ само поглѣдь е записала онаѫ страшнѫ повременость, коіа то потьрси и погрози цѣлѫ Европѫ, т. е. пьрвое поіавление на турцы тѣ въ тыя прѣдѣлы и тѣхны тѣ ужясны упостошеныя коихь тии свирепи диви азиіатскы пьлчишта нанесохѫ отъ дѣ то поминахѫ! . . .

Никой народъ на свѣта не е учиниль толкова голѣмы злины чьловѣчьскому роду колко то е сторило това турско племя! Никой другъ народъ не е учиниль толкова обширны и всейстрѣбитьлны упустошеныя и разореныя по свѣта, ни ти тѫй немилостиво и звѣрскы е постѫпилъ съ завладены тѣ отъ него народы, какь то сѫ постѫпили въ обштѣ мухамедани тѣ! Зашто то тии сѫ искали мѣчомь да имъ накарѫть *алкоранскаѫ* наукѫ, коіа при другы тѣ прибавіа, вѣруюштимь ѭ, да убивѫть невѣруюшти тѣ въ пророка имъ или да гы товарѫть съ такива тяшкы даждыя и насилствены налозы кои то докарвѫть живота подданимь по-горчивъ отъ смьрти!

Кога то чьловѣкь размысли и си напомни само еднѫ малкѫ чясть отъ нейзбройны тѣ узлобления и упустошеныя коихъ то тѣй-зи звѣрообразни людие, турци тѣ, нанесохѫ и въ тры тѣ чясти земнаго кржга, въ Азиѫ, Африкѫ и Европѫ, потоцы тѣ на невиннѫ тѫ чьловѣчьскѫ крьвь коѫ то пролѣхѫ, настрьхвѫть му косми тѣ, ужясава ся ума му и незнай, ни ти м жи, да изнамѣри рѣчы подобны да изражи голѣминѫ тѫ и крайность тѫ на тѣхнѫ тѫ лошавинѫ!!!

Живѣіашгый въ днѣшныя вѣкъ чьловѣкъ, а най-паче младо то днѣшно поколение, никакъ не можи да събере въ ума си, да си въображи и да повѣрва: да ли е възможно носяштый образъ чьловѣка, да достигни до такавѫ еднѫ звѣрскѫ свирѣпость, да има такова едно немилостиво каменно сьрдце, та да учини подобнимъ себѣ толкова и такива ужясны злочинства! Никакво обаче друго свѣтовно събыгие не е по-истинно и тѫй добрѣ познато колко то сѫ познати турскы тѣ всеобшты злодѣйства и бѣснила! Живы же и до днесь оште доказатьлствата сѫ разсыпи тѣ и развалыни тѣ кои то сѫ виждѫть по сичкы тѣ мѣста до дѣ то ся е простирала тѣхната

губитълска власть, до дѣ то е постѫпилъ тѣхный упустошительенъ кракъ!

При всичко това образована Европа, Хрістіанска Европа, коіа гордо ся провыква чи образовава и вчьловѣчва свѣта, коіа съ рѣчы дебелы ся показва чи изгонила ушь губитълство то и мѫчитълство то, не само отъ Европейскы тѣ прѣдѣлы нъ іоште и отъ крайшта та на дивѫ Африкѫ и далше, прогласѣва же *правда народности*, ученаіа, казваме, Европа глѣда прѣдь себѣ си. въ срѣдѫ тѫ на най-хубавый Европейскы прѣдѣлъ и въ той-зи іоште вѣкъ, чясто да ся подновѣѫть ужясны крьвопролитыя и насилствыя отъ мусулманскаго пустовѣрия, надь свои тѣ въ Христѣ братыя; слуша жалостны тѣ и скрьбны тѣ плачеве на невинны тѣ жьртвы и сичко това ся потѫпква на дипломатскыя лукавъ столъ въ ползѫ на народоубийственѫ тѫ имъ политикѫ! . . .

А най-срамотно то за чьловѣчештинѫ тѫ е: чи сама тіа образована Хрістіанска Европа безстыдно въспрѣпятствува на народы тѣ, кои то толковѣчно тѫжѫть подъ тяшко то мусулманско иго, възпрѣпятсвува имъ, казваме, да отѣмнѫть похытенѫ тѫ отъ губителы тѣ имъ, турци, милѫ свободѫ, баштинѫ земѫ, народны тѣ си права! Доказателства живы на това сѫ: съвремены тѣ събытыя на покушеныя та на подданы тѣ Турций народы, дѣ западна Европа притечи на помошть Мусулмановъ и словомъ и дѣломъ, а озлобли бѣдны тѣ тѣхъ народы, най-паче же съ *пмствуване то цѣлокупности Турскаго царства и съпричисление то на турскѫ тѫ династиѫ въ ряда на образованы тѣ Европейскы династий!* . . .

Западна Европа съ таѫ си постѫпкѫ, камъ бѣдны тѣ на Въстокъ подданы Турций народы, не само што чини едно отъ най-безчьловѣчны тѣ дѣла, подпомагающта и поддьржяюшта, словомъ и дѣломъ, свирѣпы тѣ Турцы да дьржѫть ійоште тыя бѣдны народы въ желѣзны тѣ нохты мѫчитълства си, нъ іоште показва и най-голѣмаѫ неблагодарность и непризнатълность камь тыя днѣсь бѣдствуюшты неправедно народы. Заштото никой не можи отказа чи ако тыя народа не бѣхѫ храборно удьржяли силны тѣ удары, въ тогавашно то слабо състоіание на западнѫ Европѫ, на Азіатскыя разіаренъ крьвопиецъ звѣрь, съ толкогодишны тѣ си крьвопролитны противъ него борбы,

той непремѣнно съ най-голѣмѫ лѣснинѫ бы погълнѫлъ и цѣлъ Западъ и пытанье е: да ли бы сѫштествулъ днѣшный Парисъ и други такива градове и да ли бы ся гордила днѣсь Западна Европа съ напрѣдака си до кого то е достигла? Не бы ли Османовый мечь упустошилъ и неѫ чясть свѣта какъ то е станѫло съ нашы тѣ хубавы прѣдѣлы, съ наше то мило отьчьство? Не быхѫ ли и тии днѣсь образовани народи подпадѫли въ истое морно и недвижно състоіанне, какъ то народи тѣ на Въстокъ, по слѣдствия на ужясны тѣ упустошеныя и разореныя, кои то непрѣменно штѣхѫ и тѣмъ да нанесѫть звѣроубразны тѣ Турко-Татари? Малко ли притѣгли и притьрпѣ отъ днѣшны тѣ *си ліобимцы* Турцы Австриіа? Не виждѫть ли сѫ до Виенскы тѣ прѣдградыя живы тѣ остаткы? И ако Маджарскый, а най-паче Славіанскый родъ, не быхѫ ся тѫй храборно и юнашкы борили и тамо противъ това азиіатско бѣснило, Турцы тѣ, бы ли бы остало и спомянь днѣсь отъ Австрийца и Австрийско царство?

Ные въ настоіаштее си съчинение нѣштѣмъ ся впушта въ подробно описание на турскы тѣ злочинства т. е. нѣщтѣмъ ходи въ Азиѫ и въ Африкѫ, ни ти по цѣлѫ Европѫ да изчисляваме што сѫ по тѣхъ мѣста сторили, понеже не ни е то прѣдмѣта; нъ штѣмъ ся ограничи само въ наше то мило отьчьство Бьлгариѫ, кое сѫ тии губители, прѣды четири и выше вѣка, тѫй свирѣпо похытили и освоили и толко врѣмя іоште подъ мѫчитьлскѫ тѫ си власть дьржѫть! Наше же описание ште бѫди обштъ единъ поглѣдъ само, а нѣ подробны и обстоіатьлствены описаныя; зашто то ни ти источници такива имаме іоште открыты и събраны. То е, истинѫ, млого жялостно за насъ, да нѣмаме описанѫ таѫ чясть повѣстности си, коіа само можи да свѣсти народа ни и възживи духа му, нъ што да сториме кога то чьрна та сѫдба тѫй е докарала, да ся изгубѫть сички тѣ почти обшырни памятницы и записки коихъ то сѫ писали наши тѣ тогдашни праотци врьху той-зи прѣдмѣтъ! . . .

Отъ запискы тѣ же западнихъ народовъ, врьху той-зи прѣдмѣтъ, твьрдѣ малко можеме узна, зашто то тии въ тѣхъ врѣмена, освѣнь слабо то развытие въ кое то ся нахождахѫ твьрдѣ малкы сношеныя имахѫ съ народы тѣ на Въстокъ. А

поради вѣроисповѣдны тѣ раздоры бѣхѫ дошли до непростительны умразы и ненависти съ тѣхъ, штото и записано то имъ не можи ся приѣ за цѣлѫ истинѫ. Византийци тѣ, Ромѣй тѣ οἱ Ῥωμαῖοι кату съсѣди съ Българы тѣ можѣхѫ да опишѫть сичкы тѣ подробности на тыя страшны крьвопролитны борбы, между Българы тѣ и турцы тѣ; нъ кой не знай чи между Ромѣй тѣ и Българы тѣ сѫществуваше отколѣшна вражда и чи Ромѣй тѣ навлѣкохѫ това турско нападение на Българы тѣ и глѣдахѫ на него съ задоволствие, а много отъ тѣхъ зѣхѫ и участие въ биткы тѣ, прѣдвождеіащи Турци тѣ, какъ то бѣше Еврепось Бегъ и други безъ да ся размислѫть несмысленици тѣ чи това што докара и тѣхно то конечно разорение и уничтожение, какъ то и послѣдова! А послѣ ако е имало и нѣкои си добросъвѣстни людие отъ тѣхъ да сѫ записали нѣшто си о тому и то ся е изгубило подирь тѣхно то же разорение, а твьрдѣ малки откломки има съхранени врьху той-зи прѣдмѣтъ и то съвсѣмъ мимоходно записани.

Отъ съхранены тѣ и открыты тѣ до сега памятницы, въ Българскы тѣ Влашкы тѣ и Сьрбскы тѣ лѣтопихцы, и отъ краткы тѣ записки, кои то ся виждѫть по крайшта та и посрѣдѣ на нѣкои си чьрковны книгы, записани отъ нѣкои си четницы и попове врьху той-зи прѣдмѣтъ, за сега не можи ся описва нѣшто си рядовно и пьлно; зашто то и тии не сѫ писани отъ очевидцы ни то въ тѣхъ врѣмена кога то сѫ ставили тѣ събытыя. Въ турскы нѣкои си берати, дадени въ тѣхъ врѣмена на нѣкои си лица или обштества български, по слѣдствия на примирение то имъ съ Турцы тѣ, за да сѫ пользувать тѣ лица и обштества отъ нѣкаквы си приймѫштества, какъ то и отъ издадены тѣ въ тѣхъ врѣмена фермани отъ Турцы тѣ, подирь всѣкѫ побѣдѫ што сѫ тии удьржявали надъ Българы тѣ, извѣстіащи съ тѣхъ радость тѫ си на сичкы турскы свѣтъ, казваме, могѫть ся узна твьрдѣ много подробности врьху тѣхъ събытыя, ако и да сѫ писани съ най-голѣмѫ прѣстрастность мусулманскаго фанатисма. Нъ за штетѫ ни единъ отъ нашы тѣ Българы не ся е заузелъ до сега на това дѣло, ако и да имаме доволни лица кои то познавѫть добрѣ турскыи іазыкъ и имѫтъ срѣдства та да испълнѫтъ такова едно нуждно и полезно за нашѫ тѫ новѫ повѣстность прѣд-

пріѣтие! Подирь тыя же источницы идѫтъ наши дѣ народни пѣсни въ кои то е съхранено твьрдѣ много врьху той-зи прѣдмѣтъ, кату ся съберѫть въ купѣ и ся излѣдовѫть съ разборенъ начинъ.

Може бы съ врѣмя да ся открые нѣшто си по-съвършено, писано отъ очевидцы и въ тѣхъ самы времена, отъ кое да ся разіасни понѣ правый рядъ отъ начяло то на биткы тѣ Бьлгарскы съ Турцы тѣ и обстоіателствено то имъ течение до падение то царствующтаго тогава града Търнова, Срѣдеца и Видина, до свьрщванье то царскаго домородства Шишмана и Страшиміря и до поіавление то на осталытѣ войводы по горы тѣ, кои то сѫ слѣдвали по непрѣстѫпны тѣ планины чястны тѣ биткы съ Турцы тѣ, въ разтоіание на толкова годины и най-послѣ ся приубьрнѫли на *Хайдуты*, кое и до днѣсь слѣдова, нъ подъ другъ видъ.

Надписа кого то даваме на това си съчинение: *Бьлгарскы тъ Хайдути и ир.*, не трѣбва да смѫтѣва читателы тѣ, да го зѣмѫть въ смысьль тѫ кожѫ то му давѫть днѣсь наши тѣ губители Турци. Рѣчь на *Хайдутинъ* не значи *разбойникъ* ни ти *татъ* ни ти *лошавъ* чьловѣкъ за Бьлгарина днѣсь, нъ значи: *юнакъ унеправденъ или убезчестенъ и похытенъ отъ турскыѫ свирѫпы властъ, кой отива самоволно по горы тъ и планины тъ и иска съ въоружженѫ рѫкѫ самъ отмьщение отъ губителы тъ Турцы или турскы духове, до дъ то ся удовлетвори и послъ отбъгва въ свободны земы или боріашъ ся храборно изгубва главѫ съ най-голѣмое си задоволствие за получено то си отмьщение.* Истинѫ чи таіа рѣчь е турска, какъ то и рѣчь та *хай, хайта, хайталъкъ*, коіа значи: *скытникъ по горы тъ и поле то*, въ пьрвобытность, какъ то и *хаймана*, а послѣ значи и *разбойникъ* по дѣла та, на скытаюшты тѣ съ такавѫ цѣль, какъ то сѫ чети тѣ въ Азия на турцы тѣ разбойнницы; зашто то тии изхождѫть по той-зи пѫть, не отъ чувства отмьщения ни ти отъ нѣкожѫ си по-голѣмѫ цѣль подбудени, нъ отъ чистѫ наклонность грабителства и злодѣйства. Наши тѣ хайдушки чети сѫ остали тѫй непознати и прѣзрѣти, зашто то нѣсѫ имали нѣкои си *святы отецъ*, какъ то е Папа и нѣкои си отпаднѫлъ отъ стола си краль, какъ то е Францъ II-ы, бывшыи

Неаполитанскы краль, да гы благослови и да гы защити, ка-ту имъ даде имя то *реаксионери*, ни ти Европейски нѣкои си учени, привзѣти отъ католицизма и папизма, да пишѫтъ за тѣхъ, да управдѫѫть и да възвышѫѫть дѣла та имъ, какъ то слѣдова съ Талиіанскы тѣ четы, кои то отъ съставление то Талиіанскаго царства, подъ управление то царя Виктора Еманоила, непрѣстано и до днѣсь ходѫѫть съ благословение то на Св. отецъ Папа та и съ издържяние то и поощтрение то падшаго Неаполитанскаго краля Франца II-й! Наши тѣ чети до сега сѫ были познати само отъ Турцитѣ, наши завладѣтели и губители, кои то, освойвши отъ толкова годины насамъ наше то мило отьчьство, мыслѫѫть чи тѣхна та власть надь нась е вѣкы узаконена и ни ти си напомнѫѫть даже чи тѣ нѣкогашь сѫ похытили съ злодѣйство нашѫ тѫ земѭ и свободѫ! Въ тѣхны тѣ главы и уста таіа рѣчь не можи да значи добро; а най-смѣшное чи тии и цѣлы народы, когато ся сѫ подигали за свободѫ, се съ чистѫ тѫ рѣчь сѫ гы назовали *Хайдутъ*, *хърсѫсъ гіауръ* и другы т. п рѣчы. Такива имяна тии отдадохѫ нѣкогашь на свободны тѣ днѣсь Чьрногорцы, Гърцы и Сьрби кога то тии сѫ биіахѫ и боріахѫ за свободѫ тѫ си! Нъ за Бьлгарина какъ то и за всѣкаго здравомысліаштаго чьловѣка, който люби правдѫ тѫ и свободѫ тѫ, кога то сѫ поіавѫѫть подобни горски юнацы, боріашти сѫ противъ губителя за отмыщтения *чьсти*, *живота* и *свободы отьчьства*, таіа рѣчь *хайдутинъ* не може да има онова значение кое то й отдавѫѫть губители тѣ имъ Турци!

Бьлгари тѣ на своя си іазыкъ наричѫѫть тѣхъ юнаци *Шумари* и *Шумковци*, а Чьрногорци тѣ гы наричѫѫть *ускоци*; разумѣва ся отъ само себе си защто имъ отдавѫѫть Бьлгаритѣ това имя; защто то шумака е тѣхно то прибѣжиште, тѣхна та крѣпость и защтита противъ непріятеля съ кого то изхождѫѫть да ся борѭѫть; а Чьрногорци тѣ што гы наричѫѫть *ускоци*, то е защто то тѣхни тѣ чети ускачѫѫть далѣко отъ чьрногорскы тѣ прѣдѣлы и отивѫѫть въ турскы тѣ да иштѫѫть отмыщтение отъ узлобившаго ихъ непріятеля.

Начяло то на тыя Бьлгарскы четы не е ново, то е започнѫлъ іоште отъ падения Бьлгарий какъ то штѣмъ го разіасни съ народны живы доказатьлства т. е. какъ ся поіавиха

най-напрѣдъ тии *хайдути*, отъ дѣ е остало въ тѣхъ малкы четицы имя то *Войвода* и *Хоржгвоносецъ*, каквѫ цѣль сѫ имали, какъ ся сѫ борили толкова вѣкове съ Турцы тѣ, какво направление зѣхѫ отъ послѣ и съ какавъ начинъ слѣдовѫть и до днѣсь бърбы тѣ си съ вѣчныя нашъ врагъ Турчина. А чюдно е чи нѣмъ видѣ жены и дѣвицы млады да сѫ вхождѫли въ това народно покушение за свободѫ и независимость, прѣдвождаюшти тѣ сами храбри чети противъ неприѣтеля отьчьства!

Българскы тѣ Хайдушки чети, неуспѣвши да ся съсрѣдоточѫть за едно обшто движение въ Българиѭ, зѣмали сѫ найживо учястие въ въстание то на съсѣды тѣ народы противъ обштыя врагъ Турчина.

Сьрбско то днѣшно княжьство е твьрдѣ много длъжно за свободѫ тѫ си на Българскы тѣ Хайдишки четы, коихъ то храбрыя Българинъ витіазъ *Хайдутъ* Велко поведе съ себѣ си отъ Видинскы тѣ горы и отиде въ Сьрбиѭ съ тѣхъ, а отъ послѣ колко то други идѣхѫ отъ разны мѣста Българий, (какъ то Индже Войводовы тѣ четы, а и самъ Кара колко Индже войводовый прочуть хоржгваносецъ) съсрѣдоточи гы въ едно подь свое то си управление и състави двѣ хиляды юнака. Познати сѫ Хайдутъ Велкови тѣ заслугы на Сьрбы тѣ и той само е оставилъ безмьртно имя между Сьрбскому народу; нѣ отъ записанѫ тѫ Сьрбскѫ повѣстность нъ отъ дѣла та кои то народа глѣдаше и отъ него народъ и до днѣсь іоште има живи свидѣтели. Сьрбска та нова повѣстность е записала Хайдутъ Велка и неговѫ тѫ храбра дружина подъ имя то: *Бекіари* т. е. чюжденци неженини и незадомени въ Сьрбиѭ! . . .

Тіа е примьлчіала и много други знамяниты Българи кои то сѫ зѣмали живо и успѣшно учястие въ тогавашны тѣ договоры и политичьскы сношеныя на Сьрбы тѣ съ Турцы тѣ. Сьрбска та нова повѣстность е писана по духу на гърскѫ тѫ и иска сичко да прѣдстави Сьрбско. Нъ врѣмя то не е отколѣшно и живи тѣ доказатьлства не могѫть да ся потѫпчѫть Българско тѳ же перо, кое то почна вѣчи да описва съвременѫ тѫ си народнѫ повѣстность, неште остави ни еднѫ подробность неописанѫ.

Българскы тѣ горскы хайдушки чети и въ въстание то

на свободнѫ днесь Гърциѭ притекохѫ пламенно, съставихѫ особны пълкове, а най-паче полка на конѩцѫ тѫ и показахѫ най-голѣмѫ тѫ храбрость, борѣшти ся противо обштыя врагъ Турчина. Гръцка та нова повѣстность, съ сичкѫ тѫ си прѣстрастность, не измѣни народно то имъ имя, нъ записа нѣколцина отъ по-знамяниты тѣ, подъ имя то Βουλγαροι=Българи, а нѣ *Бекіари!* А и ни ти можяше да учини другче защто то нѣколцина приживѣахѫ подирь освобождение то Гърций и занимавахѫ най голѣмы тѣ чинове какъ то бѣше покойный Хаджи Христо.

Български тѣ горски Хайдушки чети и въ Рускы тѣ противъ Турциѭ биткы зѣхѫ живо учястие и заслужихѫ съ най-голѣмѫ вѣрность и привързоность Руссий. Штомъ минавахѫ Дунава руски тѣ войски, тии играѣахѫ вѣкы голѣмѫ ролѫ прѣдь рускы тѣ пълкове, отдѣлени въ особны легий и прѣдводими отъ свои ти прѣдводителы Българы. Нъ и тамъ остахѫ неизвѣстни, понеже руска та повѣстность гы записваше подъ имя то *волентири*—самоволни, и ништо повѣчь!

Наши тѣ Български горски Хайдушки чети, съ сичкѫ тѫ нейзвѣстность въ Европѣйскѫ тѫ повѣстность въ Коѭ то сѫ остали, за насъ сѫ вѫжни и твърдѣ важни и можемы каза съ открыто лице прѣдь цѣлъ свѣтъ: чи тии само, отъ падение то Българий до днѣсь, были сѫ и сѫ нашый знакъ политичьскаго живота, наша та за свободѫ и независимость непрѣстанна борба и слабо то покушение противъ нашый вѣченъ врагъ Турчина, кое то единъ добьрь день ште докара непременно и едно силно и страшно вълнение противъ той зи врагъ.

Тогава образована Европа ште свьрши вѣкы съ ѣмствування то цѣлокупности Турскаго Царства!

Раковскы.

ОТДѢЛЕНИЕ ПЬРВО.

ПРѢДВАРИТЬЛНИ ПРИЧИНИ

Падения

Византийскаго Царства.

Всѣка една дьржіава коіа то ся съставіа съ силѫ отъ разни народности, а най-паче отъ народы кои то имѫть свои писменъ іазыкъ и своѭ особнѫ книжнинѫ, ако тіа дьржіава не успѣе да гы притопи въ единъ само владѣюштъ іазыкъ и, ако не гы накара да заборавѫть народности тѣ си, а да приѣмнѫть еднѫ само т. е. владѣюштаго народа, тіа дьржіава, казваме, не само што неможи да бѫди мирна въ вьтрѣшность тѫ си отъ мятежы и възстаныя, нъ и непрѣменно, рано или кѫсно, трѣбва да падни; а всѣка отъ покорены тѣ й народности да възобнови прѣжнаѭ си независимость.

Истинѫ чи единство то на вѣройсповѣдание то можи да сближи народности тѣ и да гы съедини въ едно тѣло, нъ негова та сила изчезва при развитие то народнаго духа, а вѣроисповѣдание то си остава кату една форма коѭ сѫ варди и почита безъ никаквѫ искреннѫ привьрзаность. Такива примѣры имаме твьрдѣ млого въ всемірнаѭ повѣстность, а по-ближны намъ въ Европейскаѭ старѫ и новѫ. Нъ Византискаіа дьржіава прѣдставіа намъ едно твьрдѣ іасно позорие врьху таѭ истинѫ, което, не слѣдь млого врѣмя, што покажи и нейна та наслѣдница завладѣтълка Турска Дьржіава.

Знайно е чи, прѣды встѫпванье то на Турцы тѣ въ Европѫ, Бьлгари тѣ имахѫ свое то обшырно царство, Сьрби тѣ

свое то княжьство, Арнаути тѣ свое то кралество въ Крои, Ерцеговци тѣ, Бошнаци тѣ, Моріани тѣ (Грьци тѣ въ Елладѫ) Лазове тѣ (въ Мала Азиѭ), сички тѣ тыя се имахѫ свои тѣ незавысимы княжьства кои то османовыи мѣчь постѫпено побѣди и покори. А било е врѣмя прѣды когато сичкитѣ тыя народности, както и други отъ по-далѣчны стрьны, да ся подпадвали подъ Византийскаѭ силнѫ дьржіавѫ и да ся стоіали подъ нейнѫ тѫ власть, нѣкои-си по-задьлго врѣмя, а нѣкойси по-закратко; най-паче же въ напрѣдванье то Хрістиянство то. Между сичкы же тыя народности, въ Европѫ, подпадваши тѣ нѣкогашь подь Византийскаѭ власть, Бьлгари тѣ и тогава какъ то и днѣсь, въ Турскѫ Европѫ, имали сѫ мложинѫ тѫ надъ другы тѣ.

Начало то и съставенье то Византийскыя дьржіавы сѫ въ обшырность описаны и познаты, щото не е то нашъ прѣдмѣтъ тукъ да се бавиме да гы описваме; въ нашый прѣдмѣтъ спада само толко да кажиме: чи тіа Византийска дьржіава почна и ся състави отъ разны народности, коихъ Костадинъ великый, роденъ въ Нишь въ Бьлгариѭ, съсрѣдоточи подъ знамяна крьста най-паче.

Отцѣпившъ Костадинъ еднѫ голѣмѫ чясть отъ Римскѫ тѫ дьржіавѫ установи царство то си въ Визѫ (Византионъ погьрчено) и дади имя то на това царство *Новый Римъ* за поголѣмѫ важность и улеснение да го усили. Латинскый іазыь бѣше тогава владѣюштый іазыкъ и *Новый Римъ* пойска, по подобиѭ старого Рима, да притопи въ едно завладены тѣ народности т. е. да гы полатини, нъ никогы тии не приѣмнѫхѫ имя то *Латини,* заштото народно то имъ име бѣше за тѣхъ найскѫпоцѣнно отъ всѣко друго!

Пьрви Старопланински тѣ Бьлгари сѫ упьлчихѫ противъ таѭ новѫ власть и тии сами остахѫ независими отъ неѭ. Тукъ кату казваме *Старопланински тъ Бьлгари* разумѣваме оныя Бьлгары кои то живѣіахѫ по хрѣптове тѣ на Старѫ Планинѫ, кои то ся простирѫть: Отъ Чьрно Море до Троіанъ на дльшь, а на шырь отъ *Чалѫ-Кавашко* то входустие до Прѣславъ, отъ Желѣзнѫ Вратѫ при Котиль се до Прѣславъ, отъ Сливненско то входустие, при Асѣницѫ, до Тьрновскы тѣ горы и отъ Шипчянско то входустие, прѣзъ Габрово, до дѣ

то ся свършѫть непроходими тѣ планини и гори, кои то, разумѣва ся, въ тѣхъ времена нѣсѫ были какъ то сѫ днѣсь.

Тии Старопланински Българи сѫ живѣли по тѣхъ мѣста іоште отъ стары тѣ си приселеныя отъ Хиндистана въ Европѫ. Тѣхъ Българи, ни ти Александръ Македонски, ни Бремъ и болгъ, нити Траіанъ можихѫ да покорѫть, ако и дѣся бихѫ крьвопролитно, поради крѣпкы тѣ мѣстоположеныя по кои то обитавахѫ и кои то храборно умѣхѫ да бранѫть.

По тѣхъ мѣста нигдѣ ся не види никакавъ знакъ латиншины, какъ то по другы тѣ мѣста Българий, отъ двѣ тѣ стрьны на Старѫ-Планинѫ, кои то имѣхѫ злочестие то да подпаднѫдь подъ латинскаѫ власть іоште отъ врѣмени Траіана. Македонци тѣ и Тракийци тѣ Българи, по равны тѣ и слабы тѣ мѣстоположеныя, не можихѫ да отбиѫть латинскыи ударъ и подпаднѫхѫ подъ власть тѫ имъ. Нъ съ сичко то усилие кое то употрѣбихѫ надъ тѣхъ Старый и Новый Римъ, да гы накарѫть да измянѫть народность тѫ си, тии никакъ не ся отказахѫ отъ народно то си имя *Българинъ*, ни то іазыка си изгубихѫ. Само Тракийци тѣ Българи ся назоваѫть отъ Старопланинцы тѣ *Рум ѫци* и Тракиіа *Руманѫ* т. е. *подвластни* Романовъ.[1])

Малочисленый брои на Грьцы тѣ, конто ся ограничіаваѫ въ *Моріа* въ общтѣ подъ Ахайскаѫ область Римскѫ, коей пьрвьнствуюшть градъ бѣше Солунъ, а нѣ Атины, и слабость та до коѫ то бѣхѫ достигли тии, отъ завладение то іоште Александра Македонца и подирь разпадванье то на това великанско царство, тыя сичкы бѣхѫ причини штото Грьци тѣ, чрѣзь орѫжие, ништо не можіахѫ да прѣдприемнѫть противъ Стараго Рима; а кога то ся поіави Новыи Римъ въ Визѫ, тии одавно вѣкы бѣхѫ Римска область и даже народно то си имя *Еллинъ* и *Грькъ* бѣхѫ приубърнали въ Ῥωμαιος Римлянинъ, какъ и іазыка си простонародие то назоваваше іоште до днѣсь, Ῥωμαϊϰα Римскы вмѣсту Ἑλληνιϰα Елленскы. Тий обаче, съ сичкаѫ слабость, вѣрни на стары тѣ си начала и прѣданыя, слѣдвахѫ удѣлотворение то на голѣмѫ тѫ си идеѫ: *панелинизма*, чрѣзь распострьнение то іазыка си, и работіахѫ неуморно

1). За древность тѫ и голѣминѫ тѫ Българскаго народа вишь въ съчинение то „Българска Старина“ изд. въ Букур. 1865.

въ штетѫ на *панелатинизма*, іоште прѣды поіавление то Византийскыя дьржіавы. А кату ся поіави тіа, прилѣпихѫ ся при неѭ до толкова штото, можи ся каза навѣрно, отъ сичкы тѣ другы народности, отъ коихъ то ся състоѣше тіа дьржіава, Грьци тѣ сѫ имали най-голѣмо влиіание въ управление то й, на кое имъ помогна най-много Хрістиіанство то, нъ подъ имя то *Ромѣи*. Доказатьлство врьху това чи тии въ десятый вѣкъ успѣхѫ да въведѫтъ свой іазикъ за *званичень* (официіаленъ) іазыкъ на Имперіѭ тѫ; а латинскиый іазыкъ кой то владѣіаше до тогава прѣстана вѣкы власть тѫ си за всегда тамо. На това имъ помогна най-млого вѣройсповѣдный раздоръ и раздвоенье то на цьрквы тѣ.

Грьци тѣ за достигванье то на голѣмѫ тѫ си цѣль имали сѫ борбѫ съ два народа: съ Латины тѣ и Бьлгары тѣ. Латини тѣ ослабнѫхѫ отъ раздѣление то на царство то, а посѣтнѣ отъ нападшы тѣ тамо и усилившы тѣ ся германскы племена, штото тий вѣкы не бѣхѫ опасни за *Елленизма*. Нъ оставахѫ Бьлгари тѣ съ силно царство, съсѣди съ тѣхъ и дьржіашти най-іагкы тѣ мѣста въ старопланинскый полуостровъ, разпростьнени же сѫшти и далечь іоште прѣзъ Дунава камъ Севѣръ и камъ Западь. Сичка та имь отчяіана борба противъ Бьлгары тѣ не само чи до никакъвъ рѣшителенъ успѣхъ не гы довождаше, нъ іоште гы отслабваше до толкова, штото конечна та пропасть Византийскыя дьржявы можіаше ся іоште въ тѣхъ времена прозрачи! Нѣкой си отъ новы тѣ Грьцы историцы описаюшти византийскаѭ повѣстность казвѫть іавно: чи битка та на Византийцы тѣ съ Бьлгары тѣ е била до толкосъ отчяіана штото ся състоіало за живота или смьрть тѫ на *Еллинизма*! Разумѣва ся чи и Бьлгари тѣ отъ своѭ стрьнѫ сѫ слѣдовали борбѫ тѫ съ истаѭ рѣшитьлность и отчяіаность; зашто то и за тѣхъ ся е състьіало за животъ или смьрть на Бьлгаршгинѫ тѫ!

Грьцкый елементъ въ византийскаѭ дьржіавѫ въ прѣдприѣтыя та си противъ Бьлгары тѣ, освѣнь што ся подпомагаше сь наѣмницы тѣ отъ разны народности, имаше іоште на своѭ стрьнѫ Македонскы тѣ и Тракийски тѣ Бьлгари, кои то поради Хрістиіанство то што бѣхѫ приѣли, пьлніахѫ пьлкове тѣ на Византийскѫ тѫ имперіѭ и отивахѫ противъ свои тѣ

братья Старопланинскы тѣ Българы, кои то не бѣхѫ приѣмнѫли іоште Хрістиіанство то!

Млоги отъ тѣхъ Българы, достигвахѫ до высокы стѫпени въ войнство то и въ гражданскы тѣ чинове и іавихѫ ся голѣми византийскы пълководци противъ свои тѣ единородцы братья Българы; а нѣколцина възлѣзохѫ и на императорскый византийскы прѣстолъ и іавихѫ сѫ най голѣмы гонители на Българштинѫ тѫ! Най-свирѣпый же отъ тѣмъ е былъ Василый Македониіанинъ, кой то, поради полѣмы тѣ крьвопролитья што е учинилъ надь свои тѣ братья Българы, добылъ е за *похвалѫ* отъ Грьцы тѣ имя то Βουλγαροχθων = Българоубиецъ! Ето што чини вѣра та кога то народный духъ не е развытъ! . . . . .

Старопланински тѣ Българи удьржіавши отъ памти вѣка своѭ тѫ назависимость, ту подь имя то *Жити* (Гети), ту подъ имя то *Независими въ Старѫ Планинѫ Траки*, ту подь имя то *Трако-Илирци* и проч. имяна подъ кои то сѫ гы записвали странци тѣ (безъ да гы познавѫтъ отъ близо!) не можіахѫ никогы да бѫдѫть приѣтели ни ти съ стары тѣ Елены, ни ти съ Латины тѣ, а іоште повѣчь съ Византийци тѣ, кои то сички искахѫ и сѧ мѫчихѫ толкова пѫты да гы завладѣѫть; тий не можахѫ, казваме, да бѫдѫть приѣтели; ни ти съ едни ни ти съ други и поради таѭ причинѫ не иштахѫ никакъ си да приѣмнѫть Хрістиіанство то, ако и тѣхни тѣ братья Македонци и Тракийци да го бѣхѫ приѣли; пьрви тѣ отъ начяло іоште поіавления му, а втори тѣ отъ времени Костантина Великаго. Тии до половинѫ тѫ девятаго вѣка бѣхѫ остали въ принесенѫ тѫ отъ пьрвобытныы тѣ имъ жилища вѣрѫ коіа бѣше *Сиваизма* и *Заратовый дуализмъ*.[1])

Византийскый дворъ отчяіанъ да побѣди и покори Българы тѣ оржіемъ, стараіаше ся на сѣкы начинъ да ся въведе и между тѣхъ Хрістиіанство то и тогава да убърни другѫ политикѫ, кату улесни сближение то чрѣзь той зи начинъ. Нъ това не бѣше само грьцка работа, трѣбаше пакъ Българи да посрѣдствувѫть. Македонски тѣ Българи, кои то бѣхѫ по-

[1]) За Българско то старонародно вѣройсповѣдание вишъ въ по помянѫтое съчинение: Българска Старина.

развыти отъ тракийски тѣ и имахѫ одавно іоште чьрковнѫ тѫ книжнинѫ на Българскы іазыкъ, быдохѫ най-удобно то посрѣдствие на това византийско прѣдприѣтие.

Хрістиіанство то ако и да сближи Прѣславскаго двора съ Византийскаго, обаче никакъ не помогна изь начяла на Византийцы тѣ за достигванье на цѣль тѫ имъ; Защто то Българскый прѣстоль бѣше заузѣтъ, тутакъ-си подиръ Бориса, отъ сына му Великаго Симеона, чѣловѣка родолюбца и образованаго до най-голѣмъ стѫпень въ тѣхъ времена. Познати сѫ негови тѣ славни побѣди надь Византийцы тѣ и привзѣтие прѣстолнаго имъ града и проч. Вѫтрѣшно то же устройство Българскаго царства, военный рядъ и книжевно то развытие въ времени того великаго мѫжя, царь Симеона, ризширение то на Българскы тѣ граници, были сѫ тогава въ пьрвенство то си и ни едно друго царство тогава, въ сичкѫ Европѫ, не е можіало да ся сравни съ Българско то!

Византийци тѣ отъ само то начяло крьштения Прѣславскаго двора употрѣбили сѫ сичкы тѣ си усилыя да би могли да добыѫть вьрховнаѫ власть духовенства надь Българы тѣ и чрѣзь неѫ да слѣдовѫть голѣмѫ тѫ си мысьль! Старый Римъ отъ своѫ стрьнѫ поиска да не пропусти това обстоіатьлство и труди се да употрѣби и той сичкы тѣ си възможны срѣдства да бы добылъ тоже върховнаѫ духовнѫ власть надь Българы тѣ, та да слѣдовѫ и онъ стараѫ си политика надъ нихъ. Борба та между старый и новый Римъ стана голѣма; и можи ся каза чи тіа отиваше за смьрть и животъ византийскыя дьржіавы. Съставихѫ ся извънрядни събори за той-зи Българскы чьрковенъ въпросъ, испроваждахѫ ся разни посолства въ Българиѫ за това и отъ двѣ тѣ стрьны, присѫтствува и Българско посолство въ съборы тѣ, нъ до никакавъ успѣхъ не можіахѫ да дойдѫть ни то едни тѣ нито други тѣ; защто то царь Симеонъ учрѣди незавысимо духовенство въ Прѣславъ, подъ управление то Българскаго Патриарха.

Калугерскаіа злоба византийскаго духовенства не сполучивша да освои подь власть тѫ си Българы тѣ, дади поводъ и отвори пѫтя на вѣроисповѣдны раздоры и слѣдь малко ся испьлни чьрковное разцѣпванье на Въсточнѫ и Западнѫ! Бьл-

гари тѣ остахѫ на стрьны Въсточныя чьрквы, нъ незавысими и неприкѫсновены отъ византийско то духовенство.

Византийцитѣ никаквѫ ползѫ за тогава не можіахѫ да имѫть врьху Българы тѣ и отъ вѣроисповѣдно то отцѣпване за кое то ся тии толкова млого стараахѫ! Българи тѣ недопуштахѫ да имъ ся погази ни едно народно и завладѣтьлно право отъ Византийцы тѣ и биіахѫ гы на бойно то поле се равно какъ то и попрѣды т. е. прѣди да приемнѫть Хрістиіанство то! Цариградскый Патрикъ Николай Мистикъ въ нѣколко си писма камъ Симеона царя Българскаго употрѣблѣва сичкѫ тѫ си калугерскѫ притворность и подь видомъ благоговѣйносты, труди ся да отклони царь Симеона отъ крьвопролитыя та между Ромѣй тѣ и Българы тѣ. По нѣгдѣ си въ писма та си до толкова ся унижіава, кату моліаштъ коленоприклоно, нъ на всѣкадѣ ся види грьцка та злоба покрыта подь було то на вѣрѫ тѫ! Патриарха Мистикъ, отдава на сѣкадѣ право на Ромѣйтѣ и обвиніава Българы тѣ, нъ твьрдѣ хытро и лукаво! Царь Симеонъ му е отговорилъ на нѣкое си писмо твьрдѣ разумно и слѣдвалъ е дѣла та си.

Оставаше друго едно срѣдство за Ромѣй тѣ, срѣдство низко и безчьстно да уборѫть Българско то царство. То бѣше сплѣтни тѣ и издатьлства та чрѣзь женскый полъ, съ срождение то на царскы тѣ дворове, нъ въ него тии успѣхѫ чякъ подирь смьрти Великаго Симеона.

Византийцп тѣ не можіавши орѫжиемъ ништо да учинѫть противъ Българы тѣ, рѣшили сѫ съ лукавштина да убиѫть царь Симеона, кое то сѫ и сполучили. Басни тѣ кои то имѫть записани врьху смьрть тѫ му нѣсѫ ништо друго освѣнь хытрости и лукавштини, сплѣтени съ нѣкаквы си тайны да бы покрыли мьршово то си злодѣйство!

Напрасна та смьрть царь Симеона трѣбаше да ползува Византийцы тѣ, а да повреди Българи тѣ. Царь Симеонъ іоште не бѣше нарядилъ ништо за подирь смьрть тѫ си; а между домородството му владѣіаше несъгласие. Голѣмый му сынъ, кому имя то е записано въ нѣкой си отломкы разновидно, бѣше отдалѣченъ отъ двора и кату лышенъ отъ наслѣдство то; наймалкыи же е былъ въ Малорускы тѣ днѣсь назъваеми стрьны, кои то сѫ были Българскы прѣдѣлы и земы и той е управлѣлъ

тамъ. Руси тѣ сѫ имали тогава само едно малко княжьство ограничено около Киево, подъ владение то Свѣтослава. Само срѣдный сынъ царь Симеоновъ Петаръ, е былъ въ Прѣславский дворъ когато сѫ прилучи напрасна та смьрть царюва, и той трѣбаше да го наслѣди, какъ то и е было. Растройство то до дѣ ся наряджтъ работи тѣ вѫтрѣшни, а най-паче до дѣ ся споразумѣжтъ съ Византийцы тѣ, владѣ за нѣколко врѣмя. Петаръ слабоуменъ и недостоенъ наслѣдникъ царь Симеоновъ привьрза миръ съ Византийцы тѣ съ голѣмы пагуби Българий!

Византийци тѣ хитролукави людие никакъ не пропустихѫ това благополучно врѣмя за тѣхъ, да ся възползувжтъ отъ Петровѫ слабость и да положжтъ въ дѣйствие послѣдное рѣшение т. е. сплѣтны тѣ чрѣзъ женский полъ; защто то, ако и царь Симеонъ да бѣ починалъ, тии оржжиемъ пакъ ништо не моіжахѫ да направжтъ, понеже царь Симеонови тѣ храбри войводи іоште бѣхѫ живи и тии въ единъ случай можіахѫ да снѣмжтъ отъ прѣтола недостойнаго Петра и да поставжтъ голѣмыя му братъ на негово мѣсто за когото ся възпомянува да е былъ твьрдѣ достоенъ и народенъ мжшь и който е миразилъ Гърцы тѣ.

Недостойний Петръ показа ожидаемаѫ отъ Византийцы тѣ слабость, та зѣ женѫ отъ двора имъ. Отъ тогава женски тѣ сплѣтни почнахѫ да ся въдворіавжтъ въ прѣславский дворъ и Българиіа почна да отива въ пропасть! Разумѣва ся чи ведно съ царицѫ тѫ сѫ дошли и нѣколко други лукави и сплѣтницы Гъркынкы, възпитани въ Византийский отдавно развратенъ дворъ. Разкошность та, развратство то и мягкушавость та сѫ найшли ново невинно мѣсто; подпомогнжти же отъ Петровѫ слабость, обладали сѫ заразитьлно Прѣславскаго двора и за малко врѣмя Прѣславский дворъ е почнѫлъ да ся уподобѣва Византийскому. Срѣдства та и небройни тѣ богатства царя Симеона нѣсѫ ускѫдѣвали Петру, да испьлни сичкы тѣ желаныя на мягкушавы тѣ Гъркынкы!

Спорядъ жены тѣ навлѣкли сѫ ся въ Прѣславский дворъ и мѫжие лукави Гърци, сплѣтници, угодители и льскатели, нарочно избрани отъ Византийскаго двора и сички тии, за малко врѣмя, сѫ постѫпили въ высокостѫпены Българскы службы!

Сродство то съ Византийцы тѣ, чрѣзъ бракосъчитание то

умножіавало ся се и съ нѣкои си войводы и болѣры Българы и тѫй за малко врѣмя българскы тѣ старонародны обичаи и обряды почнѫли сѫ вѣкы да ся прѣзирѫть и гонѫть като *груби* и *варварскы;* а се што е было Византийско приѣмало ся и минувало е за *благородно* и кату за еднѫ новѫ труфѫ (модѫ!)

Царско то упражнение не е было вѣкы, какъ то по-прѣды, убичливый ловъ по горы тѣ и планины тѣ, и воены тѣ катадневны мѫжьскы и юнашкы движеныя, нъ веселба и разкошность въ палата! Петаръ залюбенъ огняно въ мягкушавѫ тѫ Гьркынкѫ, скоро ся е изнежилъ и постанѫлъ е единъ ничтоженъ и мьршавъ жснолюбецъ! Той вѣкы не е мыслилъ за бой, ни ти е дьрзнувалъ, кату башта си царь Симеона и кату прадѣди тѣ си, да прѣдвожда самъ войнство то си противъ непріателы тѣ. За каквѫ и да е неправдѫ што му сѫ чинили непріатели тѣ, а най-паче Византийци тѣ ежеднѣвно, отстѫпвалъ е сичко што му е похыштано, само и само да го оставыть въ мирь, да ся наслаждава отъ разскошнаго си живота въ палата; между Гьркынкы тѣ и угодницы тѣ Гърцы, които го бѣхѫ обкрѫжили и подпокопавахѫ вѣкы Българско то царство!

Млоги отъ Симеоновы тѣ храбры войводы ся отбутнѫхѫ отъ службы тѣ имъ и замѣнихѫ съ развратницы, привьрзани на двора. Народа дойдѣ до едно голѣмо незадоволствие, праведны тѣ роптаныя противъ царя и двора му почнѫхѫ вѣкы іавно на сѣкадѣ по Българиѫ и възтание то ся готвѣше да го свалѫть; нъ Петрова та сила бѣше голѣма, зашто то бѣхѫ ся прилѣпили млого войводи при него, а Византийци тѣ бѣхѫ готови тутакъ си да му проводѫть голѣмѫ помощь. Старопланински тѣ гори бѣхѫ ся заузѣли отъ незадоволнѫ тѫ народнѫ стрьнѫ, на чело коихъ былъ по-голѣмыи братъ Петровъ, нъ тайно нѣ наіавѣ, какъ то ся вижда ота равсѣіаны тѣ въ старинитѣ нашы ускѫдны записки.

Народна та стрьнѫ рѣшава да призове на помощь прѣзъ Дунавскы тѣ Българы, кои то управлѣше малкый сынъ Симеоновъ, какъ то выше спомянѫхме; да призове же и наѣмни съвремено киевскаго княза Свѣтослава и онъ да дойди на помощь. Петарь отъ своѫ стрьнѫ призовава Византийцы тѣ на помощь, кое то тии едвамъ чякахѫ. Обкрѫжающи тѣ Петра

Гърци, по наставление то Византийскаго двора, кату видѣхѫ чи Свѣтославъ иди съ голѣмѫ силѫ и ся приближіава вѣкы при Прѣславъ, убихѫ съ лукавство Петра за да стани по-голѣмо смѫщение то! Въ дошествие то Свѣтославово въ Прѣславъ, кое то быде твьрдѣ бьрзо, защто то го съдружаваХѫ на сѣкадѣ Българи тѣ, народна та стрьна, и Петрова та стрьна нигдѣ не можіа да стои насрѣщтѫ освѣнь малкы едны сраженыя што учини прѣдь прѣславскы тѣ прѣградыя и вѫтрѣ въ града кога то влазише Свѣтославъ.

ЗАБѢЛѢШКА

Нѣкои си Руски нови историци, основающти ся на нѣкой си калугерскы легенды—писани по Мънастиры тѣ въ новы тѣ времена, плетѫтъ чюдесны басны вьрхутова Свѣтославово дошествие въ Българиѫ. Тий, казвѫть, чи Свѣтославъ отдавно іоште си былъ наумилъ да дойди въ Българиѫ да ѭ завладѣе; защто то ся извѣстилъ чи тіа имала хубавѫ земѭ и веселовпдны прѣдѣлы! Легенди тѣ сѫ направили и единъ разговоръ между Свѣтослава и майка му Волгѫ и казвѫть чи тіа ушь нескланіала на това и не го пуштала въ той-зи походъ. Нъ той неслушалъ майкѫ си избралъ десять хиліады войни само и тръгналъ съ тѣхъ противъ Българиѭ. Той отъ дѣто минѫлъ се побѣдилъ и достигнѫлъ до Дунаяа. На Дунавско то крайбрѣжие разбилъ завчасъ Българскы тѣ войкы иривзѣлъ четиридѣсѫть града и дошалъ та завладалъ Прѣславъ. Това же сичко учинилъ твьрдѣ за кратко врѣмя и съ свои тѣ си десять хилиды киевскы войны! Други го прѣминувѫть прѣзь Старѫ Планинѫ и го отвождѫть чякь до Одринъ, дѣ ся биль ушь и съ Византийцытѣ и гы побѣдилъ. Тука е питанье ца ли е было възможно единъ пьлководецъ, съ дясять хилѣды войны, да притѫпчи толкова мѣста чужди и отъ Киево да достигни чякъ до Одринъ! А найпаче въ тѣхъ времена кога то Симеоновитѣ войводи и войни бѣха іоште живи и тжй добрѣ упражнени въ орѫжие то и боіове тѣ, тий кои то побѣдихѫ Византийцы тѣ и накарахѫ Византийскыя Императоръ ведно съ сичкы тѣ си горды велможы, съ Патриарха и събора, да ся покорѫть Симеону и да искѫть миръ! и какъвъ іоште миръ! и условыя? най-низкыя и най-пагубныи за Византийскаѫ гордѫ империѫ!

Тѣйзи басни на Рускы тѣ нови историцы сѫ подобни на Старогрьцкы тѣ записани отъ Иродота чюдеса за быткы тѣ имъ противъ Персы тѣ и прч. Написавши тѣй-зи нѣколко рѣдове ные нѣмаме никаквѫ умраяѫ противъ нашы тѣ братья учены Рускы историцы, Святаіа дльжность камъ народа ни не ны остави да не кажиме повѣствуватьлнѫ тѫ истиннѫ. А ученый свѣтъ остава да разсѫди,

Свѣтославъ намѣри Прѣславъ въ най-голѣмо то смѫщте-

ние, причинено отъ напрасних тѫ смьрть царь Петрова и народна та стрьна не можѣ да ся съсрѣдоточи ведно и да дѣйствува спорядь плана си. Византийски тѣ пълкове достигнѫхѫ въ Прѣславъ, нѣ подъ прѣдводитьлство то нѣкого си избранаго войвода, нъ подъ лично то управление самого Императора Чимисхыя, минѫвши безъ никакво си прѣпятствие Планинѫ тѫ; защто то тии бѣхѫ съдружение отъ млого клѣтницы Българы противонародныя стрьны!

Свѣтославъ ся унужди да побѣгни съ свои тѣ си войны назадь и едвамъ успѣ та ся затвори въ Дростолскаѩ крѣпость; защто то едно силно отдѣлѣние отъ Византийскы тѣ войскы го прислѣдваше и гонѣше отъ близо. Народна та Българска стрьнѫ, съ нѣколко си отъ вѣрны тѣ войводы, залови планины тѣ и готвѣши ся да ся удари съ Византийцы тѣ. Чимисхыи кату единъ добьръ и достоенъ пълководецъ пусна Свѣтослава съ нѣкаквы си условыя да си иди отъ дѣто е дошалъ и вьрна ся бързо въ Прѣславъ. За Свѣтослава казвѫть Руски тѣ историцы чи кату минувалъ Днѣпрѫ рѣкѫ Печенеги тѣ го ударили, избили сичко то му войнство и него самаго.

Чимисхый не можіавъ да ся задьржи въ Прѣславъ, спорядъ вышеказаны тѣ причини, постави едно времено византийско правление, оставившъ и едно іагко отдѣлѣние отъ византийскы тѣ войскы тамо; а двама та Петрови сынове отведи въ Царыградъ, дѣ обштенародно ги лыши отъ наслѣдство то и царскы тѣ имъ чинове. Съ едного же отъ тѣхъ постѫпи найбезчьловѣчно, заповѣда та го усмѫдихѫ т. е. искупихѫ!

Това положение на Българиѩ не е траіало млого, защто ся іавѣва на чело народа Шишманъ войвода, съ четирма та си юнацы сынове, изгонва за малко врѣмя Грьцы тѣ конечно отъ Българиѩ и възтановѣва Българско то царство пакъ, кату избира народа за царь голѣмыя му сынъ Самуила, защто то той е былъ отличенъ юнакъ [1]).

---

[1]) Руски тѣ историци сѫ увели имя то С у р с у в у л ь за баштѫ Самуиловъ. Нъ наши тѣ народни памятници казвѫть Ш и ш м а н ъ в о й в о д а. Може бы и отъ византийцы тѣ писатели да спомѣнува нѣкой си подобно нѣшто. Нъ тии снчкы тѣ нѣшта кои то отиваѫ противъ тѣхнѫ тѫ политикѫ,, записали сѫ гы съ поржгатьлства и прикрывено. Войвода та кой то снѣ отъ Прѣстола Търновскыя царь Кос-

Самуилъ побѣди на сѣкадѣ Гърцы тѣ, разпростьри Българско то царство іоште повѣчь отъ Симеона. Той принеси царскый Прѣстолъ въ Прѣспѫ, близь Охридѫ, зѣ тытуль *Славіанскы царь*, подложивъ другы тѣ малкы славенскы племена, въ Старопланинскый полустровъ, подъ еднѫ власть. Той издьржіава четиридесять годишны быткы съ Гърцы тѣ, ведно съ братья та си, нъ най-послѣ истьштенъ отъ силы тѣ, умира притьрпѣвъ голѣмы пагубы. Братья та му го наслѣдихѫ единъ подирь другы и слѣдваххѫ биткы тѣ съ Византийци тѣ, нъ нѣ вѣкы съ успѣхъ и полза Българий. Подирь смьртѫ на най-малкыя братъ Самуиловъ, по-голѣма та часть Българий подпада подъ Византийскаѫ власть. Българи тѣ оставѫть безь царя, нъ нѣколко си храбри войводи дьржѫть Българскѫ свободѫ по непристѫпни тѣ Старопланинскы мѣста и по-нѣкой си іагкы мѣста въ Македониѫ. Това трайва до поіавление то Великаго Асѣня, правнука Шишманъ войводовъ отъ най-малкаго му сына. Подирь разорение то на династиѫ тѫ на чьтирма та братья, царица та най-малкаго брата успѣва та прибѣгва въ планинѫ тѫ при незавысимы тѣ войводы, отвѣдша съ себѣ и трыма та си сынове, Асѣня, Петра и Ювана. Тіа бѣше успѣла да отнесе съ себѣ си едно голѣмо количьство отъ осталото царско и народно съкровиште. Колко врѣмя ся стоѣли тии въ Планинѫ тѫ не е познато точно, нъ види ся да ся пѫтували и въ Влашко и да ся сѫ нѣкакъ си примирили съ Византийцы тѣ кату непознати.

Асѣнь и Петаръ штомъ достигняхѫ въ зрѣлѫ възраст, кату придадохѫ управление то на имоты тѣ си по-малкому си брату Ювану тии почняхѫ да дѣйствувѫть мѣжду народу за възстание противъ Византийскаѫ власть и за изгнание то на Гърцы тѣ отъ Българиѫ, кату ся прѣдваритьлно споразумѣхѫ добрѣ съ Власы тѣ. Срѣдства та за такова едно прѣдприѣтие не имъ ускѫдѣваххѫ, тии имаххѫ доволно, какъ выше казахме; трѣбаше само да склонѫть народа, а най-паче Старопланинскы тѣ жители.

Това възстание започва въ 118.. въ Търново и съвре-

тадина Теша, кой то не бѣше по добьръ отъ Петра, тии го направихѫ овчярь, бърдокварь и проч!.....

менно въ Старѫ планинѫ подъ прѣдводительство то Асѣня. Съ пьрво то възтание и сполукѫтѫ, народа прогласѣва Асѣня за царь и възобновіава Българскаѫ Патриаршиѫ въ Търново. Крьвопролитни тѣ битки съ Византийцы тѣ траѫть десять години се съ пагубѫ и разорение на Византийскаѫ империѫ. Асѣнь разшыри Българскы тѣ граници до Драчя и привзѣ и Атонскаѫ горѫ съ сичкы тѣ й Мънастиры. Той дади едно твьрдѣ обшырно развытие на Българскѫ тѫ книжевность и наряди твьрдѣ добро устройство въ царство то.

Византийскаѫ империѫ въ врѣмя то на Асѣновцы тѣ отслабна съвсѣмъ и ся разпада до толкова, штото едно само голо имя *империѫ* носеше! Отъ другѫ же стрьнѫ крьстоносци тѣ бѣхѫ ѫ почти сподѣлили, какъ то и самыя царствующтыя градъ Византионъ, тии за дълго врѣмя бѣхѫ освоили отъ дѣто Юванъ Асѣнь гы испѫди и възвьрна великодушно Византийцѣмъ града имъ съ еднѫ часть отъ околшны тѣ му окрѫжыя, колко то да ся дьржи и да не падни съвсѣмъ Византийскаѫ империѫ. Юванъ Асѣнъ е сторилъ това само и само да не пропусти западны тѣ да ся въдворѫтъ на Възтокъ, защто той виждаше въ тѣхъ едны поголѣмы врагы за Бъларштинѫ тѫ, кои то единъ день можѣхѫ да постанѫть твьрдѣ опасни за Българиѫ. Поради таѫ причинѫ той има толкова крьвопролитны биткы съ тѣхъ, на Възтокъ, какъ то и самого Балдуина, кой то бѣше станѫлъ царь въ Византионъ, побѣди, близь Одрина, зѣ го въ плень съ сичкы тѣ му знамяниты войводы и, отвѣвшъ го въ Търново, наказа го смьртиѫ.

Асѣнь имаше право да постѫпи съ крьстоносцы тѣ на той-зи начинь т. е. да гы изчисти отъ Възтокъ, защто то тии штомъ ся видѣхѫ на Възтокъ отхвьрлихѫ тутакъ-си Було то на крьстоноство то, (подъ извинение на кое то бѣхѫ подигнѫли военни тѣ походы противъ невѣрны тѣ Мухамеданцы, за освобождение то ушь на святы тѣ мѣста) и почнѫхѫ грабитьлства и упустошеныя надъ самытѣ Хрістіяны отъ дѣ тономинахѫ; а по-главно то чи освоіавахѫ мѣста та имъ и ея установѣвахѫ по тѣхъ кату владѣтели!

Съѫзи тѣ кои то ся виждѫть въ тѣхъ времена между Българы тѣ и слабы тѣ Византийцы, само по-ради тыя причины сѫ ставали, а нѣ чи Българи тѣ и царя имъ нѣсѫ поз-

навали Византийцы тѣ каквы сѫ и што имъ мыслѭть. Асѣнова та повременость е най-іасно записана, нѣ само отъ нашы Бьлгарскы памятницы, нъ и отъ Византийцы тѣ и Западни тѣ.

Подирь смьрть тѫ Асѣня послѣднаго, Българиіа пакъ почна да шествува назадѣ; зашто то Българи тѣ, единъ пѫть заразени отъ Византийцы тѣ, станѫхѫ и тии сплетници между си и не можихѫ никакъ вѣкы да ся поправѭть до нападение то на Турцы тѣ въ Европѫ.

Срождение то съ Византийскыя дворъ ся поднови и слѣдваше по-чясто съ царскы тѣ, съ болярскы тѣ и войводскы тѣ домородства. Грьци тѣ само чрѣзь тойзи начинъ работѣхѫ за услабление то на Българско то царство, зашто то другче и не можѭхѫ ништо да сторѭтъ.

Повременость та отъ смьрть тѫ на Асѣня послѣдняго, до встѫпванье то на Турцы тѣ въ Европѫ, прѣдставіа, въ управление то на Бьлгарско то царство, едны непрѣстаны сплѣтны и междуособны гоненыя между царско то домородство, между велможы тѣ и по-знамяниты тѣ болѣры, кои сички сѫ ся старали само и само какъ да ся добыѭть до вьрховнаѭ власть!

Млоги изгонени или несполучивши цѣль тѫ си прибѣгвали сѫ при Византійскый дворъ и работили сѫ отъ тамо да впосѣвѫть раздори и подигѫть мятежы, да би могли чрѣзь той-зи начинъ да добиѭть вьрховнаѭ власть въ Бьлгаріѭ.

Византійскый дворъ, съ сичкѫ тѫ си слабость, не само што имъ е давалъ прибѣжиште свободно и непохытно, нъ подпомагалъ имъ е съ сичкы тѣ си силы и дьржялъ е іоште такива сплѣтницы и народоубійцы за всегда при себѣ си и въ най-малкый удобенъ случай употрѣблявалъ гы е за слѣпы орѫдыя на пькленаѭ си политикѫ къмъ българы тѣ.

Всѣкъ можи да разсѫди чи при такива жялостны обстоятелства Българското царство не можяше да напрѣдува вѣкы, нъ трѣбаше отъ день на день да слабѣй и отпадва. Между такива сплѣтницы, кои то ся бѣхѫ поіавили тогава, Бьлгариіа не можіа вѣкы да роди едного Крума, едното Симеона, Самуила и Асѣня за да й възвьрни прѣжно то величие и славѫ! Тіа отиваше вѣкы на разпадванье то си; а околошни тѣ народи, кои то прѣжде бѣхѫ слаби, ползуюштися отъ таѭ й слабость, усилвахѫ ся и отнѣмахѫ й постѫпено и свои тѣ владеныя.

Русиіа, до тогава незнатна, усилва ся съ завладение то на Волжанско то Българско обшырно царство, кому пьрвый ударъ дадохѫ Турко-татари тѣ; усилва ся чрѣзь завладеныя та около Чьрно то море и съ мѣста та *Мала Русиіа* днесь названи. Отъ тогава вѣкы прѣстава всѣка помошть отъ тамошны тѣ Българы за старопланинскы тѣ имъ братья, какъ то е прѣжде бывало млого пѫти и което чясто прихожданье отъ тамо въ Българиѭ, е смѫтило нѣкои си историци, ушь чи Българи тѣ за пьрвы пѫть отъ тамо ся іавили около Дунава и въ Старопланинскыя полуостровь, дѣ ушь имало седемъ Славіанскы племена! Тии Волжіански и други по-тѣхъ мѣста Българи една чясть ся притопихѫ въ Татары, защто то татарскаіа власть траіа млого тамо, до дѣ то ѭ убори съвсѣмъ Русиіа, а по-говѣмаіа чясть ся притопихѫ въ Русы. Българско то царство отъ къмъ Севѣрь ся стіаснѣва до Дунава, имѣюшто само подунавскы тѣ Войводства подъ власть тѫ си, кои то ся простирахѫ до Днѣстрѫ рѣкѫ. Отъ камъ Западнѫ стрьнѫ Маджари тѣ ся усилвѫть и българи тѣ губѭть тамошны тѣ си прѣжны владеныя. А въ Старо-планинский полуостровъ ся усилвѫть нѣшто си и Сърби тѣ съ кніажество то си, и, въ врѣмя то Душана, искѫть и тии да бѫдѫть владѣтели тамо; нъ то не отиди за млого, защто то Душаново то поіавление, въ тѣхъ смѫтны времена, быде както единъ силенъ лѣтенъ порой, кой то доводи за бързо врѣмя голѣмы наводненыя, нъ прѣстава, и изсѫхва тутакъ си! Душанъ ништо основатьлно не направи и завладены тѣ отъ него нѣкои си южны стрьны Българий, тутакъ си подирь смьртьтѫ му остахѫ пакъ подъ власть тѫ на Българскы тѣ войводы, кои то бѣхѫ признали само взрховнѫ тѫ власть Душана. Нъ то нанеси голѣмо зло на Българы тѣ камъ южны тѣ стрьны Българий, защто то тии отъ послѣ чясть остахѫ малки незавысимы Войводства, чясть подпаднѫхѫ подь Арбанашко то кралевство, а чясть подь Византийскаѭ власть. Сърбски тѣ легенди врьху Душаново то *силно царство* писани отъ калугеры тѣ имъ по манастиры тѣ, въ новы тѣ времена, увеличіавѫть млого Душавновы тѣ подвигы, кату сички тѣ легенди и на другы тѣ народи. А нови тѣ сърбски писатели, взѣвши поводъ отъ тѣхъ легенды, извадили сѫ мечтайно то имя на *Старѫ*

Сърбиѫ въ Българиѫ, коіа простиржть чякъ до Солунъ. и Сѣресъ и мечтаѭть завладение то й!

При сичкы тѣ тыя услабленыя на Българиѫ тогава, поѫвихѫ ся раздори и между царско то домородство, и вѫтрѣшнаіа върховна власть почна да се дѣли и кѫса на прѣдѣлы!

Това бѣше въ общтѣ състоіание то на Българско то царство кога то Турци тѣ почнѫхѫ да нападѫть Византийскаѫ миниѫ вѣкы имперіѫ. Положение то же Византийскыя дьржявы въ него врѣмя можи ся изобрази въ кратцѣ съ слѣдныя: Вѫтрѣшно неустройство и неурядность до най-голѣмъ стѫпень; раскошности и развратности въ двора царскы и въ велможы тѣ; женскы сплѣтны и вмѣшатьлства нихны въ граждански тѣ дѣла; калугерска ненаказность на тогавашно то духовенство; разтоштение на приходы тѣ на съкръвиштето; непослуштность и неубузданость на войнство то; чясто свалванье на *императоры тѣ* отъ прѣстола имъ; ту сынь башта да снѣма отъ прѣстола царскы, ту внукъ дѣда си, ту отличившъ ся нѣкой си младъ полководецъ да снѣма императора си отъ прѣстола, съ помошть тѫ на привьрзано то му войнство или и на самѫ тѫ *императориць*, залюбена въ него! Съ еднѫ рѣчь Византийскаіа имперіа всѣкогы, а най-паче тогава е била хышта на князове тѣ, на Богословскы тѣ пусты прѣныя, на развратности тѣ и всѣкогы е била погружена въ най-голѣмаѫ бѣдность?

Турци тѣ же, кои то бѣхѫ ся усилили и напрѣдвахѫ въ Малѫ Азиѫ и сочѣхѫ вѣкы камъ Европѫ, не можіахѫ да пропустіѫть такива едны удобны за тѣхъ обстоіатьлства. Прибѣгши тѣ—же при тѣхъ отъ византионъ изгнани сплѣтницы непрѣстанно гы поуштрѣваѫ на това и показваѫ имъ сичкы тѣ слабости на свои тѣ братья, подбудени отъ слѣпѫ страсть и отъ безвѣстнѫ іарость камъ тѣхъ отмыштения ради!

Истинѫ чи въ повѣстность тѫ на сичкы тѣ почти народы, кои то сѫ зѣмали граждансko дѣйствие въ свѣта, можи да ся види примѣръ отъ такавѫ слабость, да прибѣгвѫть при общтыя врагъ отьчьства имъ, въ нѣкои си обстоіатьлства, нъ въ Грьцы тѣ таіа слабость ся види до голѣмъ стѫпень іоште отъ стары тѣ времена. Въ-повѣстность тѫ ся е забѣлѣжило, се

пакъ отъ тѣхъ писана, чи млоги Елени, отъ знамяниты лица, сѫ прибѣгвали, поради раздорны свадны, при Персы тѣ и прѣдвождали сѫ гы, не само съ съвѣты тѣ си нъ и лично, въ походы тѣ имъ противъ своето събственo отьчьство Еладѫ! А помѣсеныя въ Византийско то царство грьцкы елементъ бѣше наслѣдилъ таіа народоубийственѫ слабость до най-голѣмъ стѫпень. Тѣхни тѣ же потомци, отъ въдворение то на Турцы тѣ въ Европѫ и въ Византионъ, познати тѣ *фанариоти* слѣдвѫть и до днѣсь това придатьлтво, служіашти на Турцы тѣ *тъломъ* и *душомъ* противъ свое то бѣдно отьчьство и противъ самаѫ свободнѫ Гърциѫ, за което тии ништо не чювствувѫтъ и, можи ся каза точно за тѣхъ чи таія мила и свята рѣчь *отьчьство* и *чьстъ* никакво впечатление не прави-въ тѣхны тѣ сьрдца!

Наши тѣ Българи бѣхѫ исключени отъ таѫ народоубийсвенѫ слабость, нъ отъ нѣколко годины насамъ и тии ся заразихѫ и по сичкы тѣ почти градишта ся нахождѫть по-нѣколко си клѣтницы, привьрзани на Турцы тѣ тѣломъ и душомъ, които придавѫтъ Туркомъ народны тѣ ни ентереси! Таіа зараза ся іави найпрѣдь въ нѣкои си развратны младежы, защто то въ стары тѣ ѭ имаше и отъ попрѣды, отъ какъ ся іави пропаганда та въ Българиѫ, коіа то иска да вмѫкни и посѣе вѣроисповѣдныя раздоръ между народа ни. А най-млого ся усили отъ какъ ся състави *Дунавскый яелетъ*, дѣ Турциіа ся старай да въведе австрийскаѫ прѣжнѫ народоубийственѫ системѫ т. е. да владѣй народы тѣ чрѣзь народы тѣ. Турциіа, какъ то е познато, дѫди свободенъ ходъ по тѣхъ мѣста на неубузданѫ тѫ развратность за да убие народныя духъ. Тамо млого клѣтници, отъ млады тѣ Българы, влѣзохѫ въ турскѫ службѫ и станѫхѫ чьрни придатели отьчьства! Забѣлѣжитьлно е чи повѣчь то отъ тѣхъ заблудены младежы сѫ были помѣсены и въ пропагандѫ тѫ!

Штѣ ли можи Турциіа да успѣе въ това си прѣдприѣтие, това е едно пытанье лесно да ся рѣши: При днѣшно то развитие народнаго духа въ Българиѫ за такова едно прѣдприѣтие е вѣкы кѫсно и Турциіа нещте доди до никакавъ успѣхъ, освѣнь да поспѣши падение то си съ това. И най-простий Бъл-

гаринъ вѣкы ся събуди и почувствува дълбоко въ сърдце то си чи трѣба вѣкы да убори турско губитьлско иго! поіавивши тѣ ся таіа 1867*) годинѫ въ Бьлгариѫ чети го показвѫть іавно.

*) Презъ 1867 година Четитѣ „*Бьлгарскитъ Хайдути*“ подъ прѣдводителството на Воеводитѣ Панаіотъ Хитова, Желя и Филипъ Тотя, имахѫ заповѣдь да почнѫтъ малкото дѣйствіе, за да послѣдва на скоро великото въстание, имѣюще на око, освобождението на Бълтария.

Панаіотъ Хитовъ съ Желя премина Дунава на 28 Априлия близу при Олтеница.

Филипъ Тотю имаше заповѣдъ да премине презъ Зимничь на 23 Априля. (Ковачовъ не може да примине съ четата си отъ Турну Мѫгуреле защото Ромѫнскитѣ власти го въспрѣхѫ.)

Знайно е че Филипъ Тотю се скита и бави въ Зимничь и едва на 14 Майя премина Дунава близу до Свищовскитѣ лозя, гдѣто ся бави; отъ тамъ ся примѣсти въ гората при с. Върбовка, но пѫтя закла три говедарчета Черкезки дѣца; това биде причина на 18 Май Турцитѣ да нападнатъ и разбиятъ четѫтѫ при гората. Филипъ едва сполучи да извѣгне въ балкана при Панайота

Филиповата забава и постѫпка нанесе неисчислими бѣди въ цѣла България. Стотини и хиляди невинни жертви наши братя българи падахѫ подъ турския мечь, а най много пострада Свищовъ.

Панаіотъ Хитовъ като видя, че нема помощь отъ нигдѣ, отправися съ четата си къмъ Златица и, презъ балканитѣ забѣгна въ Сърбия.

П. А. Сирку

ЕТЮДЪ ЗА РАКОВСКИЙ.

Прѣвелъ отъ русски:

К—вский

Свищовъ

Скоро Печатница на Н. С. Найденовъ

1891 г.

Къмъ историята за литературното възраждание на Българитѣ.

(Статия отъ П. А. Сырку.)

На 14 ий Октомврий миналата година,*) българс ката църква направи помѣнъ за единъ отъ най-виднитѣ дѣятели на българското възраждание—Г. С Раковский. Въ лицето на когото, смѣло може се каза, въ най-нагледенъ образъ сж се отразили: състоянието, нуждитѣ, стрѣмленията, съ една дума—идеалитѣ на най—добрата часть отъ съврѣменното му българско общество. Да се изучава живота на Раковский, това значи да се изучава историята на Българитѣ по негово врѣме. Ето за какво неще е безъ—интересно да се сжобщатъ тука по-главнитѣ чърти отъ животътъ и дѣятелностьта му, по повода на подсмъртното издание на нѣкой отъ неговитѣ съчинения.

Георги Савовъ или Стойковъ Раковский (отъ балканското търговско село Раково, което по настоящемъ е почти несъществующе. Отъ тамъ происхождатъ и прадѣдитѣ му). се е родилъ въ 1818 година въ градецътъ Котелъ, който е расположенъ въ расклонението на източнийтъ край на балканитѣ, а е умрѣлъ, като емигрантъ въ Букурещъ въ 1868 година. Образованието си е получилъ въ Атина, Парижъ, Цариградъ и Росия. Отъ това вече може да се заключи, че то (образуванието му) е било разно-странно; но не и строго специално. Той

*) 1884
Заб. на пр.

въ едно и сжщо врѣме е билъ: поетъ, историкъ, етнографъ, публицистъ, агитаторъ и хайдутинъ. Като владѣеше познания по разнитѣ клонове на науката, той е владѣялъ езицитѣ: руский, сръбский, ромънский, арабский, турский, грьцкий старийтъ и новийтъ и французский безъ да се спомѣнува и за българский.—Освѣнъ това, той е билъ единъ отъ най—добритѣ познаватели на народътъ си, на когото всѣцѣло е билъ прѣдаденъ. Той (Раковский), като человѣкъ съ чевръсть умъ и съ политически способности, отъ рано узналъ, че българския народъ е достоенъ за по—добра участь, за достиганието на която той посвѣтилъ цѣлий си животъ, но природно впечатлителенъ, буенъ до нервичность и злъченъ, той често падаше въ крайности, толковъ по—вече, че нито въспиганието му бѣше редовно, нито образованието му систематическо. Ето какъ твърдѣ искустно го характиризира българския поетъ Вазовъ:

Природата вѣща бѣше се вбъркала,
Тя отъ тебъ да стори гений бѣ искала.
Затова въ главата ти, като въ една пещъ,
Хвърли толкосъ пламъкъ и въсторгъ горѣщъ.
Но другъ таенъ демонъ се намѣси тамо:
Ти стана създанье отъ крайности само.
Елементъ отъ страсти, отъ злъчка мощь,
Душа пълна съ буря, съ блѣсъкъ и съсъ нощь.
Твойта враджа бѣше вражда сатанинска,
Твойта любовь бѣше любовь исполинска,
Любовъ безъ смнение, безъ свѣтъ безъ прѣделъ,
Що като крьсть огроменъ, ти бѣше понелъ.
Твойтъ символъ бѣше: смьртъ или свобода,
Сънътъ ти—Балкана, кумиръть—народа,
Народа съ безчестье и съ кърви облѣнъ.
Твойтъ животъ цѣлий бѣше единъ блянъ! . . . .

Ти иска да бутнешъ, о духъ безпокоенъ,
Нещастенъ мечтателъ, апостолъ и воинъ.
Въ единъ часъ дѣлото на петь вѣкове.
. . . . . ,. . . . .И Т. Н. . .

Раковский много отъ рано е билъ хайдутинъ и писатель. Въ роднийтъ му градецъ въ 1879 година, неговитѣ родственници ми расказваха, че той се криялъ въ котленскийтъ балканъ, дѣто го знаяли само домашнитѣ му. Тукъ тий му доставяли: храна, народни прѣдания, — пѣсни и стари книги изъ които той си взѣмалъ нуждитѣ бѣлѣжки. Тукъ въ затжнтенитѣ (заспалитѣ) балкански лѣсове, забравенъ отъ братията си, той първий е работилъ за свободата на България и отъ тукъ я е проповѣдвалъ на Българитѣ. Твърдѣ е за вѣрванье, че това е било до арестуванието му въ Цариградъ. По насѣтнѣ той хайдутувалъ по балкана.

Въ врѣмето на крымската война, въ Новий—садъ, той е издавалъ: „Българска Денница," която биде забравена отъ Австрийското правителство въ 1857 година. Всѣ около това врѣме (1856 г. Пр.) той пакъ тамъ е издалъ: „Прѣдвѣстникъ горскаго пжтника" и наскоро слѣдъ това — поемата: „Горский пжтникъ" въ прозаически стихове, която е съставена отъ расказитѣ на юнацитѣ, които отъ насилието и притесненията на Турцитѣ, сж бѣгали, изъ разнитѣ краища на България и които сж мечтаели за отмъщение. Слѣдъ стиховитѣ слѣдватъ обширни забѣлѣжки, относящи се до митологията, до старата, новата и най-новата история на Българитѣ, па даже и до литературата имъ.

Пакъ въ сжщата 1857 година той въ Букурещъ е напечаталъ първата, а заедно съ това послѣдната часть отъ свойтъ трактактъ: „Български хайдуци." Въ 1858 година той е билъ учитель въ Одеската семинария. (въспитателъ на българекитѣ младежи, които слѣдваха наукитѣ си въ сжщата духовна семенария. заб. пр.) Въ Одеса той издалъ: „Показалецъ или ржководство, какъ да се изискватъ и издиржтъ най—стари чърти нашего бытия, языка, народопоколѣния, стараго ни правления; славнаго ни прошествия и проч." (Часть първа) въ 1859 година. Въ тази книжка той прѣдставя твърдѣ много и най—интересни свѣдѣния по географията и етнографията на Българитѣ и описва тѣхните съвременни и по—отнапрѣшни занаяти, нрави и о-

бичаи. Въ 1860 година Раковский е билъ редакторъ на периодическото издание: „Дунавский Лебедъ“ издавано въ Бѣлградъ. Пакъ тука, въ сѫщата година, той напечаталъ: „Нѣколко рѣчи о Асеню Първому, великому царю българскому и сиому Асѣню Второму,“ въ която авторътъ, като хвърлялъ свое образно критически погледъ на византийскитѣ историци, изобличавалъ ги въ пристрастие и невѣрность. По сѣтнѣ излага историята за царуването на двамата български царье, на основание на нѣкой български печатани и ржкописни памѣтници и дѣятелностьта имъ въ врѣмето на крьстовитѣ (крьстоносницитѣ) походи, при което сѫ мжчи да докаже неистеностьта на всичко писано въ срѣднитѣ вѣкове относително тѣхъ. Това съчинение по събрания въ нея исторически материялъ има голѣмо значение и въ сегашното врѣме и не само за българската литература но въ обще и въ славянската.—Освѣнъ тия въ това врѣме въ Бѣлградъ биле напечатани: „Кратко разсѫждение върху тьмния и льжовния начала, на коихъ е ососнована стара повѣтностъ всѣхъ европейскихъ народовъ“ и „Български за независимо имъ свящество днесь възбуденъ въпросъ и нихна въ Цариградъ чьрква.“ А въ Земленъ—:„Гласъ едного Българина.“

Въ 1862 година Раковский се явява организаторъ на българска чета, която се приготовлявала да вземе живо участие, въ тогава ожидаемата Турско-Срьбска война. Слѣдъ това той отишелъ въ Букурещъ, а отъ тамъ—въ Бесарабия, дѣто въ това врѣме разбойничествували или по справедливо казано, страшно хайдутствували двама мѣстни разбойници Бърганъ и Боянъ. Тукъ въ Бесерабия въ Киприяновския монастиръ, азъ видяхъ Раковский; но именно въ коя година не помня, тъй като въ него врѣме азъ бѣхъ още дѣте. Въ монастиря той идва два пѫти съ извѣстнийтъ български хайдутинъ Панайотъ Хитовъ, който въ послѣдньото врѣме на животътъ му се намѣрватъ неотклонно отъ неговъ ролята на адютантъ. Тука и двамата доволно дълго врѣме живѣха и то часть отъ лѣтото и есенъта. Прѣзъ зимата Раковский си отиде,

като остави въ монастиря Хитова; вижла се той е ходилъ въ Одеса или въ нѣкое българско посѣление. Кждѣ пролѣтъ той пакъ се завърна и прѣстоя до лѣтото. Слѣдъ като си той отиде, Панайотъ остана тука но и той послѣ два мѣсѣца замина за Букурещъ. Раковский като водялъ скиснически животъ и като искалъ да живѣе по распуснато, постоянно се нуждаѣлъ, отъ пари. Въ послѣдньо врѣме той се издържалъ най-много отъ пожьртвуванията за народното дѣло. Прѣзъ всичкото врѣме на прѣбиванието си въ монастира, Раковский държавъ единъ чифтъ конье, отдѣленъ екипажъ и емшикъ, разбира се на монастирска смѣтка. Самъ той съ Хитова заемалъ цѣло отдѣление отъ четири стаи, Като авантюристъ отъ родътъ си, той обичалъ да се показва за необикновенень человѣкъ, къмъ когото трѣбвало да се държатъ съ почесть. Това особенно се забѣлѣзва съ обноскитѣ му спрѣмо проститѣ хора. Благодарение на всичко това, въ селата близосъсѣдни до монастиря, сѫществуватъ за него цѣли раскази, въ които той се уприличава на разбойника Бъргана. Като поводъ за такивато раскази главно е послужилъ слѣдующийтъ епизодъ: въ врѣме на една отъ обикновеннитѣ му разсходки, въ ближнийтъ при монастиря лѣсъ, дѣто и обикновенно той ималъ свиждание съ едно селско момиченце, отъ ближното село Кѫприна, срѣщналъ нѣколко селени, които не прѣди много и не далеко отъ това мѣсто видели това момиченце и щомъ видѣлъ Раковский, когото тѣ, разбира се, непознавали, догадили се въ що се състои работата. Раковский за да ги отстрани отъ тука, а заедно съ това и да имъ зададе страхъ, спрѣлъ се при единъ кладенецъ, които билъ не далеко отъ тамъ, извикалъ ги при себѣси и ги попиталъ: „знайте ли кой съмъ азъ?“

— Незнайме, му отговорили.

— Азъ съмъ Бърганъ, съ заплашителенъ тонъ имъ казалъ. Селенитѣ, разбира се, веднага се отстранили. Слѣдъ това за него се появили цѣли раскази. Расказватъ, че еднажъ той поискалъ голѣма сумма па-

ри отъ единъ монастирски арендаторъ, който живѣялъ въ селото Скоренъ, което се намира на 7 версти далечъ отъ монастиря, че арендаторътъ билъ длъженъ да испълне искането му и т. д. Азъ нарочно се позапрѣхъ на този епизодъ, който до извѣстна степенъ може да послужи, като характеристика на Раковский. Твърдѣ за вѣрване е, че той въ Киприяновскиятъ монастиръ е написалъ: или „Отговоръ на богословская гръцка брошура“*) или пакъ: „Българскый вѣроисповѣденъ вопросъ“, който се напечата въ Букурещъ въ 1864 година на два языка: българскый и ромънскый. Въ слѣдующата година той издалъ: „Българска Старина,“ която щѣла да бъде повременно издание и щѣло да излиза прѣзъ неопрѣдѣлено врѣме; но излѣзе само първата книга за мѣсецъ Чьрвень Юлий. Може се каза, четова е послѣдньото издание на Раковский, който на него не е означилъ името си, вѣроятно за това, че по такъвъ начинъ да може да проникне изъ по между Българитѣ въ Турция; толкосъ по вече, че и той самъ е заявилъ, че то нѣма да съдържа въ себѣ си нищо политическо, и че „Българска Старина“ ще съдържа:

1) Откъслеци отъ открититѣ до сега български старини съ филологически изслѣдвания;

2) Филологически изслѣдвания за дрѣвностьта на българския языкъ;

3) Изслѣдване на българското баснословие или старото имъ вѣроисповѣдание, съхранено въ народнитѣ имъ обичаи, обрѣди, празници, заговори, приказки баяния очиштения съ вода и проч, и проч,

4) Основни начала за българската най—стара история и

5) Българската цьрковна история.

Въ това съчинение Раковский излага първий пѫть и подробно своята теория за дълбоката дрѣвность на Българитѣ въ историята, които се явяватъ самитѣ и най—блиски потомци на арийцитѣ; въ тѣхнийтъ языкъ

*) Иречекъ. Книгоописъ на ново—българската книжевность Виена 1872. № 421 стр. 37.

и вѣрвания той намира голѣма прилика съ санкритскийтъ языкъ и индийскитѣ вѣди. Теория, която намѣри послѣдствие и голѣмо промѣнение особно отъ Ст. Верковичь, който приготви даже и славянски вѣди Затова въ българското сурваки или сурва година (нова-година) Раковский вижда спомѣнъ отъ индийскитѣ богове Суръ и Сива и всичкитѣ най—дребни подробности въ обрѣдитѣ по нова година и коледа на Българитѣ, ги обяснява и тълкува съ помощьта на индийската мигология (стр. 28—41), както и най—значителната часть отъ елементитѣ на български языкъ обяснява направо изъ санкритскийтъ языкъ, а сѫщо тъй и цѣли текстове изъ зендавеста той обяснява пъкъ посрѣдствомъ български языкъ. Разумѣва се, всичко това се обсѫжда и рѣшава възъ основание субективнитѣ прѣдположения или прониквания, съ какъвито е тъй богата разюзданната фантазия на Раковский. Единственъ неговъ ржководитель въ санкритский языкъ и вѣдитѣ се явява Французския санкритологъ Бюрнуфъ, който и извади отъ умъ Верковича, споредъ самопризнанието на послѣднийтъ, при всичко, че може да се мисли за вѣрно, че той се е запозналъ съ Бюрнуфа посрѣдствомъ Раковский. Раковский, като прави такива заключения, доказва съ сѫщитѣ приеми и успѣхи прѣимуществото на български языкъ надъ старо—еленский, при което прибавя, че български языкъ играй роль на неисчерпаемъ источникъ, отъ дѣто може да се черпе всичко за обяснение на който щѣте языкъ.

Въ съчинението „Ключъ българско языка“ Раковский искалъ да рѣши смисьлта, която се породила у него още въ 1857 година—именно: „не е ли възможно да се дадѫтъ, каквито и да сѫ правила върху производството на думитѣ и за българския языкъ, каквито притежаватъ классическитѣ язици.“ Слѣдъ дълги издирвания, споредъ самопризнанието му, той дошелъ до слѣдующето заключение: „първобитния языкъ на всѣки народъ трѣбва да се търси въ първобитното появление на человѣка въ свѣта, а най—старата история или най-първото начало на всѣки народъ, трѣбва

да се търси въ първобитния му языкъ.“ Като припознава, че най старитѣ языци се считатъ санкритския и зендския и въ сѫщото врѣме, като намѣрва голѣмо сродство, за да не кажемъ единство, по мѣжду тѣхъ и българския языкъ, той дохажда до „здравомисленно заключение“ че „тамъ трѣбва да се търси старото битие на Българитѣ.“ Слѣдъ това той, като дава до нѣкадѣ своеобразно понятие за языка, излага тълкуванието на старата—българска азбука, по сѫщия начинъ, който упражнява и въ „Българската Старина“ т. е, на основание на своитѣ собственни възгледи и проникванія, при което, разбира се, главна роль играе пакъ санкритския языкъ. По голѣмата часть на това разсѫждение т. е. на „Ключътъ“ (Стр. 13—51) съставляватъ съкратенитѣ статии: „Старина на българский языкъ, подробно доказана, или нѣколко отривки изъ старитѣ зендски богослужебни книги въ сравнение съ нашия разговоренъ и писменъ языкъ, както и съ санкритския святъ языкъ“, в. „Българска Старина“ (стр. 61—82.) Слѣдующата часть на „Ключътъ.“ (стр. 52—179) е съкращение на втората часть отъ „Българската Старина“ т. е. разсѫжденията за „Кимвритѣ“ или „Кимериитѣ,“ дѣто се говори най много за Франкитѣ и Друндитѣ, които той сѫ споставя на равно съ индийскитѣ брахмани, пазителитѣ на първоначалното писмо, и съ българскитѣ самодиви, самовили горски диви(?) и съ змѣйоветѣ. Това негово съпоставяние, за да се разбере по добрѣ, ще прѣведѫ собственнитѣ му думи: „първото арийско поколение Гебри, назовано искривено, спорѣдъ него, отъ Гърцитѣ първо на ~~kiнарос~~ Кімарос а сетнѣ на ~~kiнне-рса~~ Кімме-рса, дойдохѫ прѣди нѣколко столѣтия до Р. Хр. отъ сѣверъ въ България, смѣсихѫ се въ Тракия съ по отколешнитѣ Арийци, които дойдохѫ тукъ прѣзъ Мала—Азия а именно прѣзъ Босфорътъ и Дарданелитѣ, подъ извѣстното въ историята име пелазги и образувахѫ голѣмъ тракийский народъ, Българо—Славяни. Тѣ приехѫ Зороастровата (Зоратовата) религия, а заедно съ нея и характеритѣ отличия на зендския языкъ, отъ който цѣли образи виждаме въ сегашния българ-

ский разговоренъ и писменъ зикъ.“ Гръцкитѣ и Латинскитѣ указания относително Франкитѣ, Раковский отхвьрля и се опитва самостоятелно да опрѣдѣли населенитѣ отъ тѣхъ мѣста и сѣтнѣ да опрѣдѣли значението на думата фрягъ и др. при което привожда най чудни етимологни по духътъ на Шишкова и школята му, като: Weser—Возеръ или Озеръ; Rhin—Руенъ Miroveus, Meroveus—Міро—вой; Merovindes—мировинги т. е. міро—воювичи; фругъ—врьнгъ—врьнкъ--вранкъ—врьгъ--врагъ; intrepide, fier. ferace, отъ тази дума, спорѣдъ него, происхождатъ и Рюриковитѣ варяги—ворьнги—фрьнзи—franks. Druides отъ derw (chêne)—дърво джбъ (габаръ.); bardes--барди--бърди--брьди--броди--бродняци - които се скитатъ; самодиви самодѣви и др. За да покаже сходството на друидитѣ съ самовилитѣ и самодивитѣ, Раковский върху тѣхъ привѣжда нѣколко български народни пѣсни, които отъ много хора се считатъ за невѣрни (лжливи), мѣжду това тѣ, почти всичкитѣ, се срѣщатъ у Дозона и една—у Качиновский (Срав. № 112). Тези пѣсни, спорѣдъ него, довѣждатъ къмъ „необоримо“ доказателство, че „приписванията на Келто—Кимбритѣ и на тѣхнитѣ нотомни фряги друидизъмъ е едно и сжщо съ старата българска религия и че тези Келто—Кимбри сж българи“ „(Ключъ стр. 100). Затова прѣдводителътъ на Галлитѣ Brême--Бремя; Bolgue--Болгъ—Бьлгъ—Благъ---—Блъгаринъ—Българинъ и Булгаринъ (Ср. Българска Старина“ стр. 194—198) и др. такива, като Кубратъ—Куп—ратъ—brave guerrier. За да докаже, че въ България е имало Галли, той привожда двѣ народни пѣсни, които и до сега се пѣятъ.—Тамъ се спомѣнува галатска вода (стр. 114—115), „ Българска старина“ (стр. 182—183). По-нататакъ Раковский цитира откъслекъ отъ Българската История на извѣстния Паисій Хилендарский по който той доказва, че старитѣ Българи сж носили името Кимбри или Кимерийци и че Бренъ и Болгъ сж биле Български царье.

Послѣ това, въ „Ключътъ“ на основание на проповѣдитѣ на апостолитѣ Павла и сила въ Македо-

ния, Раковский доказва още, че Българитѣ не сж приели кръщението отъ Гърцитѣ и че св. Писание не е било прѣведено отъ грѣцки языкъ на славянский—; но че писменностьта е съществувала у тѣхъ по рано отъ покръщението на князъ Борйса. Послѣ това той утвърждава, че Българитѣ се наричали Македонци, че Македонци и Българи биле всегда единъ народъ или друго яче, че Македонцитѣ сж Българи, а слѣдователно и Македонскитѣ царѣ Филипъ и Александръ Великий сж биле Българи, както слѣдъ него утвърждава и Верковичъ. Въ заключение на тази глава, Раковский е искалъ да каже за ролята на Българитѣ въ Византийската Империя, за която напространно, той говори въ едно отъ неиздаденитѣ си съчинения: „Основни начала за Българската най-стара повѣстность.“ Въ ржкописътъ се намѣрва праздно мѣсто и всичката работа е обяснена въ общи думи, при което Константинъ Великий се явява тоже Българинъ. Въ края на „ключътъ “ сж поставени забѣлѣжки за Келтитѣ, извѣстни въ изложението на „Българската Старина“ и найсѣтнѣ подробното му съдържание.

По такъвъ начинъ, ясно се вижда, че е сполучливо изражението на България поетъ Вазовъ, въ обяснение на Българската старина:

Нищо невъзможно за тебъ не оста . . . .
Историята, мракътъ, врѣмето, рѣдътъ
Не значаха много въ голѣмий ти пжтъ, ...
Съ една дума, той напжлно се явява, като:
Мечтателъ безуменъ, образъ невъзможенъ.
На тъмна епоха синъ, бодъръ, тревоженъ. . . .

Но слѣдъ отрицателната страна на работата, въ тѣзи двѣ съчинения на Раковский, слѣдва и положителната —;въ тѣхъ той привежда множество, нѣкога просто скъпоцѣнни указания и данни по Българската етнография, а най много по Географията и по народнитѣ (прѣанрѣ.

етнография, а най много по Географията и по народнитѣ) прѣдания.

Обсжданието на въпроситѣ по такъвъ начинъ за

происхождението на Българитѣ, Раковский може да се причисли къмъ послѣдователитѣ на тракийската теория*)

Много по сериозенъ се явява Раковский въ обсѫждането на въпроси, които се отнасятъ къмъ съврѣменната нему Турска политика, затова, защото тя е имала непосрѣдственно отношение къмъ Българския народъ, който за него, споредъ изражението на поета, билъ „кумиръ,“ но „облянъ съ безчестие и кръвь.“ Тази мисьль Раковский изказалъ главно въ своитѣ публицистически брошурки.

Къмъ тѣхъ може да се отнесе и едно отъ началнитѣ му произведения: „Прѣдвестникъ горскаго пѫтника“ съ прозаическо-стихотворно съдържание, ако така би могло да се каже. Първото издание било направено въ Новий-Садъ въ 1856 година. Въ първата статия, автора излага мислитѣ си за събитията въ България отъ 1853 до 1856 година, слѣдъ нея прѣведената отъ немский язикъ статия: „Пиршеството на турскитѣ велможи или за просвѣщението въ Турция.“ Първото издание въ 1856 година има карикатури. Въ нея автора, въ кратце, но твърдѣ релефно рисува нѣкой чърти изъ животътъ на интелегентнитѣ Турци. Въ второто издание нѣма карикатури; но вмѣсто тѣхъ е напечатанъ „Български маршъ,“ написанъ въ 1855 година въ Свищовъ и намеренъ въ книжата на Раковский. Авторътъ, като призовава съ това стихотворение Българитѣ на въстание противъ Турцитѣ, надѣва се на руския самодържецъ Николай, който ще покаже на свѣтътъ, че славянскитѣ плѣмена сѫ биле нѣкога славни; тогава ще загинатъ и папищашитѣ, враговетѣ на православната вѣра:

Стад‘ едно пастир‘ единъ
Самодържецъ Николай
От‘ Бога намъ посланъ
Міръ весь щ‘ обладай:
Гордость нихна (Папистовъ) ще разоре,

*) Дриновъ погледъ върху происхождението Българския народа и началото на Българската История. Виена. 1869. стр 83 п . I,

На цѣлий славянский родъ царьтъ ще да де „правдо даяние.“ тогава:

Щ' изгрѣе и в' България
Свободы свѣтло Слънце,
Щ· изгони насилие
По мрачній темн' облацы:
Ще доде день радостенъ.

Явно е, че този маршъ е съставенъ прѣди самата Крьмска—война и разбира се, за по голѣмо възбуждание въ Българитѣ надѣжда за щастливия исходъ на войната. Слѣдъ това слѣдва описванието за „Разлуката на единъ горѣщъ патриотъ Българинъ съ България,“ който се стрѣми да отгатай причинитѣ за падането на България, въ края той исказва надѣжда за възвръщанието на свободата пакъ. Слѣдъ това авторътъ излага едно свое въспоминание за родината си, въ което той твьрдѣ живо описва роднитѣ си мѣста. Въ края той твьрдѣ поетически въспѣва сжкрушенното врѣме, което е забулило съ черъ облакъ Българско минало.

Много по-голѣмъ интересъ прѣдставлява „Иступленый дьрвишъ или, восточний въпросъ,“ въ което автора изобразява състоянието на Турция въ врѣмето на прѣобразяванията на Султанъ Махмуда прѣзъ 1789—1826 година до смьрта на пьрвия му министъръ Рашидъ—Паша.

Освѣнъ тия съчинения, Раковский слѣдъ себе си е оставилъ цѣлъ редъ произведѣния, отъ който нѣкой, ако сждимъ по заглавието, трѣбва да, сж твьрдѣ интересни. Такава е „Автобиографията му,“ сжщо втората часть на „Горский пѫтникъ,“ „Показалеца,“ „Асѣна“ и др. До колкото ми е извѣстно, тѣ биле раепржснати изъ разни ржце. Желателно е да се поиска щото въ най кратко врѣме да бждѫтъ събрани и издадени на едно всичкитѣ съчинения на този забѣлѣжителенъ человѣкъ

Азъ наричамъ Раковскій забѣлѣжителенъ человѣкъ, че безъ да гледаме на неговий полу-славянск[illegible] полубългаркий язикъ (Особно въ „Горский п[illegible]ник,“ „Българска Старина“ и „Ключътъ“) и него[illegible] чуд-

ни теории и непревликателни чърти на характера, той по онова врѣме бѣше всичко, а заедно съ това първий, какъвто е било нуждно за пробуждането на български народъ, комуто той наглѣдно прѣдстави прѣдъ очитѣ на Българитѣ славното имъ минало и се осмѣли да въстани и разруши онѣзи кумири, прѣдъ които българския народъ съ благоговение се кланеше, именно гръцката цивилизация отъ една страна и Турцитѣ — и му показа срѣдство за борба съ тѣхъ.

КРАЙ.